

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK (MEDENİ USUL VE İCRA-İFLÂS HUKUKU)
ANABİLİM DALI

Medeni Usul Hukukunda
YARGILAMA HARÇ VE GİDERLERİ

100040

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Cumhur Rüzgaresen

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Erdal Tercan

~~XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX~~

Ankara-2001

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK (MEDENİ USUL VE İCRA-İFLÂS HUKUKU)
ANABİLİM DALI

Medeni Usul Hukukunda
YARGILAMA HARÇ VE GİDERLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Erdal Tercan

Tez Jürisi Üyeleri

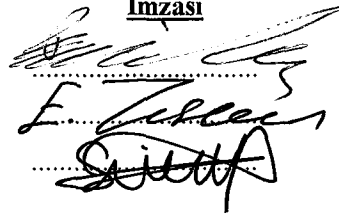
Adı ve Soyadı

Prof. Dr. Ejder Yılmaz

Doç. Dr. Erdal Tercan

Yard. Doç Dr. Seyithan Deliduman

İmzası

Tez Savunma Tarihi: 26.12.2001

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
KAYNAKÇA	XI
KISALTMALAR CETVELİ	XVIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK YARGILAMA HARÇ VE GİDERLERİ

§. 1-HARÇ ALINMASININ VE GİDER YAPILMASININ TANIMI

VE GEREKÇELERİ	3
A-TANIM	3
B-YARGILAMA HARÇ VE GİDERLERİNİN GEREKÇELERİ	5
I-Genel Olarak	5
II-Yargılama Harçlarının Alınma Gerekçeleri	6
III-Yargılama Giderlerinin Yapılma Gerekçeleri	10
IV-Yargılama Harç ve Giderleri İle Medeni Usul Hukuku Arasındaki İlişki	12
V-Yargılama Harç ve Giderleri Hakkında Görüşler	13

§. 2-DEVLET SİSTEMLERİ AÇISINDAN YARGILAMA HARÇ

VE GİDERLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	19
A-GENEL OLARAK	19
B-MÜDAHALECI DEVLET	20
C-SOSYALİST DEVLET	21
D-LİBERAL DEVLET	22
E-SOSYAL DEVLET	23
F-HUKUK DEVLETİ	27

I-Genel Olarak.....	27
II-Hak Arama Özgürlüğü ve Yargı Hizmetlerinden Faydalanma.....	27
G-ÜLKEMİZ AÇISINDAN DEĞERLENDİRME.....	34
I-Genel Olarak.....	34
II-Sosyal Devlet ilkesi Açısından Değerlendirme.....	36
III-Hukuk Devleti Açısından Değerlendirme.....	38

İKİNCİ BÖLÜM

YARGILAMA HARÇLARI

Ş. 3-GENEL OLARAK HARÇLAR.....	41
A-TANIM.....	41
B-YARGILAMA HARÇLARI.....	42
I-Genel Olarak.....	42
II-Yargılama Harçlarının Takip Harçlarıyla Karşılaştırılması.....	44
C-492 SAYILI HARÇLAR KANUNU VE UYGULANMASI.....	45
D-HARÇLARIN ÖDENMESİ.....	48
I-Harçların Ödenmesinin Niteliği.....	48
II-Harç Ödeme Tarifelerinin Belirlenmesinde Ölçüt ve Harç Tarifeleri.....	48
III-Harçların Ödenme Şekli.....	53
IV-Harçların Yükümlüsü.....	53
V- Harçların Ödenme Yeri.....	55
1-Vezne Teşkilatı Bulunan Yerlerde.....	55
2-Vezne Teşkilâtı Bulunmayan Yerlerde.....	55

§. 4-YARGILAMA HARÇLARININ ÇEŞİTLERİ	57
A-DAVADA YARGILAMA HARÇLARI.....	57
I-Davanın Açılması.....	57
II-Harç Çeşitleri.....	59
1-Genel Olarak.....	60
2-Nitelik Açısından Harç Çeşitleri.....	59
a-Maktu Harçlar.....	60
b-Nisbi Harçlar.....	60
3-İsim Olarak Harç Çeşitleri.....	62
a-Başvurma Harcı.....	62
b-Karar ve İlam Harcı.....	63
aa-Genel Olarak.....	63
bb-Nisbi Karar ve İlam Harcı.....	64
cc-Maktu Karar ve İlam Harcı.....	66
dd-Karar Ve İlam Harcının Ödenmemesi.....	69
ee-Karar ve İlam Harçlarının Eksik Alınması ve Yapılması Gerekenler.....	71
ff-Karar ve İlam Harcının İadesi.....	73
c-Celse Harçları.....	74
aa-Tanım ve Niteliği.....	74
bb-Celse Harcının Alınmasının Nedenleri.....	74
cc-Celse Harcının Miktarı ve Ödenmesi.....	77
d-Resmi Dairelerden Talep Edilen Evrakın Asıl, Suret Tasdik Ve Pul Harçları	78
B-DAVA AŞAMASINDA ÇEŞİTLİ DURUMLARDA YARGILAMA HARÇLARI.....	79
I-Genel Olarak.....	79
II-Davaların Ayrılması ve Birleştirilmesi.....	80
III-Delil Tespiti.....	81
IV-İhtiyati Tedbir.....	84

V-Çekişmesiz Yargı.....	86
VI-Davaya Müdahale.....	87
VII-Dava Arkadaşlığı.....	89
VIII-Karşılık Dava.....	91
IX-Dosyanın İşlemden Kaldırılması ve Davanın Yenilenmesi.....	92
X-Yabancı Mahkeme Kararlarının Tenfizi.....	94
XI-Görevsizlik ve Yetkisizlik Kararı.....	95
XII-Ara Karar Verilmesi.....	96
XIII-İslah.....	97
XIV-Müddeabihin Temliki.....	98
XV-Dava Dilekçesinde Noksanlıklar Bulunması Nedeni İle Dava Dilekçesinin İptali ve Davanın Açılmamış Sayılması.....	99
XVI-Davaya Son Veren Taraf İşlemleri.....	101
C-KANUN YOLLARINDA YARGILAMA HARÇLARI.....	103
I-Genel Olarak.....	103
II-Temyiz	104
1-Genel Olarak.....	104
2-Harç Çeşitleri.....	107
3-Harcın Ödenmesi.....	108
4-Harcın Eksik Ödenmesi.....	110
5-Harcın Tamamen Ödenmemesi.....	111
6-Hükmün Bozulması.....	112
7-Hükmün Onanması.....	113
III-Karar Düzeltme	114
IV-Yargılamanın Yenilenmesi.....	115
D-TAHKİMDE YARGILAMA HARÇLARI.....	116
I-Genel Olarak.....	116
II-Mecburi Tahkim.....	117
III-İhtiyari Tahkim.....	118
E-HARÇLARIN HESAPLANMASI.....	118
F-HARÇLARIN SONUÇLARI.....	120

I-Davanın Açılma Zamanı Bakımından.....	120
1-Genel Olarak.....	120
2-Harca Tabi Olan Davalarda Davanın Açılma Zamanına İlişkin Görüşler.....	121
3-Görüş Ayrılıklarının Nedenleri.....	124
a-Harçların Alınması, Dilekçenin Havalesi Ve Esas Defterine Kayıt Tarihlerinin Aynı Olması.....	125
b-Harçların Alınması, Dilekçenin Havalesi Ve Esas Defterine Kayıt Tarihlerinin Farklı Olması.....	125
4-Yargıtay'ın İlgili İçtihadı Birleştirme Kararı.....	128
II-İlamın Verilmesi Bakımından	132
1-Harca Tabi Olmayan veya Maktu Harca Tabi Davalarda İlamın Taraflara Verilmesi.....	132
2-Nisbi Harca Tabi Olan Davalarda İlamın Taraflara Verilmesi.....	133

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YARGILAMA GİDERLERİ

§. 5-YARGILAMA GİDERLERİNİN TANIM VE KAPSAMI.....	136
A-GENEL OLARAK	136
B- GİDERLERİN ÖDENMESİ.....	137
I-Taraflarca Hazırlama İlkesine Tabi Davalarda.....	137
II-Re'sen Araştırma İlkesine Tabi Davalarda.....	141
III-Giderlerin Ödenme Süresi.....	143
§. 6-YARGILAMA GİDERLERİNİN ÇEŞİTLERİ.....	145
A-DAVADA YARGILAMA GİDERLERİ.....	145
I-Tebliğat Giderleri.....	145
1-Genel Olarak.....	145
2-Tebliğat Giderlerinin Ödenmesi.....	148
3-Tebliğat Giderlerini Ödeme Süresi.....	149

4-Tebliğat Giderleri İle İlgili Sorunlar ve Giderilmesi.....	151
II-Tanıkların Davetiye Seyahat ve İkamet Giderleri	
İle Yevmiyesi.....	154
1-Genel Olarak.....	154
2-Tanık Giderlerinin Kapsamı.....	156
III-Bilirkişilik Ücret ve Giderleri.....	156
1-Genel Olarak.....	156
2-Bilirkişi Ücretinin Ödenmesi.....	158
3-Bilirkişi Giderlerine İlişkin Sorunlar.....	160
IV-Hakem Bilirkişi Ücret ve Giderleri.....	164
V-Taraflara Ait Seyahat ve İkamet Giderleri.....	165
VI-Keşif Giderleri.....	165
1-Genel Olarak.....	165
2-Keşif Giderlerinin Çeşitleri.....	167
a-Yol Tazminatları.....	167
b-Taşıtların Giderleri.....	168
c- Bilirkişi ve Tanık Giderleri.....	169
d-Davetiye Giderleri.....	170
3-İstinabe Yolu İle Keşif Yapılması.....	170
VII-Adalet Teşkilatını Güçlendirme Fonu Adına Yapılan Giderler.....	171
VIII-Vekalet Ücreti.....	172
1-Genel Olarak.....	172
2-Yargılama Gideri Olan Vekalet Ücreti.....	174
3-Vekalet Ücretinin Tahsili.....	176
4-Yargılama Gideri Olan Vekalet Ücretinin Kime Ait Olduğu Husus.....	177
5-Avukatlık Ücretinin Miktarı ve Tarifeleri.....	179
IX-Tercüme ve Tercüman Giderleri.....	181
B-DAVA AŞAMASINDA ÇEŞİTLİ DURUMLARDA YARGILAMA GİDERLERİ.....	183
I-Delil Tespiti.....	183

II-İhtiyati Tedbir.....	185
III-Davaya Müdahale.....	187
1-Fer'i Müdahale.....	187
2-Asli Müdahale.....	189
IV-Davaların Birleştirilmesi ve Ayrılması.....	189
V-Davanın Islahı.....	190
VI-Davanın Konusuz Kalması.....	195
VII-Görevsizlik veya Yetkisizlik Kararı Verilmesi.....	196
VIII-Süresinde Yenilenmeyen Davanın Açılmamış Sayılması.....	199
IX-Vekaletnamesiz Dava Açma.....	199
X-Derdestlik İtirazının Kabulü.....	200
XI-Dava Şartlarını Bulunmaması Nedeni ile Davanın Reddi.....	201
XII-Davanın Geri Alınması.....	201
XIII-Dava Arkadaşlığı.....	202
1-Mecburi Dava Arkadaşlığı.....	202
2-İhtiyarî Dava Arkadaşlığı.....	204
XIV-Davaya Son Veren Taraf İşlemleri.....	204
C-KANUN YOLLARINDA YARGILAMA GİDERLERİ.....	206
I-Temyiz.....	206
II-Karar Düzeltme.....	209
III-Yargılamanın Yenilenmesi.....	210
D-TAHKİMDE YARGILAMA GİDERLERİ.....	210
I-Hakem Ücretleri.....	210
II-Diğer Giderler.....	213

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YARGILAMA HARÇ VE GİDERLERİNDE MÜŞTEREK DURUMLAR

Ş. 7-YARGILAMA HARÇ VE GİDERLERİNDEN SORUMLULUK.....	214
A-YARGILAMA HARÇ VE GİDERLERİNİN HÜKÜM ALTINA ALINMASI.....	214

B-YARGILAMA HARÇ GİDERLERİNDEN DAVANIN	
TARAFLARININ SORUMLU OLMASI KURALI.....	216
C-YARGILAMA HARÇ VE GİDERLERİNİN DAVA SONUNDA	
HAKSIZ ÇIKAN TARAFA YÜKLETİLMESİ.....	217
I-Genel Olarak.....	217
II-Yargılama Harç Ve Giderlerinden Sorumluluk Sözleşmesi.....	218
III-Yargılama Harç Ve Giderlerinden Sorumluluğun	
Paylaştırılması	218
D-YARGILAMA HARÇ VE GİDERLERİNİN HAKSIZ	
TARAFA YÜKLETİLECEĞİ KURALININ İSTİSNALARI.....	222
I-Genel Olarak.....	222
II-Davada Haklı Çıkan Tarafın Yargılama Giderlerinden Sorumlu	
Tutulması Gereken Durumlar.....	222
III-Davada Haksız Çıkan Tarafın Yargılama Giderlerinden	
Sorumlu Tutulmaması.....	226
1-Davayı Kabul.....	226
2-Davacıyla İlgisi Olmayan Davanın Reddi Nedenleri.....	227
3-Görevli Mahkemenin Görevsiz Hale Gelmesi.....	228
4-Kanun Ve İçtihatlardaki Değişiklik.....	228
5-Davalının Kanuna Aykırı Bir İşlemi.....	229
6-Davalının Kamu Tüzel Kişisi Olması.....	229
E-YARGILAMA HARÇ VE GİDERLERİ İÇİN HÂKİME	
TAKDİR YETKİSİNİN TANINMASI.....	230

§. 8-YARGILAMA HARÇ VE GİDERLERİNDEN MUAFİYET

VE İSTİSNA HALLERİ.....	231
A-HARÇLARDAN MUAFİYET VE İSTİSNA HALLERİ.....	231
I-Genel Olarak.....	231
II-Harçlardan Muafiyet Halleri.....	232
1-Tanım.....	232
2-Harçtan Muaf Tutulan Kişiler ve Kurumlar.....	232

a-Çırac ve İşçiler.....	232
b-Erler, Onbaşılar ve Çavuşlar.....	233
c-Diplomatlar.....	233
d-Genel Bütçeye Dahil İdareler.....	234
e-Özel Kanunlar Gereği Harçtan Muaf Olan Tüzel Kişiler.....	235
III-Harçlardan İstisna Halleri.....	236
B-YARGILAMA GİDERLERİNDEN MUAFİYET	
VE İSTİSNA DURUMU.....	238

Ş. 9-YARGILAMA HARÇ VE GİDERLERİNİN ÜÇÜNCÜ

KİŞİLERCE ÖDENMESİ.....	240
A-ADLİ YARDIM.....	240
I-Genel Olarak.....	240
II-Adli Yardımın Sağladığı Muafiyetin Niteliği.....	243
III-Adli Yardımın Şartları.....	244
1-Fakirlik Şartı.....	244
2-Haklı Olma Şartı.....	245
IV-Adli Yardım Usulü.....	248
V-Adli Yardımın Uygulama Alanı ve Sağladığı Menfaatler.....	251
VI-Adli Yardımdan Yararlanan Kimsenin Davayı Kazanması	
Ve Kaybetmesi	253
1-Davayı Kazanması.....	253
2-Davayı Kaybetmesi.....	253
VII-Avukatlık Kanununda Adli Yardım.....	257
B-HUKUKİ HİMAYE SİGORTASI.....	257
I-Genel Olarak.....	257
II-Hukuki Himaye Sigortasının Kapsamı.....	261

Ş.10-YARGILAMA HARÇ VE GİDERLERİNİN USUL

EKONOMİSİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ	262
A-GENEL OLARAK.....	262
B-USUL EKONOMİSİNİN AMACI.....	263
C-USUL EKONOMİSİNİN HUKUKİ ESASLARI.....	264
D-MEDENÎ USUL HUKUKUNDA USUL EKONOMİSİNE HİZMET	
EDEN DÜZENLEMELER.....	265
I-İslah.....	265
II-Davaya (Uyuşmazlığa) Son Veren Taraf İşlemleri.....	267
III-İstinabe (Mahkemeler Arası Yardımlaşma).....	268
IV-Naip Tayini.....	269
V-Dava Arkadaşlığı.....	269
VI-Karşılık Dava.....	269
VII-Terditli Dava.....	271
VIII-Davaların Birleştirilmesi.....	271
IX-Bekletici Sorun.....	272
X-Davaya Müdahale.....	273
E-YARGILAMA HARÇ VE GİDERLERİNİN AZALTILMASI İÇİN	
DİKKATE ALINMASI GEREKEN BAZI DURUMLAR.....	274
I-Bilirkişi, Tanık ve Keşfe Başvurma.....	274
II-Vekil İle Takip Edilen Davalar.....	276
III-Davada Taleplerden Birisinin Hakkında Karar Verilmesinin	
Unutulmuş Olması	277
IV-İslah.....	279
V-Mahkeme Dışı Sulh.....	281
SONUÇ	282
ZUSSAMMENFASUNG	287

KAYNAKÇA

- Akalın, M. F.** :Hukuk Davalarında Müdahale (AD 1954/2, s. 117-125).
- Akcan, Recep** :Usul Kurallarına Aykırılığa Dayanan Temyiz Nedenleri, Ankara 1999.
- Akdoğan, Abdurrahman** :Kamu Maliyesi, Ankara 1999.
- Akyazan, Sıtkı** :İhtiyati Haciz ve İhtiyati Hacze İştirak Dereceleri, İstanbul 1958 (Akyazan-İhtiyati Haciz).
- Akyazan, Sıtkı** :Avukatlık Ücretine Dair İncelemeler (AD 1956/11, s. 1227-1245) (Akyazan-Avukatlık Ücreti-1).
- Akyazan, Sıtkı** :Avukatlık Ücretine Dair İncelemeler (AD 1956/12, s. 1341-1353) (Akyazan-Avukatlık Ücreti-2).
- Alangoya, Yavuz** :Medenî Usul Hukuku Esasları, C. I, İstanbul 2001 (Alangoya-Usul I).
- Alangoya, Yavuz** :Medenî Usul Hukuku Esasları, C. II, İstanbul 2001 (Alangoya-Usul II).
- Alangoya, Yavuz** :Medenî Usul Hukukumuzda Tahkimin Niteliği ve Denetlenmesi, İstanbul 1973 (Alangoya-Tahkim).
- Alangoya, Yavuz** :Medeni Usul Hukukunda Vakıaların Ve Delillerin Toplanmasına İlişkin İlkeler, İstanbul 1979 (Alangoya-Vakıa).

- Alangoya, Yavuz** :Yargılama Sırasında Tarafıta İradi Olarak Meydana Gelen Değişme Hakkındaki Düşünceler (MHAD 1969/5, s. 125-194) (Alangoya-Taraf).
- Aldemir, H./Kaçak, N.** :Mer'a Kışlak ve Yaylak Davaları, Ankara 1998.
- Aldemir, Hüsnü** :Hukuk Davalarında Yargılama Giderleri, Ankara 2000.
- Alp, N. A** :Hukukta Müdahale ve Tatbikatı (AD 1951/4, s. 519-537).
- Altay, Şakir** :Bilirkişi Mütalaası ve Hakim (AD 1957/8, s. 732-736).
- Ansay, S. Şakir** :Hukuk Yargılama Usulleri, Ankara 1960 (Ansay-Usul).
- Ansay, S. Şakir** :İslah (Adliye Ceridesi, 1936/24, s. 1838-1847) (Ansay-İslah).
- Aral, Kenan** :İdari Davalarda Vekalet Davaya Vekalet ve Vekalet Ücreti (AD 1963/1-2, s. 107-121).
- Arık, Fikret** :Mahkeme Önünde Sulh (SBFD 1954/1, s. 141-155).
- Aras, Celal/
Arslan, Leyla/
Cesur, Nilgün** :Hukuk Usulünde Davanın Açılmamış Sayılmasına Karar Verilebilecek Haller (AD 1985/2, s. 364-384) (Aras/Arslan/Cesur-Dava I).
- Aras, Celal /
Arslan, Leyla/
Cesur, Nilgün** :Hukuk Usulünde Davanın Açılmamış Sayılmasına Karar Verilebilecek Haller (AD 1985/3, s. 697-714) (Aras/Arslan/Cesur-Dava II).

- Arslan, Ramazan** :Medeni Usul Hukukunda Dürüstlük Kuralı, Ankara 1989 (Arslan-Dürüstlük).
- Arslan, Ramazan** :Bilirkişilik Uygulaması ve Bu Uygulamaya Yargıtay'ın Etkisi, 26.1988 günü Yargıtay'ın Kuruluşunun 120. Yılı Sempozyumunda Sunulan Bildiri (YD Özel Sayı, 1989/1, s. 156-183) (Arslan-Bilirkişilik).
- Arslan, Ramazan** :Medeni Usul Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi, Ankara 1977 (Arslan-Yargılamanın Yenilenmesi).
- Aşçıoğlu, Çetin** :Doğru ve Güvenli Yargılanma Hakkımız Var, Ankara 1995 (Aşçıoğlu-Yargılanma Hakkı).
- Aşçıoğlu, Çetin** :Yargılama Çalışmalarında Bilirkişilik Sorunu ve (Hukuk Davalarında) Nitelendirmede Bilirkişinin Görevi (TBBD 1992/3, s. 349-368) (Aşçıoğlu-Bilirkişilik Sorunu).
- Atalay, Oğuz** :Medeni Usul Hukukunda Adli Yardım (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1986.
- Aykoynu, Mustafa** :Avukatlık Asgari Ücret Tarifelerinin Zaman İtibariyle Uygulanmasına İlişkin Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararının Düşündürdükleri (YD 1978/1-2, s. 191-193).
- Baauf, Peter** :Adalet Hakkı ve Adli Yardım (Çev. Sibel Doygun, ABD 1997/3, s. 74-78).
- Bekman, A. Kaya.** :Yeni Harçlar Kanunu Üzerinde Bir İnceleme (ABD 1964/6, s. 545-648).
- Belgesay, M. Reşit** :Ehli Vukuf Mütalaasının İlimi Değeri ve Kanuni İspat Kuvveti (İHFM 1944/3-4, s. 543-548) (Belgesay-EhliVukuf).

- Belgesay, M. Reşit** :Hukuk Muhakemeleri Kanununda Yapılması Gereken Tadilat (İÜHFM C. XIII/1, s. 157-174) Belgesay-Tadilat).
- Belgesay, M. Reşit** :Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Şerhi, İstanbul 1939 (Belgesay-Şerh).
- Bergerfurt, Bruno** :Das Armenrecht, München 1971.
- Berki, Şakir** :Hukuk Muhakemeleri Usulü, Ankara 1959.
- Berkin, Necmeddin** :Tatbikatçılara Medeni Usul Hukuku Rehberi, İstanbul (tarihsiz) (Berkin-Rehber).
- Berkin, Necmeddin** :İcra Harç ve Masrafları ve Bunlardan Sorumluluk (İİTİAD 1978/1-2, s. 173-192) (Berkin-Sorumluluk).
- Berkin, Necmeddin** :Takip Harçları (İÜHFM 1957/1-4, s. 175-203) (Berkin-Takip Harçları).
- Berkin, Necmettin** :Dava Hakkının Suiistimali (İleri Hukuk Dergisi, 1946/9, s. 51-53, 63) (Berkin-Dava Hakkının Suiistimali).
- Berkin, Necmettin** :Hak ve Dava Hakkı (Hukuk Dünyası Mecmuası, 1945/6-7, s. 175) (Berkin-Hak ve Dava Hakkı).
- Berkin, Necmettin** :Medeni Usul Hukuku Dersleri, İstanbul 1969 (Berkin-Usul).
- Bilge, N./Önen, E.** :Medeni Yargılama Hukuku Dersleri, Ankara 1978.
- Bilge, Necip** :Medeni Yargılama Hukuku, Ankara 1967 (Bilge-Usul).
- Bilge, Necip** :Medeni Yargılama Hukukunda Karar Düzeltme, Ankara 1973 (Bilge-Karar Düzeltme).
- Boran, Kamil** :Hakkın Suiistimali (İleri Hukuk Dergisi, 1945/3, s. 3-5).
- Boyacı, Kamil** :Ucuz Adalet Vaatleri ve Gerçekler (Günümüzde Yargı, 1978/25, s. 23).

- Budak, Ali Cem** :Medeni Usul Hukukunda Üçüncü Kişilerin Haklarının Korunması, İstanbul 2000 (Budak-Hakların Korunması).
- Budak, Ali Cem** :Mahkemelerin Aşırı İş Yükünün Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Kararı ve Gerekçesi (Yasa Dergisi, 1989/4, s. 461-471) (Budak-İş Yüğü).
- Büyükateş, Mehmet** :Hukuk Usulü İle İlgili Bir Eleştiri ve Usulde Kesin Süre (Bursa BD 1981/6, s. 8.11).
- Çağan, Nami** :Vergilendirme Yetkisi, İstanbul 1982.
- Çatalkaya, C./**
Tarıkoğulları, A./
Özcan, Mustafa H. :Yeni İçtihatlı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu, Ankara 1965.
- Çelebi, Hüsamettin :** Hak Aramanın Maliyeti (ABD 1989/2, s. 257-261).
- Çenberci, Mustafa** :Sosyal Sigortalar Kanunu Şerhi, Ankara 1977.
- Çetinkaya, Mehmet** :İhtiyati Tedbirler (AD 1972/11, s. 773-788).
- Çetintürk, Mustafa** :Hakimin Tayin Ettiği Süreler (Bursa BD 1981/12, s. 1-2).
- Çubukgil, Oktay** :Dava Dilekçesinin Hakim Tarafından Mahkeme Kalemine Havale Olunduğu Tarihe Dava İkame Edilmiş Addolunur. Harcın Ödenmemesi Davanın İkame Edilmemiş Sayılmasını Gerektirmez (ABD 1972/5, s. 776-780).
- Dalamanlı, Lütfü** :Görev-Yetki, Muhakeme Usulleri ve Kanun Yolları, Ankara 1980.
- Demirer, Gürtan** :Bilirkişilik ve Uygulamadaki Sorunları (ABD 1976/6, s. 1030-1037).

- Dereli, M. R./**
Okurer, N./
Onur, O. :Yargıtay 8. Hukuk Dairesi Emsal Kararları, Zilyetliğe Dayanan Tescil ve Men'i Müdahale Davaları, Ankara 1970.
- Doğan, Mehmet** :Gıyapta Yargılama, Ankara 1979.
Doğanay, İsmail :Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun Tespit Delaile Dair Hükümleri Üzerinde Bir İnceleme (AD 1954/7, s. 888-895).
- Doğrusöz, Edip** :Harca Tabi Temyiz Dilekçesinin Harcı Alınmadan Temyiz Defterine Kaydedilmiş Olması Hâlinde Uygulanması Gereken Yasa Hükümleri Neler Olmalıdır? (SÜHFD 1988/1, s. 229-233).
- Duman, İ. Hasan** :Hukuk Mahkemesinde Bilirkişilik (ABD 1984/5, s. 741-763).
- Eranıl, M. Akif** :Harçlar Kanunu Üzerine İnceleme ve İzah (ABD 1952/103-104, s. 22-27).
- Erdemir, İlter** :Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Şerhi, Ankara 1998.
- Erdoğan, Celal** :Açıklamalı Ve İçtihatlı Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanunu, Ankara 1973.
- Erem, Faruk** :Sosyal Ekonomi Açısından Avukatlık Ücreti (ABD 1979/4, s. 1079-1082) (Erem-Avukatlık Ücreti).
- Erem, Faruk** :Adli Yardım (İmran Öktem'e Armağan, Ankara 1970, s. 107-124) (Erem-Adli Yardım).
- Erginay Akif** :Kamu Maliyesi, Ankara 1998.
Erkuyumcu, Müfit :Delil Tespitine Müteallik Hükümler Üzerinde Bir İnceleme (AD 1946/3, s. 126-136).

- Ersoy, Rifat** :Hukuk Usulü Muhkemleri Kanunu, Ankara 1976.
- Evren, Teoman** :Yargının Hızlandırılması Hususunda Düşünceler (ABD 1986/6, s. 864-869).
- Gökalp, Şerafettin** :Davanın Yenilenmesi (Bursa BD 1981/12, s. 4-5).
- Gölcüklü, F/**
- Gözübüyük, A. Ş.** :Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulanması, Ankara 1996.
- Göze, Ayferi** :Liberal Marksist Faşist ve Sosyal Devlet Sistemleri, İstanbul 1977.
- Gözübüyük, A. Ş.** :Anayasa Hukuku, Ankara 2000.
- İnal, Turgut,**
- İnan, Ahmet** :Pahalı Yargı (ABD 1982/6, s. 113-117).
- :Notlu ve İzahlı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ve İlgili İçtihatlar, Ankara 1969.
- İşeri, Ahmet** :Türk Medenî Kanuna Göre Vakıf, Ankara 1968.
- Juliushermann, V. K.** :(Çev. Coşkun Üçok, İlim Olmak Bakımından Hukukun Değersizliği (AHFD 1949/VI/1, s. 181-212).
- Kabakçioğlu, H. M.** :Müzaheret Adliye (AD 1942/4, s. 375-386).
- Kabalak, Yörük** :Harçlarla İlgili Yanlış Uygulama (İBD 1983/7-9, s. 383-385) (Kabalak-Yanlış Bir Uygulama).
- Kabalak, Yörük** :Temyiz Harcı Yanlış Alınıyor (İBD 1996/1-2-3, s. 814-817). (Kabalak-Temyiz Harcı).
- Kalay, Ali** :Bilirkişilik Kurumu-Fayda ve Sakıncaları (Maliye Dergisi, 1980/48, s. 148-159).
- Karaatlı, M. A.** :Harçlar Kanunu İle Cezaevleriyle Mahkeme Binaları İnşası Karşılığı Olarak Alınacak ve Mahkumlara Ödettirilecek Yiyecek Bedelleri Hakkında Kanun Üzerinde Bir inceleme (ABD 1972/6, s. 952-954).

- Karafakih, İ. H.** :Hukuk Muhakeme Usulü Esasları, Ankara 1952.
- Karahasan, M. Reşit** :Eşya Hukuku, Ankara 1977.
- Karaok, Hasan** :HUMK ve Buna Ait İctihatlar, Ankara 1957.
- Kayacan, Fevzi** :Mahkemenin Yargılama Giderlerini Re'sen Karara Bağlama Zorunluluğu (Yaklaşım, 1995/34, s. 97-99).
- Kayganacıoğlu, M. R./**
- Renda, N./**
- Onursan, G.** :Gerekçeli Açıklamalı Orman Kanunu İlgili Mevzuat, Ankara 1969.
- Kazancıoğlu, Yusuf** :8.1.1952 Tarihli Hukukta Yargılama Usulü Kanunu Tasarısı Hakkında (ABD 1954/2, s. 140-151).
- Keskin, Yüksel** :Hak Arama Özgürlüğünün Sağlanması İçin Hukuk Sigortası Kurumu Kurulmalı (Balıkesir Barosu Dergisi, 1983/13, s. 6-7) (Keskin-Hak Arama).
- Keskin, Yüksel** :Hukuk Sigortası Kurumu Kanun Taslağı (Manisa Barosu Dergisi, 1981/1, s. 21-26; 1981/2, s. 22-24; 1981/3, s. 19-23) (Keskin-Sigorta).
- Kılıçoğlu, Ahmet** :Yargıda Bilirkişi Çıkmazı (ABD 1986/5-6, s. 663-666).
- Kıyak, Fahrettin** :Avukatlık Ücreti(müvekkil) veya (vekil) den Hangisi Lehine Hükmolunmalıdır? (ABD 1973/3, s. 467-472).
- Konuralp, Haluk** :75. Yılda Cumhuriyet Yargı Düzeninin Düşünsel ve Yapısal Kesiti Üzerine Bazı Gözlemler (Yeni Türkiye, 1998/23-24, s. 3820-3825).

- Koral, Rabi** :Yeni ve Eski Hukukumuzda Tahkim (İHFM 1947/1, s. 1-26).
- Köksal, Mehmet** :Muhakeme Masraflarına Dair Kararların İcra Edilebilirliği (Prof. Dr. Faruk Erem'e Armağan, Ankara 1999, s. 457-465).
- Kuntman, Osman** :Avukatlık Ücreti İle İlgili Hasılı Davaya İştirak Başarıya Göre Değişen Nispî Ücret Ve Dava Edilen Şeyin Aynen Avukata Ait Olacağı Konularında Bir İnceleme ve Yargıtay Uygulamalarının Eleştirisi (İBD 1984/7-8-9, s. 468-485).
- Kuru, B./ Arslan R./ Yılmaz E.** :Medeni Usul Hukuku, Ankara, 2000 (Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul).
- Kuru, B./ Arslan, R./ Yılmaz, E.** :Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu, Ankara 2000 (Kuru/Arslan/Yılmaz-Kanun).
- Kuru, Baki** :Dava Şartları (Sabri Şakir Ansay'ın Hatırasına Armağan' dan Ayrı Bası, Ankara 1964, s. 109-147) (Kuru-Dava Şartları).
- Kuru, Baki** :Hukuk Muhakemeleri Usulü, Ankara, 1974, (Kuru-Usul 74).
- Kuru, Baki** :Hukuk Usulünde Görevsizlik ve Yetkisizlik Kararları Üzerine Yapılacak Muameleler (AÜHFD 1968/C. XXIV' den Ayrı Bası, s. 155-181) (Kuru-Görevsizlik ve Yetkisizlik).
- Kuru, Baki** :Vekaletnamesiz Dava Açılması (İzmir Barosu Dergisi, 1983/1, s. 5-9) (Kuru-Vekaletnamesiz Dava).

- Kuru, Baki** :Hukuk Davalarında Yargılamanın Çabuklaştırılması (İBD 1984/4-5-6, s. 166-184). (Kuru-Yargılamanın Çabuklaştırılması).
- Kuru, Baki** :Hukuk davası Açılırken Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar (İBD 1984/10-11-12, s. 760-769) (Kuru-Hukuk Davası).
- Kuru, Baki** :Hukuk Muhakemeleri Usulü, C. II, İstanbul 1990 (Kuru-Usul II 1990).
- Kuru, Baki** :Hukuk Muhakemeleri Usulü, C. I, İstanbul 2001 (Kuru-Usul I).
- Kuru, Baki** :Hukuk Muhakemeleri Usulü, C. II, İstanbul 2001 (Kuru-Usul II).
- Kuru, Baki** :Hukuk Muhakemeleri Usulü, C. III, İstanbul 2001 (Kuru-Usul III).
- Kuru, Baki** :Hukuk Muhakemeleri Usulü, C. IV, İstanbul 2001 (Kuru-Usul IV).
- Kuru, Baki** :Hukuk Muhakemeleri Usulü, C. V, İstanbul 2001 (Kuru-Usul V).
- Kuru, Baki** :Hukuk Muhakemeleri Usulü, C. VI, İstanbul 2001 (Kuru-Usul VI).
- Kuru, Baki** :Hukuk Muhakemeleri Usulü El Kitabı, İstanbul 1995 (Kuru-El Kitabı).
- Kuru, Baki** :Nizasız Kaza, Ankara 1961 (Kuru-Nizasız Kaza).
- Makaracı, Halil** :Adli Tebligat Ücretleri Fahiştir (ABD 1952/99-100, s. 32-35).
- Malatyalıoğlu, K./**
- Ertaş, H.** :İçtihatlı ve Notlu Paylaştırma ve Kat Mülkiyeti Kurulması Davaları, Ankara 1971.
- Metin, Tuluay** :Medeni Yargılama Hukukunda Dava İlişkisi (Dicle ÜHFD 1983/1, s. 101-132).

- Moroğlu, E./Muşul, T.** :Tebliğat Hukuku, C. I, İstanbul 1985.
- Muşul, Timuçin** :Medeni Usul Hukukunda Terdit İlişkileri, İstanbul 1984.
- Müderrişoğlu, Feridun** :Avukatlıkta Vekalet ve Ücret Sözleşmesi, Ankara 1974.
- Münger, Naci,** :Hak Arama ve Alma Gücü (Balıkesir Barosu Dergisi, 1993/47, s. 18)
- Nadaroğlu, Halil** :Kamu Maliyesi Teorisi, İstanbul 2000.
- Ocak, Hasan** :Türk Yargısının Ana Sorunları Ve Çağdaş Konumu (Balıkesir Barosu Dergisi, 1983/15, 11-22).
- Olgaç, Senai** :Açıklamalı ve Uygulamalı Harçlar Kanununu, Ankara 1964.
- Ozanalp, N.** :Tapulama Kanunu Şerhi, Ankara 1976.
- Öktemer, Semih** :Delillerin Tespiti Giderleri Müddeabihe Dahil Edilebilir mi? (TNBHD 1976/10, s. 44-47) (Öktemer-Delil Tespiti).
- Öktemer, Semih** :Başvurma Harcı (AD 1966/8-9, s. 567-600) (Öktemer-Başvurma Harcı).
- Önder, Akil** :Barolar Adli Müzaheret Kararı Verebilir mi? (Adliye Ceridesi, 1942/1, s. 514-519) (Önder-Akil-Adli Müzaheret).
- Önder, M. Akil** :Celse Harçları Üzerine Düşünceler (ABD 1972/1, s. 8-9) (Önder-Celse Harcı).
- Önder, Akil** :İhtiyati Tedbirler (AD 1943/3, s. 121-139) (Önder-İhtiyati Tedbir):
- Önen, Ergun** :Feragat ve Kabul Kesin hüküm Teşkil Etmez (ABD 1971/1, s. 26-39) (Önen-Feragat ve Kabul).
- Önen, Ergun** :Medenî Yargılama Hukukunda Sulh, Ankara 1972 (Önen-Sulh).

- Önen, Ergun** :Medeni Yargılama Hukuku, Ankara, 1979 (Önen-Usul).
- Özbudun, Ergun** :Anayasa Hukuku, Ankara 2000.
- Özdemir, Hatice** :Medeni Yargılama Hukukunda Yargının Hızlandırılmasına İlişkin Tedbir ve Müesseseler (İBD 1998/2, s. 330-356).
- Özdil, Zekai** :Yetersiz Keşif ve Soruşturmalar Adaleti Geciktiriyor (AD 1075/1-2, s. 66-82).
- Özekes, Muhammed** :İcra İflas Hukukunda İhtiyati Haciz, Ankara 1999 (Özekes-İhtiyati Haciz).
- Özekes, Muhammed** :Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale, İstanbul 1995 (Özekes-Müdahale).
- Özkök, Süleyman** :İhtiyati Tedbirler (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1990).
- Öztek, Selçuk** :Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Adaletin İşleyişini İyileştirmeye Yönelik Medenî Usulü İlkeleri" Konulu Tavsiye Kararı (HAD 1986/1. s. 9-20).
- Öztürk, Celal** :Bir Hukuk Davasında Alınması Lazım Gelen Harç ve Resimler (AD 1945/11,s. 1163-1180) (Öztürk-Hukuk Davasında Harçlar).
- Öztürk, Celal** :Mahkeme ve İcra Dairelerinde Harç Alınma Şekli, (AD 1945/9, s. 916-927) (Öztürk-Harç Alınma Şekli).
- Özüdoğru, N. Ruhi** :İhtiyati Tedbir ve İhtiyati Haciz (AD 1956/3, s. 361-376).
- Pekcanitez, Hakan** :Medenî Usul Hukukunda Fer'i Müdahale, Ankara 1992 (Pekcanitez-Fer'i Müdahale).
- Pekcanitez, Hakan** :Medeni Usul Hukukunda Yabancı Para Alacaklarının Tahsili, Ankara 1998 (Pekcanitez-Alacakların Tahsili).

- Pekcanitez, Hakan** :Yargılamanın Hızlandırılmasına İlişkin Avrupa Usul Hukukundaki Gelişmeler (İzmir Barosu Dergisi, 2000/4, s. 36-59) (Pekcanitez-Yargılamanın Hızlandırılması).
- Pekcanitez, Hakan** :Medeni Usul Hukuku, Ankara 2000 (Pekcanitez-Usul).
- Postacıoğlu, İlhan** :Medeni Usul Hukuku Dersleri, İstanbul 1975 (Postacıoğlu-Usul).
- Reisoğlu, Kemal** :Hakkı, Müzaheretli Şahsın Davada Haksız Çıkması (AD 2952/1, s. 65-73).
- Sarıözen, İsmet** :İş Mahkemelerinde Yargılama Usulü (Akif Erginay'a 65. Yaş Armağanı, Ankara 1981, s. 245-246).
- Sınmaz, B. /Karataş, İ.** :İçtihatlarla Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanunu, Ankara 1987.
- Soner, L. Fikri** :Karşılık Davada İlk İtiraz ve Bu Davanın Dinlenme Olanağı (TNBHD 1976/10, s. 48-55) (Soner-Karşılık Dava).
- Soner, L. Fikri** :Feragat, Kabul ve Sulhe Dair Bazı Sorunlar (ABD 1977/3, s. 439-448) (Soner-Sorunlar).
- Stalev, Zhivko** :Sosyalist Avrupa Ülkelerinde Hukuk Yargılaması (çev. Ejder Yılmaz, AÜHFD 1976/XXXIII/1-4, s. 151-183) (Yılmaz-Sosyalist Avrupa).
- Sürbahan, Sadrettin** :Dava Hakkı ve Kullanılması (Türk İdare Dergisi, 1975/353, s. 65-89).
- Şekerci, Ersin** :Medeni Usul Hukukunda ve İdari Yargılama Usulünde Derdestlik-I (YD 1986/3, s. 206-226).
- Şengün, K. Oğuz** :Kanıtların Saptanması Giderleri Hakkında Bir İnceleme (AD 1972/10, s. 705-709).
- Şenocak, Kemal** :Hukuki Himaye Sigortası, Ankara 1993.

- Tanrıver, Süha** :İlamlı İcra Takibinin Dayanakları ve İcranın İadesi, Ankara 1996 (Tanrıver-İlam).
- Tanrıver, Süha** :Mahkeme Huzurunda Yapılan Kabuller (ABD 1996/1, s. 28-38) (Tanrıver-Kabul).
- Tanrıver, Süha** :Medeni Usul Hukukunda Derdestlik İtirazı, Ankara 1998 (Tanrıver-Derdestlik).
- Tanrıverdi, Mücahit** :Medeni Usul Hukukunda Bilirkişilik (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 1991.
- Taşkın, Alim** :Hakem Sözleşmesi, Ankara 2000 (Taşkın-Hakem).
- Taşkın, Alim** :Medeni Usul Hukukunda Tanık Dinlenilmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1990 (Taşkın-Tanık).
- Taşkın, Alim** :Noterlik İşlemlerinde Adli Yardım Hükümlerinin Uygulanması (TBBD 2000/2, s. 413-437) (Taşkın-Adli Yardım).
- Taşkınar, Sema** :Medeni Yargılama Hukukunda Amaç Sorunu (Av. Dr. Faruk Erem'e Armağan, Ankara 1999, s. 759-787).
- Tercan, Erdal** :Medeni Usul Hukukunda Tarafların İsticvabı, Ankara 2001 (Tercan-İsticvap).
- Tercan, Erdal** :Medeni Usul Hukukunda Gerçeği Söyleme Yükümlülüğü (M. Şakir Berki'ye Armağan, Konya 1996, s. 181-212), s. 181 (Tercan-Gerçeği Söyleme).
- Tuğsavul, Muhsin** :Takdiri Deliller (AD 1952/6, s. 768-795) (Tuğsavul-Takdiri Deliller).
- Tuğsavul, Muhsin** :Dava Açılmasında Usul (ABD 1965/4, s. 425-433) (Tuğsavul-Dava).
- Tuna, Yalçın** :İslah (ABD 1955/1, s. 595-604) (Tuna-İslah).

- Tuna, Yalçın** :Takdir Edilen Vekalet Ücretleri Üzerinde Avukatların Hakları (İBD1957/1-2, s. 29-32) (Tuna- Vekalet Ücreti).
- Turan, A. Uğur** :Kalem Mevzuatı, Ankara 1997.
- Turan, Çetin** :Tahkim (İz. BD 1999/4, s. 12-20).
- Turhan, A./Özdemir, H.** :Kalem Mevzuatı, Ankara (Tarihsiz).
- Turhan, Salih** :Vergi Teorisi ve Politikası, İstanbul 1998.
- Türk Hukuk Lugatı** :Ankara 1998.
- Türk, H. Sami** :Sosyal Hukuk Devleti (Halkevleri Dergisi, 1974/91, s. 5-13).
- Tüzün, Nejat** :Yemin ve Şahadet (ABD 1962/2, s. 279-286).
- Uluatam, Ö./ Methibay, Y.** :Vergi Hukuku, Ankara 2000.
- Uluatam, Özhan** :Kamu Maliyesi, Ankara 1999.
- Ulukapı, Ömer** :Medeni Usul Hukukunda Dava Arkadaşlığı, Konya 1991 (Ulukapı-Dava Arkadaşlığı).
- Ulukapı, Ömer** :Medeni Usul Hukukunda Derdestlik ve Sonuçları (YD 1995/4, s. 395-442) (Ulukapı-Derdestlik).
- Ulukapı, Ömer** :Medeni Usul Hukukunda Tarafların Duruşmaya Gelmemesi, Konya 1977 (Ulukapı-Tarafların Duruşmaya Gelmemesi).
- Umar, Bilge** :Türk Medeni Usul Hukukunda İadei Muhakeme (İÜHFM 1963/1-2, s. 261-298) (Umar İadei Muhakeme).
- Üstündağ, Saim** :İddia ve Savunmanın Değiştirilmesi Yasağı, İstanbul 1967 (Üstündağ-İddia ve Savunma).
- Üstündağ, Saim** :Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun Tadili Tasarısı Hakkında Düşünceler (İHFM 1967/1 s. 140-182) (Üstündağ-Tadil Tasarısı).
- Üstündağ, Saim** :İhtiyati Tedbirler, İstanbul 1981 (Üstündağ-Tedbirler).

- Üstündağ, Saim** :Medeni Yargılama Hukuku, İstanbul (Üstündağ-Usul).
- Üstünkaya, F. Feza** :Yargıç Karşısında Bilirkişi Raporunun Hukuki Değeri (ABD 1982/4, s. 84-95).
- Yavuz, Nihat** :Hukuk Davalarında Feragat ve Yargıtay 8. Hukuk Dairesinin En Son Bir Kararı Üzerine Bazı Düşünceler (ABD 1977/6, s. 1019-1028).
- Yazıcı, Serap** :Hukuk Devleti ve Demokrasi (İBD 1999/4-5-6, s. 259-301).
- Yeğengil, Rasih** :Tahkim, İstanbul 1974.
- Yılmaz, E./Çağlar, T.** Tebligat Hukuku, C. I, Ankara 1999.
- Yılmaz, Ejder** :Adli Yardım Kurumunun İdari Yargıda Uygulanması (Mali Hukuk, 1987/7, s. 12-23). (Yılmaz-Adli Yardım).
- Yılmaz, Ejder** :Geçici Hukuki Himaye Tedbirleri, C. I, Ankara 2001 (Yılmaz-Tedbirler-I).
- Yılmaz, Ejder** :Geçici Hukuki Himaye Tedbirleri, C. II, Ankara 2001 (Yılmaz-Tedbirler-II).
- Yılmaz, Ejder** :Hukuk Davalarında Yasa Yollarına Başvuru Hakkı ve Bu Hakkın Sınırlandırılmasının Yerindeliği Sorunu (TBBD 1988/1, s. 131-155) (Yılmaz-Yasa Yolları).
- Yılmaz, Ejder** :İslah Yoluyla Davanın Konusunun Artırılması (Anayasa Mahkemesinin 20.7.1999 tarihli ve 1/33 sayılı kararının değerlendirilmesi): Özel ve Hukuk Kararları Sempozyumu, 2001/1, s. 97-111) (Yılmaz-Davanın Konusu).
- Yılmaz, Ejder** :Türk Hukuku ile Karşılaştırmalı Olarak Alman, İsviçre ve Avusturya Hukuklarında Bilirkişilik -II. Bilirkişi Eğitim Semineri- (TURMOB 1996, s. 3-27) (Yılmaz-II. Bilirkişilik Semineri).

- Yılmaz, Ejder** :Adresinden Geçici Olarak Ayrılanlara Tebligat Kanununa Göre Tebligat Yapılması (Mali Hukuk Dergisi, 1986/3, s. 13-21) (Yılmaz-Geçici Olarak Ayrılma).
- Yılmaz, Ejder** :Demokratik Alman Cumhuriyeti Medeni Yargılama ve Takip Hukukunun Ana Hatları AÜHFD, 1980/XXXVII/1-4,8, s. 327-420) (Yılmaz-Demokratik Alman Cumhuriyeti).
- Yılmaz, Ejder** :Hukuk Davaları Bakımından Adalet Hizmetlerinin İyileştirilmesi İhtiyacı ve Yapılması Gerekenler (SÜHFD 1996/1-2, s. 55-76) (Yılmaz-Adalet Hizmetleri).
- Yılmaz, Ejder** :Hukuk Davalarında Taraf Ehliyeti ile İlgili Bir İctihadı Birleştirme Kararının Düşündürdükleri (YD 1989/1-4, s. 202-232) (Yılmaz-Taraf Ehliyeti).
- Yılmaz, Ejder** :Hukuk Sözlüğü, Ankara 1996 (Yılmaz-Sözlük).
- Yılmaz, Ejder** :Hukukumuzda Bilirkişilik Kurumu(Yaklaşım Dergisi, 1996/42, s. 26-31) (Yılmaz-Bilirkişilik Kurumu).
- Yılmaz, Ejder** :İflas Masasına Ait Paraların İflas İdaresince Nemalandırılmasının Gerekliliği(ABD 1996/2, (s. 173-187) (Yılmaz-İflas Masası).
- Yılmaz, Ejder** :İstatistiklerin 25 Yıllık Diliyle Adalet Hizmetlerimiz (TODAİED 1986/4, s. 61-92) (Yılmaz-İstatistikler).
- Yılmaz, Ejder** :Medenî Yargılama Hukukunda İslah, İstanbul 1982 (Yılmaz-İslah).
- Yılmaz, Ejder** :Uygulamada Bilirkişilik ve Bilirkişi Raporları (Mali Hukuk Dergisi, 1996/62, s. 12-31) (Yılmaz-Uygulamada Bilirkişilik).

- Yılmaz, Ejder** :Yargılama Giderlerinin İşlevi ve Sosyal Hukuk Devleti (ABD 1984/2, s. 200-224) (Yılmaz-Giderlerin İşlevi).
- Yılmaz, Orhan** :Hukukta Keşif, Kayseri 1955.
- Yılmaz, Zekeriya** :Ceza Yargılama Gideri, Harç, Vekalet Ücreti ve Şahsi Hak Davası, Ankara 1999 (Z. Yılmaz-Ceza Yargılaması).
- Yılmaz, Zekeriya** :Hukukta Yargılama Harç ve Giderleri ile Vekalet Ücreti, Ankara 2000 (Z. Yılmaz-Harç ve Giderler).
- Yur, Ş. Kazım** :Nazari ve Tatbiki Harçlar Kanunu Şerh ve İzahları, İstanbul 1952.
- Zabunoğlu, Y. K.** :Türkiye'de İnsan Hakları ve Hak Arama Özgürlüğü (Kırıkkale Barosu Dergisi, 1991/1, s. 9-16).
- Zeiss, Walter** :Zivilprozessrecht, 5. Auflage, Tübingen 1982.

KISALTMALAR

AK	: Avukatlık Kanunu
ABD	: Ankara Barosu Dergisi
AD	: Adalet Dergisi
AMK	: Anayasa Mahkemesi Kararı
AMKD	: Anayasa Mahkemesi Kararları Dergisi
Aşğ.	: aşağıda
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
BK:	: Borçlar Kanunu
bkz	: bakınız
Balikesir BD	: Balikesir Barosu Dergisi
Bursa BD	: Bursa Barosu Dergisi
C	: Cilt
CMUK	: Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu
dn.	: dipnot
f.	: fıkra
HD	: Hukuk Dairesi
HGK	: Hukuk Genel Kurulu
HİGM	: Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü
HK	: Harçlar Kanunu
HUMK	: Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
İBD	: İstanbul Barosu Dergisi
İK	: İş Kanunu
İİK	: İcra İflas Kanunu
İİD	: İcra- İflas Dairesi
İMİK	: İş Mahkemeleri Kanunu
İÜHFD	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
İzmir BD	: İzmir Barosu Dergisi
k.	: karar

m.	: madde*
MHAD	: Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi
MK	: Medeni Kanun
RG	: Resmi Gazete
RKD	: Resmi Kararlar Dergisi
s.	: sayfa
sa.	: sayı
SBFD	: Siyasal Bilgiler Fakóltesi Dergisi
Teb. K	: Tebligat Kanunu
Teb. Niz.	: Tebligat Nizamnamesi
TD	: Ticaret Dairesi
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
TBBD	: Türkiye Barolar Birliği Dergisi
Teb. K.	: Tebligat Kanunu
TCK	: Türk Ceza Kanunu
vd.	: ve diğerleri
Yazı İş. Y	: Hukuk ve Ticaret Mahkemeleri Yazı İşleri Yönetmeliği
YKD	: Yargıtay Kararları Dergisi
YD	: Yargıtay Dergisi
YİBK	: Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı
yuk.	: yukarı

---

* “m.” kısaltması kural olarak Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu maddelerini göstermektedir. Bir başka kanun maddesi belirtiliyorsa, ilgili kanunun ismi “m.” kısaltmasından önce belirtilmektedir. Örneğin, HK m.; BK m. gibi.

GİRİŞ

Ülkemiz, uzun yıllardan beri süregelen enflasyon sıkıntısı içerisinde olmasından dolayı, mal ve hizmetlerin fiyatları sürekli artış göstermektedir. Bu olumsuz ekonomik koşullardan yargı hizmetleri de doğrudan etkilenmekte ve hak aramanın maliyeti sürekli yükselmektedir. Çünkü, yargı hizmetleri, devletin ayırdığı ödeneğin yanında, davacı ve davalı tarafından harçların ödenmesi ve bir takım giderin yapılması ile yerine getirilmektedir.

Hukukun bir amacı da, hak (menfaat) çatışmaları karşısında denge sağlamak ve bu dengeyi bozulmadan sürdürmektir. Hakkı ihlal edilen bir kimse, hakkını koruması veya bu hakkını elde etmesi için dava açması gerekir. Davanın açılması için de, kanunlarda gösterilen birtakım harçların ödenmesi ve giderlerin yapılması zorunludur.

Yargılama hizmetleri, devletin en önemli ve asli vazifelerinden birisidir. Kural olarak, devlet bu asli görevini parasız yürütür. Yani, hakimler gördükleri işlerden dolayı davacı ve davalıdan tahkimde olduğu gibi bir ücret talep edemezler. Fakat, tarafların, kendilerine verilen bu adli hizmetten dolayı, devletin yapmış olduğu giderlere belli bir oranda katkıda bulunmaları gerekir. Eğer, taraflardan hiçbir katkı alınmazsa, mahkemelere yapılacak müracaatların önü alınamaz. Devlet, bu tür sorunlarla karşı karşıya kalmamak için, böyle bir tedbire başvurma gereğini duymuştur. Kanun koyucunun yapmış olduğu bu düzenlemenin hukuki niteliği, hüküm ve sonuçları, fayda ve zararlarının ortaya konulması açısından bu konunun incelenmesi önem arz etmektedir.

Yargılama harç ve giderleri konusu, medeni usul hukukunun uygulama ve teorisinde çok önemli bir yere sahiptir. Çünkü, bu konu, medeni usul

hukukunun, neredeyse bütün kurumlarında karşımıza çıktığını söyleyebiliriz. Bu tezde "Medeni Usûl Hukukunda Yargılama Harç ve Giderleri" başlığı altında, yargılama harç ve giderlerinin türleri, yükümlüleri, ödenme yeri ve zamanı, ödenmesinin hüküm ve sonuçları, adli yardım, usul ekonomisi gibi konular ayrıntılı olarak incelenmeye çalışılacaktır.

Ancak, yargılama harç ve giderlerinden sorumluluk halleri ve avukatlık ücreti (yargılama giderlerinin bir türü olmakla beraber), ayrı bir tez konusu olacak kadar geniş konulardır. İncelememizin bütünlüğünü sağlamak açısından, bu konulara değinilmekle birlikte, kapsamı zorunlu olarak, dar bir çerçevede tutulmuştur. Görüldüğü üzere, "Yargılama Harç ve Giderleri" konulu bu tez çalışmasıyla, medeni usul hukukuna bir hizmet yapma amacı güdülmüştür.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK YARGILAMA HARÇ VE GİDERLERİ

Ş.1-HARÇ ALINMASININ VE GİDER YAPILMASININ TANIMI VE GEREKÇELERİ

A-TANIM

Demokratik ülkelerin devlet sistemlerinin yapısında, güçler ayrılığı ilkesi esastır. Bu güçler, yasama, yürütme ve yargı olup birbirlerinden bağımsız bir şekilde hareket ederler. Yürütme ayrı bir organ olmasına rağmen, yasamanın denetimine tabidir. Buna karşılık, yargı organı ise, diğer iki güçten herhangi bir emir ve talimat almadan, bağımsız bir şekilde yargı işlerini yürütür ve karar verir.

Yargı organının, faaliyetlerini icra edebilmesi için, mahkemelerin kurulmasına ve personele ihtiyaç vardır. Bu ihtiyaçların karşılanması, birtakım giderlerin yapılmasını gerektirir. Kurulan mahkemeler, istihdam edilen personel sayısı ve yerine getirilen hizmetin yoğunluğu dikkate alındığında, devletin, bu giderleri, doğrudan Hazineden karşılayarak altından kalkması oldukça zordur.

Yargı hizmetleri, bizzat devlet tarafından vatandaşa götürülmesi gereken hizmet asli türüdür. Ancak, bu hizmetlerin en iyi şekilde sunulması için, vatandaşın da bu giderlere kısmen de olsa katılması devlet tarafından istenmiş ve bu katılma, medeni yargılamanın bir ön şartı olarak kabul edilmiştir. Vatandaşın, yargılama hizmetlerinden faydalanması, genelde, dava açma

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK YARGILAMA HARÇ VE GİDERLERİ

§.1-HARÇ ALINMASININ VE GİDER YAPILMASININ TANIMI VE GEREKÇELERİ

A-TANIM

Demokratik ülkelerin devlet sistemlerinin yapısında, güçler ayrılığı ilkesi esastır. Bu güçler, yasama, yürütme ve yargı olup birbirlerinden bağımsız bir şekilde hareket ederler. Yürütme ayrı bir organ olmasına rağmen, yasamanın denetimine tabidir. Buna karşılık, yargı organı ise, diğer iki güçten herhangi bir emir ve talimat almadan, bağımsız bir şekilde yargı işlerini yürütür ve karar verir.

Yargı organının, faaliyetlerini icra edebilmesi için, mahkemelerin kurulmasına ve personele ihtiyaç vardır. Bu ihtiyaçların karşılanması, birtakım giderlerin yapılmasını gerektirir. Kurulan mahkemeler, istihdam edilen personel sayısı ve yerine getirilen hizmetin yoğunluğu dikkate alındığında, devletin, bu giderleri, doğrudan Hazineden karşılayarak altından kalkması oldukça zordur.

Yargı hizmetleri, bizzat devlet tarafından vatandaşa götürülmesi gereken hizmet asli türüdür. Ancak, bu hizmetlerin en iyi şekilde sunulması için, vatandaşın da bu giderlere kısmen de olsa katılması devlet tarafından istenmiş ve bu katılma, medeni yargılamanın bir ön şartı olarak kabul edilmiştir. Vatandaşın, yargılama hizmetlerinden faydalanması, genelde, dava açma

yoluyla gerekleŖtiđi için, yargılama giderleriyle karŖılaŖması da, dava aŖamasında olmaktadır.

Yukarıda sözü edilen bu giderler, yargılama harçları ve diğer yargılama giderlerinin toplamından oluŖur. Yargılama harçları, Harçlar Kanununda, -1- sayılı tarifede, "Yargı Harçları" baŖlıđı altında dzenlenmiŖ olup, yargı hizmetlerinden faydalanmak isteyen kiŖilerden tahsil edilirler. Bu harçların nasıl alınması gerektiğine iliŖkin hususlar, Harçlar Kanunu ve Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nda belirtilmiŖtir. Harçlar dıŖındaki diğer yargılama giderleri ise, yargılamanın ilerlemesi ve amacına ulaŖılabilmesi için, gerekli görülen iŖlemlerden doğan giderlerdir. Örneğin, bilirkiŖi, tanık, tebligat, keŖif vb. iŖlemlerden faydalanmak için yapılan giderler bu türden giderlerdir.

Yargılama giderlerinin ne anlama geldiği hususunda deđiŖik tanımlar yapılmıŖtır. Kuru'ya göre, "Bir davanın görülüp sonuçlanabilmesi için ödenen paraların tümüne yargılama harç ve giderleri denir"¹. Yılmaz'a göre, "Yargılama giderleri, dar anlamda, davanın görülmesi ve sonuçlanması açısından, tarafların doğrudan doğruya ödemek zorunda olduğu paralardır"². stndağ'a göre, "Muhakeme masrafları geniŖ bir kavram olup, bu kavram, taraflar için dava sebebiyle doğan masrafların tümünü ifade etmek için kullanılır"³. Önen ise, yargılama giderlerini "Bir dava nedeniyle doğan ve ödenmesi gerekli olan giderlerdir"⁴. Ansay'a göre, "Adaletin tevzii parasızdır, yani yargıçlar hükümlerinden ve gördükleri iŖlerden dolayı, taraflardan para alamazlar (eski

---

¹ Baki Kuru, Hukuk Muhakemeleri Usulü, C. V, İstanbul 2001, s. 5304; Baki Kuru/Ramazan Arslan/Ejder Yılmaz, Medeni Usul Hukuku, Ankara 2000, s. 835.

² Ejder Yılmaz ,Yargılama Giderlerinin İŖlevi ve Sosyal Hukuk Devleti (ABD 1984/2, s. 200-224), s. 206.

³ Saim stndağ, Medenî Yargılama Hukuku, İstanbul 1997, s. 765.

⁴ Ergun nen, Medeni Yargılama Hukuku, Ankara 1979, s. 125.

şer'îye mahkemelerinde kadıların hasılattan aidatları vardı), fakat taraflar bundan dolayı devlete masraf ödeyeceklerdir; işte bu mahkeme masrafıdır"⁵. Karafakih ise, kitabında sadece harçlara yönelik bir tanımlamada bulunmuştur. Buna göre, "Davanın açılması ve hüküm alınıncaya kadar icap eden muamelelerin ikmalî masrafa bağlıdır. Bu masraf, kanunen tayin edilmiş olup muamele gereken varakaya bir pul yapıştırmak suretiyle istifa olunur. İşte, bu masrafa harç diyoruz"⁶. Pekcanitez'e göre, "Genel olarak bir yargısal koruma faaliyetinin yürütülebilmesi için ödenmesi gereken ve bu sebeple ortaya çıkan giderlerdir"⁷.

Doktrindeki bu tanımlardan hareketle, yargılama harç ve giderlerini şöyle tanımlamak mümkündür. "Bir dava veya tahkimde yargılamanın başlamasından sonuçlanmasına kadar, uyuşmazlığın, amacı doğrultusunda görülüp karara bağlanması için, taraflarca ve gerektiğinde Hazinece ödenen paraların tümüne yargılama harç ve giderleri denir".

B-YARGILAMA HARÇ VE GİDERLERİNİN GEREKÇELERİ

I-Genel Olarak

Yargılama harç ve giderlerinin hukuki temellerini ve bu temelde yatan hukuki mantığı ortaya koyabilmek için, yapılan ödemeleri, yargılama harçları ve yargılama giderleri olmak üzere, iki ana başlık altında incelemek gerekir. Çünkü, yargılama hizmetlerinden yararlanmak isteyen taraf, harçları ödemek zorundadır. Ödenmesi gereken harç miktarları ise önceden bellidir. Buna karşılık, yargılama giderleri, tebligat, bilirkişi, vekalet ve keşif gibi durumlar için

---

⁵ Sabri Şakir Ansay, Hukuk Yargılama Usulleri, Ankara 1960, s. 170; Necip Bilge /Ergun Önen, Medeni Yargılama Hukuku, Ankara 1978, s. 327.

⁶ İsmail Hakkı Karafakih, Hukuk Muhakemeleri Usulü, Ankara 1952, s. 200.

⁷ Hakan Pekcanitez, Medeni Usul Hukuku, Ankara 2000, s. 432.

yapılan giderlerden oluşur. Bu giderlerden bazılarının yapılması, kişinin iradesine bağlı iken, (örneğin, vekalet, iradi olarak bilirkişiye başvurulmasını isteme gibi). Bazılarının yapılmasında ise zorunluluk vardır (örneğin, tebligat giderleri). Fakat, sözü edilen işlemlerin kaç defa yapılacağı belli olmadığından, giderlerin miktarını da önceden kestirmek kolay değildir.

Görülüyor ki, ödenen harçlar, devletin, yargı hizmetlerine yaptığı harcamalara kısmen de olsa, bir katkı niteliğinde olup, verilen hizmetin tam karşılığı değildirler. Yargılama giderleri ise, yapılan işlemin gerektirdiği giderleri birebir karşılayacak niteliktedirler. Örneğin, yapılan keşif ve başvuru bilirkişi için gerekli olan ücretin tümü ödenir⁸. Ayrıca, harçlar, devletin egemenlik gücünü daha net olarak yansıtır. Çünkü, harç ödemekle, yargı hizmetleri için yapılan giderlere zorunlu bir katılma söz konusudur. Buna karşılık, yargılama giderlerinde böyle bir zorunluluk olmadığından, devletin egemenliği bu kadar yoğun hissedilmez.

Ancak, devlet, vatandaşa birtakım mali külfetler yüklerken, sosyal hukuk devleti ilkesine uygun olarak davranmak zorundadır. Yani, alınan harçların ve talep edilen diğer giderlerin dayandığı çağdaş ve demokratik bir hukukî zeminin olması gerekir. Şimdi yargılama harç ve giderlerini ayrı ayrı ele alıp hukuki temellerini inceleyeceğiz.

II-Yargılama Harçlarının Alınma Gerekçeleri

Yukarıda da belirtildiği gibi⁹, yargı hizmetlerini yürütmek, devletin asli görevlerinden birisi olup, devlet bu hizmetleri, yargı teşkilatı aracılığıyla gerçekleştirir. Devletin, yargı teşkilatını çalışır durumda tutabilmesi için, birtakım giderler yapması kaçınılmazdır. Konuya maliye bilimi açısından

---

⁸ Yılmaz-Giderlerin İşlevi s. 201.

⁹ Bkz. yuk. §.1 A.

bakıldığında, devletin gelir kaynakları, vatandaşlardan belli kanuni düzenlemeler doğrultusunda almış olduğu vergi, harç ve resim gibi gelirlerdir.

Harçlar da, kendi aralarında yargılama, trafik, tapu harçları gibi çeşitleri bölümlere ayrılır. Yargılama harçları, bir harç türü olup, devlet, yargılama hizmetlerini yerine getirmek için yapmış olduğu giderlerden bir kısmını, yargı hizmetlerinden yararlanmak isteyen kimselerden, "yargılama harçları" adı altında geri almaktadır. Görülüyor ki, harç, devlet açısından bir gelir niteliğinde iken, vatandaş açısından bir gider niteliğindedir.

Ancak, yargı mercilerinde işlerini gördüren taraflar, bu giderlerin tümü ile sorumlu tutulmaları da, adaletli bir uygulama olmaz. Diğer harçlardan farklı olarak, yargılama harçlarının, devlet tarafından yapılan giderlere, sadece bir katkı olduğunu, hukuki düzenlemelerle net bir şekilde öne çıkarmak gerekir¹⁰.

Yargılama harçları, devletin bir gelir kaynağı olarak görülürse, adalet mekanizmasının işlemesi açısından bir takım sakıncalı durumlar ortaya çıkacaktır¹¹. Yargılama harçlarının gelir kaynağı olarak görülmesi, onların, diğer harçlar gibi, sürekli olarak artırılması tehlikesini doğurur. Bu durum da, kişilerin haklarını elde etme imkanını zorlaştıracığı için, adalet mekanizması, işlevini yerine getirme hususunda zaafa uğrayacaktır.

---

¹⁰ Pekcanitez-USul s. 431.

¹¹ Ekonomik bunalımın yoğun yaşandığı ülkelerde, hukuk kurallarının çiğnenmesi daha fazla görülmektedir. Dolayısıyla, mahkemelerin meşguliyetleri veya vermeleri gereken hizmetler, ülke ekonomisine nazaran daha fazla artma göstermektedir. Bu durumdaki bir devletin yargılama giderlerinin altından kalkması mümkün değildir. İşte, böyle durumlarda, devletin yargılama hizmetlerini yürütmesi için harç alması, hem Hazinesinin yükünü azaltma hem de, davaların artmasını engelleme açısından önemlidir.

Bununla beraber, tarafların, bu giderlerin ne kadar kısmı ile sorumlu tutulacakları hususu, bir hukuk politikası meselesidir¹². Bu politikalar, devletin tabi olduğu sisteminin yapısıyla doğrudan ilişkilidir. Buna göre, yargı harçları az veya çok olabilir. Bu oranlar da, yargı hizmetlerinin pahalı veya az pahalı olmasını belirler¹³.

Medeni yargılama sistemimizde, taraflar, yargılamanın başlatılması, yürütülmesi ve sonuçlandırılması için hakime herhangi bir ödemede bulunmazlar. Fakat, tarafların yargılama dolayısıyla devlete bir miktar para ödemeleri, kanunlarımız tarafından kabul olunmuştur (m. 413 vd.). Aksi halde, mahkemelere açılacak davaların sonu gelmeyecektir¹⁴.

Yargılama giderlerini veremeyecek kadar maddi durumu iyi olmayanlara yönelik olarak, adli yardım müessesesi kabul edilmiş olduğu için, taraflardan yargılama hizmetlerini karşılamak üzere "harç" adı altında bir miktar para alınmasında haksız bir durum yoktur¹⁵. Çünkü, taraflar mahkemeye değil, hakeme gidecek olurlarsa, belki daha fazla gider yapmak zorunda kalacaklardır.

Devlet, yargılama harçlarını alırken ve bu alanda birtakım düzenlemeler yaparken, dayandığı gerekçelerin olduğu muhakkaktır. Birinci gerekçe, yargılama hizmetlerinin iyileştirilmesi ve kalitesinin yükseltilmesi için yapılan giderlerin gün geçtikçe artması hususudur. Bu giderler, Hazineye ağır

---

¹² **Üstündağ**-Usul s. 765; **Pekcanitez**-Usul s. 432.

¹³ Ucuz yargılama yoktur, pahalı olmayan yargılama vardır. Çünkü "ucuz" kavramı adalet kelimesiyle kullanılmasına pek uygun değildir (Haluk **Konuralp**, 75. Yılda Cumhuriyet Yargı Düzeninin Düşünsel ve Yapısal Kesiti Üzerine Bazı Gözlemler (Yeni Türkiye. 1998/23-24, s. 3820-3825), s. 3824.

¹⁴ **Ansay**-Usul s. 170; **Bilge/Önen** s. 328 vd.; **Pekcanitez**-Usul s. 432.

¹⁵ **Ansay**-Usul s. 170; **Bilge /Önen** s. 328; **Pekcanitez**-Usul s. 432.

bir yük getirdiği için, devletin harç alması zorunlu hale gelmektedir. Ancak, günümüz koşullarında bu gerekçeye tamamen katılmak mümkün değildir. Çünkü, 21. yüzyılda, devletler, tacir olma anlayışını bırakarak hızla küçülmekte, yargı, savunma ve iç güvenlik gibi asli vazifelerine dönmektedirler.

Dolayısıyla, devletin, özel sektörün yapabileceği işlerden elini çekerek, gelirlerini, asli görevlerinde kullanması, günümüz koşullarına uygun bir politika olur. Ayrıca, devlet, uyguladığı yatırım politikalarıyla, kamu hizmetlerinden bir kısmını, diğer kamu hizmetlerinin aleyhine olacak şekilde artırmaması gerekir. Örneğin, asli hizmetlerden olan savunma hizmetleri için fazla yatırım yapılırken, yargı hizmetleri ihmal edilmemelidir. Yani, yatırımların, asli hizmetler arasında da dengeli olarak dağıtılması gerekir. Daha kötüsü de, başka alanlara yapılan yatırımların, yargı hizmetlerine, artan harç olarak yansıma tehlikesidir. Çünkü, ileride görüleceği üzere, yargı hizmetlerinden faydalanma, kişi temel hak ve özgürlükleriyle yakından ilgili bir konudur.

İkinci gerekçe ise, kanun boşluklarını kullanarak, vergi kaçırarak bazı kişiler, harçlardan kaçamayacakları için, hiç olmaz ise devlet hizmetlerinden yararlanma sırasında bir takım ödemeler yaparak, doğacak vergi açığının bu yolla kapatılmasıdır. Ancak, bu gerekçeye katılmak da mümkün değildir. Çünkü, bu durumda vergisini dürüstçe ödeyen vatandaşlara haksızlık edilmiş olacaktır. Vergisini dürüstçe ödeyen kişi, yargı hizmetlerinden faydalanmak istediğinde, sırf bu gerekçe ile harç ödemek zorunda kalması, mükerrer vergi olur.

Diğer taraftan, vergi kaçırarak kişi, yargı organlarıyla herhangi bir işi olmazsa, kaçıracağı vergi yanına kâr kalacaktır. Eğer, vergi kaçırarak kişi, yargı organlarına herhangi bir nedenle başvurursa, harç ödemekle aklanmış olacaktır. Bu gerekçede ileri sürülen sakıncayı önlemek için, kaçırılan vergilerin

telafisini harçlarla yapmak doğru olmaz. Bu önlem yerine, vergi sisteminin içinde denetim mekanizmaları kurmak daha doğru olur.

Üçüncü gerekçe ise, mali bir zorunluluk olmasa bile, yargı giderlerinin, vatandaşların yargılama hizmetlerinden faydalanma derecesiyle orantılı olarak karşılanması, harç alınmasını meşru olarak göstermeye yeterlidir. Güvenlik hizmetlerinden, bütün vatandaşlar, aynı oranda faydalanırken, yargılama hizmetlerinden, sadece, isteyen kişiler faydalanır. Dolayısıyla, burada özel bir hizmet söz konusudur. Böylece, yargıyla bir işi olmayanlardan harç alma gibi bir haksızlık yapılmamış olur. Aksi halde harçların vergilerden hiçbir farkı kalmaz. Aynı şekilde, mahkemeleri gereksiz olarak meşgul etmemek için, bir miktar harç alınmasında hiçbir sakınca yoktur. Kanaatimizce, devletin bu gerekçeye dayanarak harç alması daha doğru olur.

III-Yargılama Giderlerinin Yapılma Gerekçeleri

Mahkemede davanın açılması ve gerekli olan harçların yatırılması ile yargılama için yapılacak giderler bitmiş olmaz. Çünkü, yargılamanın yürümesi için, başka giderlerin de yapılması gerekir. Dolayısıyla, yargılama giderlerinin kapsamına her şeyden önce, davanın sevk ve idaresi sırasında, taraflar için doğmuş olan giderler girer. Bu giderlere, yargılamaya katılmak için yapılan seyahat giderleri, tebligat giderleri, bilirkişi ücretleri, tanık giderleri, vekalet ücreti vb. giderler örnek olarak verilebilir.

Yargılama harçlarının alınmasındaki mantık, genel anlamda yargılama hizmetlerini sürekli olarak vatandaşa sunmaktır. Yargılama giderlerinde ise, devletin verdiği genel yargılama hizmetinden faydalanma yoktur. Tam tersine, özel bir faydalanma vardır¹⁶. Örneğin, kişi tebligat ücretini, sadece kendisine ve

¹⁶ Ancak, harç, yargılama hizmetinin tam karşılığı olmadığı için, bu paranın kişi için harcanıp harcanmadığı anlaşılabilir. Görüldüğü üzere, yargılama harçları, vergilere göre

karşı tarafa tebligat yapılması için öder¹⁷. Onun verdiği parayla, davayla ilgisi olmayan kimseye tebligat yapılmaz. Dolayısıyla, bu işlemler için yapılan giderlerin, taraflardan alınması kadar doğal bir durum olamaz.

Yargılama giderleri, yapısal olarak harçlarla bir benzerlik göstermemekle beraber, yargılamanın işlevlerini yerine getirebilmesi için, en az harçlar kadar önem arz etmektedir. Yargılama harçlarını yatırmayan kimse, davasından vazgeçmiş sayıldığı halde, yargılama giderlerini yatırmayan kimse ise yapılmasını istediği hukuki işleminden vazgeçmiş sayılır.

Harçlar, devletin yargı hizmetleri için harcadığı paralara göre, az da olsa bir katkı niteliğinde bulunmalarına karşılık, yargılama giderlerinde, yapılan hizmetin gerektirdiği ücretin tümü ödendiğinden, devlete herhangi bir mali külfet yükleme söz konusu değildir. Ayrıca, yargılama harçları, doğrudan Devlet Hazinesine girdiği için, Hazinesinin aktifini artıran nitelikleri vardır. Buna karşılık, yargılama giderleri ise, Devlet Hazinesine girmezler. Ancak, Hazinesinin aktifinin azalmasını engelledikleri için, Hazineye dolaylı bir katkı sağlarlar.

---

¹⁷ Bu giderlerin yapılmasına neden olan işlemlerden her birisinin, başlı başına hukuki bir amacı vardır. Örneğin, tebligatın amacı, mahkemenin, tarafların leh ve aleyhlerine yaptığı işlemlerden onları haberdar etmektir. Mahkeme, haber verme işlemleri için gerekli olan giderleri, taraflardan alır. Çünkü, burada tarafların menfaatini korumaya yönelik bir işlem yapılmaktadır. Aynı şekilde tanık, bilirkişi, keşif gibi delillere başvurulmasının amacı, davada haklı olan kimsenin tespitini sağlamaktır. Bütün bunların yapılması da yine tarafların menfaatinedir. Dolayısıyla, bu işlemler için yapılan giderlerin taraflardan alınması kadar doğal bir durum olamaz.

IV-Yargılama Harç ve Giderleri İle Medeni Usul Hukuku Arasındaki İlişki

Kişiler arasındaki özel ilişkileri düzenleyen kurallar, özel maddi hukukun esaslarını meydana getirir. Özel maddi hukuktan doğan bir hak inkar edilirse, sürüncemede bırakılırsa, çeşitli nedenlerle yerine getirilmezse veya ihlal edilirse, hak sahibinin hakkını elde etme veya onu koruma sorunu ortaya çıkacaktır. İşte bu noktada, medeni usul hukukunun amacı kendisini gösterecektir.

Medeni usul hukuku, maddi hukuk kurallarının taraflar arasındaki çekişmeli hukuki ilişkiye uygulanmasını ve tarafların maddi hukuktan doğan haklarının tespitini amaçlayan bir hukuk dalıdır¹⁸. Usul hukukunun amacı, özel hakları korumaya çalışırken, gerçeğin meydana çıkmasını sağlamak ve adaleti yerine getirme hususunda¹⁹, bireylere güvence vermektir.

Medeni usul hukuku, adaletli ve doğru karar vererek²⁰, bireylerin haklarına hizmet edebilmesi için, birtakım yaptırımlara sahip olması gerekir. İşte, yargılama harç ve giderleri aynı zamanda, medeni usul hukukunun bir yaptırımıdır. Bu yaptırımla, kişilerin hukuk kurallarına uymaları sağlanır. Çünkü, gereksiz yere dava açan veya davada haksız çıkan taraf, yargılama harç ve giderlerini ödemeye mahkûm edilir.

---

¹⁸ Erdal Tercan, Medeni Usul Hukukunda Gerçeği Söyleme Yükümlülüğü (M. Şakir Berki'ye Armağan, Konya 1996, s. 181-212), s. 181; Pekcanitez-Usul s. 39; Yavuz Alangoya, Medeni Usul Hukuku Esasları, C. I, İstanbul 2001, s. 19.

¹⁹ Tercan-Gerçeği Söyleme s. 183; Sema Taşpınar, Medeni Yargılama Hukukunda Amaç Sorunu (Av. Dr. Faruk Erem'e Armağan, Ankara 1999, s. 759-787), s. 766 vd.

²⁰ Ejder Yılmaz, Islah, İstanbul 1982, s. 6; Tercan-İsticvap s. 41; M. Reşit Belgesay, Hukuk Muhakemeleri Kanununda Yapılması gereken Tadilat (ÜHFM C. XIII/1, s. 157-174), s. 168.

V-Yargılama Harç ve Giderleri Hakkında Görüşler

Bir davada, yargılama harç ve giderlerinin ödenip ödenmeyeceği konusunda çeşitli görüşler vardır. Bu görüşler, yargılama harçlarının neden alındığını, giderlerin neden yapıldığını daha net bir şekilde ortaya koymaktadırlar. Birinci görüşe göre²¹, yargılama giderlerinin, mutlak olarak ödenmesi gerekir. Bu görüş, hukuk yargılamasının işlevlerinin niteliğinden hareket ederek, yargılama harç ve giderlerini değerlendirir. Buna göre, hukuk yargılaması, kişisel hakları yerine getirir ve kişisel hakları yerine getirirken, toplumsal barışı²² temin eder.

Yargılama hizmetlerinden faydalanan kişilerin, gider ödemesi gerektiğini kabul eden bu görüşün dayandığı iki önemli neden vardır. Bu nedenlerden birincisi²³, devlet yargılama faaliyetlerini yürütebilmek için, büyük harcamalar yapmak zorundadır. Örneğin, mahkeme binaları yapar ve burada çalışacak hakim ve diğer personeli temin eder. İşte, devletin yapmış olduğu harcamaların bir kısmının, bu faaliyetlerden yararlanan kimselerden alınması, devlet-vatandaş ilişkisi bakımından yerinde olacaktır.

Böylece, yargılama hizmetlerinden faydalanan kimselerden alınan para ile Hazineye bir katkı sağlanmış olur²⁴. Yani, burada yargılama harç ve

---

²¹ Yılmaz-Giderlerin İşlevi s. 205, dn. 12; Bu görüş, aynı zamanda, giderlerin işlevini açıklayan ilk ve temel görüştür.

²² Taşpınar s. 765.

²³ Bauer s. 9-10 (Yılmaz-Giderlerin İşlevi s. 206'dn. 15'den naklen); Baumgaertel s. 122 (Yılmaz-Giderlerin İşlevi s. 206, dn.'15'den naklen).

²⁴ Aksi görüşe göre, bütçe açığını kapatmak için harçlara zam yapmak yargılamayı pahalılaştırır. Bu durum da, haklarını korumak isteyen yoksul kimseleri, kanun dışı yollara iter (Kamil Boyacı, "Ucuz Adalet" Vaatleri ve Gerçekler (Günümüzde Yargı, 1978/25, s. 23) s. 23.

giderlerinin alınmasının bir nedeni de doğrudan doğruya devlet bütçesi sorunları ile ilgilidir. Aslında, ödenen harçlar, devletin yargılama faaliyetleri için yaptığı harcamaları tamamen karşılamaz. Devlet, devlet olmanın gereklerinden dolayı, vatandaşlarını, ekonomik açıdan korumak için, yaptığı harcamaların sadece bir kısmını harç olarak alır.

Eğer, yapılan harcamaların tümü, taraflara yükletilirse, taraflar, bu yükün altından kolayca kalkamayacakları gibi, haklarını aramak için mahkemeye başvurmaktan vazgeçebilirler. Çünkü, davada taraflar, harçların haricinde başka giderler de yaparlar. Bunlara örnek olarak, avukatlık ücretleri, bilirkişi, tanık ve keşif giderleri gösterilebilir. Bunların hepsi toplandığında, kişiler için ağır bir yük oluştururlar.

Taraflardan, yargılama gideri adı altında, bir miktar para alınmasının ikinci nedeni ise²⁵, gereksiz ve aslında haksız olan davaların açılmasını önlemek ve yargılamanın çabuklaştırılmasını sağlamaktır. Şayet, taraflar, herhangi bir ödemede bulunmadan dava açma imkânına sahip olurlarsa, açılacak davaların önü alınamayacaktır. Böylece, kişilere tanınmış olan dava açma hakkı, yine kişiler tarafından suiistimal edilmiş olacaktır²⁶. Bu nedenle,

---

²⁵ Bauer s. 10-11 (Yılmaz-Giderlerin İşlevi s. 206-207, dn. 16'dan naklen); Baumgaertel s. 124-125 (Yılmaz-Giderlerin İşlevi s. 206-207, dn. 16'dan naklen); Pawlowski s. 198 (Yılmaz-Giderlerin İşlevi s. 206-207, dn. 16'dan naklen).

²⁶ Dava hakkının Suiistimali hususunda daha geniş bilgi için bkz. Necmettin **Berkin**, Dava Hakkının Suiistimali (İleri Hukuk Dergisi, 1946/9, s. 51-53, 63), s. 63; Necmettin **Berkin**, Hak ve Dava Hakkı (Hukuk Dünyası Mecmuası, 1945/6-7, s. 175), s. 175 Kamil **Boran**, Hakkın Suiistimali (İleri Hukuk Dergisi, 1945/3, s. 3-5), s. 3; Mehmet Akif **Eranıl**, Harçlar Kanunu Üzerine İnceleme ve İzah (ABD 1952/103-104, s. 22-27), s. 24; Ramazan **Arslan**, Medeni Usul Hukukunda Dürüstlük Kuralı, Ankara 1989, s. 71-77; Yavuz **Alangoya**, Medeni Usul Hukukunda Vakıaların Ve Delillerin Toplanmasına İlişkin İlkeler, İstanbul 1979, s. 116 vd; **Pekcanitez**-Usul s. 218.

çekişmeye eğilimli kişilerin, gereksiz yere dava açmalarını önlemek için, yargılama giderleri iyi bir fren sayılır²⁷.

Ayrıca, kişilerden harç alınmazsa, taraflar sulh yolunu hiç denemeden yargılama yoluna başvuracaklardır. Böyle bir durum, hem toplumsal barışın sağlanmasında zorluk çıkaracak, hem de mahkemelerin bakmak zorunda oldukları davaların sayısını artıracaktır. Bu görüşü savunan yazarlardan bazıları, daha katı davranarak, harçların daha da artırılmasını talep etmişlerdir. Bunlara göre, dava sayısını azaltmak için alınması gereken tedbirlerden biri de, harçları artırma yoluna gitmektir²⁸.

Bugün, davası reddedilen davacılarından, sadece 3.240.000 TL maktu karar ve ilam harcı alınmaktadır²⁹. Bu durum, haksız dava açmaya prim vermektedir. Nasıl ki, davalı haksız çıkınca, nispî harç ödemeye mahkûm ediliyorsa, davası reddedilen davacı da o kadar nisbi harca mahkûm edilmesi gerekir³⁰. Bunun gibi, davanın reddine ilişkin hükümlerin, Yargıtay'ca onanması halinde, 6.610.000 TL. maktu harç alınması³¹ da, davası reddedilen davacıyı, hükmü haksız olarak temyiz etmeye teşvik edici niteliktedir.

Davanın reddine ilişkin hükümlerin Yargıtay'ca onanması durumunda da, davanın kabulüne ilişkin hükümlerin onanması halinde olduğu gibi nispî karar ve ilam harcı alınmalıdır³². Aynı şekilde, dava açmak isteyen taraftan,

---

²⁷ Faruk Erem, Adli Yardım (İmran Öktem'e Armağan, Ankara 1970, 107-124), s. 113.

²⁸ Baki Kuru, Hukuk Davalarında Yargılamanın Çabuklaştırılması (İBD 1984/4-5-6, s. 166-184), s. 175.

²⁹ Pekcanitez-Usul s. 432.

³⁰ Kuru-Usul V s. 5312.

³¹ 10.5.1965 gün ve 1/1 sayılı İBK için bkz. RG 7.7.1965, sa. 12042, s. 19-20); Kuru-Usul V s. 4704.

³² Kuru-Yargılamanın Çabuklaştırılması s. 175.

yargılama için gider alınmaması, başka kişiler tarafından kötüye kullanılabilir. Mesela haksız olduğu halde, zaman kazanmak isteyen kişi, kendisine dava açılmasını bekleyecek ve hak sahibini kendisine karşı dava açmaya zorlayacak ve dava sayısının artmasına neden olacaktır.

Ancak, bu görüşe katılmak mümkün değildir. Hemen hemen bütün hukuk sistemleri, hakların suiistimalini önleyecek en rasyonel tedbirleri alarak, hukukta emniyet ve gelişmeyi sağlamaya çalışırlar. Bunun için yargılama harçlarını artırmak suretiyle, kişileri dava açmaktan caydırmak, sağlıklı sonuçlar doğuran bir yaptırım değildir. Kanunumuzda, kötüniyetle dava açılması halinde, dava hakkının tanınmaması şeklinde bir yaptırım düzenlenmemiştir³³.

Zaten, haksız olarak dava açan bir kimse, nihayetinde, davayı kaybedecektir. Davayı kaybeden kimse için, kanunlarımızda bir takım yaptırımlar öngörülmüştür³⁴. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 421. maddesinde, hiç bir hakkı olmadığı halde, dava açan davacının, mahkemece yargılama harç ve giderlerini ödemeye mahkûm edileceği hükmüne yer vermiştir. Ayrıca, davayı kötü niyetle açan kimse, para cezasına çarptırılacaktır (m. 422). Bu yaptırımlar nedeniyle, kişi dava açma hakkını suiistimal ederek, kazanamayacağı davayı açma yoluna gitmeyecektir.

Kazanılması hususundaki ihtimal, yüzde bir bile olsa, davanın açılması meşru bir hak olarak kabul edilmelidir³⁵. Kaldı ki, kişi bazı durumlarda haklı veya haksız olduğunu bilemeyebilir. Örneğin, A, kendisini alacaklı zannederek, B aleyhinde alacak davası açsa ve sonra da bu davayı kaybetse, bu durum

---

³³ Arslan-Dürüstlük Kuralı s. 75; Pekcanitez-Usul s. 218.

³⁴ Arslan-Dürüstlük Kuralı s. 75-76.

³⁵ Berkin-Dava Hakkının Suiistimali s. 52.

onun dava hakkını suiistimal ettiğini göstermez. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 21'in uygulanabilmesi için, dava açan kimsenin kötünietli olması, yani hiçbir hakkı olmadığını bildiği halde veya bilmesi gerektiği halde, sırf aleyhine dava açtığı kişiye, zarar vermek kastını taşıması gerekir. Bu nedenle, kendini haklı bilerek, davayı açan kimsenin davasının reddedilmesi halinde 421. madde hükmü uygulanmaz.³⁶

İkinci görüş ise, yargılama giderlerinin ödenmesine gerek olmadığı görüşüdür. Buna göre, yargılama gideri ödenmesi, çok eskiden gelen bir uygulamadır. O zamanlar, genel bir vergi ödeme yükümlülüğü kabul edilmemekteydi ve devletin modern anlamda bazı görevlerinin (özellikle, sosyal güvenliği sağlama görevi) bulunduğu anlayışı gelişmemişti. Halbuki, günümüzde, devletin görevleri, eskiye oranla daha farklı anlaşılmaktadır. Kişilerin genel vergi yükümlülüğü bulunduğuna göre, ayrıca yargılama için gider ödemeye gerek yoktur. Dolayısıyla, bu giderlerin tamamı devlet tarafından karşılanmalıdır³⁷.

Bu görüşe göre, yargılama için "sıfır tarife" uygulanmalıdır. Yani devlet yargılama hizmetlerini sunarken, kişilerden harç veya başka bir isim adı altında hiçbir şey talep etmemeli ve bu hizmetleri karşılıksız olarak yerine getirmelidir. Aslında bu anlayış, sosyal devletin gerçekleşmesi için bir idealdir. Devletin, yargılama giderlerini kendi tekeline alıp, bu yola başvuranlardan fazla yargılama gideri alması büyük bir çelişkidir. Bu çelişki, ancak sıfır tarife yöntemi uygulanarak giderilebilir. Her ne kadar, yargılama giderlerinin bir işlevi de; istenilmeyen ve gereksiz davaların açılmasının önlenmesi ise de; herhangi

---

³⁶ Arslan-Dürüstlük Kuralı, s. 76.

³⁷ Kissel s. 317 vd. (Yılmaz-Giderlerin işlevi s. 208, dn. 17'den naklen); karşı Bauer s. 119 (Yılmaz-Giderlerin işlevi s. 208, dn. 17'den naklen).

bir yargılama gideri alınmaması halinde, bunu kötüye kullanmak isteyenler için, başka yaptırımlar uygulanarak bu sakınca giderilebilir.

İkinci görüş, bugün bütün yargılama giderleri bakımından kabul edilmemiştir³⁸. Çünkü, dava açılmasında, giderlere sıfır tarife uygulamak, devletin altından kolay kolay kalkabileceği bir yük değildir. Bu görüş, ancak (aşağıda ortalama görüş açıklanırken belirtileceği gibi) bazı davalardaki yargılama giderlerinden muafiyet ve istisnalar açısından kabul edilebilir. Fakat, yargılama giderlerinden muafiyet ve istisnanın da, tüm yargılama giderlerini, örneğin avukatlık giderlerinden muafiyeti kapsamaması gerekir. Çünkü, bu gibi giderleri de devlet karşılayacak olursa, Hazine bu yükün altından kalkamayacağı gibi, bu davranış, avukatları memurlaştırma tehlikesiyle karşı karşıya bırakacaktır.

Üçüncü görüş ise³⁹, bizim de katıldığımız, yargılama giderlerinin ödenmesi bakımından ortalama yol izleyen ve sosyal hukuk devleti ilkesini göz önünde bulunduran görüştür. Bu görüşe göre, yargılama giderleri ödenmeli ancak, bunun miktarının ne olacağı üzerinde iyice düşünülmesi gerekir. Yargılama hizmetleri, korunması istenen menfaatten daha masraflı olmamalı veya yargılama giderleri, bu menfaatle orantılı olmalıdır. Aksi halde, kişi davasından vazgeçmek durumunda kalabilir⁴⁰. Bu görüş, aşağıda sosyal devlet ilkesi adı altında geniş olarak incelenecektir.

---

³⁸ Baur s. 76 (Yılmaz-Giderlerin işlevi s. 208, dn. 21'den naklen).

³⁹ Yılmaz-Giderlerin İşlevi s. 208.

⁴⁰ Berkin-Usul s. 16.

Ş. 2-DEVLET SİSTEMLERİ AÇISINDAN YARGILAMA HARÇ VE GİDERLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

A-GENEL OLARAK

Harçların alınması, devletin egemenlik unsuruyla doğrudan ilgili bir durumdur. Egemenlik, bir devletin üstün emretme ayrıcalığıdır⁴¹. Hukuk açısından egemenlik, devletin sınırsız ve koşulsuz bağımsızlığına sahip olması, diğer devletlerle hukuken eşit durumda bulunması, ülke içinde kendisine rakip bir gücün bulunmamasıdır.

Devletin, egemenlik gücüne dayanarak, vatandaşlarından çeşitli adlar altında para toplanması, çok eski tarihlere kadar dayanır. Toplumlarda vergi ödeme zorunluluğunun henüz bilinmediği devirlerde, prensler, dükler veya hükümetler, yapmış oldukları bazı hizmetler karşılığında, belli miktarlarda ücret veya mal almaya başlamışlardır. İlk harçlar, daha ziyade mülkiyet intikallerinden alınmaktaydı⁴². İlk ve orta çağlarda, ülke toprakları hükümdarın malı sayıldığı için, bu mülkler vatandaşlara devredildiği zaman, hükümdarın belli bir miktarda ücret alması, doğal bir durum olarak kabul edilirdi.

Ancak, zamanla bu anlayış değişmiş, hükümdarın veya devletin toplum yararına yaptığı bazı hizmetler karşılığında, bir ücret isteme anlayışı yerleşmeye başlamıştır. Bu devirlerde alınan harçların en önemlileri, esnaf ve lonca teşkilâtlarından alınan tanzim harçları ve mahkemelerden alınan harçlardır. Fakat, bu harçların, bugünkü harç kavramına ve tarifine uyduğu söylenemez. Çünkü, yapılan hizmetle alınan ücret arasında hemen hemen bir ilişkinin olmadığı görülmektedir.

---

⁴¹ A. Şeref Gözübüyük, Anayasa Hukuku, Ankara 2000, s. 15.

⁴² Şefik Kazım Yur, Nazari ve Tatbiki Harçlar Kanunu Şerh ve İzahları, İstanbul 1952, s. 5-6.

Harçlar, ülkemizde de, diğer ülkelerde olduğu gibi bir gelişme seyri izlemişlerdir. Dolayısıyla, ilk dönemlerde harçlar, bütün ülkenin, hükümdarın mülkü olduğu fikrine dayanılarak alınmıştır. Daha sonraları, bu harçlar, kısmen veya tamamen memurlara ödenmek üzere tahsis edilmişlerdir. Yargı hizmetlerinin karşılığında alınan yargı harçlarından kadılara da pay verilmiştir.

Görüldüğü üzere, devletler harç alırken, egemenlik unsurlarını ön plana çıkarmışlar ve yapmış oldukları hizmetler karşılığında bir miktar ücret almayı kendileri için bir hak olarak görmüşlerdir. Ancak, egemenlik unsurunun kullanılması baskıya dönüştükçe, harç oranları da artırılmıştır.

Zamanla, gerek devlet kavramı, gerekse devlet sistemleri değişmiş ve farklı yapılara sahip devlet modelleri ortaya çıkmıştır. İşte yargı harç ve giderlerinin durumu, bu devlet yapılarına göre çeşitlilik arz etmektedir. Aşağıda, devlet sistemlerine göre, yargılama harç ve giderlerinin özelliklerini inceleyeceğiz.

B-MÜDAHALECI DEVLET

Müdahaleci devlet sisteminde devlet, bireye göre üstün bir varlık durumunda olup, bireyin hizmetinde olan bir araç değildir⁴³. Bu nedenle, devletin yetkileri ve görev alanı oldukça geniştir. Buna karşılık, kişilerin temel hak ve özgürlük alanları oldukça dardır. Bu alanlara müdahale, devletin sürekliliği açısından gerekli olduğu anlayışı hakimdir. Toplum bireyleri arasında çıkan uyumsuzlukları çözme, devletin en asli görevidir.

Adaleti dağıtmada ve uyuşmazlıkların çözümünde kendisini yetkili ve tekel kabul eder. Devlet, toplumda bir uyuşmazlığın ortaya çıkmasını, sosyal

---

⁴³ Ayferi Göze, Liberal Marksist Faşist ve Sosyal Devlet Sistemleri, İstanbul 1977, s. 102 vd.

bir problem olarak gördüğü için, bu problemi giderme görevinin kendine ait olduğunu düşünür. Devlet, yargılama işini kendisinin asli görevi olarak gördüğünden, yargılama giderlerinin hepsini kişiye yükletmez. Bu nedenle, yargılama hizmetlerinden faydalanma, kişi açısından daha az pahalıya mal olur.

C-SOSYALİST DEVLET

Sosyalist devletlerde, yargılama hukuku, tamamen bir sosyal gerçeklik olarak kabul edilir. Sosyalist düzende, mahkemelerin asıl görevi, sosyalist yasallığı, yani bireyin, sosyalist hukuk düzenini tam olarak korumasını ve asla karşı çıkmaması esasını gerçekleştirmektir⁴⁴. Bu yargılama sisteminde de, yargı hizmetlerinden faydalanmak isteyen tarafın belli bir miktar yargılama gideri ödemesi gerektiği kabul edilmektedir⁴⁵. Ancak, sosyalist ülkelerde⁴⁶, hukuksal koruma oldukça ucuzdur.

Bu sistemde, avukatlık kurumu sosyalleştirilmiştir⁴⁷. Bu nedenle, avukatla temsil edilme hususunda herhangi bir zorluk söz konusu değildir.

---

⁴⁴ Yılmaz-Giderlerin işlevi s. 206; Ejder Yılmaz, Demokratik Alman Cumhuriyeti Medeni Yargılama ve Takip Hukukunun Ana Hatları (AÜHFD 1980/XXXVII/1-4, s. 327-420), 345-357.

⁴⁵ Yılmaz-Demokratik Alman Cumhuriyeti s. 348.

⁴⁶ Zhivko Stalev, Sosyalist Avrupa Ülkelerinde Hukuk Yargılaması (çev. Ejder Yılmaz, AÜHFD 1976/1-4, s. 151-183), s. 162-164.

⁴⁷ Sosyalist hukuk sistemlerinde avukatlık hizmetlerinin sosyalleşmesinin üç esası vardır. Bunlar, avukatların hukuksal danışma kurullarında (bürolarda) birleşmesi, devletçe belirlenmiş uygun bir avukatlık ücreti ve avukatlığın devlet denetimi altındaki özerkliğidir. Avukatlık ücreti, avukatlık hizmetlerinin belli türleri için devlet tarafından düzenlenmiştir. Avukatlık ücretleri, vatandaşların gelirleri göz önünde bulundurularak belirlendiği için, herkes avukat tutabilmektedir (Stalev-s. 154).

Bilirkişi ücretleri ve yargılama harçları da düşüktür, hatta bazı durumlarda sembolik niteliktedir. Bir çok davada herhangi bir devlet harcı yoktur. İş hukuku ilişkilerinden doğan davalarda, bulucu (kaşif) haklarına ilişkin davalarda, nafaka davalarında, iş kazası ve haksız eylemlerden doğan tazminat davalarında harç alınmaz⁴⁸. Eğer, dava hükme bağlanmadan çözümlenirse, önceden ödenen harçlar geri verilir⁴⁹.

Sosyalist ülkelerde, karşılıksız yargısal koruma yok denecek kadar azdır. Bunun nedeni, yargılama giderlerinin yüksek olmamasının yanında, herkesin bir gelirin olmasıdır. Burada, karşılıksız yardım yapılmasının şartı, yargılama giderlerinin (harçlar ve avukatlık ücreti) ödenmemesinin, adalet dağıtımından kaçınma sonucu doğurmaması düşüncesidir.

Kanun, ekonomik durumu iyi olmayanlara yardım kurumunu işletilebilmesi için, belli bir mal varlığı veya gelir dilimi öngörmemiştir. Mahkeme, talepte bulunan kişilerin malvarlığı durumu hakkında, halk danışma kurulundan alınan bilgilere bakarak, ekonomik durumu iyi olmayanlara, yargılama giderleri konusu üzerinde kendi değerlendirmesine göre karar verir⁵⁰.

D-LİBERAL DEVLET

Liberal devlet siteminde, devlet küçülmüş⁵¹ ve bireylere ait olan alan genişlemiştir. Bunun nedeni, liberal devletin toplum ve devlet anlayışı, bireye ve bireyin iradesine dayanıyor olmasıdır⁵². Devlet, bireylere ayrılan alana çok

---

⁴⁸ Yılmaz-Sosyalist Avrupa s. 163.

⁴⁹ Yılmaz-Sosyalist Avrupa s. 164.

⁵⁰ Yılmaz-Sosyalist Avrupa s. 163.

⁵¹ Konuralp s. 3823

⁵² Göze s. 3 vd.

fazla müdahale etmez. Liberal devlet modelinde, iki kişi arasındaki uyuşmazlık sosyal bir problem olarak değil, sadece iki kişi arasındaki bir çekişme olarak görülür.

Yargılamadaki etkinlik, tümüyle taraflara bırakılmış, hakimin yetkileri önemli ölçüde sınırlanmış ve hakim bir hakem konumuna getirilmiştir⁵³. Devletin görevi, sadece etkili yargılama koşullarını hazırlamaktır. Yargılamanın gerektirdiği tüm harç ve giderleri taraflar üstlenir. Bu nedenden dolayı, liberal devlette yargılama giderleri daha fazladır.

Liberal devletin, yargı, yasama ve savunma olmak üzere üç asli görevi vardır. Bu devlet modelinde, savunma hizmetlerinden faydalanmak için doğrudan bir ücret alınmazken, buna karşılık yargı hizmetlerinden faydalanmak isteyenlerden çeşitli adlar altında para alınmaktadır. Bunun nedeni, yargı hizmetlerinden faydalanmak isteyenlerin bireysel başvuruları vardır. Asli hizmetlerin bireylere sunulması devletin tekelinde olduğu için, bu hizmetleri bizzat kendisinin yapması gerekir.

Buna karşılık, örneğin bir trafik hizmeti, devletin asli bir hizmeti değildir. Devlet, asli görevi olan yargılama hizmetlerini yürütmek için harç aldığı gibi, tali olan hizmetlerini yürütmek için de, harç almaktadır. Ancak, devletin, asli hizmetleri için aldığı harçların, asli görevi olmayan trafik hizmetlerinden aldığı harçlardan daha az olması gerekir. Aksi halde, yargı hizmetlerinin trafik hizmetlerinden bir farkı kalmaz.

E-SOSYAL DEVLET

19. yüzyılda, hukuk yargılamasına hakim olan anlayış, liberal hukuk anlayışı idi. Bu anlayışa göre hukuk yargılaması, tarafların menfaatleri için

---

⁵³ Erdal Tercan, Medeni Usul Hukukunda Tarafların İsticvabı, Ankara 2001, s. 40.

hizmet eden bir hukuk dalı olarak görülüyor ve olayın toplumsallık yönü göz ardı ediliyordu⁵⁴. Ancak, daha sonra, ekonomik liberalizmin aşırılıklarını törpüleme ihtiyacı karşısında devlet, sosyal amaçlarla, ekonomik bakımdan güçsüzlerin lehine, toplumsal yaşama müdahale etmeye başlamış ve böylece, sosyal hukuk devleti doğmuştur^{55, 56}. Avrupa'da, sosyal hukuk anlayışının hakim olmasıyla, toplumsal menfaatler, belirgin bir şekilde dikkate alınmaya başlanmış, zamanla da, toplumun menfaatleri, bireylerin menfaatlerinin önüne geçer duruma gelmiştir⁵⁷.

Bir tanıma göre, sosyal devlet, "Devletin, sosyal barışı ve sosyal adaleti sağlamak amacıyla, sosyal ve ekonomik hayata aktif şekilde müdahalesini meşru ve gerekli gören bir devlet anlayışıdır"⁵⁸. Bir başka tanıma göre, "vatandaşların sosyal durumlarını iyileştirmeyi, onlara belli bir yaşayış düzeni sağlamayı, onları sosyal güvenliğe kavuşturmayı kendisine ödev olarak bilen devlettir"⁵⁹.

Ancak, sosyal devletin hedeflerine ulaşabilmesi için, aynı zamanda hukuk devletinin ilkeleriyle de donatılmalıdır. Yani, sosyal devletin aynı zamanda hukuk devleti olması gerekir. Bu devlet modeline, sosyal hukuk devleti denir. Sosyal hukuk devleti, devlet iktidarının kaba kuvvet haline gelmeden, kişi hak ve özgürlüklerinin düzenlenebilmesi ve gerekirse

---

⁵⁴ **Yılmaz-Giderlerin işlevi** s. 210.

⁵⁵ **Metin Tuluay**, Medeni Yargılama Hukukunda Dava İlişkisi (Dicle ÜHFD 1983/1, 101-132), s. 109.

⁵⁶ İsveç ve Almanya'yı sosyal hukuk devletine örnek olarak gösterebiliriz.

⁵⁷ **Yılmaz-Giderlerin işlevi** s. 210; **Yılmaz- Islah** s. 1-9.

⁵⁸ **Ergun Özbudun**, Anayasa Hukuku, Ankara 2000, s. 44, 123 vd.

⁵⁹ **Gözübüyük** s. 159.

sınırlandırılabilmesi anlamına gelir⁶⁰. Bu devlet sisteminde, herkese, insan onuruna yakışır asgari bir hayat düzeyi sağlama, gelir ve servet eşitsizliklerini azaltma esastır. Sosyal hukuk devletinde, tüm vatandaşların, hak arama özgürlüğünden, süratli, ucuz ve eşit koşullarda faydalanmaları amaç edinilmiştir⁶¹.

Sosyal devlet olgusunun doğmasıyla, yargılama harç ve giderlerine bakış açısında da değişmeler meydana geldi. Sosyal devlet anlayışında, yargılama hizmetlerinden yararlanmak isteyen taraf, belli bir yargılama gideri ödemek zorundadır. Fakat, bu zorunluluk sosyal hukuk devleti anlayışıyla sınırlandırılır. Farklı ekonomik güce sahip olan kimseler arasında, bu açıdan ortaya çıkacak sorunlar için, yasal önlemler alınır. İyi bir yargılama usulünün şartlarından birisi de, az masraflı olmasıdır⁶². Örneğin, İsveç'te, taraflardan alınacak yargılama giderlerinin saptanmasında, tarafların yıllık kazançları göz önünde tutulmaktadır. Yıllık kazanç dikkate alınarak, hazırlanan tarifeye göre, taraftan belli bir miktarda yargılama gideri alınmakta, giderin geri kalan kısmı ise, devlet tarafından karşılanmaktadır. Bu uygulama aynı zamanda, avukatlık ücretleri için de geçerlidir.⁶³

Sosyal hukuk devleti, toplumun, kişi özgürlüğü adına feda edilmemesi ve öte yandan da kişinin toplum içinde kaybolmaması düşüncesinden yola çıkar. Yani, kişi ve toplumun ayrı ayrı, ancak birbiri içine girmiş bulunan korunmaya ve geliştirilmeye değer yararları vardır ve esas olan, bu ikisi arasındaki dengeyi sağlamaktır⁶⁴.

---

⁶⁰ Yılmaz-Giderlerin İşlevi s. 209.

⁶¹ Hüsamettin Çelebi, Hak Aramanın Maliyeti (ABD 1989/2, s. 257-261), s. 259.

⁶² Eranlı s. 25.

⁶³ Yılmaz-Giderlerin İşlevi s. 215.

⁶⁴ Hikmet Sami Türk, Sosyal Hukuk Devleti (Halkevleri Dergisi, 1974/91, s. 5-13), s. 11.

Günümüzde, bir davanın açılması ve yürütülmesi için gereken harcamalar, yüksek meblağlara ulaşmış bulunmaktadır. Bu nedenle ekonomik durumu iyi olmayan kişilerin, haklı olsalar bile, dava açmaları ve bunu özellikle avukat ile takip etmeleri, aynı şekilde kendisine açılan davada kendilerini savunmaları oldukça zorlaşmakta, hatta bazen imkansız hale gelmektedir⁶⁵. Bu sakıncaları önlemek için, sosyal hukuk devleti ve eşit imkanlarla hak arama ve savunma yapma ilkeleri doğrultusunda düzenlemelerin yapılması gerekir.

Yukarıda da belirtildiği gibi, sosyal hukuk devletinin hakim olduğu ülkelerde, yargılama harç ve giderleri nedeniyle ortaya çıkan sakıncaları telafi etmek için, çeşitli görüşler ortaya atılmış⁶⁶ ve gerekli olan önlemlerin alınması tavsiye edilmiştir. Bu görüşlerde savunulan önlemlerin ortak özelliği, yargılama giderlerinin fazla olmaması ve fazla olmaktan doğan sakıncaların hangi önlemlerle nasıl ortadan kaldırılabileceğidir⁶⁷.

Bir başka ortak özellik ise, ekonomik olarak daha düşük durumda olan kişi ile, ekonomik olarak daha iyi olan kişi arasında mahkemeye başvurma açısından ortaya çıkabilecek eşitsizliğin nasıl ortadan kaldırılabileceğidir. Çünkü, anayasaların teminat altına aldığı bir başka ilke de, eşitlik ilkesidir. Dolayısıyla, kişilere yargı hizmetleri sunulurken, bu ilkenin ihlal edilmemesi, sosyal hukuk devletinin bir diğer görevidir.

---

⁶⁵ Bruno Bergerfurt, *Das Armenrecht*, München 1971, s. 11

⁶⁶ Bkz. yuk. §.1 A,V.

⁶⁷ Julius Hermann v. Kirchmann, *İlim Olmak Bakımından Hukukun Değersizliği* (çev. Coşkun Üçok, AHFD 1949/VI/1, s. 181-212), s. 205; Turgut İnal, *Pahalı Yargı* (ABD 1982/6, s. 113-117), s. 113-116; Faruk Erem, *Sosyal Ekonomi Açısından Avukatlık Ücreti* (ABD 1979/4, s. 1079-1082), s. 8-11; Erem-Adli Yardım s. 107 vd.

F-HUKUK DEVLETİ

I-Genel Olarak

Anayasa Mahkemesi, hukuk devletini "İnsan haklarına saygılı ve bu hakları koruyucu bir hukuk düzeni kuran ve bunu devam ettirmekle kendini yükümlü sayan, bütün işlem ve eylemleri yargı denetimine bağlı olan devlet"⁶⁸ olarak tanımlamıştır. Bu tanımdan anlaşıldığı üzere, hukuk devletinin temel özelliklerinden birisi de, insanların temel haklarına saygılı ve bu hakları güvenceye alan devlet olmasıdır.

Hukuk devletinden söz edebilmek için, her şeyden önce, kişilerin devlete karşı ileri sürebilecekleri birtakım temel hak ve özgürlüklere sahip olmaları gerekir⁶⁹. Bu haklara kısaca, "insan hakları" denir. İnsan hakları kavramı, geniş bir kavram olup, insanlara tanınması gereken tüm ideal hak ve özgürlükleri kapsamına alır. Hak arama özgürlüğü ve yargı hizmetlerinden faydalanma, medeni anayasalarda düzenlenmiş olan insan haklarından birisidir. Bu özgürlüğün korunması, anayasa gereği olmanın yanında, hukuk devletinin de esasını oluşturur.

II-Hak Arama Özgürlüğü ve Yargı Hizmetlerinden Faydalanma

İnsanın salt olarak, doğuştan bazı hak ve özgürlükler sahip olduğu, devletin bunlara hiçbir zaman dokunamayacağı hususundaki düşünce sisteminin bir öğretisi olarak ortaya çıkması, 17. yüzyıla rastlar. Bu öğretiye

---

⁶⁸ AMK 25.5.1976. 76/1-76/28 (AMKD sa. 14, s. 189). Benzer tanım için bkz. Ejder Yılmaz, İslah Yoluyla Davanın Konusunun Artırılması (Anayasa Mahkemesi'nin 20.7.1999 tarihli ve 1/33 sayılı kararının değerlendirilmesi): Özel ve Hukuk Kararları Sempozyumu, 2001/I, s. 102.

⁶⁹ Serap Yazıcı, Hukuk Devleti ve Demokrasi (İBD 1999/4-5-6, s. 259-301), s. 279.

“bireysel haklar öğretisi” denir. Bu hak ve özgürlükler, devlete karşı korunduğu gibi, diğer bireylere karşı da korunur.

Gerçek ve tüzel kişilerin farklı istekleri ve menfaatleri ve diğer ihtiyaçları nedeniyle, kişiler arasında çatışma meydana gelmektedir. Bu durum da, hak alma ve arama sorununu ortaya çıkarmaktadır⁷⁰. Her hak, aslında meşru kılınan ve tanınan bir menfaate dönüktür⁷¹. Şu halde, kişiler, gerektiği takdirde, bu hakları kullanabilmeleri gerekir. Asıl mesele, kişilerin bu haklarını özgür bir şekilde kullanabilmeleri ölçüsünde, hak sahibi olabilmeleridir. Örneğin kişi, mal edinmesinin yanında, malik olduğu şeyi, başkalarına karşı koruyabilmeli, ihlalleri önleyebilmelidir.

Eski devirlerde, kuvvetli olan haklıdır anlayışı hakim iken, zamanla insanlar aralarında anlaşarak, yargılama ve cezalandırma haklarını, devlet adındaki otoriteye teslim etmek suretiyle, şimdiki medeni ve çağdaş yargılama sistemlerinin temelini atmışlardır.

Günümüzde, hak arama ve alma özgürlüğünün en kapsamlı olarak kullanıldığı rejimler, demokratik cumhuriyetlerdir. Demokratik rejimlerdeki devlet-vatandaş işbirliği, bu hakların en iyi şekilde kullanılmasını, vatandaşlar lehine sürekli geliştirmektedir. Aslında, hak arama gücünün gelişmesi, demokratik yönetime bağlı olduğu kadar, demokratik yönetimin gelişmesi de hak arama gücünün gelişmesine bağlıdır. Hak arama gücü, özgürlük ortamında geliştikçe, örgütlü kurum ve kuruluşlar oluşmakta ve kişiler tek

---

⁷⁰ Naci Münger, Hak Arama ve Alma Gücü (Balıkesir Barosu Dergisi, 1993/47, s. 18), s. 18.

⁷¹ Sadrettin Sürbahan, Davanın Hakkı ve Kullanılması (Türk İdare Dergisi 1975/353, s. 65-89), s. 64.

başına yeterli olamadıkları durumlarda, bu örgütlü kurum ve kuruluşlar aracılığıyla, daha geniş haklar elde etme imkanına kavuşmaktadırlar⁷².

Demokrasilerde, hak arama ve alma gücünün en somut olarak uygulama bulduğu alan, devletin yargı alanıdır. Devlet, yargılama işini mahkemeler vasıtasıyla yerine getirir. Devlet, bu işlevini yerine getirebildiği ölçüde, vatandaşlarının huzur ve güven ortamını sağlamış olur.

Doğru ve güvenli yargılanma, öncelikle, "herkesin, hak aramak için mahkeme önüne gidebilme hakkını, başka bir ifade ile yargıca ve yargıya ulaşma hakkını güvence altına almayı" gerekli kılar⁷³. Ancak, kişiye hak arama özgürlüğünün tanınmış olması da tek başına bir anlam ifade etmez. Bu hakların hayata geçirilmesi⁷⁴, yani kişiye adil yargılanma imkânlarının da hazırlanması gerekir.

21. yüzyılda globalleşen dünyada, bütün insan haklarında olduğu gibi, hak arama özgürlüğü ve adil yargılanma hakkı da, titizlikle üzerinde durulan ve ülke sınırlarını aşan çalışmalara konu olan bir hak durumuna gelmiştir. Bu nedenle de, adalet dağıtım meselesi, bir ülkenin kendi iç sorunu olmaktan çıkarak, başka devletlerin veya bu devletlerin birlikte oluşturduğu kuruluşların denetiminin mümkün olduğu bir alana dönüşmüştür⁷⁵. Bugün, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne imza atan bütün ülkelerin vatandaşları, kendi ülkelerindeki mahkemelerin "makul süre içinde yargılamayı bitirmedikleri"

---

⁷² Münger s. 18.

⁷³ Çetin Aşçıoğlu, Doğru ve Güvenli Yargılanma Hakkımız Var, Ankara 1995, s. 58.

⁷⁴ Hasan Ocak, Türk Yargısının Ana Sorunları ve Çağdaş Konumu (Balıkesir Barosu Dergisi, 1983/15, s. 11-22), s. 14.

⁷⁵ Ejder Yılmaz, Hukuk Davaları Bakımından Adalet Hizmetlerinin İyileştirilmesi İhtiyacı ve Yapılması Gerekenler-Adalet Hizmetleri (SÜHFD 1996/1-2, s. 55-76), s. 56.

iddiasıyla, Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'na başvurabilmekte ve tazminat talep edebilmektedirler.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi m. 8'e göre "Her şahsın, kendisine anayasa veya kanun ile tanınan ana haklara aykırı işlemlere karşı, fiili sonuç verecek şekilde, milli mahkemelere başvurma hakkı vardır". Yine, aynı Beyanname'nin 10. maddesine göre ise "Herkes, haklarının ve yükümlülüklerinin veya kendisine karşı cezai nitelikte herhangi bir suçlamanın tespitinde, tam bir eşitlikle, davasını bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından nesafetle ve kamuya açık olarak görülme hakkına sahiptir".

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, İnsan Hakları Sözleşmesi'nin adil yargılanma ile ilgili 6. maddesindeki "Her kişi, bir mahkeme tarafından davasının dinlenilmesini isteme hakkına sahiptir" kuralını, amaçsal bir yorumla ele alarak ve hukukun üstünlüğü ilkesinden yola çıkarak, bireylerin yargı makamları önünde "hak arama hürriyeti" ne sahip olduğunu kabul etmiştir⁷⁶. Kişi, hakkını, ancak bir dava ile arayabilir. Kişilerin, Anayasa ve kanunlar tarafından kendilerine verilen hakları kullanabilmeleri de ayrı bir hak olarak ortaya çıkmaktadır. Bu hakkın adı "dava hakkıdır"⁷⁷. Dava hakkı, kişinin ihlal edilen hakkının korunması için, mahkemeye başvurma yetkisidir⁷⁸.

---

⁷⁶ Feyyaz Gölcüklü/Şeref Gözübüyük, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulanması, Ankara 1996, s. 8.

⁷⁷ Dava açabilme yetkisini kapsayan bu hakkın, gerçekte bir hak olup olmadığı, hukukçular arasında tartışmalıdır. Hukukçulardan bir kısmı, dava hakkının bir hak olmadığı, asıl hakkın kapsamına dahil bulunduğu ve onun bir sonucu olduğunu iddia etmişlerdir. Örneğin, mal edinmek, kişilere, Medeni Kanun'ca tanınmış bir haktır. Aynı şekilde, bu mala karşı yapılan saldırıları defetmek de kişiler için tanınmış olan bir haktır. İşte, dava hakkı burada ortaya çıkmaktadır. Kişinin malına yapılan saldırı halinde, kişi yargı organlarında dava açmak suretiyle saldırının önlenmesini talep edebilecektir. Bu örnekte

Demek ki, bireyin hakkını arayabilmesi için, dava hakkına sahip olması ve dava⁷⁹ aracılığıyla, ihtilafı yargıç önüne getirilebilmesi gerekir. Bunun için de, devlet, hakkın etkin ve sağlıklı kullanımını temin edici önlemleri almakla yükümlüdür⁸⁰. Bu nedenle, usul kanunlarında, ekonomik gücü zayıf olan kişilerin yargılama giderlerini karşılamak ve bu yolla hakkın kullanılmasını sağlamak için, özel düzenlemelerin yapılması gerekir. Örneğin, bizim medenî yargılama sistemimizde, bu amaçla adli yardım kurumu kabul edilmiştir⁸¹.

Dava hakkı, bir çekişmenin veya anlaşmazlığın çözümlenmesinde veya bir hakkın korunmasında kişilere ve devlete karşı dava açılarak kullanılır.

---

de görüldüğü üzere, kişi dava hakkını kullanmakta ve hak dediğimiz dava da, aslında mevcut olan bir asıl hakkın sonucu olmaktadır. Yoksa, bizatihi, dava hakkı diye bir hak türünden söz etmek doğru değildir. Diğer bir kısım hukukçular ise, her hakkın mutlaka dava şeklinde sonuç doğurmayacağını söylerler. Çünkü, her çeşit hakkın cebri yollarla korunması zorunlu değildir. Yani, her hak, arkasından dava denilen bir vasıta veya prosedürü gerektirmez. Dava açma, kişilere tanınmış olan bir yetkiden başka bir şey değildir. Kişinin bu yetkiyi kullanması, tamamen kendi iradesine bırakılmıştır.

Sonuç olarak görülmektedir ki, dava açmanın kişiler için bir hak olması veya olmaması tartışma konusu olmakla beraber, bunun, kişiler tarafından kullanılacak bir yetki olduğu kabul edilmektedir (**Berkin-Hak ve Dava Hakkı s. 175 vd.; Berkin-Dava Hakkının Suistimali s. 51**).

⁷⁸ **Berkin-Dava Hakkının Suistimali s. 61.**

⁷⁹ Dava hakkının korunması için mahkemeye yapılan taleptir (**Berkin-Dava Hakkının Suistimali s. 60**).

⁸⁰ **Aşçıoğlu-Yargılanma Hakkı s. 60.**

⁸¹ Ancak, uygulamada yargı makamları, bireylerin adli yardıma ilişkin isteklerini, çoğunlukla dar bir yorumla reddetmekte veya zorluk çıkarmaktadırlar. Bu nedenlerden dolayı, adli yardım gibi kurumlar, etkili olarak kullanılamamanın yanında, yargılama harç ve giderleri de artırırsa, işte o zaman ülkemizde, toplumun çoğunluğunu oluşturan orta direk denilen kesim, haklarını elde etme konusunda zor duruma düşecektir.

Dava, mahkemeden verilecek bir hükümlle, bir iddia üzerinde hukuki korunmanın sağlanması dileğidir⁸². Bir başka tanıma göre ise, dava, haklarına tecavüz edildiğini iddia eden, hakiki ve hükmi şahsın mahkemeye müracaat yoluyla ihlal edilen hakkının tanınması ve korunmasının istenmesidir⁸³.

Kişilerin, dava haklarını kullanarak, ihlal edilen haklarını koruyabilmeleri için, yargı makamlarının nezdinde dava açmaları gerekir. Dava açabilmeleri için de, yargılama harç ve giderlerini de, yatırmaları lazımdır. İşte, burada devlet, haklarını dava yoluyla korumak isteyenlere, mali bir yükümlülük yüklemiştir. Eğer, yargılama harç ve giderleri çok yüksekse, hakkını elde etmek isteyen ne yapacaktır?

Çağdaş hukuk sistemlerinde ve aynı şekilde hukuk sistemimizde ihkak-ı hak, yani, kişilerin haklarını zorla olmaları yasaklanmıştır⁸⁴. Bu durumda mağdur olan kişi iki şekilde davranabilecektir. Ya hakkından feragat edecek veya devletin belirlediği giderlerin miktarı ne olursa olsun, bunu ödeyerek, amacına ulaşmaya çalışacaktır.

Demek ki, kişinin, dava yolunu kullanabilmesi için, ödenmesi gereken harç ve giderlerin, fazla oranda olmaması veya kişinin mali durumunun çok iyi olması gerekir. Herkesin mali durumu iyi olamayacağına göre, devletin, bu giderleri, kısmen de olsa üstlenmesi lazımdır. Aksi halde, bir taraftan, hakkı ihlal eden taraf cezasız kalırken, diğer taraftan da, mağdur olan kişi, hakkına ulaşamayacaktır. Doğal olarak, ortaya çıkacak olan bu fiili durumun, gerek sosyal devlet, gerekse hukuk devleti ilkesiyle bağdaşır bir tarafı olmayacaktır.

---

⁸² İBK 07.12.1964, 3-5 (RG 12.12.1964, sa. 11880, s. 1-2).

⁸³ Muhsin Tuğsavul, Dava Açılmasında Usul (ABD 1965/4, s. 425-433), s. 425.

⁸⁴ İhkak-ı hakta bulunmak yasak olmakla beraber, istisnai olarak ihkak-ı hakkın kullanılmasına cevaz verilmiştir (Bkz. MK. m. 894,II; BK m. 52,II).

İşte, kişinin ödeyeceği yargılama harç ve giderlerin yüksekliği, davayı kaybetme korkusu gibi durumlar, kişiyi, mahkemeye başvurarak, hakkını aramasını engelleyebilir. Bu durum, dolaylı yoldan hak arama özgürlüğünün engellenmesi ve haklı bir kişinin haksızlığa uğrayarak mağdur olması demektir. Halbuki, hak arama özgürlüğü, gerek Anayasamızın 36. maddesinde⁸⁵, gerekse İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 7. maddesinde teminat altına alınmış olan temel bir hak ve özgürlüktür.

Bir ülkede, yargılama giderlerinin yüksek olup olmadığı, özellikle, düşük değerli davalarda, başlangıçta ödenmesi zorunlu giderlerle, dava sonunda ödenme tehlikesi bulunan giderlerin toplamıyla ölçülür. Eğer, dava konusu olan şeyin değeri düşük ise, ödenecek olan yargılama giderleri, neredeyse dava konusuna eşit olmaktadır.

Her ne kadar, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 416'ya göre, davacı davayı kazandığı takdirde, yaptığı giderler, davalıya yüklenecek ise de, davanın kazanılıp kazanılmayacağı ihtimali başlangıçta bilenemeyeceğinden, davacı böyle bir davayı açarken, davayı kaybetmesi halinde, neredeyse davanın konusu kadar, yargılama gideri ödemek durumunda kalacağından, davayı açıp açmama konusunda çekimser davranacaktır.

Aynı risk, konusu yüksek değeri olan davalar açısından da söz konusudur⁸⁶. Örneğin, A, B'den 10 milyar TL. alacaktır. Eğer, B'nin mallarını kaçırma ihtimali varsa, A'nın ihtiyati haciz kararı aldırması için %15 oranında teminat yatırması gerekir. Davacı A, teminat yatırmak için gerekli olan parayı

---

⁸⁵ 1982 Anayasasının 36. maddesi aynen şöyledir: “Herkes meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı ve davalı olarak iddia ve savunma hakkına sahiptir”.

⁸⁶ Yılmaz-Giderlerin işlevi s. 204.

bulamazsa, ihtiyatî haciz kararı alamayacak ve haksız olan davalı mallarını kaçırmayacak ve A, davayı kazandığında, alacağına kavuşamama tehlikesi ile karşı karşıya kalabilecektir.

Mahkemelere başvurularak hukuksal korunma isteme (hak arama), temel bir hak ve özgürlük olmasına rağmen, yukarıda da açıklandığı üzere⁸⁷, yargılama giderlerini yüksek olması durumunda, ekonomik açıdan zayıf olan kimseler, mahkemeye başvurup hakkını arayamayacaklardır. Halbuki, kişilerin, Anayasa ile kendilerine sağlanan temel hak ve özgürlüklerden faydalanmaları için, bu hakların fiili olarak da kişilere sağlanması gerekir⁸⁸. Çünkü, kişilerin, yargılama harç ve giderlerinin ağırlığından korkarak, yargılama hizmetlerinden faydalanma hakkından vazgeçmeleri, ihtilafli durumun, azan bir yara gibi sürüp gitmesi ve hak ihlâlinde bulunana seyirci kalınması, ağır birer sosyal bir problemdir. Bu durum, sağlam bir vücudu saran hastalık karşısında, ilaç ve doktor parası olmaması nedeni ile seyirci kalmak kadar vahim sonuçları bulunan bir olaydır⁸⁹.

G-ÜLKEMİZ AÇISINDAN DEĞERLENDİRME

I-Genel Olarak

Günümüzde yargı hizmetleri, taraflar için çok pahalı hale gelmiştir. Yargı harçları, keşif, bilirkişi, tanık, tespit, tebligat, ihtiyati tedbir ve teminat giderleri, yargı kararlarının icrası, Yargıtay'a başvurulurken yapılan giderler ve bunlara benzer bir çok yargılama harç ve gideri vardır. Zaman zaman, çeşitli

---

⁸⁷ Bkz. yuk. §.2 E.

⁸⁸ Yılmaz -Giderlerin işlevi s. 204.

⁸⁹ İnal s. 113.

usuli işlemlerin tekrar edilmeleri nedeniyle⁹⁰, bu giderler bir kat daha artmaktadır. Ayrıca, yargı harçları, zaman zaman siyasi iktidarlar tarafından artırılma yoluna gidilmektedir.

Bu giderlerin, dava taraflarının altından kalkamayacakları ağır bir yük haline gelmemesi gerekir. Aksi halde, Anayasa'nın 36. maddesinde düzenlenmiş olan hak arama özgürlüğü zarar görür. Devletin, yargı harçlarını artırma yoluna giderken, bütçe açıklarını kapatma gibi, kâra yönelik amaç gütmesi doğru bir davranış olmaz⁹¹. Çünkü, bu durumlarda, insanlar haklarını elde edebilmek için, kanun dışı yollara başvurabilirler.

Türkiye'de, artan yargılama giderlerinin karşılanması sorunu, daha Cumhuriyet'in ilk döneminde çıkarılan yasalarla çözüme kavuşturulmaya çalışılmıştır. Çözüm olarak da, Avukatlık Yasası ile Hukuk Yargılama Usulü Yasası'na, yardıma muhtaç yoksul kimselerin Yargıtay'a başvurmaları halinde kendileri için "adli yardıma nailiyet" kararı verilmesi durumunda, yargılama giderlerinin ve savunma ücretlerinin, Adli Yardım Fonu'ndan karşılanacağı kabul edilmiştir. Aynı maddeler içerisinde, Adli Yardım Fonu'na belediyelerin ve il özel idarelerin resmi bütçelerinden katkılar yapılabileceği belirtilmiş ve ayrıca bu fona hayırsever vatandaşların bağışta bulunabilecekleri kaydolunmuştur.

Sorun, kanunlar tarafından bu şekilde çözülmüş olmasına rağmen, adı geçen yasanın çıkışından bu yana geçen süre zarfında, ne belediyelerin, ne il özel idarelerinin, ne de vatandaşların bu fona para aktardıkları görülmüştür. Ayrıca, kişilerin adli yardım istekleri halinde, adli yardıma ilişkin işlemler çok

---

⁹⁰ Yargıtay'ın verilen kararı bozması, tekrar tekrar bilirkişi raporu hazırlanması, bu durumlara örnek olarak verilebilir.

⁹¹ **Boyacı s. 23.**

uzun sürdüğünden, peşin harcı yatırarak dava açmak, yoksul vatandaşlar için büyük sorun teşkil etmektedir.

Yukarıda sayılan nedenlerden dolayı⁹², vatandaşların yargı mercilerine başvurarak haklarını alma yolu, sürekli artan yargılama giderleri nedeniyle tıkanırken, buna çözüm getiren, ancak günümüz ihtiyaçlarına cevap veremeyen ve halen yürürlükte bulunan kanun hükümlerinde tadilata gidilmesi zorunlu hale gelmiştir. Aksi durumda, "yargı, zengin ve hali vakti yerinde olan kişilere hizmet eden kurum"⁹³ haline gelmiş olacaktır.

Hukuk sistemimizde genel olarak, devlet, amme alacaklarını kendi organları vasıtasıyla tahsil eder. Buna karşılık yargılama harçları da bir amme alacağı olduğu halde, devlet bu harçları davayı kazanan tarafa tahsil ettirmektedir. Yani, devlet, burada davayı kazanan tarafa, "mahkemedan aldığı ilamla alacağını tahsil ederken harçları da tahsil et" demektedir. Bu durum, usul ekonomisine uygun olmakla birlikte devletin, alacaklarını tahsil esasına uymamaktadır.

II-Sosyal Devlet ilkesi Açısından Değerlendirme

Anayasamızın, Cumhuriyetin niteliklerini sayan 2. maddesine göre "Türkiye Cumhuriyeti sosyal hukuk devletidir". Diğer taraftan Anayasamızın 4. maddesine göre de Cumhuriyetin bir niteliği olan sosyal hukuk devletinden vazgeçmenin asla mümkün olamayacağı belirtilmiştir. Anayasamızın 5. maddesinde, devletin temel amaç ve görevleri belirtilmiş ve şöyle denilmiştir: "Devletin temel amaç ve görevleri,...kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak, ...kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk

---

⁹² Bkz. yuk. §.2 G, I.

⁹³ İnal s. 115.

devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak şekilde sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya çalışmaktadır”.

Sosyal hukuk devletinde, adalet hizmetlerinden yararlanmak bakımından, ekonomik güç veya ekonomik güçsüzlük bir ölçü olarak kabul edilmesi düşünülemeyeceğinden, yargı hizmetlerinden yararlanmak bakımından imkan eşitliği, diğer bir anlatımla yargı önünde sahip bulunan hak ve yükümlükler bakımından, taraflar arasında ekonomik denge sağlanmalı ve yargılamanın sonuna kadar bu denge korunmalıdır.

Yargı hizmetlerinden yararlanacak ölçüde, ekonomik güçten yoksun olan kimselere, kanun önünde eşitlik ve sosyal adalet ilkesine uygun hukuki koruma şartlarının sağlanması da, bu anlamda devletin görevleri arasındadır. Yargılama harç ve giderlerinin miktarı fazla olması durumu, hak arama hürriyetinin önünde, kişiler için, ekonomik bir engel oluştururlar. Yargılama giderlerinin miktarının, davacı veya davalının ekonomik gücünü aşması durumunda, bu kişilerin haklarını kaybetme ihtimali vardır. Devlet, buradaki riski azaltmak için, ya yargılama harç ve giderlerini makul bir düzeyde tutacak veya adli yardım gibi kurumlar aracılığıyla adalet hizmetlerinden yararlanma imkanı tanıyacaktır.

Görüldüğü üzere hukuk sistemimizde yargılama harç ve giderlerinin belirlenmesinde, sosyal hukuk devleti belirleyici bir fonksiyon eda etmektedir. Anayasa Mahkemesi 24.10.1974 tarihli kararında aynen şöyle demektedir: “Anayasamızın 61. maddesinde (şimdiki 73. madde), devletin kanunlarda harç niteliğinde gelir sağlayabileceği açık bir şekilde gösterilmiş olduğuna, idare hukukunun ve maliye biliminin genel kurallarına göre de, bazı kamu hizmetlerinden doğrudan doğruya yaralanan kişilerden kanunla belirtilen miktarlarda alınan ve özel nitelikte bir çeşit vergiden ibaret olan paralar, harç

olarak adlandırıldığına göre, ... Harçlar Kanunuyla, yargı çalışmalarından, davalı veya davacı olarak, doğrudan doğruya yararlanmakta olan kişilerden harç adı altında para alınmasının, kural olarak Anayasanın herhangi bir ilkesine aykırılığından söz edilmesi mümkün değildir⁹⁴. Aynı şekilde, vergilendirme yetkisi bakımından, kanun koyucunun sosyal hukuk devleti ilkesi ile bağlı bulunduğu ve herkesin mali gücüne göre vergi ödemesi gerektiği Anayasa m. 73,l'de belirtilmiştir.

Anayasa Mahkemesi, yukarıdaki kararında⁹⁵, harcı, özel nitelikli bir vergi olarak nitelendirmiştir. Ancak, harçlar sosyal hukuk devleti ilkesinin çerçevesi içinde yorumlanarak değerlendirilmelidir. Yani, devletin, yargılama harç ve giderlerini tamamen veya kısmen ödeme imkanına sahip olmayan kimseler için, gerekli olan imkanları sağlamak suretiyle, eşitsizliklerin önüne geçmesi gerekir.

III-Hukuk Devleti Açısından Değerlendirme

Ülkemizde, hukuk devletini geliştirme çabaları, Tanzimat dönemine kadar dayanır⁹⁶. Cumhuriyet döneminde, 1924 Anayasası'nda, temel hak ve özgürlükler, tam olarak güvence altına alınmamakla beraber, 59. madde "Herkes, mahkeme huzurunda, hukukunu müdafaa için lüzum gördüğü meşru vesaiti istimalde serbesttir" hükmünü getirmiştir. Bu hükmün, temel hak ve özgürlükleri güvence altına aldığını söylemek zordur.

Buna karşılık, 1961 Anayasası'nda, kişinin hakları ve özgürlükleri bölümünde ve 31. maddede hak arama özgürlüğü düzenlenmiştir. Ayrıca,

---

⁹⁴ AMK 24.10.1974 31-43 (AMKD 1975/12. s. 381): Nami Çağan, Vergilendirme Yetkisi. İstanbul 1982, s. 200 vd.

⁹⁵ Bkz. yuk. §.2 G, II.

⁹⁶ Gözübüyük s. 163.

hukuk devletinin kavram olarak Anayasa'ya girmesi, ilk olarak, 1961 Anayasası ile olmuştur. Böylece, hukuk devleti ilkesi, anayasal bir yapıya kavuşmuştur. 1982 Anayasası'nın 36. maddesinde, 1961 Anayasası'nda düzenlenen hak arama özgürlüğüne ilişkin 31. maddedeki hüküm "bütün" sözcüğü dışında aynen korunmuştur⁹⁷. 1982 Anayasası'nın çeşitli maddelerinde, kişilerin temel hak ve özgürlükleri, doğrudan veya dolaylı olarak teminat altına alınmıştır.

Hak arama özgürlüğü, Anayasamızın 36. maddesinde teminat altına alınmış olan temel bir hak ve özgürlüktür. Bu hükme göre "1982 Anayasası'nın 36. maddesi aynen şöyledir: "Herkes meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı ve davalı olarak iddia ve savunma hakkına sahiptir". İddia ve savunmayı engelleyen kanuni düzenlemeler, aynı zamanda adil yargılamayı da engeller.

Anayasa'nın 13. maddesinde bazı sınırlandırmalar öngörülmektedir. Bu maddeye göre, temel hak ve hürriyetler, ülkenin bütünlüğü, milli güvenlik, kamu düzeni, kamu yararı, genel ahlak gibi nedenlerle kısıtlanabilirler. Ancak, bu sınırlandırmaların, demokratik toplumun gereklerine uygun olduğundan söz edebilmek için, hakkın özüne dokunulmaması, makul, kabul edilebilir ölçüyü aşmaması gerekir. Yani, temel hak ve özgürlükler sınırlandırılırken, sınırlama ile öngörülen amaç arasında makul ve adil bir denge sağlanmalıdır.

Yargılama harç ve giderlerinin miktarı ile kişilerin hak arama özgürlüğü arasında doğrudan ve ters oranlı bir ilişki vardır. Bu ilişkiye göre, davaların görülüp sonuçlandırılması için gerekli olan yargılama harç ve giderlerinin taraflar üzerindeki yükü arttıkça, hak arama özgürlüğünün kullanılması o derece zorlaşacaktır.

---

⁹⁷ Yahya K. Zabunoğlu, Türkiye'de İnsan Hakları ve Hak Arama Özgürlüğü (Kırkkale Barosu Dergisi, 1991/1, s. 9-16), s. 11).

Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 77'ye göre, "Yargıç, soruşturma ve yargılamanın olabildiği ölçüde hızlı ve düzen içinde yürümesine ve boş yere gider yapılmamasını dikkat etmekle yükümlüdür". Ayrıca, Anayasamızın m. 141,IV'e göre ise, davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması, yargıcın görevidir". Görülüyor ki, hem usul kanunumuzda ve hem de Anayasamızda hak aramanın ucuz ve kolay olarak yapılabilmesi için birtakım düzenlemeler yapılmıştır.

Verilen karara karşı kanun yollarına başvuru hakkı, hak arama özgürlüğünün bir parçasıdır. Yargıtay'ın yükünü hafiflemek için, bir takım davalara karşı kanun yollarını kapatmak hak arama özgürlüğüne aykırıdır. Çünkü, yapılan istatistikler, ilk derece mahkemelerinin vermiş olduğu kararlarının 1/3'nün Yargıtay tarafından bozulduğunu göstermektedir⁹⁸. Örneğin, konusu belli bir meblağdan aşağı olan davalara ilişkin hükümler temyiz edilemediği için, binlerce karar denetimden geçmeden yanlış olarak kesinleşmektedir. Bu durum da kişilerin hak arama özgürlüklerini sınırlayan bir durumdur.

---

⁹⁸ Ejder Yılmaz, İstatistiklerin 25 Yıllık Diliyle Adalet Hizmetlerimiz (TODAIED 1986/4. s. 61-92), s. 61 vd.

İKİNCİ BÖLÜM

YARGILAMA HARÇLARI

Ş. 3-GENEL OLARAK HARÇLAR

A-TANIM

Kamu hizmetlerinin bir kısmı genel ve bölünemeyen mahiyete olup, kişilerin onlardan ne kadar faydalanacaklarını saptamak mümkün değildir. Örneğin, bir güvenlik hizmetinden kimin ne kadar yararlanacağı bilinemez. Bu nedenle de, güvenlik hizmetlerinden faydalanma karşılığında, özel bir bedel alınma yoluna gidilemez. Güvenlik gibi hizmetleri finanse etmek için, kişilerden, genel nitelikli bir bedel alınır. Buna "vergi" adı verilir¹. Hiç kimse, devletten, verdiği vergi miktarında, kendisine hizmet yapılmasını isteyemez; hiç kimse devletten gördüğü hizmet miktarında, vergi vermek isteğinde bulunamaz². Ayrıca, kişi bu genel hizmetlerden faydalanma hakkından feragat ederek, vergi ödemekten kaçınamaz.

Buna karşılık, bazı kamu hizmetleri, bölünebilen ve ferdileşebilen nitelikte olduğu için, bu hizmetlerden, kimin ne kadar faydalanacağını tespit etmek mümkündür. Örneğin, tapu ve adliye hizmetleri özel nitelikli hizmetler olup, bunlardan faydalanmak isteyenlerin, faydalanma derece ve miktarları

---

¹ Halil Nadaroğlu, Kamu Maliyesi Teorisi, İstanbul 2000, s. 193; Salih Turhan, Vergi Teorisi ve Politikası, İstanbul 1998, s. 21 vd.; Abdurrahman Akdoğan, Kamu Maliyesi, Ankara 1999, s. 101

² Akif Erginay, Kamu Maliyesi, Ankara 1998, s. 19.

belirlenebilir.” Genel olarak, harç, özel ve tüzel kişilerin, özel ve somut çıkarlarına ilişkin olarak, kamu kuruluşlarının hizmetlerinden yararlanmaları karşılığında, yalnız o işle ilgili olarak ödedikleri az bir paradır³. Dolayısıyla, bu hizmetlerden faydalanmak istemeyenlerden harç alma yoluna gidilemeyecektir. Bir hizmetin harca konu olabilmesi için:

a- Kişinin bir kamu kuruluşunun verdiği hizmetten yararlanması,

b-Kişiye kamu eliyle özel bir çıkar sağlanması,

c-Kamu idaresinin kişinin bir işiyle, özel olarak uğraşması gerekir. Harçlar, kendi aralarında, trafik harçları, noter harçları, pasaport harçları, öğrenim harçları, yargılama harçları gibi çeşitlere ayrılmaktadır. Ancak, biz burada, sadece yargı harçlarını ele alacağız.

B-YARGILAMA HARÇLARI

I-Genel Olarak

Devlet, yargı hizmetini parasız olarak vatandaşlarına sunar. Ancak, yargılamada kişilere, haklarına kavuşmaları için, gideri gerektiren birtakım hizmetler yapılır. Yapılan bu giderlerin bir kısmının, yargılama hizmetlerinden

³ **Nadaroğlu** s. 194; **Akdoğan** s. 102; **Özhan Uluatam/Yaşar Methibay**, Vergi Hukuku. Ankara 2000, s. 48; **Mehmet Ali Karaatlı**, Harçlar Kanunu İle Cezaevleriyle Mahkeme Binaları İnşası Karşılığı Olarak Alınacak ve Mahkûmlara Ödettirilecek Yiyecek Bedelleri Hakkında Kanun Üzerinde Bir İnceleme (ABD 1972/6, s. 952-954), s. 952; **Eranıl** s. 22; **Pekcantez-Usul** s. 432; **Bilge/Önen** s. 329; **Karafakih** s. 140; Yargıtay bir İctihadı Birleştirme Kararı`nda harcı, “muhtelif kanunların konusunda adli ve idari hizmetlerde ve bu hizmetin gerektirdiği kırtasiye ve formalite giderlerini karşılamak mülahazasıyla hakiki ve hükmi şahıslardan Hazinece alınan paradır. Yapılan işler, görülen hizmet amme hizmetinden ziyade, kişilerin şahsına ve menfaatine ilişkindir” şeklinde tanımlanmıştır (İBK 23.12.1976 gün ve 7-6: RG 19.2.1977, sa. 15855, s. 2-4).

faaydalananlardan alınması, devlet tarafından uygun görülmüştür. İşte, bu amaçla, devlet tarafından alınan paralara “yargılama harçları” denir⁴. Yargılama harçları, bir harç çeşidi olup, devletin, mahkemeler eliyle yerine getirdiği yargılama faaliyetine karşılık olarak, harç pulu yapıştırmak suretiyle taraflardan alınır (HK m. 25).

Ülkemizde, yargılama harçları, 492 sayılı Harçlar Kanunu ile düzenlenmiştir. Kanun koyucu, her yıl “yeniden değerlendirme oranı” üzerinden yargılama harçlarını artırmaktadır⁵. Demek ki, yargılama harçları, kişilerin, adli hizmetlerden yararlanmaları karşılığında ortaya çıkan giderlere yaptıkları zorunlu katkılardır. Harçların, dava giderlerinden biri olduğu, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunumuzun 423. maddesinden açıkça anlaşılmaktadır.

Harç, ancak yasada belirtilen durumlarda alınır. Yani, kanunsuz olarak harç alınamaz⁶. Anayasamızın 73. maddesinin 3. fıkrasına göre, “vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır”. Buna göre, kanunla harca tabi kılınmamış yargı işlemleri için harç alınma yoluna gidilemez ve kıyas yoluna başvurulamaz. Yine, Anayasanın 73. maddesine göre, “Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülüklerin muafık, istisnalar ve indirimleriyle, oranlarına ilişkin hükümlerinde kanunun belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapmak yetkisi, Bakanlar Kurulu’na verilebilir”.

Ancak, devletin yapmış olduğu bu giderlere, tarafların hangi oranda katılacakları, çözümlenmesi zor bir konu olup, hep tartışma konusu olmuştur.

---

⁴ **Kuru/Arslan/Yılmaz**-Usul s. 835.

⁵ Aynı şekilde tebligat giderleri ve Avukatlık Asgari Ücret Tarifeleri de düzenli olarak ayarlanmaktadır.

⁶ İBK 16.11.1983 5-6 (RG. 7.1.1984, sa. 18274, s. 5-13).

Çünkü, ödenen harç ile görülen hizmetin maliyeti arasında bir paralellik aranmamaktadır. Yargı hizmetlerinden yararlanmanın karşılığında alınacak bedelin miktarını, yani, tutarını belirleyen devlet, karar verirken, hizmetlerinin mahiyet unsurunu değil, siyasal, sosyal ve mali faktörleri dikkate almaktadır. Bu nedenle, harçların miktarı belirlenirken, harç tarifeleri, hem adil olmalı, hem de haklarını dava yoluyla korumak isteyenler için ağır bir yük teşkil etmemelidir.

II-Yargılama Harçlarının Takip Harçlarıyla Karşılaştırılması

Dava harçlarında olduğu gibi, icra harçları da, geniş bir vatandaş kitlesini ilgilendirmekte, hukuki, iktisadi ve toplumsal alanlarda çok önemli etkileri bulunmaktadır. Bu nedenle, icra harçlarının nelerden ibaret olduğu, görevlilerin takdirine bırakılmayarak, doğrudan doğruya kanunla tayin edilmeleri uygun görülmüştür^{7,8}.

İsim olarak da, her iki alanda benzer isimi harçlar olmakla beraber, farklı isimli harçlar da vardır. İcra harçları, başvurma harcı, tahsil harcı, cezaevi harcı, icranın yerine getirilmesi harcı gibi harçlardır. Buna karşılık, dava harçları ise, başvurma harcı, karar ve ilam harcı, celse harcı gibi harçlar olup, aşağıda geniş olarak inceleneceklerdir⁹.

---

⁷ Necmeddin Berkin, Takip Harçları (İÜHFM 1957/1-4, s. 175-203), s. 175.

⁸ Buna karşılık, icra masraflarının icra memuru tarafından takdir edileceği kabul edilmiştir. Örneğin, haczedilen malın kıymetinin takdir edilmesi için bilirkişiye verilen ücret, malın muhafazası için ödenen ücret, malın satılması için yapılan ilan parası ve vekalet ücretleri, icra masraflarından olup, icra müdürü tarafından takdir ve tayin olunur (Necmeddin Berkin, İcra Harç ve Masrafları ve Bunlardan Sorumluluk (İİTAD 1978/1-2, s. 173-192), s. 173.

⁹ Bkz. a.şğ. §.4 A, II, 3.

C-492 SAYILI HARÇLAR KANUNU VE UYGULANMASI

Bugün, mahkemelerde alınan yargılama harçlarını düzenleyen 492 sayılı Harçlar Kanunu, 17.7.1964 tarih ve 11756 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Harçlar Kanunu da, diğer kanunlar gibi, zaman zaman, kanun koyucu tarafından değiştirilmektedir. Harçlar Kanununda yapılacak bir değişiklik durumunda, görülen bir davadaki işlemler, eski kanuna mı, yoksa yeni kanuna mı tabi olacaklardır? Aynı şekilde, açılacak olan bir veya görülen bir davada harç ne zaman doğmuş olacaktır?

Görülen bir davadaki işlemler, taraf işlemleri (dava dilekçesi vermek, esasa cevap vermek, vb.) ve mahkeme işlemleri (tanıkları dinlemek, ara kararlar vermek, bilirkişiye başvurmak) olmak üzere ikiye ayrılır. Yani, bir davada birden fazla taraf işlemi ve mahkeme işlemi bulunur. Dolayısıyla, bir davayı gerek usul, gerekse harç bakımından tek bir işlem olarak saymaya imkan yoktur.

İşte, usule ilişkin olan bu işlemler, 492 sayılı Harçlar Kanunu'na bağlı tarifede harca bağlanmışsa, o işlemin tamamlandığı tarihte yürürlükte bulunan Harçlar Kanunu uygulanacaktır. Yani, yargı harçları, davanın açıldığı tarihte yürürlükte bulunan Harçlar Kanunu'na göre değil, davaya ilişkin usul işlemlerin tamamlandığı tarihte yürürlükte bulunan Harçlar Kanunu'na göre doğmuş olurlar¹⁰. Bu durumda, yargı harçlarında kazanılmış bir haktan söz edilemeyecektir.

Nitekim, Yargıtay da vermiş olduğu bir İçtihadı Birleştirme Kararı'nda¹¹, bir dava 492 sayılı Harçlar Kanununun yürürlüğe girmesinden önce açılmış

---

¹⁰ Üstündağ-Usul s. 78.

¹¹ İBK 07.12.1964, 3-5 (RG. 12.12.1964, sa. 11880, s. 1-2).

olsa bile, eğer dava henüz sonuçlanmamış ise, 492 sayılı Harçlar Kanunu'na tabi olacağını belirtmiştir. Yani, harca konu olan işlemler hangi tarihte yapılıyorsa, o tarihte uygulanan Harçlar Kanununa bağlı tarife uyarınca harç alınır. Aynı şekilde, bir harçtan muafiyet ve istisnanın söz konusu olup olmayacağı, o anda yürürlükte bulunan hükümlere göre belirlenir.

Ancak, kanımızca bu görüşün birtakım sakıncaları vardır. Çünkü, kişi yapabileceği giderleri ve ekonomik gücünü dikkate alarak dava açmaktadır. Dolayısıyla, sonradan yargı harçlarında yapılacak bir artış, davacıyı zor durumda bırakabilir. Yargıtay, söz konusu İçtihadı Birleştirme Kararı'nda, bu düşünceye, şu gerekçe ile karşı çıktığı anlaşılmaktadır. "Zira, harçlar, sonuçta davada haksız çıkan tarafa yükletilecektir. Dava sırasında haksız davranışta bulunan herkesin, haksız davranışının bütün sonuçlarından (bunları önceden bilmesi mümkün olsun veya olmasın) sorumlu tutulması, hukukun genel kurallarındandır. Usul yasalarındaki dava giderlerinin, haksız çıkan tarafa yükletilmesine ilişkin hükümler (örneğin, m. 417) bu ilkeye dayanmaktadır ve harcın, dava giderlerinden birisi olduğu da m. 423'ten açıkça anlaşılmaktadır. Sözün kısası, haksız yere dava açmış veya haksız yere savunmada bulunmuş kimse, harç bakımından bir kazanılmış hak ileri süremez ve onun haksız davranışının sonuçlarından sorumlu tutulmasında da, adalete aykırı bir yön düşünülemez".

Ancak, Yargıtay'ın gerekçesine çeşitli açılardan katılmak mümkün değildir. Yargıtay'ın bu gerekçesi, birinci olarak, çekişmesiz yargıda uygulama alanı bulmaktan uzaktır. Çünkü, çekişmesiz yargıda davacının talebi yerinde görülüp bu doğrultuda karar verildiğinde, davacı, giderlerini tahsil edeceği bir karşı taraf bulunmamaktadır. Dolayısıyla, kanunla artırılan harç yükü davacının üzerinde kalacaktır. Bu durumu da adalet ve hakkaniyet kavramlarıyla

bağdaştırmak zordur. Ayrıca, tespit davaları, çekişmeli yargıya dahil olmakla beraber sonuçta, yargılama giderlerini davacı üstlenecektir.

İkinci olarak, davada haksız çıkan bir kimsenin yargılama giderlerine mahkûm edilmesi bir mali cezalandırma şeklidir. Bu nedenle, kim olursa olsun, yapacağı yanlış bir davranış sonucu tabi olacağı yaptırımını önceden bilmesi, onun en doğal hakkıdır. Ceza hukukunda olduğu gibi, burada da "cezaların belirliliği ilkesinin" esas alınması gerekir.

Ancak, ödenmesi gereken harç ödenmeden, yeni harçlar kanunu çıkmış ve bu kanun da, harç miktarını azaltmış ise¹², harç hangi kanuna göre tahsil edilecektir? Aynı şekilde, bir usul işlemi, eski kanuna göre harca tabi değilken, yeni çıkan kanun, bu işlemi harca tabi tutmuş ve bu işlem de henüz tamamlanmamış ise, hangi yasa uygulanacaktır? Kanaatimizce, bu durumlarda lehe olan kanun uygulanmalıdır. Yani, yeni çıkan yasa, harcı azaltmış veya önceden harca tabi olmayan bir işlemi harca bağlamış ise, işlemde az harç alan veya hiç harç almayan eski yasanın uygulanması gerekir.

Üçüncü olarak, bazı durumlarda kişi haklı olmakla birlikte, kendisini gereği gibi savunmadığı veya iddiasını ispat edemediği için, davayı kaybedebilir. Sonuçta, kişi, hem hakkını kaybedecek, hem de yargılama giderlerini üstlenecektir. Bu durumun, adalete uygun bir sonuç olduğunu iddia etmek doğru olmaz.

---

¹² Eğer, yeni çıkan harçlar yasası, ödenmesi gereken harç miktarını azaltıyorsa ve harç da önceki yasaya göre tahsil edilmiş ise, devletin fazladan almış olduğu harcın, harcı ödeyene iadesi yoluna gidilmemelidir. Çünkü bu durum birçok karışıklığa neden olabilecektir (Aldemir s. 180).

D-HARÇLARIN ÖDENMESİ

I-Harçların Ödenmesinin Niteliği

Yukarıda da belirtildiği üzere, harçlarda, ödenen para karşılığında devletçe sağlanan özel ve somut bir hizmet vardır¹³. Harçların karşılığında yapılan hizmetler, vergilerin karşılığında yapılan hizmetlerle karşılaştırıldıklarında, harçlar karşılığında yapılan hizmetlerin bölünebilen ve ferdileştirilebilen hizmetler oldukları görülür. Hatta, bu hizmetlerden faydalanacak olanların faydalanma derecesi ve miktarları tahmini olarak saptanabilir¹⁴.

Harç olarak ödenen para ile devlet tarafından görülen somut hizmet arasındaki bu bağ nedeniyle, harçların ödenmesinin, kişilerin arzusuna kaldığı, bu hizmetlerden yararlanmak istemiyorlarsa, ödemedi kurtulabilecekleri ileri sürülmüştür. Örneğin, harç ödemek istemeyen kişinin dava açma yoluna gitmemesi gibi. Ancak, böyle bir gönüllü ödemenin gerçek gönüllülük taşımadığı açıktır¹⁵. Çünkü, kişi harç ödememe karşılığında dava açma hakkından feragat etmektedir. Bu nedenle harç ödeme, eğer kişi yargı hizmetlerinden faydalanmak istiyorsa, harcın ödenmesi bir zorunluluktur. Ancak, kişi yargı hizmetlerinden faydalanmak zorunda değildir. Dava açılmayarak faydalanmadan vazgeçilmesi halinde, bu harçların ödenmesine gerek kalmayacağı için, harçların ödenmesi bir mükellefiyet değil, sadece bir yükütdür.

---

¹³ Bkz.yuk. §.3 A.

¹⁴ Erginay s. 19.

¹⁵ Özhan Uluatam, Kamu Maliyesi, Ankara 1999, s. 268.

II-Harç Ödeme Tarifelerinin Belirlenmesinde Ölçüt ve Harç Tarifeleri

Sosyal Hukuk devleti ilkesinin en geniş olarak uygulandığı Avrupa ülkesi olan İsveç'te, taraflardan alınacak yargılama giderlerinin miktarı saptanırken, tarafların yıllık kazançları dikkate alınır¹⁶. Yıllık kazançta göre hazırlanan artan oranlı tarifeye göre, belli miktarda yargılama gideri alınmakta, üst tarafı ise, devlet kendisi karşılamaktadır.

Bizim hukuk sistemimizde, tarafların yıllık kazancına göre yargılama harçlarının miktarını belirlemek oldukça zordur. Çünkü, ülkemizde kayıt dışı ekonominin ağırlığı nedeniyle, kamu görevlileri ve işçilerin dışındaki kimselerin kazançlarını doğru bir şekilde belirlemek kolay değildir. Ülkemizde yapılabilecek şey, nispi harçlar için, dava konusunun miktarna göre, değişen oranlar tarifesinin uygulanmasıdır¹⁷.

Anayasanın 73. maddesi doğrultusunda, 492 sayılı Harçlar Kanununa 4.12.1985 gün ve 3239 sayılı kanunla (m. 95) mükerrer 138. madde eklenmiştir. 15.12.1990 gün ve 3689 sayılı kanunla (m. 11) değişik bu maddenin 2. fıkrasında, "Her takvim yılı başından geçerli olmak üzere, önceki yılda uygulanan maktu harçlar (maktu ve nispi harçların asgari ve azami miktarlarını belirleyen hadleri dahil) o yıl tespit ve ilan olunan yeniden değerlendirme oranında artırılır" hükmü getirilmiş, 04.05.1994 gün ve 3986 sayılı kanunla (m. 1), bu maddeye eklenen ek dördüncü fıkrada ise, "Bakanlar Kurulu, bu kanuna bağlı tarifelerde yer alan maktu harçları (maktu ve nispi harçların asgari ve azami miktarlarını belirleyen hadler dahil), nisbi harçları, tarifeler yahut tarifelerin ilgili fıkra ve bentleri itibariyle birlikte veya ayrı ayrı

---

¹⁶ Yılmaz-Giderlerin İşlevi s. 215.

¹⁷ Yılmaz-Giderlerin İşlevi s. 216.

olmak üzere, maktu harçlarda on katına, nispî harçlarda ise bir katına kadar artırmaya, uygulanmakta olan maktu harçları yarısına kadar, nispî harçları ise, bu fıkra ile artırılmadan önceki seviyelerine indirmeye, bu had ve miktarlar arasında yeni had, miktar ve nispetler tespit etmeye yetkilidir”.

Ayrıca, Bakanlar Kurulu, hemen her yılın sonunda bu yetkisini kullanmak suretiyle, Harçlar Kanunundaki ekli tarifelerde yer alan maktu harç miktarları ile maktu ve nisbi harçların asgari ve azami miktarlarını, takip eden yeni yıl başından itibaren geçerli olmak üzere, tespit ve ilan edilen yeniden değerlendirme oranında artırılan harç miktarlarını, genel tebliğ şeklinde yayımlama yoluna gitmektedir.

Buna göre, 492 sayılı Harçlar Kanununun mükerrer 138. maddesi hükmü gereğince, Kanuna bağlı tarifelerde yer alan ve 34 Seri Nolu Harçlar Kanunu Genel tebliği ile tespit edilen maktu (maktu ve nisbi harçların asgari ve azami miktarlarını belirleyen hadler dahil), yeniden değerlendirme oranında, nisbi harçlar ise 30.11.1999 gün 23892 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 99/13644 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile %25 oranında artırılmış ve 01.01.2000 tarihinden itibaren uygulanacak miktarları 36 Seri Nolu Harçlar Kanunu Genel Tebliği ekindeki tarifelerde gösterilmiştir.

Yukarıda da belirtildiği gibi, yargı harçları, 492 sayılı kanunda¹⁸ -1- sayılı tarifede¹⁹ düzenlenmiştir. Bu kanun ile, adli hizmetlerden yararlanmak

---

¹⁸ Bkz. yuk. §.3 B, I; §.3 C; §. 3 D, II.

¹⁹ Bu tarifeye göre:

I-Başvurma harcı: Dilekçe veya tutanakla dava açma veya davaya müdahale veya tevdi mahallinin tayini, ihtiyati tedbir, ihtiyati haciz, tesbiti delail ile ilgili taleplerde;

1) Sulh mahkemelerinde, icra tetkik mercilerinde (1,570,000 TL)

2) Asliye mahkemelerinde, idare mahkemelerinde (3,240,000 TL.)

3) Bölge İdare Mahkemeleri, Yargıtay ve Danıştay’da (4,920,000 TL)

(Mahkemenin yetkisizlik veya görevsizlik kararı vermesi sebebiyle yetkili veya görevli mahkemeye yeniden başvurulması halinde bu harç alınmaz).

II-Celse Harcı: Taraflar veya vekilleri tarafından ertelenmelerine sebebiyet verilen celselerden;

1) Sulh mahkemelerinde:

a) Konusu belli bir değerle ilgili davalarda dava konusu miktardan (1,910,000 liradan aşağı olmamak üzere), (Binde 1,8)

b) Belli bir değer bulunmayan davalarda (1,910,000 TL)

2) Asliye mahkemelerinde, idari yargı mercilerinde (3,240,000 TL'den az olmamak üzere), (Binde 1,8)

III-Karar ve ilam harcı:

1) Nisbi harç:

a) Konusu belli bir değerle ilgili bulunan davalarda esas hakkında karar verilmesi halinde hüküm altına alınan anlaşmazlık konusu değer üzerinden (Binde 54)

Bakanlar Kurulu, dava çeşitleri itibariyle birlikte veya ayrı ayrı olmak üzere bu bentte yazılı nispeti binde 10'a kadar indirmeye veya Kanunda yazılı nispete kadar çıkarmaya yetkilidir.

b) Bir gayrimenkulün hissedarlar arasında satış suretiyle şuyuun izalesine dair olan hükümler (Gayrimenkulün satış bedeli üzerinden), (Binde 9)

c) Gayrimenkulün hissedarlar arasında taksimine dair olan hükümler (Taksim edilen gayrimenkul değeri üzerinden) (Binde 3,6)

d) Nafaka verilmesine dair hükümler (Bir senelik nafaka bedeli üzerinden), (Binde 9)

e) Yukarıdaki nispetler Bölge İdare Mahkemeleri, Danıştay ve Yargıtay'ın tasdik veya işin esasını hüküm altına aldığı kararları için de aynen uygulanır.

Nisbi harçlar 3,240,000 liradan aşağı olamaz.

2) Maktu harç:

a) 1'inci fıkra dışında kalan davalarla, taraf teşkiline imkan bulunmayan davalarda verilen esas hakkındaki kararlarla, davanın reddi kararı ve icra tetkik mercilerinin 1'inci fıkra dışında kalan kararlarında (3,240,000 TL)

b) (a) fıkrasında yazılı davalarda esasa taalluk eden veya tashihi karar taleplerinin reddine dair Yargıtay ve Danıştay kararlarında (6,610,000 TL)

isteyen kişilere, kanun koyucunun iradesi doğrultusunda mali bir külfet yükletilmiştir. Bu harçların tahsil görevi, mahkemeler ve mahkemelerde çalışan

c) İdare Mahkemeleri, Bölge İdare Mahkemeleri, Yargıtay ve Danıştay'ın icramın tehiri kararlarında (5,280,000 TL)

d) Tespiti delail, ihtiyati haciz ve ihtiyati tedbir kararlarında (5,280,000 TL)

IV-Diğer yargı harçları (Müşterek kısım):

1) Suret harçları:

a) İlamın her sayfasının suretinden (Tasdikli fotokopiler dahil) (320,000 TL)

b) Mahkeme ve merci zabıtnameleri ve diğer evrakın beher sayfasının suretlerinden (Tasdikli fotokopiler dahil) (320,000 TL.)

c) Avukatların tasdik ettiği vekaletname suretlerinden (Tasdikli fotokopiler dahil) (600,000 TL)

d) Sulh hakimi tarafından tasdik edilen vekaletname suretlerinden (Tasdikli fotokopiler dahil) (600,000 TL)

Re'sen verilmesi icap eden suretler hariç olmak üzere ceza mahkemelerinden alınacak suretlerden de aynı harçlar alınır.

2) Muhafaza harçları: Adliye veznelerine tevdi olunan kıymetli eşyanın kabul ve muhafazası için, muhafaza olunan değer üzerinden:

a) Bir yıla kadar (Binde 9)

b) Bir yılı geçen her yıl ve kesirler için (Binde 4,5)

3) Defter tutma harçları:

a) Alelumum, defter tutma ve tahrir işlerinde 1,910,000 liradan az olmamak üzere deftere kaydolunan değer üzerinden (Binde 3,6)

b) Miras işlerinde defter tutulmasında:

aa) Mevcut ve alacak bakiyesi hasil olmuş ise bu bakiye üzerinden (Binde 3,6)

bb) Borç bakiyesi hasil olmuş veya mevcut ve alacaklar ile borçlar bakiyesi eşit ise (4,920,000 TL)

c) İflas dairesi tarafından tutulacak defterlerden (4,920,000 TL.)

4) Miras işlerine ait harçlar: Terekenin tahrir ve tespiti, mirasın taksimi,tasfiyesi ve idaresinde, bunların konusunu teşkil eden değerler üzerinden (Binde 3,6)

(Miras idaresinde her sene ve kesirler için harç alınır).

personeler verilmiştir. Harçlar hususunda, taraflar kendi aralarında kanuna aykırı olarak anlaşma yapamazlar. Bu şekilde yapılacak herhangi bir sözleşme geçersiz olup tarafları da bağlamaz.

III-Harçların Ödenme Şekli

Yargılama harçları, ilgili kağıt ve belgelere harç pulu yapıştırılmak suretiyle ödenir (HK m. 25). Ancak, Maliye Bakanlığı, konunun özelliğini göz önünde bulundurarak, harçların, makbuz karşılığı veya basılı damga vurdurulması veya sair bir şekilde tahsili için, ilgili dairelere yetki verebilir (HK m. 132,1).

Harçlar, harç pulu yapıştırmak suretiyle tahsil edildikleri takdirde, pullar üzerine tarih konulduktan sonra imzalanmak ve mühürlenmek suretiyle iptal edilirler (HK m. 137,1)²⁰. İptal yapılmadan, kağıtlar muameleye konamaz.

IV-Harçların Yükümlüsü

Yukarıda belirtildiği üzere, yargı hizmetlerinden faydalanmak, ancak, harç karşılığı olabilmektedir²¹. Yargı hizmeti, özel nitelikli bir kamu hizmetidir. Bu hizmetlerden, isteyen kimse faydalanabilir. Harç ödemek durumunda kalan yükümlünün harç ödemesinde, onun mali gücü dikkate alınmaz. Vergilerin aksine, harçlarda kişilerin mali güçleri ne olursa olsun, herkes eşit derecede harç ödemek zorundadır. Dolayısıyla, harçlar, 492 sayılı harçlar kanununda

---

²⁰ 492 sayılı Harçlar Kanunundan önceki düzenlemelerde de harcın alınma şekli de bugün ki durumdan pek farklılık göstermemektedir; Daha geniş bilgi için bkz. Celal Öztürk Mahkeme ve İcra Dairelerinde Harç Alınma Şekli (AD 1945/9, s. 916-927).

²¹ Bkz. yuk. §.3 B, I.

aksine bir hüküm veya taraflar arasında bir anlaşma yoksa, lehine işlem yapılmasını isteyen kimseden alınır²² (HK m. 126).

Buna göre, başvurma harcı, maktu karar ve ilam harcı ile nisbi karar ve ilam harcının ¼'lük peşin kısmını yatırmakla yükümlü olan kimse, dava açan veya bir işlemin yapılmasını isteyen kimsedir. Başvurma harcı ile karar ve ilam harcını, Harçlar Kanunu m. 11'e göre, davayı açan veya harca konu olan işlemin yapılmasını isteyen kişi ödemekle yükümlüdür. Nisbi karar ve ilam harcının geri kalan ¾'ü ise, davanın sonunda, mahkeme tarafından kendisine harç yüklenen kimseden alınır (Yazı İş. Y m. 54,II). Bu kişi, yargılama harç ve giderlerini ödemeye mahkum edilen kimsedir. Ancak, kendisine harç yüklenmemiş olan taraf, ilam almak isterse, bu harcın onun ödemesi gerekir (Yazı İş. Y m. 54,III).

Diğer harçlardan farklı olarak celse harcı, davayı kaybeden tarafa yükletilmesi gereken bir harç değildir. Harçlar Kanunu m. 12'de celse harçlarının mükellefinin kim olacağı hükme bağlanmıştır. Buna göre, muhakeme, tarafların talep ve muvafakatleri ile ertelenmiş ise, taraflardan, evvelce yapılması mümkün olan bir işlemin yapılmamış olmasından dolayı ertelenmiş ise, ertelenmeye neden olan taraftan alınma yoluna gidilir.

Her iki durumda da, bu ertelenmeye vekiller neden olmuş ise celse harcı vekillere yükletilir. Bilirkişi olmayı kabul edip de bu görevini gereği gibi yerine getirmediği için, duruşmanın ertelenmesine neden olmuş bilirkişi de celse harcına mahkûm edilir (m. 253, 271, 278)²³. Aynı şekilde, m. 253,l'e

---

²² İstisnai olarak, yargılama giderlerini ödeyen kişi daima davada haksız çıkan kişi olmasına rağmen, cezaevi harcında mükellefiyet bunun tersidir. Buna göre, cezaevi harcını davada haklı çıkan kişi, yani, alacaklı öder.

²³ HİGM 7.4.1953, 5370 sayılı tamim.

göre, tanık, geçerli bir mazereti olmaksızın, duruşmaya gelmeze, duruşmanın ertelenmesinden doğan, yargılama giderlerine mahkûm edilir²⁴.

V-Harçların Ödenme Yeri

1-Vezne Teşkilatı Bulunan Yerlerde

İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük şehirlerde ayrı bir mahkeme veznesi teşkilatı mevcuttur. Bu yerlerde harçların tahsili, sadece mahkeme veznedarına aittir (Yazı İş. Y m. 16,III). Bu yerlerde dava açılırken, dava dilekçesi nöbetçi mahkeme hakimine verilir. Nöbetçi hakim, dava dilekçesini kendi kalemine havale eder. Bu kalemdeki görevli, alınması gereken peşin harçları hesap ederek, dava dilekçesinin arka tarafına işler.

Bundan sonra da, davacı, dava dilekçesini mahkeme veznesine götürüp, harcı yatırması gerekir. Veznedar da, harç alındığını gösteren harç pullarını dilekçeye yapıştırır ve bu pulların üzerine tarih koyduktan sonra, onları imzalamak ve mühürlemek suretiyle iptal ederek (Yazı İş. Y m. 15; HK m. 137), dava dilekçesini nöbetçi mahkeme kalemine gönderir. Bunun üzerine, dava dilekçesinin nöbetçi mahkeme kalemindeki nöbet defterine kaydı yapılır.

Nöbetçi Mahkemede, bir gün zarfında açılan davalar biriktirilir ve en erken ertesi gün, davalara bakacak olan mahkemeler arasında dağıtılır. Bu dağıtım nedeniyle, dava dilekçesinin davaya bakacak hukuk mahkemesi kalemindeki esas deftere kayıt yapılması da gecikmiş olur.

2-Vezne Teşkilatı Bulunmayan Yerlerde

Büyük şehirlerin dışındaki yerlerde, mahkemelerin ayrı bir veznesi olmadığından dolayı, harçlar, mahkeme yazı işleri müdürü veya katibi

---

²⁴ Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul s. 499.

tarafından tahsil edilir (Yazı İş. Y m. 16,II). Bu yerlerde, dava dilekçesi, asliye hakimine²⁵ verilir. Hakim de, imzaladığı dilekçeyi mahkeme kalemine havale eder. Kalemdeki görevliye, peşin harçlar ödendikten sonra, görevli dilekçeyi esas defterine kaydeder.

---

²⁵ Eğer, o yerde asliye hukuk mahkemesi birden fazla daireye ayrılmış ise, dava dilekçesi nöbetçi mahkemenin hakimine verilir. Nöbetçi hakim de, bu dilekçeyi davaya bakacak olan mahkemeye, bu mahkeme hakimi de kendi kalemine havale eder.

Ş. 4-YARGILAMA HARÇLARININ ÇEŞİTLERİ

A-DAVADA YARGILAMA HARÇLARI

I-Davanın Açılması

Medeni usul hukukunda yargılama, davanın açılmasıyla başlar. Davanın olmadığı yerde, mahkeme olmadığı gibi, yargılama da yoktur²⁶. Dava, davacı tarafından mahkemeye yöneltilmiş hukuki korunma talebidir²⁷. Davanın açılması dilekçe ile olabileceği gibi bir tutanakla da olabilir (HK -1- Sayılı Tarife, A,I,II). Davacı, dava açarken, yargılamanın yapılabilmesi için, kanunun öngördüğü yargılama harçlarını ödemesi gerekir²⁸.

Yargılama harçlarının doğmasından söz edebilmek için, her şeyden önce açılmış , bir dava olmalıdır. Kişinin, yargılama harçları ile muhatap olması, davanın açılması ile başlar. Ancak, istisnai olarak, ihtiyati tedbir ve delil tespiti gibi durumlarda, dava açılmadan önce de harçlarla muhatap olunabilir. Ancak, burada dava açmaya bir hazırlık söz konusudur.

Dava konuları, değerlerinin para ile ölçülüp ölçülememelerine göre ikiye ayrılır. Dava konusunun değeri para ile ölçülemiyorsa, davacıdan alınacak olan karar ve ilam harcı maktudur. Konusu para ile ölçülebilen davalarda (mamelek hukukundan doğan davalar) alınacak karar ve ilam harcı ise nisbi olduğundan, davacı dava dilekçesinde müddeabihin değerini para olarak göstermek zorundadır. Bu değer, dava tarihindeki miktara göre belirlenir²⁹. Eğer, dava dilekçesinde bir değer gösterilmemişse, bu değer

---

²⁶ Pekcanitez-Usul s. 241.

²⁷ Pekcanitez-Usul s. 241.

²⁸ Pekcanitez-Usul s. 241.

²⁹ Bilge/Önen s. 153.

mahkemece davacıya tespit ettirilir. Bunun için, mahkeme davacıya bir süre verir.

Bu tespit, davacının ödeyeceği nisbi harçların miktarının belirlenmesi bakımından önemlidir. Davacı, müddeabihin değerini tespit etmekten kaçınması halinde, dava dilekçesi, işleme konmaz (HK m. 16/III) ve dava açılmamış sayılır. Ancak, mahkeme davanın reddine karar veremez. Bu durumda dava hiç açılmamıştır ve Bunun için, mahkemenin bir karar vermesine gerek yoktur.

Davacı, bu davayı ancak, yeniden harç ödeyerek davayı açabilir³⁰. Dava konusunun değerinin gösterilmesi, aynı zamanda görevli mahkemenin ve ödenecek harcın miktarının belirlenmesi açısından önem taşır³¹. Çünkü, görevli mahkemenin asliye ve sulh mahkemesi olması bakımından ödenecek harcın miktarı da değişecektir.

Dava dilekçesinde sözü edilen ve davacının elinde bulunan belgelerin, asıllarıyla birlikte, harç ve vergiye tabi kılınmadan, davalı sayısından bir fazla düzenlenmiş örnekleriyle birlikte, dilekçeye eklenerek mahkemeye verilmesi gerekir. Eğer, belge başka bir yerden getirilecek ise, dosya içinde bu belgelerin bulunabilmesini sağlayıcı açıklamanın dilekçede yapılması ve posta giderinin pul olarak verilmesi gerekir (m. 180/I). Bu işlemlerin yerine getirilmemesi veya eksik yerine getirilmesi halinde, hakim, ilk oturumda taraflara on günlük kesin bir süre verir³².

---

³⁰ Pekcanitez-Usul s. 381.

³¹ Üstündağ-Usul s. 151

³² Dava dilekçesi, harca tabi olmasına rağmen, cevap layihası herhangi bir harca tabi değildir.

Maktu harçlar, bir orana dayanmayan kesin rakamlı harçlar olup, peşin olarak alınırlar. Ancak, istisnaları saklıdır (HK m. 27/1). Maktu harçlara örnek olarak; başvurma harcı, maktu karar ve ilam harcı ile belli bir değer bulunmayan davalarda alınan belli miktarlardaki celse harcı verilebilir. Maktu harçlar, konusu belli bir değer ile ilgili olmayan veya taraf teşkiline imkan bulunmayan davalarda verilen esas hakkındaki kararlarla, davanın reddi kararı ve icra tetkik mercilerinin nisbi harca tabi davalar dışındaki kararlarında alınırlar³⁵. Bu harçların miktarı, -1- Sayılı Tarifenin A,III/2/a kısmında belirtilmiştir.

b-Nisbi Harçlar

Nisbi karar ve ilam harcı, konusu belli bir değerle ifade edilen, yani konusu para ile değerlendirilebilen bir şey olan davaların(,) tamamen veya kısmen kabulüne ilişkin hüküm verilmesi halinde, nisbi olarak, yani belli bir oran üzerinden alınan harç bir türüdür³⁶. Bu harç, davanın açılması sırasında müddeabih üzerinden hesaplanarak alınır.

Harçlar Kanunu m. 15'e göre, -1- sayılı tarifede yazılı işlemlerden, değer ölçüsüne göre, nisbi esas üzerinden harç alınacağı belirtilmiştir. Nisbi harçlar, nisbi karar ve ilam harcı ile nisbi celse harcı olmak üzere ikiye ayrılır. -1- sayılı tarifenin A/III/1 kısmında düzenlenen nisbi karar ve ilama harcının, davanın değeri üzerinden nisbi olarak tahsil edilmesi gerektiği düzenlenmiştir. Diğer ise, Harçlar Kanunundaki -1- sayılı tarifenin A,II kısmında düzenlenmiş olan ve konusu belli bir değerle ilgisi olan davalarda alınan nisbi celse harcıdır.

---

³⁵ Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul s. 836; Üstündağ-Usul s. 448; Pekcanitez-Usul s. 432; Alangoya-Usul I s. 367; Bilge/Önen s. 329.

³⁶ Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul s. 836; Üstündağ-Usul s. 448; Pekcanitez-Usul s. 432; Alangoya-Usul I s. 367; Bilge/Önen s. 330; Postacıoğlu-Usul s. 667; Karafakih s. 141.

Demek ki, nisbi harçlar, konusu belli bir değerle ilgisi olan davalarda, değer esasına göre tahsil edilirler. Bu değer, dava dilekçesinde gösterilen dava konusu olan şeyin değeridir. Bu nedenle, konusu belli bir değerle ilgisi bulunan davalarda davacı, dava dilekçesinde dava konusunun değerini göstermek zorundadır. Eğer, dava dilekçesinde dava konusunun değeri gösterilmezse, dava konusunun değeri, davacıya tespit ettirilir ve bu değer üzerinden peşin karar ve ilam harcı alınır. Davacı, dava konusunun değerini belirlemekten kaçınacak olursa, dava dilekçesi işleme konmayacaktır (HK m. 16/III, Yazı İş. Y m. 14). Böylece, dava da açılmamış kabul edilir. HUMK m. 409'da belirtilen süre içinde dosyanın yeniden işleme konulması, noksan harcın davacı tarafından ödenmesine bağlıdır. Ancak, mahkeme davanın reddine karar veremez³⁷.

Yargılama sırasında, dava konusuna ilişkin olarak tespit edilen değer, dava dilekçesinde bildirilen değerden fazla olduğu anlaşılırsa, sadece o celse için yargılamaya devam edilir. Bir sonraki celseye kadar, eksik olarak bildirilen değer üzerinden peşin karar ve ilam harcı tamamlanmadıkça davaya devam olunamaz. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 409'da gösterilen süre içinde dosyanın işleme konulması, noksan harcın ödenmesine bağlıdır (HK m. 16/IV, m. 30; m. 409). Eğer, harç yükümlüsünün yerine, harcı diğer taraf ödemeyi üstlenirse, davaya devam edilir. Diğer tarafın yapmış olduğu ödeme, davanın sonunda, ayrıca bir talebe gerek kalmadan, hükümde dikkate alınır (HK m. 32).

---

³⁷ 5. HD 8.6.1954, 2766-3461 (AD 1954/10, s. 1259).

3-İsim Olarak Harç Çeşitleri

a-Başvurma Harcı

Başvurma harcı, 492 sayılı Harçlar Kanunu ile mevzuatımıza girmiş bir harç türü olup, eski 5887 sayılı Harçlar Kanunumuzda yer alan kaydiye, tebliğ, zabıt ve tezkere harçları gibi harçların yerine geçmek üzere getirilmiştir³⁸. Başvurma harcı, dava açılırken, davacı tarafından (veya aşağıda belirtilen durumlarda talepte bulunan) peşin olarak ödenmesi gereken ve bir defaya mahsus olarak alınan maktu bir harçtır³⁹. Kişinin mahkemeye yapılan dava başvurusunun kabul edilmesi için, bu harç peşin olarak ödenmelidir.

Başvurma harcının miktarı, her yıl başından geçerli olmak üzere tespit ve ilan edilen, Harçlar Kanununa bağlı -1- sayılı tarifenin birinci bölümünde belirlenir. Buna göre, başvurma harcı, sulh mahkemelerinde 1.570.000 TL ve asliye mahkemelerinde 3.240.000 TL' dir. Yargıtay'da ilk derece mahkemesi olarak dava açıldığında bu miktar, 4.920.000 TL'dir.

Başvurma harcının alınma koşulu, ortada açılmak istenen bir davanın olmasına bağlıdır. Buna karşılık, temyiz ve karar düzeltme yollarına başvurulması hâlinde başvurma harcı alınmaz⁴⁰. Çünkü, temyiz ve karar düzeltme bir dava olmayıp, açılan davanın devamı olan safhalardır. Başvurma

---

³⁸ Asım Kaya Bekman, Yeni Harçlar Kanunu Üzerinde Bir inceleme (ABD 1964/6, s. 645-648), s. 646.

³⁹ 492 Sayılı Kanunun Gerekçesi, s. 14; İBK 10 5. 1965 1-1 (Semih Öktemer, Başvurma Harcı (AD 1966/8-9, s. 567-600), s. 568; Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul s. 836; Zekeriya Yılmaz, Hukukta Yargılama Harç Ve Giderleri İle Vekalet Ücreti, Ankara 2000, s. 19; Pekcanitez-Usul s. 432; Alangoya-Usul I s. 366; Bilge/Önen s. 330.

⁴⁰ İBK 10.5.1965, 1-1 (RG 7.7.1965, sa. 12042, s. 19-20).

harcı, dava açıldığı anda ve davaya müdahale yapıldığı tarihlerde doğar ve peşin ve tam olarak ödenir (HK m. 27, m. 127).

b-Karar ve İlam Harcı

aa-Genel Olarak

Karar ve ilam harcı, yargı giderleri arasında en önemli yer tutan ve gereksiz davaların açılmasını önleyen bir harç türüdür⁴¹. Bu harca, peşin harç da denilmektedir. Davacının, başvurma harcıyla açmış olduğu davanın karara bağlanması ve dava sonunda davacıya bir ilam verilmesi için, karar ve ilam harcının ödenmesi gerekir. Ancak, nisbi karar ve ilam harcının sadece ¼'ü peşin olarak alınır.

Karar ve ilam harcını, davayı açan veya harca konu olan işlemin yapılmasını isteyen taraf öder. Vesayet altındaki kişinin hesabına görülecek işlerden dolayı alınacak harçlar, vesayet altındaki şahsa izafeten, vasiden alınır. Aynı şekilde, re'sen yapılan işlemlere ait karar ve ilam harçları, aksine bir hüküm yoksa lehine işlem yapılan kişilerden alınır (HK m. 11/II, m. 126).

Karar ve ilam harcı, mahkemece nihai karar verildiği anda (hem esasa ilişkin hem de usule ilişkin nihai kararlar) doğar. Bu nedenle, nihai karar verildiği anda yürürlükte olan tarifeye göre harç alınacaktır. Karar ve ilam harcı, maktu karar ve ilam harcı ile nisbi karar ve ilam harcı olmak üzere ikiye ayrılır.

bb-Nisbi Karar ve İlam Harcı

Nisbi karar ve ilam harcının miktarı, harçlar tarifesinin A,III/1 kısmında karara bağlanmıştır. Eğer, davanın konusu belli bir değere ilişkin ise, hüküm

---

⁴¹ Celal Öztürk, Bir Hukuk Davasında Alınması Gereken Harç ve Resimler (AD 1945/11, s. 1163-1180), s. 1177.

altına alınan dava konusunun değeri üzerinden binde 54 oranında karar ve ilam harcı alınır⁴². Bazı durumlar için karar ve ilam harcının oranı özel olarak belirlenmiştir⁴³.

Davaya son veren taraf işlemlerinde, karar ve ilam harcının ne kadar ödeneceği HK m. 22'de düzenlenmiştir Buna göre, kabul, sulh ve feragat, duruşmanın ilk celsesinde gerçekleşmiş ise, taraf işleminde bulunan kişi, davanın kaybedilmesi halinde ödenecek olan nisbi karar ve ilam harcının 1/3'nü, davaya son veren taraf işlemleri daha sonra gerçekleşirse, 2/3'nü ödemeye mahkûm edilir⁴⁴.

Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 1,II/c. 2'deki düzenlemeye göre, dava tarihine kadar işlemiş olan gecikme faizi, davanın konusuna dahil olmadığından dolayı, harca esas teşkil edecek değere dahil edilmez. Konusu paradan başka şey olan davalarda (örneğin tecavüzün önlenmesi) karar ve ilam harcı, o şeyin değeri üzerinden hesaplanır. Dava konusu, yabancı para alacağı ise⁴⁵, yabancı paranın değeri dava tarihindeki Merkez Bankası efektif

---

⁴² **Kuru/Arslan/Yılmaz**-Usul s. 836.

⁴³ Buna göre, bir gayrimenkul üzerindeki ortaklığın paydaşlar arasında satış suretiyle giderilmesi durumunda, gayrimenkulün satış bedeli üzerinden binde 7,5 oranında, gayrimenkulün paydaşlar arasında taksiminde dair olan hükümlerde, paylaşılan gayrimenkulün değeri üzerinden binde 3, nafaka verilmesine dair hükümlerden bir senelik nafaka bedeli üzerinden binde 7,5 oranında, nisbi karar ve ilam harcı alınır.

⁴⁴ **Pekcanitez**-Usul s. 377-380; **Aldemir** s. 270; **Bilge/Önen** s. 330.

⁴⁵ Dava konusu yabancı para olarak gösterilebilir. Ve mahkeme de yabancı para üzerinden hüküm verebilir (**Pekcanitez**-Usul s. 237); Hakan **Pekcanitez**, Medeni Usul Hukukunda Yabancı Para Alacaklarının Tahsili, Ankara 1998, s. 90.

döviz kuruna göre belirlenecektir. Çünkü, harçın, Türk parası karşılığı olan değer üzerinden alınması gerekir⁴⁶.

Nisbi karar ve ilam harcının $\frac{1}{4}$ 'ü, dava açılırken peşin olarak ödenir (HK m. 28/a). Geri kalan $\frac{3}{4}$ 'ünün ise, kararın verilmesinden itibaren iki ay içinde ödenmesi gerekir. İki aylık süre içinde ödeme yapılmadıkça, ilgiliye ilam verilemez (HK m. 28/a, m. 130; Yazı İş. Y m. 54).

Nisbi karar ve ilam harcının $\frac{3}{4}$ 'ünün mahkeme tarafından ödenmesinin istenebilmesi için, mahkemenin esas hakkında karar vermiş olması ve bu hükmün davacı lehine olması, yani davacının davayı tamamen veya kısmen kazanmış olması gerekir. Bu harcın tahsili amacıyla, iki aylık sürenin dolmasından itibaren 15 gün içerisinde, mal müdürlüklerine veya vergi dairelerine, durum bir müzekkere ile bildirilir. Söz konusu bu müzekerede, harcın çeşidi ve mahiyeti, miktarı, mükellefin adı ve soyadı, ikametgahı açık bir şekilde gösterilir (HK m. 130).

Bundan sonra, karar ve ilam harcını ödemekle yükümlü olan taraf, harcı ödediğine dair bir belge ibraz etmediği müddetçe, kendisine ilam verilemez. Aynı şekilde, kendisine harç yüklenmemiş olan tarafın, ilam almak için, mahkemeye başvurması durumunda, harcın maliyece tahsil edildiğine dair makbuzu ibraz etmesi gerekir⁴⁷. Aksi halde, bu ilam verilmeyecektir (Yazı İş. Y m. 54,III).

---

⁴⁶ 11. HD 10.11.1995, 7475-8452 (Aldemir s. 206-207); Pekcanitez-USul s. 237; Pekcanitez-Alacakların Tahsili s. 90.

⁴⁷ Aldemir s. 212.

cc-Maktu Karar ve İlam Harcı

Maktu karar ve ilam harcının miktarı, harçlar tarifesinin A,III/2 kısmında karara bağlanmıştır. Maktu harçların alınmasında iki ölçüt vardır. Bunlardan birincisi, dava konusunun değerinin para ile ölçülememesi⁴⁸, ikincisi ise, davanın konusu bir değerle ilgili olsa bile, kanunda maktu harç alınacağına dair bir hükmün olması gerekir. Örneğin, çekişmesiz yargıya tabi işlerde, davanın reddi durumunda, delil tespiti, ihtiyati haciz ve ihtiyati tedbir taleplerinde maktu karar ve ilam harcı alınır. Maktu harçların miktarları, çeşitlilik arz etmektedir. Buna göre:

1-1. fıkra⁴⁹ dışında kalan davalar (konusu para ile değerlendirilemeyen davalar, örneğin boşanma davası gibi), taraf teşkiline imkan bulunmayan davalarda verilen esas hakkındaki kararlar, davanın reddi kararı ve icra tetkik mercilerinin 1. fıkra dışında kalan kararları 3.240.000 TL,

2-(a) fıkrasında yazılı davalarda esasa taalluk eden veya tashihi karar taleplerinin reddine dair Yargıtay ve Danıştay kararları 6.610.000 TL,

3-İdare mahkemeleri, bölge idare mahkemeleri, Yargıtay ve Danıştay'ın icranın tehiri kararları, delil tespiti, ihtiyati haciz ve ihtiyati tedbir kararları 5.280.000 TL maktu harca tabidir.

4-Davaya son veren taraf işlemlerinde karar ve ilam harcının ne kadar ödeneceği Harçlar Kanunu m. 22'de düzenlenmiştir Buna göre, kabul, sulh ve feragat, duruşmanın ilk celsesinde gerçekleşmiş ise, davalının davayı kaybetmesi halinde ödeyeceği maktu karar ve ilam harcının 1/3'nü, kabul, sulh

---

⁴⁸ Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul s. 836.

⁴⁹ 1. fıkradaki davalar, nisbi karar ve ilam harcına tabi davalardır.

ve feragat işlemleri daha sonra olursa, maktu karar ve ilam harcının 2/3'ne mahkûm edilir⁵⁰.

Harçlar Kanununa bağlı -1- sayılı tarifede yazılı maktu harçların, ilgili bulunduğu işlemin yapılmasından önce peşin olarak ödenmeleri gerekir (HK m. 27,I). Eğer, harçların, mahiyetleri gereği yapılan işin sonunda hesaplanarak alınmaları gerekiyorsa, harç alacağından doğmasından itibaren onbeş gün içinde ödenmesi gerekir (HK m. 27,II). Bu harçlar, kanununun öngördüğü şekilde, peşin veya verilen onbeş gün içinde ödenmezlerse, müteakip işlemlere devam edilemez (HK m. 27,III).

Davanın reddi halinde alınan karar ve ilam harcı maktudur. Dava konusu nispi karar ve ilam harcına tabi olsa bile, davanın reddedilmesi durumunda karar ve ilam harcı maktu olarak alınır ve bu miktar 3.240.000 TL'dir (HK 'a bağlı 1 sayılı Tarife III/2/a)⁵¹.

Davanın başında peşin olarak alınan karar ve ilam harcından, davanın reddi halinde alınan karar ve ilam harcı mahsup edilir. Karar ve ilam harcı fazla alınmışsa iadesine, eksik alınmışsa davacıdan tahsiline karar verilir⁵². Maktu karar ve ilam harcına tabi davanın reddi halinde, maktu karar ve ilam harcı, dava başında davacıdan peşin olarak alındığından, başka bir harç ödenmesine yer olmadığına karar verilir⁵³.

Buna karşılık, dava tamamen veya kısmen kazanılacak olursa, ödenecek harç, nisbi tarifeye göre hesaplanacaktır. Ancak, davanın reddi halinde ödenecek harç maktu olacağından, taraf, üzerinde fazla düşünmeden

⁵⁰ Pekcantez-Usul s. 377-380; Aldemir s. 270; Bilge/Önen s. 330.

⁵¹ 7. HD 12.4.1988, 3577-3217 (YKD 1988/7, s. 926-927).

⁵² Aldemir s. 254.

⁵³ Aldemir s. 254.

davasını açma yoluna gidecektir. Bu nedenle, davanın reddi halinde de, eğer, davanın konusu para ile ölçülebiliyorsa, bu durumda nisbi, ama düşük oranlı bir tarifenin uygulanması gerekir⁵⁴. Bu öneri, hem eşitliğin sağlanması açısından⁵⁵, hem de, harçların işlevi bakımından olumlu sonuçlar doğuracaktır.

Maktu karar ve ilam harcına tabi davalarda, dava dosyalarının ayrılmasına karar verilmesi halinde, ayrılan davalar için, yeniden maktu karar ve ilam harcı yatırılması gerekir. Ayrıca, davanın açılmamış sayılmasına karar verilen bir davada, davanın konusu, maktu karar ve ilam harcına tabi ise, maktu karar ve ilam harcı peşin olarak alındığından mahkemece ayrıca maktu karar ve ilam harcına hükmedilemez.

Dava açılmadan önce delil tespiti ve ihtiyati tedbir talebinde bulunan kimseden, 5.280.000 TL maktu karar ve ilam harcı alınır (HK 1 sayılı Tarife, A,III/2-d). Aynı dilekçe ile, hem delil tespiti (veya ihtiyati tedbir) istenmiş, hem de, esas hakkında dava açılmış ise, delil tespiti (veya ihtiyati tedbir) için ayrıca karar ve ilam harcı alınmaz. Bu durumda, esas hakkında açılan dava için tek bir karar ve ilam harcı alınır. Dava açılmadan önce ödenecek olan maktu karar ve ilam harcı, ileride yapılacak yargılama giderlerine dahil edilecektir.

---

⁵⁴ Yılmaz-Giderlerin İşlevi s. 221-222.

⁵⁵ Antalya Asliye 1. Hukuk Mahkemesi, davanın reddi halinde maktu yargılama gideri ödendiğini, oysa, davanın kazanılması halinde nisbi tarife uygulanacağını yasa tarafından belirtildiğini, bunun ise eşitlik ilkesine aykırı olduğunu belirterek, Anayasa Mahkemesi'ne başvurarak Harçlar Kanununu ilgi hükmünün iptal edilmesini istemiştir. Fakat, bu istem anılan hükmün Anayasa'ya aykırı olmadığından reddine karar verilmiştir (AMK 24.10.1974, 31-43 (AMKD 1975/12, s .381).

dd-Karar ve İlam Harcının Ödenmemesi

Harçlar, nitelikleri itibari ile, kamu düzenine ilişkin olduklarından, harcın alınması tarafların isteğine bırakılmamıştır. Bunun için, harcın ödenip ödenmediği, mahkeme tarafından re'sen araştırılır. Harçlar ödenmediği zaman, harcın ödenmesi için, hakimin taraflara kesin bir süre vermesi, ancak harcın yatırılmasından sonra davaya devam edilebilmesi gerekir. Bir işlem için gerekli olan harç ödenmedikçe, müteakip işlemler yapılamaz (HK m. 32). Burada, müteakip işlemlerden amaç, mahkemenin yapacağı işlemlerdir. Örneğin, peşin ödenmesi gereken karar ve ilam harcı ödenmedikçe, davaya bakılamaz. Verilen süreye rağmen, harç yatırılmazsa, davanın açılmamış sayılmasına karar verilir⁵⁶.

Yargıtay, bir kararında, "harç ödenmemesine rağmen, dava incelenip karara bağlanmış ise, verilen kararın, sadece harcın ödenmemesi yönünden bozulacağını" hükme bağlamıştır⁵⁷. Doktrin, haklı olarak, Yargıtay'ın bu kararının kanuna uygun olduğunu, ancak harcın yatırılmaması nedeniyle bozulmasının yerinde olmadığını ileri sürmüştür. Buna göre, harç bakımından gerekli değişiklikler yapıldıktan sonra kararın düzeltilerek onanması gerekir. Sırf, harç nedeniyle, davanın baştan yeniden görülmesi, usul ekonomisine aykırıdır⁵⁸. Aynı şekilde, bu kararın, davayı kazanan tarafın, mahkemelere ve onların vermiş olduğu kararlara olan güvenini sarsacaktır. Burada, harç yatırılmadıkça, esas hakkında temyiz incelemesi yapılmaması veya harçların

---

⁵⁶ 15. HD 14.3.1991, 11505-3851 (YKD 1991/8, s. 1375-1376).

⁵⁷ 9. HD 14.3.1972, 23791-6440 (Kuru-Usul V s. 5316); Kuru-Usul V s. 5316.

⁵⁸ Kuru-Usul V s. 5316; Benzer görüş için bkz. Ulukapı-Tarafların Duruşmaya Gelmemesi s. 141-142

yatırılması için, dosyanın ilk derece mahkemesine gönderilmesine karar verilmesi şeklinde bir yol izlenebilir⁵⁹.

Yargıtay, bir başka kararında ise, harcın ödenmemiş olmasını bozma sebebi saymamış ve harcın ödenmesi için, dosyanın geri gönderilmesine karar vermiştir⁶⁰. Harca tabi bir dava, harç alınmadan incelenip karar bağlanmış ve karar da bu şekilde kesinleşmiş ise, kanun yararına temyiz yapılması durumunda, karar sadece harç nedeniyle bozulur⁶¹.

Harçlar Kanununun 28/a maddesi gereğince, karar ve ilam harcı ödenmedikçe, kişiye ilam verilemez. Ancak, bu madde, daha çok nisbi karar ve ilam harcı için geçerli olup, maktu karar ve ilam harçlarında bu maddenin uygulanma alanı azdır. Çünkü, maktu karar ve ilam harcına tabi davalarda, başvurma harcı ile maktu karar ve ilam harcının tamamı, dava açılırken peşin olarak alınır. Bu nedenle, maktu harca tabi davalarda, mahkemeden ilam alınırken, yatırılacak bir başka harç bulunmamaktadır⁶².

Ödenmesi gereken harcı, kural olarak, kendisine harç yükletilen tarafın ödemesi gerekir. Ancak, kendisine harç yükletilemeyen taraf da bu harcı ödeyebilir. Nisbi harçlarda, geri kalan harcın ödenmemesi durumunda, mahkeme ilamı hiçbir tarafa verilemez ve aynı şekilde bu ilam tebliğe de çıkarılamaz. Bu nedenle, tebliğe çıkarılmayan ilam hakkında, temyiz süresi işlemeye başlamaz⁶³. Aynı şekilde, peşin harç dışında kalan ve hükümde

---

⁵⁹ HGK 3.5.1967, 1-1080-232 (Mustafa Reşit Kayganacioğlu/Nihat Renda/Galip Onursan, Gerekçeli Açıklamalı Orman Kanunu İlgili Mevzuat, Ankara 1969, s. 390).

⁶⁰ HGK 12.5.1982, 9/1180-494 (YKD 1983/2, s. 162-163).

⁶¹ Aldemir s. 217.

⁶² Aldemir s. 217.

⁶³ Aldemir s. 217.

gösterilen nisbi karar ve ilam harcı ödenmemesine rağmen, ilamın, taraflardan birisine veya her ikisine de verilmesi halinde, ilgilisi tarafından takibe konulursa, ilam icra dairesince infaz edilemez⁶⁴.

ee-Karar ve İlam Harçlarının Eksik Alınması ve Yapılması

Gerekenler

Dava açılırken, peşin harç, dava dilekçesinde yazılı olan değer üzerinden hesaplanarak alınır⁶⁵. Ancak, bazı durumlarda, alınması gereken harç eksik alınmış olabilir. Bu durumda, harcın tamamlattırılması yoluna gidilir. Dava dilekçesi henüz işleme konulmadan önce, harcın eksik olduğu tespit edilirse, dava dilekçesi işleme konulmaz⁶⁶.

Eğer, harcın eksik olduğu yargılama sırasında fark edilmiş ise, sadece, o oturum için davaya devam edilir⁶⁷. Mahkeme, ilgili kişiye, eksik olan harcı yatırması için, uygun bir süre verir. Bu süre içinde, peşin karar ve ilam harcı tamamlanmadığı müddetçe, Harçlar Kanununun 30. maddesinin, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 409'a yaptığı yollama gereğince, mahkeme gelecek oturuma devam edemez⁶⁸. Bu durumda dosya işleminden kaldırılır (HK m. 16,IV;

---

⁶⁴ Baki Kuru, Hukuk Muhakemeleri Usulü, C. IV, İstanbul 2001, s. 4073-4074; A. Uğur Turan, Kalem Mevzuatı, Ankara 1997, s. 142; 12. HD 20.11.1973, 9995-10235 (İBD 1974/11-12, s. 793-795).

⁶⁵ Postacioğlu-Usul s. 671.

⁶⁶ Ulukapı-Tarafların Duruşmaya Gelmemesi s. 112; A. Turhan/H. Özdemir, Kalem Mevzuatı, Ankara (Tarihsiz), s. 188.

⁶⁷ Turan s. 184; Bilge/Önen s. 330; Postacioğlu-Usul s. 673.

⁶⁸ Ulukapı-Tarafların Duruşmaya Gelmemesi s. 113; Alangoya-Usul I s. 367; Bilge/Önen s. 330.

HK m. 30; m. 409)⁶⁹. Bundan sonra davaya devam edilebilmesi, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 409'daki süre içinde dosyanın işlem konulması eksik harcın ödenmesine bağlıdır⁷⁰.

Bir görüşe göre⁷¹, taraflar müddeabihin değerinde anlaşsalar bile, mahkeme müddeabihin değerini kendiliğinden takdir etmeli ve harcın bu değer üzerinden tamamlanmasını istemelidir. Bu görüşe göre, mahkeme davanın değerini re'sen belirlemelidir. Bu nedenle, dava değerinin belirleme konusunda tarafların anlaşması geçerli değildir. Karşı görüşe göre⁷², müddeabihin değerini mahkeme re'sen saptamış olsa bile, bu saptanan değer, tek bir değer olarak, tüm muhakeme evreleri için esas olmamalı, yerine göre, bu değer esas alındığı bazı problemlerde, bu değerden sapılabilmelidir.

Davacı, dosyanın işlemden kaldırılması tarihinden itibaren bir ay içerisinde, noksan karar ve ilam harcının tamamlarsa, bununla yenilenme talebinde bulunmuş sayılır ve davaya kalındığı yerden devam edilir (m. 409). Fakat, davacı, dosyanın işlemden kaldırılması tarihinden itibaren bir ay geçtikten sonra davayı yenileme talebinde bulunursa, dava konusunun tespit edilen yeni değeri üzerinden, peşin karar ve ilam harcının tamamı ile başvurma harcını ödemesi gerekecektir⁷³.

Harçlar Kanunu, harçların alınması gibi harçların tamamlattırılmasını da tarafların isteklerine bırakmamış, mahkemece re'sen gözetilmesi gerektiğini

---

⁶⁹ Z. Yılmaz-Harç ve Giderler s. 33; Turan s. 184-185.

⁷⁰ Pekcanitez-Usul s. 381; Alangoya-Usul I s. 367.

⁷¹ Baki Kuru, Hukuk Muhakemeleri Usulü C. II, İstanbul 2001, s. 1586; Bilge/Önen s. 330.

⁷² Üstündağ-Usul s. 151 vd

⁷³ Z. Yılmaz-Harç ve Giderler. s. 34; Aldemir s. 220; Ulukapı-Tarafların Duruşmaya Gelmemesi s. 113.

belirtmiştir (HK m. 32). Ancak, şunu belirtmek gerekir ki, davacının talep ettiği alacağının bir kısmının peşin harcının alınmamış olması halinde, mahkeme, peşin harcı alınmayan alacak bölümü hakkında da karar vermek zorundadır. Böyle bir durumda, mahkemenin, ilk önce harcı alınmamış olan alacak bölümünün peşin karar ve ilam harcını tamamlattırması, sonra da, bu bölüm hakkında (yani, davacının bütün talepleri hakkında) karar vermesi gerekir⁷⁴

ff-Karar ve İlam Harcının İadesi

HK m. 31 uyarınca, peşin ödenmesi gereken karar ve ilam harcının, fazla ödenmiş olduğu sonradan tespit edilirse, fazla olarak alınan harç ilgilinin isteği üzerine, geri iade edilmesi gerekir⁷⁵. Örneğin, konusu 1 milyar olan davada ödenmesi gereken nisbi karar ve ilam harcının tamamı 54.000.000 TL'dir. Bu harcın ¼'ü olan 13.5000.000 TL peşin olarak ödenir. Ancak, yapılan tahkikat sonunda talep edilen 1.000.000.000 TL'den sadece 100.000.000 TL'ye hükmedilmiştir. 100.000.000 TL için ödenecek toplam karar ve ilam harcı 5.400.000 TL'dir. Bu durumda 8.1000.000 TL kadar fazla ödenmiş olan bir harç miktarı ortaya çıkmaktadır. İşte, fazladan ödemiş olan bu harcın, davacıya iade edilmesi gerekir.

Harcın iadesi için, hükmün kesinleşmesinin, gerekip gerekmeyeceği hususunda, kanunda herhangi bir kayıt yoktur. Fakat, bunun için kararın kesinleşmiş olması gerekmez. Kararın verildiği günden itibaren ilgili kişi, peşin harcı mahsup ettirmek ve fazlasını istemek yetkisine sahiptir⁷⁶. Fazla alınan harcın iadesine karar verildiği zaman, mahkeme bu konuyu, maliyeden bir

---

⁷⁴ Baki Kuru, Hukuk Muhakemeleri Usulü, C. III, İstanbul 2001, s. 3076-3077.

⁷⁵ Öztürk-Hukuk Davasında Harçlar s. 1174; Bilge/Önen s. 330.

⁷⁶ Öztürk-Hukuk Davasında Harçlar s. 1174.

müzekkere ile ister. Bunun üzerine maliye, fazla harcı ilgiliye öder ve daha sonra da, durumu mahkemeye de bildirir.

c-Celse Harçları

aa-Tanım ve Niteliği

Mahkeme önünde yapılan tahkikat ve yargılama işlemleri için ayrılmış zaman dilimine celse (oturum), bu sırada yapılan işlemlere duruşma denir⁷⁷. Celse harçları, hukuk, ticaret mahkemeleri ve idari yargı mercilerinde, tarafların, vekillerin, tanıkların ve bilirkişilerin celsenin ertelenmesine neden olmaları durumunda, ödemek zorunda kaldıkları harçtır⁷⁸. Görüldüğü üzere, celse harcının alınabilmesin yegane şartı, celsenin ertelenmiş olmasıdır. Celse harcı, davadaki kişilerin kötü niyetli olarak, davayı gereksiz yere uzatmasını engellemek amacıyla konulduğu için, yaptırım niteliği de vardır.

Bu nedenledir ki, celse harcı, diğer harçlar gibi muhakeme masrafları arasında sayılan ve davayı kaybeden tarafa yükletilmesi gereken bir harç değildir. Duruşmanın, tarafların veya vekillerin muvafakatleri üzerine veya önceden yapılması mümkün olan bir işlemin yapılamamış olmasından dolayı talik edilmesiyle, celse harcı doğmuş sayılır.

bb-Celse Harcının Tahsil Edilebileceği Haller

Celsenin ertelenme nedenleri üzerinde çeşitli tartışmalar vardır. Birinci görüşe göre⁷⁹: Duruşma, tarafların mazeretlerinin olması nedeniyle, taraflardan birisinin talebi üzerine ertelenebileceği gibi, her iki tarafın birlikte muvafakati

---

⁷⁷ Pekcanitez-Usul s. 273; Bilge/Önen s. 302; Karafakih s. 141.

⁷⁸ Öztürk-Hukuk Davasında Harçlar s. 1179; M. Akil Önder, Celse Harçları Üzerine Düşünceler (ABD 1972/1, s. 8-9), s. 8; Pekcanitez-Usul s. 433; Alangoya-Usul I s. 366.

⁷⁹ Aldemir s. 196-197.

üzerine de ertelenebilir. Her iki tarafın isteği ile ertelenme olursa, celse harcından her iki taraf birlikte sorumludur. Bu durumda, celse harcına taraflardan her biri için ayrı ayrı hükmedilemez. Hükmedilen tek celse harcının, taraflar arasında eşit olarak paylaşılması gerekir. Duruşma, sadece taraflardan birisinin talebi üzerine ertelenirse, celse harcı, ertelenmeyi isteyen tarafa yükletilir. Mahkeme, re'sen duruşmanın ertelenmesine karar verirse, bu ertelenmeden dolayı celse harcı alınmaz.

İkinci görüşe göre⁸⁰ ise: Harçlar Kanununda, taraflar veya onların vekillerince ertelenmesine sebebiyet verilen celseler için, harca hükmolunacağı belirtilmiştir. Kanun metninde "sebebiyet verilen" ibaresi mevcuttur. Ancak, bu ibare mutlak değildir. Çünkü, her ne nedenle olursa olsun, celsenin ertelenmesine sebebiyet verilmesi hallerinde, celse harcına hükmedilecek manası taşımamaktadır. Yani, kanun metninden mutlak bir anlam çıkarmamak gerekir. Haklı bir mazerete dayanarak, davanın taraf veya tarafları veya bunların vekilleri celsenin ertelenmesine neden olabilirler. Haksız olarak celsenin ertelenmesine neden olan kişiler gibi, bu kişilerin de celse harcına mahkûm edilmeleri, adil olmayan sonuçlara yol açacaktır. Bu olumsuz durumun meydana gelmesini önlemek için, taraflar veya bunların vekillerince ileri sürülen mazeretin hakim tarafından değerlendirilmesi gerekir. Hakim, yapacağı inceleme sonunda, mazeretin haklı bir nedene dayandığını tespit ederse, celse harcına hükmetmemesi gerekir.

Taraflardan birisi veya onların vekilleri, önceden yapmaları gereken bir işlemi yapmadıkları için, duruşma bir başka güne ertelenirse, ertelenmeye neden olan taraf veya vekilden celse harcı alınır. Örneğin, aleyhine açılacak davadan haberdar olduğu halde, dava konusu borcu davacıya ödemediğine dair

---

⁸⁰ Önder-Celse Harcı s. 8-9.

makbuzu ibraz için süre istemesi veya tarafın, keşif gibi, yapılmasını istediği işlemin masrafını vermemesi nedeniyle, duruşma ertelenirse, bu kişi, celse harcı ile sorumlu tutulur⁸¹.

Karşı görüşe göre⁸², burada verilen süre içinde, işlemi yapacak olan kişi, bu işlemi yapmamış ise, kendine kesin bir süre verilmesi lazımdır. Ayrıca, muameleyi yapan kişi avukat değilse, hakimin, ilgili tarafa, kendisinden istenen muamelenin nasıl yapılacağını, anlatılması gerekir. Taraf, ne yapacağını anlamamış ise, hem yapmak istediği işlemi yapamamış olacak, hem de celse harcına mahkûm edilecektir. Yani, bir anda iki zarara birden mahkûm olacaktır.

Kanaatimizce, ikinci görüş celse harçlarının alınması bakımından daha tutarlıdır. Aynı şekilde, bazen tarafın veya avukatın yapacağı keşif, bilirkişi incelemesi gibi işlemler büyük masrafları gerektirebilir. Ancak, tarafın mali durumu, o anda, bu masrafları karşılayacak kadar iyi olmayabilir. Bu durum, mahkemenin istediği işlemin yapılmasını geciktireceği için, duruşma da ertelenmiş olacaktır. Duruşma haklı nedenle ertelendiğinden, tarafı veya vekilini celse harcına mahkûm etmek doğru olmayacaktır.

Kısaca, duruşma, tarafların, vekillerin, tanıkların ve bilirkişilerin:

1-Haklı bir mazeret olmaksızın duruşmanın ertelenmesine neden olmaları.

2-Talep ve muvafakatleri ile başka bir tarihe ertelenmesine neden olmaları.

---

⁸¹ Aldemir s. 197.

⁸² Önder-Celse Harcı s. 8-9.

3-Evvelce, yapmaları gereken bir işlemi, yapmamaları nedeni ile, duruşmanın ertelenmesi halinde celse harcı alınır.

cc-Celse Harcının Miktarı ve Ödenmesi

Harçlar Kanunu -1- sayılı tarifenin A,II kısmında düzenlenmiş olan celse harcının miktarı, mahkemelere göre ayrı ayrı hükme bağlanmıştır. Harçlar Kanununun -1- sayılı tarifesinin A,II/1 bendine göre, sulh mahkemelerinde, dava konusu belli bir değer ile ilgili ise, 1.910.000 TL'den aşağı olmamak şartı ile, dava konusunun değeri üzerinden binde 1.8 oranında nispi celse harcı alınır. Şayet, dava konusunun belli bir değeri yoksa, 1.910.000 TL celse harcı maktu olarak alınır. Sözü edilen tarifede, sulh mahkemelerinde alınacak celse harçları, karar ve ilam harcında olduğu gibi, nisbi ve maktu harç şeklinde adlandırılmamıştır. Sadece, dava konusunun belli bir değerle ilgili olup olmamasına göre bir ayrıma tabi tutulmuştur.

Harçlar Kanununun -1- sayılı tarifesinin A,II/2 bendine göre, asliye mahkemelerinde ve idari yargı mercilerinde, 3.240.000 TL'den az olmamak üzere binde 1.8 oranında celse harcı alınır. Bu tarifedeki düzenleme incelendiğinde, celse harcı, davanın belli bir değerinin olup olmaması şeklinde bir ayırım yoktur. Tarifedeki bu düzenleme, asliye mahkemelerinde alınacak celse harcının tamamen nisbi olduğu görünümünü vermektedir. Ancak, tarife böyle değerlendirilirse, konusu belli bir değerle ilgili olmayan davalarda binde 1.8 oranı nasıl hesaplanacaktır? Bu nedenle, asliye hukuk mahkemelerinde açılan davaların konusunun belli bir değeri varsa, 3.240.000 TL'den aşağı olmamak üzere, binde 1.8 oranında harç alınması gerekir. Buna karşılık, dava konusunun belli bir değeri yoksa, 3.240.000 TL maktu harç alınması gerekir.

Celse harcı, diğer harçlar gibi yargılama giderleri arasında sayılan ve davayı kaybeden tarafa yükletilebilen harçlardan olmadığından, celse harcını

ödemeye mahkûm edilen tarafın, kararda açıkça gösterilmesi gerekir⁸³. Duruşmanın gereksiz yere ertelenmesine her iki taraf birlikte sebep olmuşlarsa, celse harcı, bunların her birisi için ayrı ayrı hükmedilmesine imkan yoktur. Bu durumda, celse harcının iki taraf arasında eşit olarak paylaşılması, kanunun amacına daha uygun olur⁸⁴.

Mahkeme tarafından hükmedilen celse harcı, müteakip iki celsede ödenmesi gerekir. Vekil veya taraflara yükletilen celse harcı, iki celsede ödenmeyecek olunursa, bir kat fazlasıyla alınır. Yine ödenmeyecek olunursa, harcın, bu miktar üzerinden tahsil için, maliyeye bir tezkere yazılmasına karar verilir (HK m. 12,III). Celse harcının zamanında ödenmemiş olması, davanın reddini gerektirmeyeceği gibi, duruşmanın devamına da engel teşkil etmez⁸⁵. Davaya, usul hükümlerine göre devam edilir.

d-Resmi Dairelerden Talep Edilen Evrakın Asıl, Suret Tasdik Ve Pul Harçları

Davanın görülmesi sırasında, resmi dairelerden istenen belgelerin asıl ve suretleri için alınan harçlar da, yargılama giderleri arasındadır (m. 423/4). Taraflar, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 392'ye göre, ilamın aslını aldıktan sonra, mahkemeden ayrıca ilamın suretinin de verilmesini isteyebilirler. Anlaşılacağı üzere, ilam ile ilam sureti birbirinden farklı kavramlardır. İlam suretinde, ilamdan farklı olarak, katibin ve hakimin imzası bulunmaz. Ayrıca, ilamın verilmesi sırasında, suret harcı alınmadığı halde, ilam suretinin verilmesi sırasında suret harcı alınır (HK -1- Sayılı Tarife, D,I/a)⁸⁶.

---

⁸³ Öztürk-Hukuk Davasında Harçlar s. 1180.

⁸⁴ Öztürk-Hukuk Davasında Harçlar s. 1180.

⁸⁵ Öztürk-Hukuk Davasında Harçlar s. 1180.

⁸⁶ Süha Tanrıver, İlamlı İcra Takibinin Dayanakları ve İcranın İadesi, Ankara 1996, s. 40.

İcra müdürü veya bir katip, ilamın suretini, ilamın aslıyla karşılaştırdıktan sonra, aslına uygun olduğunu onaylar ve isteyen tarafa verir (Yazı İş. Y m. 43)⁸⁷. Bunlara ilam sureti denir. Bu şekilde taraflara verilen ilam suretinin her sayfasından (tasdikli fotokopiler dahil) 320.000 TL suret harcı alınır.

İlam sureti için alınan harcın haricinde, mahkeme ve merci zabıtnameleri ve diğer evrakın her sayfasının suretlerinden (tasdikli fotokopiler dahil) 320.000 TL, avukatların tasdik ettiği vekaletname suretlerinden (Tasdikli fotokopiler dahil) 600.000 TL, sulh hakimi tarafından tasdik edilen vekaletname suretlerinden (tasdikli fotokopiler dahil) 600.000 TL suret harç alınır. Re'sen verilmesi icap eden suretler hariç olmak üzere, ceza mahkemelerinden alınacak suretlerden de aynı harçlar alınır.

B-DAVA AŞAMASINDA ÇEŞİTLİ DURUMLARDA YARGILAMA HARÇLARI

I-Genel Olarak

Harçlar, hukuk davalarında, dilekçe veya tutanakla dava açma, davaya müdahale, ihtiyati tedbir, ihtiyati haciz, delil tespiti ve tevdi mahallinin tayini gibi durumlarda alınırlar (HK 1. sayılı tarife A,I). Ayrıca, Yargıtay'da da ilk derece mahkemesi olarak açılan davalarda harç alınmaktadır. Ancak, bazı durumlarda, harcın alınıp alınmaması hususunda bazı tereddütler oluşmaktadır. Bu kısımda, harçların alındığı durumlar veya alınmaması gereken durumlar, kanundan ve uygulamadan doğan tereddütler üzerinde durulacaktır.

---

⁸⁷ Bu şekilde, aslına uygun olarak yazı işleri müdürü tarafından onaylanan ilam suretleri, m. 392 anlamında ilam değildir.

II-Davaların Ayrılması ve Birleştirilmesi

İhtiyari dava arkadaşlığı caiz olmadığı (davalar arasında m. 43 veya m. 45,III anlamında bağlantı bulunmadığı) halde, birden fazla kişi birlikte dava açmışlar veya birden fazla kişiye karşı birlikte dava açılmış ise, bu davaların ayrılması istenebilir (m. 46, m. 48)⁸⁸. Mahkeme tarafından, davanın veya davaların ayrılmasına karar verilirse, ayrılan dava ve davalar için birer dosya açılır ve her dosyaya ayrı bir kayıt numarası verilerek, mahkemenin esas defterine kaydedilir (Yazı İş. Y m. 48). Esas defterindeki eski kayıt ile yeni kayıt birbirine bağlanır. İlk kayıt, o dosyada kalan davaya ait olur.

Örneğin, haksız fiil nedeni ile üç kişi hakkında tazminat davası açılmış ve bu dava için başvurma harcı yatırılmış olsun. Mahkeme, haksız fiilde bulunan kişiler hakkındaki davanın ayrılmasına karar verirse, bu durumda dava edilenlerden sadece birisine karşı olan tazminat talebi ayrı bir dava olarak ilk kayıta kalır. Ve ilk kayıt numarası, o davaya hasredilir. Üç kişi için dava açılırken, yatırılan başvurma harcı, sadece o davanın başvurma harcı olarak kabul edilir. Ayrılan diğer iki dava için ayrı ayrı olarak başvurma harcının yatırılması gerekir⁸⁹.

Nisbi karar ve ilam harcına tabi olan davalarda, ayrılan davalara için yeniden nisbi karar ve ilam harcı yatırılması gerekmez. Çünkü, nisbi harç, ayrılan davaların müddeabihlerinin toplam değerlerine göre alınmıştır⁹⁰. Davaların ayrılması kararı, taraflar arasındaki uyuşmazlığı esastan çözümleyen bir karar olmadığından, bu kararda, taraflar, karar ve ilam harcının

---

⁸⁸ Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul s. 593-594; Pekcanitez-Usul s. 290; Bilge/Önen s. 257; Berkin-Usul s. 105.

⁸⁹ Kuru-Usul III s. 3405; Bilge/Önen s. 258.

⁹⁰ Bilge/Önen s. 258.

geri kalan kısmının ödenmesine mahkum edilemez⁹¹. Ancak, maktu harca tabi davalarda, ayrılan davalar için yeniden harç yatırılması lazım gelir⁹².

Davaların ayrılması, davanın her safhasında istenebileceği için, celse harcına mahkum edilen taraflar, bu harcı ödemedi, davalar birbirinden ayrılmışa, celse harcı nasıl ödenecektir? Bu hususta, mevzuatımızda açık bir düzenleme yoktur. Kanaatimizce, bu durumda, davalar ayrılmadan önce, celse harcı için verilen karar geçerli olmalıdır. Yani, davaların ayrılmasına karar veren mahkeme celse harcının kimin veya kimlerin ödeneceğine karar vermiş ise, celse harcı, o karara göre tahsil edilmelidir.

Ayrı ayrı açılmış olan davalar, aynı sebepten doğmuş veya davalardan birisi hakkında verilecek hüküm diğer davayı etkileyecek nitelikte ise, bu iki dava arasında bağlantı olduğu kabul edilerek her iki dava birleştirilebilir (m. 45, m. 48)⁹³. Birleştirilen davalar birbirinden bağımsızdır. Bu nedenle birleştirilen davalar hükme bağlandığında her dava için ayrı ayrı karar ve ilam harcının hesaplanması gerekir⁹⁴. Ancak, birleştirilen davaların harçları daha önce ödendiğinden, birleştirme için ayrıca harç alınmaz.

III-Deñil Tespiti

İki taraftan her birinin, görülmekte bulunan veya ileride açılacak davada başvuracakları, tanık, keşif, bilirkişi ve diğer delillerin zorunluluk ve ivedilik nedeniyle, süresinden önce tespitinin, mahkemeden istenmesine delil

---

⁹¹ Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul s. 596.

⁹² Kuru-Usul III s. 3405; Bilge/Önen s. 258.

⁹³ Pekcanitez-Usul s. 291; Alangoya-Usul I s. 211; Bilge/Önen s. 259; Berkin-Usul s. 105.

⁹⁴ 4. HD 23.2.1965, 14552-994 (İKİD 1988/62, s. 4337).

tespiti denir⁹⁵. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 368' e göre, "İki taraftan her biri, derdesti rüyet olan davada, henüz tahkik ve tetkikine sıra gelmemiş olan veya ileride açılacak davada dermeyan edebilecek olan hususun şahit, keşif, bilirkişi veya diğer delillerle tespitini talep edebilir".

Delil tespiti, dava açılmadan önce istenirse, istemde bulunan kimseden maktu karar ve ilam harcı ile birlikte başvurma harcı da peşin olarak alınır (HK -1- sayılı Tarife, A,I ve A,III/2/d). Delil tespiti istendikten sonra dava açılırsa ve açılan davanın konusu maktu harca tabi ise, kanaatimizce, dava için tekrar harç ödenmemesi gerekir. İkinci defa harç ödenirse, ortaya mükerrer harç çıkar ki, bu da hukuka aykırı olacaktır. Buna karşılık, açılan davanın konusu, nisbi harca tabi ise, delil tespiti için ödenen maktu karar ve ilam harcının, dava için ödenen nisbi harçtan mahsup edilmesi gerekir. Aşağıda da tartışılacağı üzere delil tespiti bir dava değildir⁹⁶. Kanaatimizce, dava açılmadan önce, harç alınmasının nedeni, delil tespiti yapıldıktan sonra, kişileri ileride dava açmaya zorlamaktır. Aksi halde mahkemenin yapacağı bütün çalışmalar boşa gitmiş olacaktır.

Dava açılmadan önce, delil tespiti isteyen kişi tarafından ödenen başvurma harcı ile karar ve ilam harcı ileride yapılacak yargılama giderlerine dahil olup, davada haksız çıkacak olan tarafa yükletilecektir. Bu nedenle, istenmemiş olsa bile mahkeme diğer yargılama giderleri gibi delil tespiti giderlerini de re' sen hüküm altına almak zorundadır. Ancak, mahkeme delil

---

⁹⁵ K. Oğuz Şengün, Kanıtların Saptanması Giderleri Hakkında Bir İnceleme (AD 1972/10, s. 705-709), s. 705; Ejder Yılmaz, Geçici Hukuki Himaye Tedbirleri, C. II, Ankara 2001, s. 1333; Müfit Erkuyumcu, Delil Tespitine Müteallik Hükümler Üzerinde Bir İnceleme (AD 1946/3, s. 126-136), s. 126; Pekcanitez-Usul s. 470.

⁹⁶ Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul s. 717.

tespiti giderlerini, asıl davanın yargılama giderleri ile birlikte hüküm altına alır. Asıl dava devam ederken, bu giderler ayrı bir dava ile istenemez⁹⁷.

Aynı dilekçe ile, hem delil tespiti istenmiş, hem de dava açılmış ise, bu durumda başvurma harcı ile karar ve ilam harcı alınır⁹⁸. Burada alınan karar ve ilam harcı, davanın konusuna göre, nisbi veya maktu olabilir. Dava açılmasıyla, talep edilecek delil tespiti için, ayrıca başvurma harcı alınmayacağı gibi, karar ve ilam harcı da alınmaz.

Davanın açılmasından sonra (dava devam ederken), delil tespiti talebinde bulunulması halinde de, dava açılmadan önceki durumda olduğu gibi ayrı bir dilekçe verildiğine göre, başvurma harcı ile karar ve ilam harcı alınır (HK -1- sayılı Tarife, A,I; A,III/2/d).

Delil tespiti için harç ödenmesi, tartışmalı bir durumdur. Bir görüşe göre, delil tespiti için başvurma harcı ile peşin harcın yatırılması gerekir⁹⁹. Buna gerekçe olarak da, Harçlar Kanunundaki A,I ve A,III/2/d' de harç alınacağını belirten düzenlemeler gösterilmektedir. Delil tespitinde başvurma harcının alınamayacağını ileri süren görüşe göre ise, Harçlar Kanununun -1- sayılı tarifesi A,I'de "dilekçe veya tutanakla dava açma veya davaya müdahale" ibaresinin bulunması ve A,III/2/a'da davalar ve icra tetkik merci kararlarından söz edilmiş ve başvurma harcı ile belirtilen durumlarda karar ve ilam harcının dava niteliğindeki işlemlerden alınacağı gösterilmiştir.

Keza, Harçlar Kanunu m. 2'ye göre, yargı işlemlerinden sadece -1- sayılı tarifede yazılı olanları harca tabi tutmuş olduğundan, dava niteliği

---

⁹⁷ 3. HD 17.4.1970,1927-1622 (RKD 1970/8-10, s. 148-149).

⁹⁸ Kuru-Usul IV s. 4440.

⁹⁹ Senai Olgaç, Açıklamalı ve Uygulamalı Harçlar Kanunu, Ankara 1964, s. 7.

taşımayan¹⁰⁰ ve tarifede yazılı olmayan ihtiyatî tedbir ve delil tespiti için başvurma harcı alınamamalıdır¹⁰¹. Aynı şekilde, Yargıtay, bir İçtihadî Birleştirme Kararında "mahkemelere karşı herhangi bir başvurmadan (örneğin ihtiyatî tedbir veya ihtiyatî haciz istemiyle başvurmadan) başvurma harcı alınacak değildir" denilmektedir¹⁰². Kanaatimizce de, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 414 hükmünde de sözü edilen masrafların kapsamına harçların değil, mahkemenin delil tespiti için yapacağı diğer giderlerin (tanık, keşif, bilirkişi giderleri vb.) girdiğini anlamak gerekir

IV-İhtiyatî Tedbir

İhtiyatî tedbir, kesin hükme kadar devam eden yargılama sürecinde, çekişmeli bir hakkın veya şeyin, hak sahibine verilmesini temin etmek için koruma altına alınması veya gecikmesinde tehlike bulunan veya önemli bir zarar meydana geleceği anlaşılan hallerde, doğabilecek tehlike veya zararları önlemek gerekçesiyle alınan geçici tedbirlerdir¹⁰³. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 101'e göre, "Hakim, iki taraftan birinin talebiyle davanın ikamesinden evvel veya sonra aşağıda gösterilen hal ve şekillerde ihtiyatî

¹⁰⁰ Şengün s. 707; Semih Öktemer, Delillerin Tespiti Giderleri Müddeabihe Dahil Edilebilir mi? (TNBHD 1976/10, s. 44-47), s. 45); Kuru/Arslan/ Yılmaz-Usul s. 596.

¹⁰¹ Öktemer-Başvurma Harcı s. 570.

¹⁰² İBK 10.5.1965, 1-1 (RG 7.7.1965, sa .12042, s. 19-20).

¹⁰³ Ejder Yılmaz, Geçici Hukuki Himaye Tedbirleri, C. I, Ankara 2001, s. 178; Süleyman Özkök, İhtiyatî Tedbirler (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1990, s. 1; N. Ruhi Özudoğru, İhtiyatî Tedbir ve İhtiyatî Haciz (AD 1956/3, s. 361-376), s. 362; Mehmet Çetinkaya, İhtiyatî Tedbirler (AD 1972/11, s. 773-788), s. 774; Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul s. 701; Sıtkı Akyazan, İhtiyatî Haciz ve İhtiyatî Hacze İştirak Dereceleri, İstanbul 1958, s. 4; Pekcanitez-Usul s. 456; Alangoya-Usul I s. 355; Bilge/Önen s. 367; Ayrıca bkz. Saim Üstündağ, İhtiyatî Tedbirler, İstanbul 1981; Muhammed Özkes, İcra İflas Hukukunda İhtiyatî Haciz, Ankara 1999, s. 21-22.

tedbirler ittihaz edebilir". İhtiyati tedbir talebi, yargılama harçlarına tabidir¹⁰⁴. Bu harçların alınması, tedbirlerin istenme zamanına göre farklılık arzeder.

Dava açılmadan önce, ihtiyati tedbir talebinde bulunan kişinin verdiği ihtiyati tedbir dilekçesi başvurma harcına tabidir (HK -1- sayılı Tarife, A,I). Aynı şekilde, başvurandan (asliye ve sulh mahkemesi ayrımı yapılmaksızın) maktu karar ve ilam harcı peşin olarak alınır. (HK -1- sayılı Tarifesi A,III/2/d)¹⁰⁵. Burada maktu harç alınmasının nedeni, dava konusunu para ile ölçülebilen bir değerinin olup olmadığının, dava konusunun bir değeri olsa bile, bunun ne kadar olduğunun önceden belli olmamasıdır.

Aynı dilekçe ile hem ihtiyati tedbir istenmiş, hem de hem de dava açılmış ise, başvurma ile karar ve ilam harcı alınır. Burada alınan karar ve ilam harcı, davanın konusuna göre, nisbi veya maktu olabilir. Dava açılmasıyla, talep edilecek ihtiyati tedbirler için ayrıca başvurma harcı alınmayacağı gibi, karar ve ilam harcı da alınmaz¹⁰⁶. Ancak, bir görüşe göre, dava dilekçesi ile beraber ihtiyati tedbir karar ı verilmesi istenemez. Çünkü, bir dava da uygulanacak usul hükümleriyle, ihtiyati tedbire karar verilmesinde uygulanacak usul hükümleri farklıdır. İhtiyati tedbir basit yargılama usulüne tabidir¹⁰⁷.

Davanın açılmasından (dava devam ederken) sonra ihtiyati tedbir talebinde bulunulması halinde de dava açılmadan önceki durumda olduğu gibi ayrı bir dilekçe verildiğine göre başvurma harcı ve karar ve ilam harcı alınır(HK -1- sayılı Tarife, A,I; A,III/2/d)¹⁰⁸.

---

¹⁰⁴ Özudoğru s. 372.

¹⁰⁵ Yılmaz-Tedbirler-I s. 873.

¹⁰⁶ Yılmaz-Tedbirler-I s. 873.

¹⁰⁷ Çetinkaya s. 783.

¹⁰⁸ Yılmaz-Tedbirler-I s. 873.

Delil tespitinde olduğu gibi, ihtiyati tedbirler için başvurma harcının ödenmesi konusu tartışmalıdır. Doktrinde bazı yazarlara göre ihtiyati tedbir için başvurma harcının yatırılması gerekir¹⁰⁹. Buna gerekçe olarak da, Harçlar Kanunundaki A,I ve A,III/2/d'de ki düzenlemeler gösterilmektedir. İhtiyati tedbir talebinde başvurma harcının alınamayacağını ileri süren görüş göre ise, Harçlar Kanununun -1- sayılı tarifesi A,I'de "dilekçe veya tutanakla dava açma veya davaya müdahale" ibaresinin bulunması ve A,III/2/a'da davalar ve icra tetkik merci kararlarından söz edilmiş ve başvurma harcı ile belirtilen durumlarda karar ve ilam harcının dava niteliğindeki işlemlerden alınacağı gösterilmiştir.

Aynı şekilde, Harçlar Kanunu m. 2'ye göre, yargı işlemlerinden sadece -1- sayılı tarifede yazılı olanları harca tabi tutmuş olduğundan, dava niteliği taşımayan ve tarifede yazılı olmayan ihtiyati tedbir ve delil tespiti istekleri için başvurma harcı alınmamalıdır¹¹⁰. Yukarıda, delil tespitindeki tartışmalarda belirtildiği üzere¹¹¹, Yargıtay'ın bir İçtihadı Birleştirme Kararı'nda, "mahkemelere yapılan herhangi bir başvurudan (örneğin ihtiyati tedbir veya ihtiyati haciz istemiyle başvurma) başvurma harcı alınacak değildir" denilmektedir¹¹².

V-Çekişmesiz Yargı

Çekişmesiz yargı, kişinin menfaatini korumak veya birbirine zıt olmayan menfaatleri düzenlemek için, idari niteliğe haiz olmakla beraber mahkemelere tevdi edilmiş olan işlerde karar verme, tedbir almak veya

---

¹⁰⁹ Olgaç s. 7.

¹¹⁰ Öktemer-Başvurma Harcı s. 570.

¹¹¹ Bkz. §.4 B V.

¹¹² İBK 10.5.1965 1-1 (RG 7.7.1965, sa. 12042, s. 19-20).

muamele yapmaktır¹¹³. Ancak, Harçlar Kanununda ve gerekçesinde çekişmesiz yargı deyiminden ne anlaşılması gerektiğine dair bir açıklama yoktur.

Çekişmesiz yargı konularında başvurma harcı, karar ve ilam harcının alınması gerekir. Bir görüşe göre, ihtiyati tedbir ve delil tespitinde olduğu gibi, çekişmesiz yargıda da, başvurma harcı alınmamalıdır¹¹⁴. Kanaatimizce, burada delil tespiti ve ihtiyati tedbirden farklı bir durum vardır. Çekişmesiz yargı, dava şablonuna tamamen oturmamakla beraber, mahkemeye dilekçe ile başvuru yapılmakta ve bir hakkın yerine getirilmesi talep edilmektedir.

Çekişmesiz yargıda, bir davanın tüm prosedürü uygulanmakta ve nihai bir karar verilerek, yargılama süreci sonuçlandırılmaktadır. Kısacası, çekişmesiz yargıda bir yargılama faaliyeti vardır. Dolayısıyla, burada da peşin olarak başvurma harcı, karar ve ilam harcının ödenmesi gerekir. Maliye Bakanlığı da, farklı tarihlerde verdiği mütalaalarda, çekişmesiz yargı konusunda mahkeme tarafından yapılan işlemler için başvurma harcı, karar ve ilam harcının alınacağı belirtilmiştir¹¹⁵. Uygulamada, çekişmesiz yargıya ilişkin konularda harç alınmaktadır.

VI-Davaya Müdahale

Bazı durumlarda, kişi dava açmak yerine açılmış olan davaya dahil olabilir. Eğer, dava sonucunda verilen hüküm, üçüncü bir kişinin hukuki

---

¹¹³ **Öktemer**-Başvurma Harcı s. 571; Daha geniş bilgi için bkz. **Baki Kuru**, Nizasız Kaza, Ankara 1961; **Kuru/Arslan/Yılmaz**-Usul s. 68; **Üstündağ**-Usul s. 32; **Pekcanitez**-Usul s. 58-59; **Alangoya**-Usul I s. 45; **Bilge/Önen** s. 28; **Berkin**-Usul s. 22.

¹¹⁴ **Olgaç** s. 7; karşı görüş için bkz. **Öktemer**-Başvurma Harcı. s. 570-572.

¹¹⁵ Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdürlüğünün 31.12.1964 tarih ve 22323010-49355 ve 3.6.1965 gün ve 2232307-1/22135 sayılı mütalaası.

durumunu dolaylı olarak etkiliyorsa, bu durumda, üçünü kişinin davaya katılmasında hukuki yararı vardır. Davaya müdahale, iki taraf arasında derdest olan bir davaya, taraflardan birinin, davayı kazanmasında hukuki menfaati olan bir üçüncü şahsın bu tarafa yardım etmek için katılmasını ifade eder (m. 53)¹¹⁶.

Eğer, davaya katılan kişi, taraf olarak değil de, davaya taraf olanlardan birisinin yanında ve onun yardımcısı olarak katılırsa, buna fer'i müdahale denir¹¹⁷. Davaya fer'i müdahalede talebinde bulunan üçüncü kişiden başvurma harcı alınır. Harçlar Kanununa bağlı 1 sayılı tarifenin A bendine göre, davaya fer'i olarak müdahale eden kimselerden başvurma harcı alınacağı açık bir şekilde hükme bağlanmıştır. Ancak, karar ve ilam harcı alınmaz.

İki kişi arasında, belli bir şey veya hak üzerinde bir dava devam ederken, üçüncü kişi bu dava konusu olan şey veya hak üzerinde kısmen veya tamamen bir hak sahibi olduğunu ileri sürerek aynı mahkemede dava açarsa, buna asli müdahale denir¹¹⁸. Asli müdahale talebi, mahkemeye verilen bir dilekçe ile olur. Bu dilekçe verilirken, bir davanın açılması için hangi harç ödenmesi gerekiyorsa, o harçların hepsi ödenir¹¹⁹. Yani, asli müdahilden, hem başvurma harcı, hem de karar ve ilam alınır. Kişi bu harçları ödemedikçe, asli müdahil sıfatı kazanamaz.

Asli müdahale talebinde bulunan kişi, gerekli olan harçları yatırmazsa ne olacaktır? Bu durumda mahkeme harcın yatırılmasını tarafa bildirmesi

---

¹¹⁶ Üstündağ-Usul s. 375; Pekcanitez-Usul s. 167; Bilge/Önen s. 264.

¹¹⁷ Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul s. 602 vd; Hakan Pekcanitez, Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale, Ankara 1992, s. 17 vd; Pekcanitez-Usul s. 168; Alangoya-Usul I s. 133.

¹¹⁸ Muhammed Özekes, Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale; İstanbul 1995, s. 14; Pekcanitez-Fer'i Müdahale s. 43; Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul s. 602 vd.; Bilge/Önen s. 265. Postacıoğlu-Usul s. 306; Ansay-Usul s. 140; Berkin-Rehber s. 696.

¹¹⁹ Özekes-Müdahale s. 63.

gerekir. Yargıtay, harcı yatırılmayan asli müdahale talebini fer'i müdahale talebi olarak değerlendirmiştir¹²⁰. Doktrin, haklı olarak bu görüşü eleştirmiştir. Buna göre, asli müdahale bir dava olduğu için, harç yatırılması zorunludur. Ancak, harcı yatırılmayan asli müdahale talebini, fer'i müdahale olarak değerlendirmek doğru değildir. Bunun için fer'i müdahale şartlarının varlığını araştırmak gerekir¹²¹.

VII-Dava Arkadaşlığı

Maddi hukukun, (MK, BK, TK) bir hakkın birden fazla kişi tarafından kullanılmasını (dava edilmesini) zorunlu saydığı durumlarda, bu hak dava konusu olduğu zaman, o hakla ilgili birden fazla kişi, mecburi olarak dava arkadaşı durumundadırlar¹²². Buna mecburi dava arkadaşlığı denir. Mecburi dava arkadaşlığı, kendi arasında, maddi bakımdan mecburi dava arkadaşlığı ve şekli bakımdan mecburi dava arkadaşlığı olmak üzere ikiye ayrılır.

Maddi bakımdan mecburi dava arkadaşlığı, dava konusu hukuki ilişki birden fazla kişi arasında iştirak halinde olup, bunlara yönelik tek ve aynı yönde bir karar verilmesinin söz konusu olduğu hallerde oluşan dava arkadaşlığına denir¹²³. Maddi bakımdan mecburi dava arkadaşlığında, dava arkadaşları arasındaki hukuki ilişki çok sıkı olup, bunlar, davada birlikte hareket etmek zorundadırlar. Burada, birden fazla davacı olmasına rağmen, davacılar

¹²⁰ 2. HD 7.10.1991, 84-12141 (İKİD 1992/376, s. 8660).

¹²¹ Özkes-Müdahale s. 63.

¹²² Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul s. 578; Ömer Ulukapı, Medenî Usul Hukukunda Dava Arkadaşlığı, Konya 1991, s. 43, 59; Pekcanitez-Usul s. 190. Alangoya-Usul I s. 197; Bilge/Önen s. 248.

¹²³ Ulukapı-Dava Arkadaşlığı s. 60; Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul s. 578; Ansay-Usul s. 135; Üstündağ-Usul s. 309; Postacıoğlu s. 297; Bilge/Önen s. 255; Berkin-Usul s. 413; Pekcanitez-Usul s. 165.

arasındaki ilişki nedeni ile açılan dava bir tanedir. Dolayısıyla, her davacının ayrı ayrı başvurma harcı, karar ve ilam harcı yatırması gerekmez. Davayı açmak için bir defa başvurma harcı ve 1/4 oranında karar ve ilam harcının yatırılmasının yeterli olması gerekir.

Şekli bakımdan mecburi dava arkadaşlığı ise, özel kanun hükümleri çerçevesinde, birden fazla kişiye karşı dava açılmasının zorunlu olduğu hallerde oluşan dava arkadaşlığına denir¹²⁴. Bu çeşit dava arkadaşlığı, gerçeğin tam olarak ortaya çıkarılması ve taraflar arasındaki ilişkinin doğru karara bağlanmasını sağlamak için kabul edilmiştir. Bu çeşit dava arkadaşlığı doğrudan özel kanun hükümlerine dayanır¹²⁵. Şekli bakımdan mecburi dava arkadaşlığında, dava konusu hukuki ilişki hakkında bütün dava arkadaşlarına yönelik tek ve aynı doğrultuda bir karar verme zorunluluğu yoktur. Dava arkadaşlarının yaptığı hukuki işlemler birbirinden bağımsızdır¹²⁶. Bu nedenle, dava arkadaşlarının ayrı ayrı başvurma harcı, karar ve ilam harcı yatırmaları gerekir.

Bazı durumlarda, birlikte dava açma hakkına sahip olanlar, davalarını birlikte açmak zorunda değildirler. Bu kişilerden her biri ayrı ayrı dava açabileceği gibi, dilerlerse, birlikte de dava açabilirler. İşte, bu halde, davacılar arasındaki dava arkadaşlığı, ihtiyari dava arkadaşlığıdır¹²⁷. İhtiyari dava

---

¹²⁴ **Ulukapı-** Dava Arkadaşlığı s. 60; **Kuru-Usul III** s. 3310; **Pekcantez-Usul** s. 165; **Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul** s. 580.

¹²⁵ Örneğin, nesebin reddi davasının çocuk ile annesine, tapusuz gayrimenkuller için olağanüstü zamanaşımına dayanarak açılan tescil davasının hazineye ve ilgili kamu tüzel kişisine karşı birlikte açılması zorunludur.

¹²⁶ **Ulukapı-** Dava Arkadaşlığı s.60.

¹²⁷ **Ulukapı-Dava Arkadaşlığı** s. 108; **Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul** s. 584 vd.; **Üstündağ-Usul** s. 309; **Postacıoğlu** s. 299; **Bilge/Önen** s. 248; **Belgesay**, Hukuk Usulü Muhakemeleri

arkadaşlığında davacılar birbirlerinden bağımsızdırlar. Dolayısıyla, ihtiyari davacı sayısı kadar da dava vardır. İhtiyari dava arkadaşlığında, davacıların birlikte açmış oldukları davalar birbirinden bağımsız olduğu için, her davacının ayrı ayrı başvurma harcı ile karar ve ilam harcı ödemesi gerekir. Harcını ödemeyen dava arkadaşının davasına bakılmaz.

VIII-Karşılık Dava

Açılmış olan bir davada, davalının, aynı mahkemede, asıl davacıya karşı dava açmasına, karşılık dava denir (m. 203-208)¹²⁸. Karşılık dava ile asıl dava arasında bir bağlantı olmakla birlikte, ikisi de birbirlerinden bağımsız davalardır. Bu nedenle, davalı karşılık dava açtığı takdirde, tıpkı müstakil davada olduğu gibi kendisinden başvurma harcı, karar ve ilam harcının alınması gerekir (HK m. 6,1)¹²⁹. Karşılık davanın esas müddeabihten fazla olan kısmı hakkındaki yargılama giderlerini davalı öder (m. 413). Şu halde, karşılık davada müddeabih, asıl davanın müddeabihinden fazla değilse, harç ödenmez¹³⁰.

Davada alacakların takası, borçlunun takas beyanını alacaklıya bildirmesiyle gerçekleşir. Bundan dolayı, takas için ayrı bir dava (karşılık dava) açılmasına gerek yoktur. Ortada bir dava olmadığı için, herhangi bir harç ödemeye de gerek yoktur.

Kanunu Şerhi, İstanbul 1939, s. 136; **Pekcanitez-Usul** s. 162-163; **Alangoya-Usul I** s. 117.

¹²⁸ **Kuru/Aslan/Yılmaz-Usul** s. 646; **Fikri Soner**, Karşılık Davada İlk İtiraz ve Bu Davanın Dinlenme Olanığı (TNBHD 1976/10, s. 48-55), s. 48; **Pekcanitez-Usul** s. 79, 261; **Bilge/Önen** s. 458; **Berkin-Usul** s. 139.

¹²⁹ **Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul** s. 656.

¹³⁰ **Bilge/Önen** s. 334-335.

IX-Dosyanın İşlemden Kaldırılması ve Davanın Yenilenmesi

Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 409. maddesine göre, oturum gününden usulen haberdar olmasına rağmen, taraflar gelmezler veya gelen tarafa davaya devam etmeyeceğini beyan edecek olursa, dava taraflardan birisinin yeniden müracaatına kadar işlemden kaldırılır. Dava, daha sonra taraflardan birisinin talebiyle bir aylık süre içinde yenilenmesi halinde, herhangi bir harç ödenmeksizin, yargılamaya daha önce kalınan yerden devam olunur¹³¹. Ancak, bu kişiler, gerekli olan tebliğ giderlerini ödemekle yükümlüdür.

Bir aylık sürenin geçmesinden sonra yapılacak yenileme taleplerinin yerine getirilmesi için, harç ödenmesi gerekir (HK m. 7). Bu şekilde, harç verilerek yenilenen dava, yeni bir dava sayılmayıp (m. 409,IV), işlemden kaldırılmış olan davanın devamı niteliğindedir¹³². Bu haldeki dava ilk harcın ödendiği tarihte açılmış sayılır. İşlemden kaldırılmış olan davanın, bir ay geçtikten sonra harç ödenmeden yenilenmiş ve mahkeme de davaya devam ederek hüküm vermiş ise, bu bir bozma nedeni kabul edilecektir¹³³.

Bir aylık sürenin geçmesinden sonra, yenilenme talebinde bulunanın, ödemesi gereken nisbi karar ve ilam harcının miktarı, dava açılırken, peşin

---

¹³¹ Bu durumda, kişi, sadece, karşı tarafa ve kendisine duruşma davetiyesinin tebliği için gerekli olan giderleri öder (Teb. K. m. 5); Şerafettin **Gökalp**, Davanın Yenilenmesi (Bursa BD 1981/12, s. 4-5), s. 4; Celal **Aras/Leyla Arslan/Nilgün Cesur**, Hukuk Usulünde Davanın Açılmamış Sayılmasına Karar Verilebilecek Haller (AD 1985/2, s. 364-384), s.705; **Bilge/Önen** s. 631.

¹³² Celal **Erdoğan**, Açıklamalı Ve İctihatlı Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanunu, Ankara 1973, s. 284; **Öktemer-Başvurma Harcı** s. 569; **Kuru-Usul IV** s. 4111; **Ömer Ulukapı-Tarafların Duruşmaya Gelmemesi**, s. 141; **Postacıoğlu-Usul** s. 522; Mehmet **Doğan**, Gıyapta Yargılama, Ankara 1979, s. 238; **Bilge/Önen** s. 632.

¹³³ **Ulukapı-Tarafların Duruşmaya Gelmemesi** s. 141-142.

olarak ödenen ¼'lük orandır. Ancak, burada ödenmesi gereken harcın kapsamına, başvurma harcının girip girmediği hususunda doktrinde tartışma vardır. Birinci görüşe göre¹³⁴, kanunda sözü edilen harç kavramının kapsamına, karar ve ilam harcının yanında, başvurma harcının da girmesi gerekir.

İkinci görüşe göre¹³⁵, burada ödenmesi gereken harç sadece karar ve ilam harcı olup, başvurma harcı kanunda sözü edilen harç kavramının kapsamına girmez. Çünkü, başvurma harcı, sadece dava açılırken alınır. Yenileme halinde ortada bir dava söz konusu olmadığına göre, başvurma harcı da söz konusu olmaz.

Kanaatimizce, burada bir aylık süre içinde, davayı yenileme talebinde bulunmamanın haklı bir nedene dayanıp dayanmadığı yönünden ikili bir ayırım yapmak gerekir. Davayı açan kimse, haklı bir mazereti olması nedeniyle, bir aylık süreyi geçirmiş ise, hiçbir harç yatırmadan, mazeretini ispatlamak suretiyle davaya devam edebilmelidir. Eğer, kişinin haklı bir mazereti olmaksızın, bir aylık süreyi geçirmiş ise, bunun bir yaptırımı olmalıdır. Nasıl ki, kişi duruşmanın ertelenmesine neden olduğu için, celse harcına mahkum ediliyorsa, burada da yeniden harç ödemeye mahkum edilmesi yerinde bir uygulama olur. Bu durumda, kişiden hem başvurma harcının hem de karar ve ilam harcının alınması gerekir.

---

¹³⁴ **Öktemer-Başvurma Harcı** s. 569; **Kuru-Usul IV** s. 4110; **Ömer Ulukapı**, *Medeni Usul Hukukunda Tarafların Duruşmaya Gelmemesi*, Konya 1997, s. 141; **Aldemir** s. 265; **Postacıoğlu-Usul** s. 522; **Doğan-Gıyapta Yargılama** s. 238.

¹³⁵ **Erdoğan** s. 284. **Aras/Arslan/Cesur-Dava II** s. 705.

Dosya işleminden kaldırılmış olsa bile, dava derdest olup, üç ay boyunca hüküm ve sonuçlarını doğurmaya devam eder¹³⁶. Dava dosyası işleminden kaldırıldığı tarihten itibaren üç ay içinde, dava yenilenmeyecek olursa, dava açılmamış sayılır (m. 409,V). Davanın açılmamış sayılması kararı nihai bir karar olup temyiz edilebilir¹³⁷. Davanın açılmamış sayılmasına dair verilen kararlarda, karar ve ilam harcı ve başvurma harcına hükmedilir. Bundan sonra yeniden dava açılırsa, tekrar harç yatırılması gerekir. Çünkü, yeniden açılan dava, eski davanın devamı değildir¹³⁸.

X-Yabancı Mahkeme Kararlarının Tenfizi

Yabancı mahkeme kararlarının Türkiye’de icra edilebilmesi için, Türk mahkemelerinden tenfiz kararının alınması gerekir¹³⁹. Yabancı mahkeme kararlarının tenfizi konusunda MÖHUK m. 34-m. 42 arasındaki hükümler uygulanır¹⁴⁰. Tenfiz kararı verilmesi isteği, dilekçe ile olur. Taraflar, usulen davet edilerek, tenfiz için gerekli olan şartların mevcut olup olmadığı araştırılır ve yargılama sonucunda, yabancı mahkeme ilamının tenfizine veya isteğin reddine karar verilir. Bu karar, yabancı mahkeme ilamının altına yazılır ve hakim tarafından mühürlenip imzalanır (MÖHUK m. 40).

---

¹³⁶ Pekcanitez-Usul s. 282; Aras/Arslan/Cesur-Dava II s. 703.

¹³⁷ Ancak, karar düzeltme yoluna gidilemez (m. 440,III/2).

¹³⁸ Pekcanitez-Usul s. 284; Alangoya-Usul I s. 352.

¹³⁹ Mehmet Köksal, Muhakeme Masraflarına Dair Kararların İcra Edilebilirliği (Prof. Dr. Faruk Erem’e Armağan, Ankara 1999, s. 457-465), s. 457.

¹⁴⁰ Yabancı hakem kararlarının infazının ne şekilde mümkün hale geleceğine ilişkin olarak, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununda bir hüküm mevcut değildir. Bu nedenle, yabancı hakem kararlarının, yabancı mahkeme ilamlarının tenfizine dair hükümler uyarınca, işleme tabi tutulması gerekir (Öktemer-Başvurma Harcı s. 579).

Bu kanuni düzenlemelerden anlaşıldığı üzere, tenfiz isteği başlı başına dava mahiyetindedir. Bu nedenle de, tenfiz isteğinin, başvurma harcı ile karar ve ilam harcına tabi olması gerekir. Harçlar Kanununun 4. maddesinin "tenfiz için açılacak davalardan" bahsetmesi, yabancı mahkeme kararlarının tenfizinden harç alınacağını doğrulamaktadır.

Yabancı bir mahkemenin kararını infaz, yetkili Türk mahkemesinin tenfize dair vereceği kararla mümkün olacaktır ki, bu bir formalite olmayıp, yargılamanın kendisidir. Bu sebeple, tenfize karar verilmesi için, karar ve ilam harcı gerektiği gibi (HK m. 3), böyle bir tenfiz kararı verilmesi isteğinde bulunan kişinin başvurma harcını da ödemesi gerekir¹⁴¹. Ancak, kişi, yabancı mahkemede dava açarken, başvurma harcı veya onun yerini tutan bir harç ödenmiş ise, sosyal hukuk devleti gereği, kişiden mükerrer harç alınmaması yerinde bir uygulama olur. Buna karşılık, kişi yabancı mahkemeye başvururken, bu türden bir harç ödememiş ise, Türk mevzuatında da, bu durumda harç alınacağına dair bir düzenleme varsa, başvurma harcı alınmasında herhangi bir sakınca olmamalıdır.

XI-Görevsizlik ve Yetkisizlik Kararı

Mahkeme, görevsizlik ve yetkisizlik kararı vermesi durumunda, dava dosyasını yetkili ve görevli mahkemeye göndermeye karar vermekle yetinir. Yoksa, mahkeme, dava dosyasını kendiliğinden yetkili ve görevli mahkemeye gönderemez. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 193'e göre, dava dosyasının yetkili veya görevli mahkemeye gönderilebilmesi ve davaya yetkili veya görevli mahkemede devam edebilmesi için, davacının yetkisizlik ve görevsizlik kararı temyiz edilmeksizin kesinleşmiş ise, temyiz süresinin sona

---

¹⁴¹ Öktemer-Başvurma Harcı s. 580.

erdiği veya Yargıtay'ın onama kararının tebliğ edildiği tarihten itibaren 10 gün içinde, görevli ve yetkili mahkemeye başvurması gerekir.

Davacı, bu 10 günlük süre içinde, görevli veya yetkili mahkemeye başvurursa, davacıdan başvurma harcı, alınmaz (HK 1 sayılı tarifesi A,I)¹⁴². Bu hüküm, Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararında¹⁴³ belirtildiği üzere, başvurma harcının bir defa alınması gerektiği prensibinin bir sonucudur. Burada, ayrıca karar ve ilam harcı da alınmaz. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 27. maddesinde de, bu durumlarda harç alınmayacağı belirtilmiştir. Çünkü, on günlük sürede görevli ve yetkili mahkemeye başvurulursa, bu dava görevsiz ve yetkisiz mahkemede açılan davanın devamı niteliğindedir¹⁴⁴.

Görevsizlik ve yetkisizlik kararının kesinleşmesinden itibaren 10 gün içinde, görevli veya yetkili mahkemeye başvurulmazsa, görevsiz ve yetkisiz mahkemede açılan dava hiç açılmamış sayılır (m. 193,IV). Görevli ve yetkili mahkemede davanın görülebilmesi için, yeniden harç yatırılması gerekir¹⁴⁵. Bunun nedeni, harç yatırılarak açılan dava, eski davanın devamı sayılmayıp, başlı başına yeni bir dava olmasıdır.

XII-Ara Karar Verilmesi

Ara karar, davaya son vermeyen, tam tersine davayı yürüten ve ilerlemesine yarayan kararlardır¹⁴⁶. Ara karar verilmesinde de hiçbir harç alınmayacağı gibi, başvurma harcı da alınmaz. Çünkü, nisbi karar ve ilam

---

¹⁴² Bilge/Önen s. 176; Celal Aras/Leyla Arslan/Nilgün Cesur, Hukuk Usulünde Davanın Açılmamış Sayılmasına Karar Verilebilecek Haller (AD 1985/2, s. 364-384), s. 372.

¹⁴³ İBK 10.5.1965, 1-1 (RG 7.7.1965, sa. 12042, s. 19-20).

¹⁴⁴ Pekcanitez-Usul s. 85.

¹⁴⁵ Bilge/Önen s. 176; Berkin-Usul s. 73; Aras/Arslan/Cesur- Dava I s. 376.

¹⁴⁶ Kuru/Aslan/Yılmaz-Usul s. 537; Alangoya-Usul I s. 386; Bilge/Önen s. 282.

harcının alınabilmesi için ortada nihai bir kararın olması gerekir. Aynı şekilde, uyuşmazlığı nihai olarak çözmeyen, örneğin delil ikamesinin emredilmesi, keşif yapılması için verilen mahkeme kararları için başvurma harcı ödenmesi gerekmez. Maliye Bakanlığı da, keşif, istiktap ve benzeri durumlar için alınan kararların, ara kararlar olduğunu belirterek başvurma harcının lazım gelmeyeceğini belirtmiştir¹⁴⁷.

XIII-İslah

İslah, "karşı tarafın iznine veya yargıcın onayına bağlı olmaksızın, bir tarafın usule ilişkin olarak yaptığı işlemleri, gerekli giderleri vermek koşuluyla, yasada belirtilen süre içerisinde yöntemine uygun olarak, tamamen veya kısmen düzeltmesini sağlayan hukuksal bir çaredir"¹⁴⁸. (m. 83). Yani, ıslah kurumu, iddia ve savunmanın değiştirilmesi veya genişletilmesi yasağını bertaraf eden bir imkandır¹⁴⁹.

Tarafın, davayı tamamen ıslahı halinde (m. 83)¹⁵⁰, bakılan dava, eski davanın devamı durumunda olduğundan dolayı, yeniden başvurma harcı ile karar ve ilam harcı alınmaz¹⁵¹. Bunun için, davasını tamamen ıslah eden davacının, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 88'e göre, üç gün içinde yeni bir dava dilekçesi vermesi gerekir. Davacı, üç gün içinde yeni bir dava

---

¹⁴⁷ Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdürlüğünün 31 Aralık 1964 tarih ve 2232310-5/49355 sayılı yazısı.

¹⁴⁸ **Yılmaz-İslah** s. 27; **Ejder Yılmaz- Davanın Konusu** s. 99; **Sabri Şakir Ansay, İslah (Adliye Ceridesi, 1936/24, s. 1838-1847), s. 1838; Pekcanitez-Usul** s. 211; **Alangoya-Usul I** s. 231; **Bilge/Önen** s. 358. **Berkin-Usul** s. 145; **Ansay-Usul** s. 187.

¹⁴⁹ **Üstündağ-Usul** s. 549; **Kuru-Usul III** s. 3965; **Alangoya-Usul I** s. 231.

¹⁵⁰ Burada başvurma harcı için anlatılan bütün hususlar peşin karar ve ilam harcı için de geçerlidir.

¹⁵¹ **Bilge/Önen** s. 363.

dilekçesi vermez ise, davacının açmış olduğu dava iptal edilir. Davacı, davanın iptali tarihinden itibaren üç ay içinde, aynı davayı yeniden açma yoluna gidebilir (m. 89). Bu durumda, yeniden dava açan davacı, başvurma harcı ile karar ve ilam harcı ödemek durumundadır¹⁵². Çünkü, açılan dava, eski davadan bağımsız bir davadır¹⁵³.

Anayasa Mahkemesi, 20.7.1999 tarihli ve 1-33 sayılı kararında¹⁵⁴ Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 87'nin son cümlesindeki "Müddei ıslah suretiyle müddeabihi tezyit edemez" hükmünü, Anayasa'ya aykırı bularak iptal etmiştir. Anayasa Mahkemesi'nin kararındaki gerekçeye göre, dava konusunun ıslah yolu ile artırılmasına imkan tanınmaması, davaların en az giderle ve olabildiğince hızlı biçimde sonuçlandırılmasına engel olduğundan, bu hüküm Anayasa'nın 141. maddesine aykırıdır. Bu karardan sonra, artık dava konusu ıslahla artırılacaktır. Bu artırma ile davanın konusunu değeri artacağı için, ortaya çıkan harç farkının tamamlattırılması gerekir¹⁵⁵.

XIV-Müddeabihin Temliki

Dava açıldıktan sonra, dava konusu olan mal veya hakkın bir başkasına devri mümkündür. Çünkü, dava konusu hakkında ihtiyati tedbir kararı alınmadıkça, hüküm verilinceye kadar, taraflar dava konusu üzerinde serbestçe tasarruf yapabilirler¹⁵⁶. Dava devam ederken, taraflardan birisi, dava konusunu temlik ederse, diğer taraf iki şekilde davranabilir. Birincisi, taraf, davaya üçüncü kişiye karşı devam edilmesini isteyebilir. Bu durumda,

---

¹⁵² **Bilge/Önen** s. 363.

¹⁵³ **Ansay-Usul** s. 194.

¹⁵⁴ RG 4.11.2000, sa. 24220, s. 37-40; Ayrıca bkz. **Yılmaz- Davanın Konusu** s. 97-111.

¹⁵⁵ **Yılmaz- Davanın Konusu** s. 109.

¹⁵⁶ **Kuru/Aslan/Yılmaz-Usul** s. 635; **Pekcantez-Usul** s. 287. **Bilge/Önen** s. 474.

davacıdan yeniden harç alınmaz. Bunun nedeni, üçüncü. kişiye karşı devam edilen dava, farklı bir dava olmayıp, eski davanın devamıdır. Bu dava için, daha önceden harç alınmış olduğundan dolayı, yeniden harç alınması gerekmez¹⁵⁷.

Buna karşılık, taraf ikinci seçimlik hakkını kullanarak davasını, dava konusunu temlik eden tarafa karşı, tazminat davası olarak da devam edilmesini isteyebilir. Bu durumda da, tazminat davası eski davanın devamı sayıldığından yeniden harç alınmaz¹⁵⁸. Ancak, talep edilen tazminatın toplamı, dava konusunun harca esas teşkil eden değerinden fazla ise, aradaki bu fark üzerinden peşin karar ve ilam harcının davacıya ödettirilmesi gerekir¹⁵⁹.

XV-Dava Dilekçesinde Noksanlıklar Bulunması Nedeni İle Dava Dilekçesinin İptali ve Davanın Açılmamış Sayılması

Bir dava dilekçesinde bulunması gereken unsurların neler olduğu, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 179 ve Tebligat Kanunu m. 8 ve m. 9'da düzenlenmiştir. Ancak, bu unsurlardan bir kısmı zorunlu¹⁶⁰ iken, bir kısmı zorunlu değildir¹⁶¹. Zorunlu olmayan unsurlar, dilekçede belirtilmediği için, davalı ilk itirazda bulunamayacağı gibi, mahkeme de bu kayıtların

---

¹⁵⁷ Berkin-Usul s. 154.

¹⁵⁸ Pekcanitez-Usul s. 289.

¹⁵⁹ HGK 19.1.1983, 8/43-3 (YKD 1983/4, s. 504-507).

¹⁶⁰ Dava dilekçesinde bulunması gereken zorunlu unsurlar, mahkeme adı, tarafların adı, soyadı ve adresleri, davin konusu, dava sebebi, talep ve imzadır.

¹⁶¹ Dava dilekçesinde bulunması gerekmeyen unsurlar, hukuki sebepler ve cevap süresi zorunlu unsurlar değildir.

bulunmamasını gerekçe göstererek dava dilekçesinin iptaline karar veremez¹⁶².

Dava dilekçesinde zorunlu unsurların olmayışı, ilk itiraz olarak ileri sürülebilir¹⁶³. İtiraz sonucunda zorunlu unsurların eksik olduğu tespit edilirse, mahkeme dilekçenin iptaline karar verir (m. 193,I)¹⁶⁴. Dava dilekçesini iptal eden mahkeme, davacıyı yargılama harç ve giderlerine mahkûm edemez¹⁶⁵. Bunun için davacının, dilekçenin iptali kararının kesinleşmesinden itibaren on gün içinde, mahkemeye yeni bir dilekçe vermesi gerekir (m. 193,I,III). Davacı, on gün içinde yeni bir dava dilekçesi verirse, kendisinden yeniden başvurma harcı ve peşin harç alınmaz¹⁶⁶. Çünkü, yeni bir dilekçe verilmesi üzerine bakılan dava, yeni bir dava olmayıp, ilk dava ile açılan davanın devamıdır.

Dava dilekçesinin iptal kararının kesinleşmesinden itibaren on gün içinde, mahkemeye, usulüne uygun olarak düzenlenmiş yeni bir dilekçe verilmez ise, davanın açılmamış sayılmasına karar verilir (m. 193,IV). Dava açılmamış sayılmakla, terk edilmiş dava niteliğini alır. Bu durumda davalı, mahkemeye başvurarak davacının yargılama harçlarını¹⁶⁷ ödemeye mahkûm edilmesini talep edebilir (m. 425)¹⁶⁸.

---

¹⁶² **Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul s. 355.**

¹⁶³ **Pekcantez-Usul s. 240.**

¹⁶⁴ **Aras/Arslan/Cesur- Dava I s. 370.**

¹⁶⁵ **Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul s. 693; İBK 14.4.1954, 4-14 (Aldemir s. 112).**

¹⁶⁶ **Aras/Arslan/Cesur-Dava I; Pekcantez-Usul s. 241.**

¹⁶⁷ Bu açıklama yargılama giderleri için de geçerlidir.

¹⁶⁸ **Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul s. 694; 8. HD 5.3.1976, 5301-2054 (YKD 1977/2, s. 205-206).**

XVI-Davaya Son Veren Taraf İşlemleri

Taraflarca yapılacak bazı işlemler, davaya son verebilir veya onu değiştirebilir. Dava devam ederken, taraflardan birisinin ileri sürdüğü vakıalar ve deliller, diğer tarafı ikna edebilir veya kendi hakkının akibeti hususunda şüpheye düşürebilir. Bu durumda, bir taraf, davayı uzatıp, sonunda reddedildiğini ve yargılama masrafları ile vekalet ücretlerini ödemeye mahkum edildiğini görmektense, iddia ve savunmasından vazgeçerek davayı sona erdirmeyi veya davanın istikametini değiştirmeyi uygun görebilir. Davanın istikametini değiştirme veya sona erdirmeye ancak taraf işlemleriyle yapılabilir¹⁶⁹.

Taraf işlemleri, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebildikleri konularda, onların iradeleri ile oluşan ve kesin bir hüküm gibi sonuçlarını doğuran, işlemlerdir. Bunlar, sulh¹⁷⁰, kabul (m. 92)¹⁷¹ ve feragat

---

¹⁶⁹ Bilge/Önen s. 349.

¹⁷⁰ Mahkeme huzurunda yapılan sulh, görülmekte olan bir davanın taraflarını aralarındaki hukuki ilişkiden kaynaklanan uyuşmazlığı ya da şüpheli bir durumu sona erdirmek amacıyla mahkeme huzurunda karşılıklı fedakarlıkta bulunmak suretiyle gerçekleştirmiş oldukları işlemidir (Tanrıver-İlam s. 103; Ergun Önen, Medenî Yargılama Hukukunda Sulh, Ankara 1972, s. 23; Lütfü Fikri Soner, Feragat, Kabul ve Sulhe Dair Bazı Sorunlar (ABD 1977/3, s. 439-448), s. 439; Fikret Arık, Mahkeme Önünde Sulh (SBFD 1954/1, s. 141-155), s. 142; Ayrıca bkz. Önen-Feragat ve Kabul s. 26-39); Pekcanitez-Usul s. 379; Alangoya-Usul I s. 380.

¹⁷¹ Görülmekte olan bir davanın davalısının mahkeme yönelik tek taraflı bir irade açıklaması ile davacının talep sonucuna kısmen veya tamamen rıza gösterdiğini bildirmesidir (Tanrıver-İlam s. 85; Süha Tanrıver, Mahkeme Huzurunda Yapılan Kabuller (ABD 1996/1, s. 28-38), s. 28; Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul s. 623; Üstündağ-Usul s. 559; Sürbahan s. 87). Daha geniş bilgi için bkz. Ergun Önen Feragat ve Kabul Kesin hüküm Teşkil Etmez (ABD 1971/1, s. 26-39); Soner-Sorunlar s. 439; Pekcanitez-Usul s. 378; Alangoya-Usul I s. 379.

(m. 91-94)¹⁷² olmak üzere üçe ayrılırlar. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununda kabul ve feragat, açıkça düzenlenmiş olmasına rağmen, sulh, kurum olarak düzenlenmiş değildir¹⁷³. Ancak, çeşitli kanun hükümlerinde sulhten söz edilmektedir¹⁷⁴. Bu nedenle, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununda düzenlenmemiş olmamasına rağmen, davada sulh mümkündür.

Davasından feragat eden davacı, bu feragatini, mahkemenin duruşmasında yaparsa, (davanın reddi halinde ödeyeceği) karar ve ilam harcının 1/3'ne, daha sonra feragat ederse, karar ve ilam harcının 2/3'e mahkûm edilir (HK m. 22)¹⁷⁵. Ayrıca, davacının dava açarken ödemiş olduğu başvuruma harcı, kendi üzerinde bırakılır¹⁷⁶. Davanın reddi halinde, 3.240.000 TL. maktu harç alındığından, feragat nedeni ile davanın reddi durumunda, davacı, 3.240.000 TL'nin 2/3'ü kadar maktu karar ve ilam harcı ödemeye mahkûm edilmelidir¹⁷⁷. Davadan feragat eden davacının mahkûm edileceği 2/3 maktu harç, davacının dava açarken peşin olarak ödemiş olduğu 1/4 peşin

---

¹⁷² Mahkeme önünde yapılan feragat, görülmekte olan bir davanın davacısının, mahkemeye yönelik tek taraflı bir irade açıklaması ile talep sonucundan tamamen veya kısmen vazgeçtiğini bildirmesidir (Tanrıver-İlam, s. 115); Sürbahan s. 86. Nihat Yavuz, Hukuk Davalarında Feragat ve Yargıtay 8. Hukuk Dairesinin En Son Bir Kararı Üzerine Bazı Düşünceler (ABD 1977/6, s. 1019-1028), s. 1019; Soner-Sorunlar s. 439; Ayrıca bkz. Önen-Feragat ve Kabul s. 26-39); Pekcantez-Usul s. 377; Alangoya-Usul I s. 373.

¹⁷³ Soner-Sorunlar s. 439.

¹⁷⁴ Örnek olarak bkz. m. 21, m. 63, m. 151, m. 513-515; BK m. 19.

¹⁷⁵ Yavuz s. 1020.

¹⁷⁶ Tapulama mahkemelerinde, ilk oturumda davadan feragat eden davacıdan hiç karar ve ilam harcı alınmaz (Tapulama K. m. 74,II).

¹⁷⁷ Kuru-Usul IV s. 3625; Yavuz s. 1020; HGK 7.11.1980, 11/2516-2328 (YKD 1981/1, s. 15-16).

harçtan az ise, peşin ödenen harç ile ödenen harç arasındaki fark istek üzerine davacıya geri verilir (HK m. 31)¹⁷⁸.

Davayı kabulde yargılama harçlarına mahkûm edilen kişi davalıdır. Yargılama harçlarına mahkûm edilme şekli, davacının feragatte mahkûm edilmesi gibidir. Sulhte ödenecek harçlarının miktarı feragatte olduğu gibidir

C-KANUN YOLLARINDA YARGILAMA HARÇLARI

I-Genel Olarak

Kanun yolu, mahkemelerce verilen kararların, iptal edilmesi veya değiştirilmesi için, üst veya aynı mahkemeye başvurulması üzerine, bu dava hakkında yeni bir karar alınmasını ifade eden hukuksal bir çaredir¹⁷⁹. Mahkeme kararlarının bu denetimi, yüksek mahkeme olan Yargıtay'a başvurularak veya aynı mahkemede, davanın yeniden incelenmesi ile gerçekleşir.

Ancak, mahkeme kararlarının denetim yolları sınırlı sayıda kabul edilmişlerdir. Bunlar, temyiz, karar düzeltme ve yargılamanın yenilenmesi yollarıdır. Kanun yollarına başvurmak için, yargılama harçlarının ilgili kişi tarafından ödenmesi gerekir. Aşağıda, bu yargılama harçlarının neler olduğu, her kanun yolu açısından, ayrı ayrı inceleme konusu yapılacaktır¹⁸⁰.

---

¹⁷⁸ Bu hükümler, sadece harçlar bakımındadır. Davacı, diğer yargılama giderlerinin tümüne mahkûm edilir. Vekalet ücreti için olan istisnâî durumlar ise yukarıda belirtildi.

¹⁷⁹ **Dalamanlı** s. 103; **Ejder Yılmaz**, Hukuk Davalarında Yasa Yollarına Başvuru Hakkı ve Bu Hakkın Sınırlandırılmasının Yerindeliği Sorunu (TBBD 1988/1, s. 131-155), s. 11; **Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul** s. 723; **Recep Akcan**, Usul Kurallarına Aykırılığa Dayanan Temyiz Nedenleri, Ankara 1999, s. 7; **Necip Bilge**, Medeni Yargılama Hukukunda Karar Düzeltme, Ankara 1973, s. 3; **Pekcanitez-Usul** s. 401-402; **Yavuz Alangoya**, Medeni Usul Hukuku Esasları, C. II, İstanbul 2001, s. 13; **Bilge/Önen** s. 636.

¹⁸⁰ Bkz. aşğ. §. 4 C, II, 2; §. 4 C, III; §.4 C, IV.

II-Temyiz

1-Genel Olarak

Temyiz, açık bir şekilde hatalı ve kanuna aykırı şekilde ortaya çıkan kararların düzeltilmesini amaçlayan olağan bir kanun yoludur¹⁸¹. Temyiz yoluna, ancak davanın tarafları başvurabilir¹⁸². Maddi bakımdan mecburi dava arkadaşlığında, dava arkadaşları arasındaki hukuki ilişki çok sıkı olup, bunlar, davada birlikte hareket etmek zorundadırlar. Burada, birden fazla davacı olmasına rağmen, davacılar arasındaki ilişki nedeni ile açılan dava bir tanedir. Bir görüşe göre, maddi bakımdan mecburi dava arkadaşları, birlikte hareket etmek zorunda oldukları için, temyiz yoluna da birlikte başvurmaları gerekir¹⁸³. Karşı görüşe göre ise, maddi açıdan mecburi dava arkadaşlarından birisinin temyize gitmesi yeterlidir. Bu başvurudan diğer dava arkadaşları da yararlanır^{184, 185}. Ancak, konuya yargılama harçları açısından bakıldığında,

---

¹⁸¹ Akcan s. 14; Pekcanitez-Usul s. 405; Alangoya-Usul II s. 15; Bilge/Önen s. 642.

¹⁸² Özkes-Müdahale s. 80; Ali Cem Budak, Medeni Usul Hukukunda Üçüncü Kişilerin Haklarının Korunması, İstanbul 2000, s. 79; Pekcanitez-Usul s. 410; Alangoya-Usul II s. 29.

¹⁸³ Kuru-Usul III s. 3334; Ulukapı- Dava Arkadaşlığı s. 190; Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul s. 739; Üstündağ-Usul s. 765; Bilge/Önen s. 658-659; Pekcanitez-Usul s. 410.

¹⁸⁴ Ansay-Usul s. 354; Alangoya-Usul II s. 29.

¹⁸⁵ Uygulamada Yargıtay ise, çeşitli tarihlerde vermiş olduğu kararlarda farklı görüşler benimsemiştir. Bir kararında, mecburî dava arkadaşlarının temyize birlikte gitmelerinin zorunlu oluşunu kabul ederken (6. HD 6.2.1970, 5517-460: İBD 1970/1-2, s. 94)) Bir başka kararında, yalnız dava arkadaşlarından birisinin kanun yoluna başvurusunu kabul etmekle kalmamış, kanun yolu sonucundan diğer dava arkadaşlarının da yararlanacağına karar vermiştir (7. HD 8.7.1971, 4928-4925: N. Ozanalp, Tapulama Kanunu Şerhi, Ankara 1976, s. 957).

temyiz yoluna gidenlerin sayısı kaç olursa olsun, sadece bir temyiz harcının yatırılması yeterlidir.

Şekli bakımdan mecburi dava arkadaşlığında, mahkemenin, bütün dava arkadaşlarına yönelik olarak, tek ve aynı doğrultuda bir karar verme zorunluluğu yoktur. Bu dava arkadaşlarının yaptığı hukuki işlemler, birbirinden bağımsız olduğundan, dava arkadaşlarından her biri ayrı ayrı temyiz yoluna başvurabilirler¹⁸⁶. Aynı şekilde, ihtiyari dava arkadaşlığında da, davacıların birlikte açmış oldukları davalar, birbirinden bağımsız olup, her davacı, ayrı ayrı temyiz yoluna başvurabilir. Dolayısıyla, herkesin ayrı ayrı temyiz harcı ödemesi gerekir¹⁸⁷. Temyiz harcını ödemeyen dava arkadaşının davasına bakılmaz¹⁸⁸.

Davaya dahil olan kişi, fer'i müdahil ise, hükmü yalnız başına temyiz edip edemeyeceği hususu tartışmalıdır. Birinci görüşe göre, hüküm asıl taraf hakkında verileceğinden (m. 57), Bu hükme karşı, temyiz yoluna başvurma yetkisi de asıl tarafa aittir. Asıl taraf, temyiz yoluna başvurmazsa, fer'i müdahil hükmü tek başına temyiz edemez, ancak asıl tarafla birlikte hükmü temyiz edebilir¹⁸⁹. Fer'i müdahil, lehine katıldığı taraf ile birlikte kararı temyiz edecek olursa, fer'i müdahil, lehine katıldığı taraftan alınan harç kadar harç ödemek zorundadır (HK m. 6,II).

---

¹⁸⁶ **Ulukapı-** Dava Arkadaşlığı s. 60.

¹⁸⁷ **Ulukapı-** Dava Arkadaşlığı s. 227; **Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul** s. 739; **Bilge/Önen** s. 558; **Berkin-Usul-s.** 883; **Postacıoğlu-Usul**, s. 290; **Ansay-Usul** s. 354.

¹⁸⁸ Bu açıklama karar ve ilam harcı için de geçerlidir.

¹⁸⁹ **Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul** s. 739; **Berkin-Usul-s.** 703; **Postacıoğlu-Usul**, s. 315; **Bilge/Önen**, s. 327; **Budak-Hakların Korunması** s. 79; **Önen** ise, fer'i müdahilin kanun yoluna başvurma hakkı olmayıp, bu hakkın taraflara ait olduğu görüşündedir (Usul s. 78); **Yargıtay** ise, fer'i müdahilin asıl tarafla birlikte temyiz yoluna başvurabileceği görüşündedir (HGK 27.9.1978,3-198/774: İKİD, 1979/217, s. 6647-6648).

Diğer görüşe göre, fer'i müdahilin asıl taraftan ayrı olarak temyiz hakkı olmalıdır. Asıl tarafın temyiz yoluna başvurmaması, yani hareketsiz kalması, temyiz hakkından feragat sayılmaz. Asıl tarafın işlemleri ile aykırı olmadıkça, fer'i müdahil tüm işlemleri yapabileceğinden, asıl tarafın açıkça temyizden feragati olmadıkça, fer'i müdahil temyiz yoluna başvurabilir¹⁹⁰.

Sonuç itibariyle, fer'i müdahil ister tek başına, ister diğer dava arkadaşlarıyla beraber temyize başvursun, her halükârda temyiz harcını, diğer dava arkadaşlarından bağımsız olarak yatırmaması gerekir.

Harca tabi davalarda, temyiz dilekçesinin kaydedilmesi için, temyiz harcının yatırılması gerekir. Dolayısıyla, temyiz harcının yatırılması ile temyiz yoluna başvurulmuş olunur. Eğer, harç ödenmemiş ise, hakim bu harçların ödenmesi için ilgili tarafa bir süre verir. Bu süre içinde harç ödenmez ise, temyiz eden, temiz talebinden vazgeçmiş sayılır (m. 434).

Temyiz harcı yatırılmadıkça, temyiz dilekçesinin temyiz defterine kaydedilmemesi gerekir. Buna rağmen, kayıt yapılmış ise, temyiz talebi harcın yatırıldığı tarihte yapılmış sayılır. Temyiz harcı kısmen yatırılmış olsa bile, temyiz tarihi, harcın yatırıldığı tarihtir. Eksik olarak yatırılmış harç, tamamlattırılmış olsa bile, bu tamamlattırılma, temyiz tarihinde değişiklik yapmaz. Harca tabi olmayan davalarda verilen hükümlerin temyizi halinde,

---

¹⁹⁰ **Pekcanterz-Fer'i Müdahale**, s. 154; **Üstündağ-Usul**, s. 320, 709-710; **Ansay-Usul** s. 354; **Karafakih** s. 255; **N. A. Alp**, **Hukukta Müdahale ve Tatbikatı** (AD 1951/4, s. 519-537), s. 532; **Saim Üstündağ**, **Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun Tadili Tasarısı Hakkında Düşünceler** (İHFM 1967/1-2, s. 151 vd.), s. 151); Bir başka görüşe göre, hüküm, müdahil için kesinlik teşkil ettiği için, kanun yoluna başvurusu gerektiği görüşündedir (M. F. **Akalm**, **Hukuk Davalarında Müdahale** (AD 1954/2, s. 117-125), s. 122; **Pekcanterz-Usul** s. 410.

harç alınmayacağından dolayı, bu gibi davaların temyiz talebi, temyiz dilekçesinin temyiz defterine kaydedildiği tarihte yapılmış sayılır.

2-Harç Çeşitleri

Temyize gidilmesi halinde başvurma harcı alınmaz¹⁹¹. Çünkü, Yargıtay, ilk derece mahkemelerinin ve Yargıtay'ın ilk derece mahkemesi olarak vermiş olduğu kararların son incelenme yeridir. Bir kararının temyizi için Yargıtay'a başvurulması halinde, Yargıtay'a açılmış bir dava yoktur. Yani, temyiz talebinin incelenmesi, açılmış olan davanın bir parçası ve taraflara kanunca verilen bir haktır. Zaten, dava açılırken başvurma harcı ödenmiştir. Başvurma harcının bir defa alınacağı, Harçlar Kanunu için Hükümetçe hazırlanan tasarrufların gerekçesinde de açıklanmıştır. Her ne kadar, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 444'de temyizden bir dava olarak bahsedilmiş ve m. 422'ye bir atıf yapılmış olsa da temyiz gerçekte bir dava değildir. Açılmış olan davanın bir parçası ve devamıdır.

Temyiz aşamasında alınan en önemli harç karar ve ilam harcıdır¹⁹². Burada da karar ve ilam harcını maktu ve nisbi harç olmak üzere ikiye ayırarak incelemek gerekir. Nisbi karar ve ilam harcına tabi davaların reddine ilişkin kararların temyizinde ve maktu karar ve ilam harcına tabi davaların kabul ve reddine ilişkin kararların temyizinde, alınacak harç çeşidi maktudur. Bu durumlarda, 3.240.000 TL olan maktu karar ve ilam harcının tamamı peşin olarak alınır. Temyiz talebinden feragat edildiği için temyiz talebi reddedilirse, maktu karar ve ilam harcı alınması gerekir.

---

¹⁹¹ Dalamanlı s. 110; Postacıoğlu-Usul s. 670; Pekcanitez-Usul s. 412; İBK. 10.5.1965, 1-1 (RG 7.7.1965, sa. 12042, s. 19-20).

¹⁹² Dalamanlı s. 110; Pekcanitez-Usul s. 412.

Nisbi karar ve ilam harcına tabi davaların kabulüne ilişkin kararların temyizi halinde, mahkemece alınmasına karar verilen harcın ¼'ü peşin olarak alınır. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 434,III'de "temyiz dilekçesi verilirken, gerekli harç ve giderlerin tamamının ödeneceğine" ilişkin ifade, alınmasına hükmedilen karar ve ilam harcının tamamını değil, bu harcın ¼'ü kadar temyiz harcı alınacağını belirtmektedir¹⁹³.

3-Harcın Ödenmesi

Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 434,III'e göre, temyiz dilekçesi verilirken, harçların tamamı ödenir. Bu hükümdeki "tamamı ödenir" deyimini tartışmaya neden olmaktadır. Bu tartışma nisbi harçlar yönündendir. Maktu harçlar açısından bir sorun yoktur, çünkü maktu harçların tamamı, zaten peşin olarak alınır. Sorun, nisbi harçlar yönündendir. Yani, temyize başvurulurken, acaba, nisbi karar ve ilam harcının tamamı mı, yoksa sadece ¼'ü mü peşin olarak ödenecektir?

Uygulamada, yukarıda sözü edilen ifade yanlış anlaşılmakta ve nisbi harcın 1/4 oranında alınması gerekirken, harcın tamamı tahsil edilmektedir. Halbuki, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunundaki bu düzenleme ile nisbi harcın tamamının ödenmesinin amaçlanmadığı, Adalet Bakanlığı Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü'nün 18.2.1983 tarihli "Temyiz Harç ve Giderler" başlıklı yazısı ile de belirtilmiştir. Bu yazıda, nisbi temyiz harcının, Harçlar Kanunu m. 28 uyarınca, sadece ¼ oranında alınmasının düşünüldüğü açıklanmıştır¹⁹⁴.

---

¹⁹³ **Kuru-Usul V** s. 4584; **Kabalak-Yanlış Bir Uygulama** s. 383-385; **Kabalak-Temyiz Harcı**, s. 814; 11. HD 14.10.1987, 2527-5319 (İBD 1992/7-8-9, s. 843); **Pekcanitez-Usul** s. 1412.

¹⁹⁴ Yörük **Kabalak**, Harçlarla İlgili Yanlış Bir Uygulama (İBD 1983/7-9, s. 383-385), s. 385.

Aynı şekilde, Yargıtay Birinci Başkanlar Kurulunun 3.7.1986 gün ve 62 sayılı kararında "Yargıtay dairelerinde nisbi karar ve ilam harcı ¼ olarak alındığı için, ayrıca İctihadi Birleştirme Kararı vermeye gerek olmadığı" belirtilmiştir¹⁹⁵. Ayrıca, özel yasa niteliğindeki Harçlar Kanunu yürürlükte iken, genel yasa durumunda olan Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu uygulanmamalıdır¹⁹⁶. Yargıtay da bir çok kararında bu yönde görüş belirtmiştir¹⁹⁷. Doktrinde de bir görüşe göre, temyiz için Yargıtay'a başvurulduğunda, ödenmesi gereken nisbi karar ve ilam harcı, ¼'tür¹⁹⁸.

Aksi görüşe göre, kanun, harçların tamamının ödeneceğini belirtmekle¹⁹⁹, bir nevi caydırma yöntemi izlemektedir. Ancak, bu görüşe katılmak mümkün değildir. Çünkü, yargı kararlarının denetimden geçmesi ve içtihatların oluşması (kararlarının verilmesinde birliğin sağlanmasında kamu yararı vardır) açısından, temyize başvurmak önemlidir. Bu nedenden dolayı temyiz aşamasında yargılama harç ve giderlerinin daha kolay ödenebilir olmasında fayda vardır.

Bir başka görüşe göre²⁰⁰, ilk derece mahkemesinde dava açılırken yatırılan harç, bütün yargılama faaliyetine karşılık alınmaktadır. Yargılama faaliyeti, yalnızca ilk derece mahkemeleri önündeki yargılamayı değil, bu yargılama sonucunda, ilk derece mahkemelerinin verdiği kararlara karşı temyize

---

¹⁹⁵ Bu kararın tam metni için bkz. **Kuru-Usul IV s. 4226.**

¹⁹⁶ **Yörük Kabalak**, Temyiz Harcı Yanlış Alınıyor (İBD 1996/1-2-3, s. 814-817), s. 814.

¹⁹⁷ 13. HD 27.6.1982, 983/3953-5418 (İBD, 1983/10-11-12, s. 551); 5. HD. 10.6.1985, 7139-7114 (İBD 1985/10-11-12, s. 965); 11. HD 14.10.1987, 2527-5319 (İBD, 1992/7-8-9, s. 843).

¹⁹⁸ **Postacıoğlu-Usul s. 668; Yılmaz-Yasa Yolları s. 153; Pekcanitez-Usul s. 412.**

¹⁹⁹ **Alangoya-Usul II s. 30.**

²⁰⁰ **Yılmaz-Yasa Yolları s. 154.**

Aynı şekilde, Yargıtay Birinci Başkanlar Kurulunun 3.7.1986 gün ve 62 sayılı kararında “Yargıtay dairelerinde nisbi karar ve ilam harcı ¼ olarak alındığı için, ayrıca İctihadi Birleştirme Kararı vermeye gerek olmadığı” belirtilmiştir¹⁹⁵. Ayrıca, özel yasa niteliğindeki Harçlar Kanunu yürürlükte iken, genel yasa durumunda olan Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu uygulanmamalıdır¹⁹⁶. Yargıtay da bir çok kararında bu yönde görüş belirtmiştir¹⁹⁷. Doktrinde de bir görüşe göre, temyiz için Yargıtay’a başvurulduğunda, ödenmesi gereken nisbi karar ve ilam harcı, ¼’tür¹⁹⁸.

Aksi görüşe göre, kanun, harçların tamamının ödeneceğini belirtmekle¹⁹⁹, bir nevi caydırma yöntemi izlemektedir. Ancak, bu görüşe katılmak mümkün değildir. Çünkü, yargı kararlarının denetimden geçmesi ve içtihatların oluşması (kararlarının verilmesinde birliğin sağlanmasında kamu yararı vardır) açısından, temyize başvurmak önemlidir. Bu nedenden dolayı temyiz aşamasında yargılama harç ve giderlerinin daha kolay ödenebilir olmasında fayda vardır.

Bir başka görüşe göre²⁰⁰, ilk derece mahkemesinde dava açılırken yatırılan harç, bütün yargılama faaliyetine karşılık alınmaktadır. Yargılama faaliyeti, yalnızca ilk derece mahkemeleri önündeki yargılamayı değil, bu yargılama sonucunda, ilk derece mahkemelerinin verdiği kararlara karşı temyize

---

¹⁹⁵ Bu kararın tam metni için bkz. **Kuru-Usul** IV s. 4226.

¹⁹⁶ **Yörük Kabalak**, Temyiz Harcı Yanlış Alınıyor (İBD 1996/1-2-3, s. 814-817), s. 814.

¹⁹⁷ 13. HD 27.6.1982, 983/3953-5418 (İBD, 1983/10-11-12, s. 551); 5. HD. 10.6.1985, 7139-7114 (İBD 1985/10-11-12, s. 965); 11. HD 14.10.1987, 2527-5319 (İBD, 1992/7-8-9, s. 843).

¹⁹⁸ **Postacıoğlu-Usul** s. 668; **Yılmaz-Yasa Yolları** s. 153; **Pekcanitez-Usul** s. 412.

¹⁹⁹ **Alangoya-Usul II** s. 30.

²⁰⁰ **Yılmaz-Yasa Yolları** s. 154.

başvurulması halinde, temyiz faaliyetini de içerir. Bu nedenle temyiz yoluna başvurulması halinde, yeniden harç alınmamalıdır. Kanaatimizce, bu görüş insan hakları ve sosyal devlet ilkesi açısından yerinde bir görüştür.

Harçtan muaf olan kişilerden temyiz harcı alınmaz. Harçtan muaf olan kişi, açmış olduğu davayı kazanacak olur ve davalı da bu hükmü temyiz ederse, davalı taraftan temyiz harcının alınması icap eder. Bu nedenle "temyiz, temyiz edenin durumunu ağırlaştırmaz" kuralı, temyiz harcının tahsili konusunda uygulama alanı bulmaz²⁰¹. Buna karşılık, adli yardımdan faydalanan kişilerden temyiz harcı alınır.

4-Harcın Eksik Ödenmesi

Temyiz dilekçesi verilirken, temyiz harcı ve diğer giderlerin peşin olarak ödenmesi gerekir. Eğer, verilen karar, taraflardan birisi veya her ikisi tarafından temyiz edilmiş olmasına rağmen, temyiz harcının eksik ödenmiş olduğu sonradan ortaya çıkarsa, temyiz edilen kararı vermiş olan hakim tarafından, bu eksik harcın tamamlanması için yedi günlük süre verilir²⁰². Bu süre içinde harç yatırılmadığı takdirde, temyiz talebinden vazgeçmiş sayılacağı temyiz edene yazılı olarak bildirilir (m. 434,III)²⁰³.

Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 434,III hükmü, sadece temyiz harcının ödenmemesi hâlinde geçerli olup, normal dava harcının ödenmemesi durumunda, bu madde hükmü uygulanarak harç tamamlattırılamaz²⁰⁴. Tamamlanması gereken harç miktarı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 434'e göre, verilen kararda, açıkça belirtilmesi gerekir. Şayet, kararda böyle bir

²⁰¹ 10. HD 18.9.1990, 6712-7603 (YKD 1991/11-12, s. 144-145).

²⁰² Bir başkasının, örneğin yazı işleri müdürünün bu süreyi vermesi geçerli değildir.

²⁰³ Yılmaz-Yasa Yolları s. 154; Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul s. 742.

²⁰⁴ 6. HD 21.9.1981, 7609-8106 (Aldemir s. 298).

açıklık yok ise ve bundan dolayı harç tamamlanmaz ise, yine de temyiz eden taraf temyiz talebinden vazgeçilmiş sayılmaz²⁰⁵.

Eksik temyiz harcının tamamlanması için yapılan tebligatla verilen süre içerisinde, eksik harcın PTT veya adi havale ile gönderilmesi şekli, mahkeme veznesine ödeme niteliğinde kabul edilemez. Bu durumda, harcın eksik ödendiği kabul edilerek, hüküm temyiz edilmemiş sayılmasına karar verilmesi lazımdır²⁰⁶. Ancak, mahkeme eksik harcın yedi günlük kesin süre içerisinde, mahkeme veznesine ulaştırılmasını istiyorsa, tebliğ muhtırasında, bu hususa ilişkin olarak açık bir ifadenin olması gerekir.

5-Harcın Tamamen Ödenmemesi

Yukarıda belirtildiği üzere, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 434,III'de harcın eksik yatırıldığı sonradan anlaşılırsa, bu eksik temyiz harcının tamamlattırılması için ilgiliye yedi günlük süre verilir²⁰⁷. Ancak, kanunda, temyiz dilekçesi harca tabi olduğu halde hiç harç alınmaması durumunda, neler yapılabileceğine dair herhangi bir düzenleme yoktur²⁰⁸.

Yargıtay²⁰⁹ ve doktrin²¹⁰, bu gibi durumlarda, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 434,III'ün kıyasen uygulanacağını belirtmiştir. Bu

---

²⁰⁵ Kuru-Usul V s. 4587; İİD 16.1.1969, 309-302 (İBD 1989/3-4, s. 204).

²⁰⁶ 6. HD 25.4.1983, 4483-4440 (İzmir BD 1983/4, s. 58); 11. HD 7.3.1985, 1980-1267 (İlter Erdemir, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Şerhi, Ankara 1998, s. 1778-1779).

²⁰⁷ Bkz. yuk. §.4 C, II, 2.

²⁰⁸ Edip Doğrusöz, Harca Tabi Temyiz Dilekçesinin Harcı Alınmadan Temyiz Defterine Kaydedilmiş Olması Hâlinde Uygulanması Gereken Yasa Hükümleri Neler Olmalıdır? (SÜHFD 1988/1, s. 229-233), s. 229.

²⁰⁹ 3. HD 9.2.1984, 395-553 (Doğrusöz s. 229-230).

²¹⁰ Alangoya-Usul II s. 30.

durumda, harç alınmadan temyiz dilekçesi temyiz defterine kaydedilmiş ise, yatırılmayan harcın ilgililerce tamamlattırılması ve gerekli işlemlerin yapılması için dosyanın yerel mahkemeye geri gönderilmesi gerekir.

Harcın tamamen yatırılmaması nedeniyle, verilen temyiz edilmemiş sayılma kararı da, tebliğ tarihinden itibaren yedi günlük süre içinde temyiz edilebilir. Burada, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu, m. 432,V fıkrası kıyasen uygulanır. Bu kararın temyiz edilmesi durumunda, dosyanın Yargıtay'a gönderilmesi, masraflarının verilmesi koşuluna bağlıdır. Temyiz edilmemiş sayılmasına ilişkin verilen kararın bozulması durumunda, temyiz dilekçesine göre temyiz talebi incelenir²¹¹. Kararın temyizine ilişkin masraflar ödenmeden, mahkeme dosyayı Yargıtay'a göndermiş ise, Yargıtay, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 434,III'deki işlemlerin yapılmasını sağlamak amacıyla, dosyanın mahkemeye geri gönderilmesine karar verir²¹².

6-Hükmün Bozulması

Temyiz edilen hükmün, Yargıtay'ca bozulması halinde harç alınmaz²¹³. İstek durumunda, temyiz sırasında alınan temyiz harcı, ödeyen tarafa iadesine karar verilir. Bu halde, temyiz harcı, aleyhine hüküm verilen tarafa yükletilmez. Ancak, Harçlar Kanunu m. 8'e göre, bir hükmün bozulmasını müteakip verilecek hükümlerden, yeni bir hüküm gibi karar ve ilam harcı alınır. Bozulan hükümden, önceden alınmış olan karar ve ilam harcı, müteakip hükme ait harçtan mahsup edilir²¹⁴.

---

²¹¹ 5. HD 24.11.1982, 10264-10488 (Aldemir s. 297).

²¹² 4. HD 17.11.1981, 11746-12336 (YKD 1982/4, 487-488).

²¹³ Postacıoğlu-Usul s. 668; İBK 10.5.1965, 1-1 (RG 7.7.1965, sa. 12042, s. 19-20).

²¹⁴ Postacıoğlu-Usul s. 669.

Tahsil edilecek bir harcın var olması durumunda, Harçlar Kanunu m. 130 gereğince, harcın ödenmesi için iki ay beklenilir. Bu sürede, harcın ödenmemesi halinde, iki aylık sürenin sonundan itibaren 15 gün içinde, harca konu işlemi isteyen (temyiz edenden) harcın tahsili amacıyla Maliye'ye, yazı işleri müdürü tarafından bir tezkere yazılır (Yazı İş. Y m. 55).

7-Hükmün Onanması

Temyiz edilen kararın onanması halinde, alınacak harçlar, Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı'nda şu şekilde hükme bağlanmıştır²¹⁵: Konusu para veya para ile değerlendirilmesi mümkün olan davaların kabulüne ilişkin hükümlerin onanmasında, mahkemece, bu hüküm dolayısıyla alınmış olan nisbi karar ve ilam harcı kadar, karar ve ilam harcı alınır. Değeri belli olmayan davalar sebebiyle, davanın kabulüne ilişkin hükümlerin onanması halinde 3.240.000 TL. maktu karar ve ilam harcı alınır. Temyiz edilen hükmün düzeltilerek onanması halinde ise, Harçlar Kanuna bağlı 1 sayılı tarifenin III/1/e'de belirtilen miktarda onama harcı alınır²¹⁶.

---

²¹⁵ İBK 10.5.1965, 1-1 (YKD 1982/4, 487-488).

²¹⁶ “Harçlar Kanuna bağlı 1 sayılı tarifenin III-1/e sırasına göre, Yargıtay’ca onanan kararlardan da aynen mahkemede olduğu gibi ilam harcı alınır. Düzeltilerek onama kararı da sonu itibariyle onamaya ilişkin olduğuna göre, bu hüküm gereği onama harcının alınması zorunludur. Mahkeme kararı düzeltmese idi, hüküm bozulacak ve harç alınmayacaktı, şeklinde ileri sürülen düşünce, sözü edilen Kanunun 438. maddesinin 7. fıkrası hükmünün asla keyfi bir durumu ifade etmediği, kanunun öngördüğü koşulun varlığı halinde, Yargıtay’ca onanarak düzeltme kararı verilmesi gerektiği dikkate alındığında, varit olamaz. Kaldı ki, Yargıtay’ca verilen karar bir onama kararıdır. Onama kararında harç alınması yasa gereğidir” (18. HD 28.5.1993, 5365-341: **Aldemir** s. 298); **Postacıoğlu-Usul** s. 668.

III-Karar Düzeltme

Karar düzeltme, Yargıtay'ın temyiz incelemesi sonucunda vermiş olduğu kararlarına karşı tanınmış olan kendine özgü bir kanun yoludur²¹⁷. Karar düzeltme yoluna başvurulması halinde (m. 438) de temyizde olduğu gibi başvurma harcı alınmaz. Çünkü, karar düzeltme de nitelik itibarıyla açılmış olan davanın bir parçası ve kanun yollarının tamamlayıcısı olan bir yoldur.

Bunun gibi, karar düzeltme isteklerinden peşin karar ve ilam harcı da alınmaz^{218, 219}. Karar düzeltme talebinin incelenmesi sonucu ortaya çıkan duruma göre, harç alınır. Harçlar Kanunu m. 9'a göre, karar düzeltme talebi kabul edilirse, temyiz olunan hüküm onandığında alınan miktar kadar, harç alınır²²⁰. Yargıtay, karar düzeltme talebini reddederse, talebi reddedilen taraftan 6.610.000 TL maktu harç alınır (HK. 1 sayılı tarife A,III/2/b)²²¹. Bir görüşe göre, karar düzeltme kararının reddi halinde, yeni bir harç ödenmesine gerek yoktur²²². Ancak, karar düzeltme kararı üzerine, evvelce verilmiş olan onama kararı kaldırılarak mahkumiyet ilâmının bozulmasına karar verilirse,

---

²¹⁷ **Bilge-Karar Düzeltme s. 1; Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul s. 764; Pekcanitez-Usul s. 419; Alangoya-Usul II s. 68; Bilge/Önen s. 676-677.**

²¹⁸ **Bilge-Karar Düzeltme s. 167; Postacioğlu-Usul s. 669.**

²¹⁹ Karar düzeltme talebi, karar düzeltme dilekçesinin temyiz defterine kaydedildiği tarihte yapılmış sayılır (**Kuru-Usul V s. 4928**). Ancak, Yargıtay vermiş olduğu bir başka kararında, karar düzeltme talebinin, hakimin, karar düzeltme dilekçesinin havale ettiği tarihte yapılmış sayılacağını belirtmiştir (3. HD 12.5.1983, 2126-2366 (YKD 1983/9, s. 1302-1305).

²²⁰ **Postacioğlu-Usul s. 669.**

²²¹ 11. HD 13.3.1981, 874-1106 (YKD 1981/5, s. 698).

²²² **Postacioğlu-Usul s. 669.**

harç alma temyiz talebi üzerine verilmiş bozma ilamında olduğu şekilde gerçekleşir²²³.

IV-Yargılamanın Yenilenmesi

Yargılamanın yenilenmesi, bazı ağır yargılama hatalarından ve noksanlarından dolayı, maddi anlamda kesin hükmün bertaraf edilmesini ve daha önce kesin olarak hükme bağlanmış bir dava hakkında yeniden yargılama ve inceleme yapılmasını sağlayan olağanüstü bir kanun yoludur²²⁴.

Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunumuzun kabul ettiği sisteme göre, yargılamanın yenilenmesi bir kanun yolu olmakla birlikte, temyiz ve karar düzeltmeden farklı olarak, burada, kesinleşmiş bir hüküm söz konusudur. Çünkü, yargılamanın yenilenmesine konu olan çekişme, daha önce çözümlenmiş ve hükme bağlanarak kesinleşmiştir (m. 445).

Yargılamanın yenilenmesi için gösterilen sebepler, kanununa uygun düştüğü takdirde, 450. madde gereğince yargılamanın yenilenmesi için yapılan başvuru kabul edilir ve yeniden yargılamaya başlanır. Yargılamanın yenilenmesi, aynı zamanda müstakil bir dava olduğu için, normal dava gibi harca tâbidir (HK m. 10)²²⁵. Bu harçların kapsamına başvurma harcının da dahil olması gerekir²²⁶. Bu harçlar alınmadan yargılamanın yenilenmesi isteği

---

²²³ Postacioğlu-Usul s. 669.

²²⁴ Kuru-Usul V s. 5165; Arslan-Yargılamanın Yenilenmesi s. 14; Bilge-Usul, s. 616; Üstündağ-Usul 910; Postacioğlu-Usul s. 776-777; Bilge Umar, Türk Medeni Usul Hukukunda İadei Muhakeme (İÜHFM 1963/1-2, s. 261-298), s. 263; Lütfü Dalamanlı, Görev-Yetki, Muhakeme Usulleri ve Kanun Yolları, Ankara 1980, s. 181; Pekcanitez-Usul s. 426; Alangoya-Usul II s. 94.

²²⁵ Arslan-Yargılamanın Yenilenmesi, s. 157, dn. 69.

²²⁶ Öktemer-Başvurma Harcı s. 578.

incelenemez²²⁷. Yargılamanın yenilenmesi talebinde bulunan, yargılamanın yenilenmesi davası sonunda haklı çıkarsa, evvelce alınan harç mahsup edilir (HK m. 10 c. 2).

Yargılamanın yenilenmesi talebinde bulunacak olan taraf, karşı tarafın bu dava nedeniyle uğrayabileceği zararı karşılamak üzere, mahkemece belirlenecek olan teminatı göstermelidir (m. 453). Bu teminat, karşı tarafın, dava nedeniyle doğabilecek olan zararını giderme amacını taşıdığına göre, m. 449 uyarınca, gösterilmesi gerekli olan teminatın, en az, karşı tarafın yapacağı yargılama masrafları kadar olması gerekir²²⁸. Bu masrafların kapsamına yargı harçları da dahildir.

D-TAHKİMDE YARGILAMA HARÇLARI

I-Genel Olarak

Tahkim, taraflar arasındaki bir hukuki uyuşmazlığın, devlet mahkemelerine giden yolun kapanması şartı ile üçüncü kişiler tarafından incelenip karara bağlanmasıdır²²⁹. Taraflar, aralarındaki ihtilafı hallettirmek amacıyla, ucuzluk ve çabukluk gibi özellikleri nedeniyle, işin tekniğini bilen

---

²²⁷ 8. HD 14.1969,7033-1630 (Erdemir s. 1838); 2. HD 6.5.1969, 24-2435 (Erdemir s. 1837); 1. HD 19.13.1991, 12208-3590 (Aldemir s. 304).

²²⁸ Arslan-Yargılamanın Yenilenmesi s. 158, dn. 70; Şakir Berki, Hukuk Muhakemeleri Usulü, Ankara 1959, s. 93; Alangoya-Usul II s. 98.

²²⁹ Yavuz Alangoya, Medenî Usul Hukukumuzda Tahkimin Niteliği ve Denetlenmesi, İstanbul 1973, s. 4; Baki Kuru, Hukuk Muhakemeleri Usulü, C. VI, İstanbul 2001 s. 5875; Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul s. 917; Alangoya-Usul II s. 127; Alim Taşkın, Hakem Sözleşmesi, Ankara 2000, s. 8; Rabi Koral, Yeni ve Eski Hukukumuzda Tahkim (İHFM 1947/1, s.1-26), s. 1; Rasih Yeğengil, Tahkim, İstanbul 1974, s. 94; Pekcantez-Usul s. 477; Çetin Turan, Tahkim (İz. BD 1999/4, s. 12-20), s. 13

hakem denen kişilere başvururlar. Tahkime başvurma ihtiyari olmakla beraber, bazı durumlarda zorunludur.

II-Mecburi Tahkim

Bazı hallerde, bir uyuşmazlığın çözümlenmesi için hakeme başvurma mecburi olup, buna mecburi tahkim denir²³⁰. Tahkimin hangi hallerde mecburi olduğu, kanunun özel hükmü ile belirlenir. Bu durumda, taraflar, devlet mahkemelerinde dava açamazlar. Kanunla gösterilen hakemlerde dava açmaya mecburdurlar.

3533 sayılı kanunun²³¹ 4. maddesine göre, ihtilafın, o mahallin en yüksek dereceli hakimine usulen bir dava şeklinde intikal ettirilmesi lazımdır²³². Bu hakim, uyuşmazlığa hakem sıfatıyla, fakat hakimlik vasfında hiçbir eksilme olmaksızın inceleyecek ve karar verecektir. Ancak, söz konusu kanunda bu gibi müracaatlardan harç alınacağına dair bir kayıt mevcut değildir. Fakat, 21.1.1942 tarih ve 1271 sayılı tefsir kararına göre, bu gibi ihtilafların çözümü için yapılacak müracaatlar ve bu konudaki işlem ve kararlar, harçlar kanunu kapsamına alınmıştır. Buna göre, bu ihtilâflar için hakeme başvuru yapıldığı takdirde başvurma harcı ile karar ve ilam harcı alınacaktır.

---

²³⁰ **Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul s. 918; Bilge/Önen s. 743.**

²³¹ **Umumi, Mülhak Ve Hususi Bütçelerle İdare Edilen Daireler Ve Belediyeler, Sermayesinin Tamamı Devlete veya Belediye veya Hususi İdarelere Ait Daireler ve Müesseseler Arasındaki İhtilafların Tahkim Yoluyla Halli Hakkında Kanun.**

²³² **Başka özel kanunlarda da, örneğin, 3437 sayılı kanunun 51. ve 52. maddelerinde bu gibi ihtilafların hakeme götürülmesi mecburiyeti konulmuştur. Dolayısıyla mecburi tahkimdeki bu tür müracaatlar da, başvurma harcına tabidirler.**

III-İhtiyari Tahkim

İhtiyari tahkim, tarafların iradeleriyle başvuracakları tahkim türüdür²³³. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 516 ve diğer maddeleri gereğince, taraflar, aralarındaki çekişmeyi hakeme başvurmak suretiyle çözüme kavuşturabilirler. Hakemlerin vermiş olduğu karar onanması için yetkili (ve görevli) mahkeme kalemine verilir (m. 532). Bu karar, mahkeme başkanı veya hakem tarafından şerh verilmek suretiyle onanır. Hakem kararlarının bu şekilde onanması, karar ve ilam harcına tabidir (HK m. 3). Buna karşılık, Harçlar Kanununda başvurma harcı alınacağına dair bir düzenleme yoktur. Dolayısıyla, hakem kararları için başvurma harcı alınmayacaktır.

Hakem kararının tasdik işlemi, idari bir işlem olup kanuni prosedürün tamamlanmasından ibarettir²³⁴. Dolayısıyla, burada başvurma harcının alınmaması isabetli bir düzenlemedir. Aynı şekilde, hakeme başvuru halinde de başvurma harcının alınmaması gerekir. Çünkü, hakeme başvurma devlete bir külfet getirmemenin yanında devletin iş yükünü azaltmaktadır.

E-HARÇLARIN HESAPLANMASI

Konusu para veya para ile ölçülebilen bir şey olan davalarda, karar ve ilam harcı, dava dilekçesinde istenen mal ve hakkın miktar veya değeri üzerinden belirlenir. Görevli mahkemenin belirlenmesinde asıl alacak yanında faiz, icra inkar tazminatı ve giderleri dikkate alınmadığı gibi (m. 1,II/c. 2) harçların hesaplanmasında da bu giderler dikkate alınmaz. Bu paranın içinde

---

²³³ Kuru/Arslan/Yılmaz-USul s. 917; Bilge/Önen s. 743.

²³⁴ Öktemer-Başvurma Harcı s. 579; Aksi görüşe göre, mahkemenin hakem kararı tasdik emesi bir formalitede ibaret değildir. Hakimin tasdik faaliyeti bir yargı faaliyetidir (Alangoya-Tahkim s. 201).

yargılama harç ve giderleri yer almaz, yani harçlar salt dava konusu üzerinden hesaplanır.

Müddeabihin değerinin, davacı tarafından (dava dilekçesinde veya HK m. 16,III'e göre sonradan) gösterilmiş olan değerden fazla olduğu sonradan anlaşılırsa, noksan alınmış olan peşin karar ve ilam harcı tamamlattırılır (HK m. 16,IV, m. 30). Aynı şekilde, peşin ödenen karar ve ilam hacninin davanın sonunda ödenmesi gerekenden fazla olduğu anlaşılırsa fazlalık istek üzerine geri verilir (HK m. 31).

Eski düzenlemeye göre, davalı, davadan önce temerrüde düşürülmüş ve davacı, dava dilekçesinde temerrüt tarihinden itibaren faiz istiyorsa, davacı dava dilekçesinde davalının temerrüt tarihini gösterir ve temerrüt tarihinden dava tarihine kadar işlemiş olan temerrüt faizini hesaplayarak, bunu alacağın aslına eklenirdi. Bu dava açılırken, ödenecek olan ¼ oranındaki peşin karar ve ilam harcı, alacağın aslı ve dava tarihine kadar işlemiş olan toplam faiz üzerinden hesaplanırdı²³⁵.

Ancak, yeni düzenlemeye göre, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun (3156 sayılı kanunla değişik) 1. maddesinin 2. fıkrasının göre, "faiz, görev tespitinde hesaba katılmaz". Bu yeni duruma göre, dava tarihine kadar işlemiş olan gecikme faizi davanın müddeabihine dahil olmadığından dava açılırken, peşin ödenecek olan ¼ oranındaki karar ve ilam harcı sadece asıl alacak üzerinden hesaplanır.

---

²³⁵ 4. HD 31.1.1978, 834-1032 (ABD 1978/2, s. 333).

F-HARÇLARIN SONUÇLARI

I-Davanın Açılma Zamanı Bakımından

1-Genel Olarak

Medeni usul hukuku ve maddi hukuk bakımından önemli sonuçlar doğurması nedeniyle, davanın açılma tarihinin belirlenmesi önemlidir. Bir davanın açılmasında, dava dilekçesinin havale edilmesi, harçların ödenmesi ve dilekçenin esas defterine kaydedilmesi olmak üzere üç önemli işlem vardır. Davanın açılma tarihini tespit etmek bakımından, bu işlemlerin tarihlerini belirlemek gerekir.

Dava dilekçesi hakime verilir. Hakim, dava dilekçesini mahkeme kalemine havale eder. Bu havale, hakim tarafından dava dilekçesinin her nüshasına verildiği tarihin yazılması ve altının imzalanması şeklinde olur (Teb. K. m. 8,II; Teb. Niz. m. 10,II). Hakim yoksa, yazı işleri müdürü havaleyi yapar (Yazı İş. Y. m. 18,I). Eğer, dava harca tabi ise, davacıdan başvurma harcı ile karar ve ilam harcı alınır.

Yazı işleri müdürü veya yardımcısı ödenmesi gereken harç ve giderleri hesaplayarak, verilen dava dilekçesinin arkasına birer birer yazar ve davacıdan ister (Yazı İş. Y. m. 14). Dava için gerekli olan harçlar ödendikten sonra, dava dilekçesi mahkeme nezdinde tutulan esas deftere kaydedilir (Yazı İş. Y. m. 7)²³⁶. Davanın açılma tarihi, davanın harca tabi olup olmamasına göre ve bu harcin yatırılıp yatırılmamasına göre farklılık arzedecektir. Ancak, konumuzun

---

²³⁶ İBK 6.2.1984, 7-3 (RG 19.3.1984, sa. 18346, s. 5-15).

harçlarla ilgili olması nedeniyle, harca tabi olmayan davaların açılması çalışmamızın dışında kalacaktır^{237, 238}.

2-Harca Tabi Olan Davalarda Davanın Açılma Zamanına İlişkin Görüşler

Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 178 ve Yazı İşleri Yönetmeliği m. 18,V'e göre, dava dilekçesinin mahkeme kalemine kaydı²³⁹ ile dava açılmış sayılır. Kanunun öngördüğü bu sistem içinde, dilekçe hakime verildikten sonra

---

²³⁷ Bir davanın açılması harca tabi değilse, yani harçtan muaf ise, dava dilekçesinin hakim tarafından mahkeme kalemine havale edildiği gün, dava dilekçesi deftere kayıt edilmiş ise, hakimin dava dilekçesini kaleme havale etmiş olduğu tarih, kayıt tarihi olarak kabul edileceğinden, dava bu tarihte açılmış sayılır. Çünkü, dava dilekçesi ancak bu tarihte davacının tasarrufundan çıkıp, mahkemenin tasarrufuna geçmiş olur (İBK 6.2.1984 7-3: RG 19.3.1984, sa. 18346, s. 5-15). Bununla birlikte davacı, dilekçeyi hakimin havale etmiş olduğu gün mahkeme kalemine vermiş olmasına rağmen, görevli memurun ihmali nedeniyle dilekçe aynı gün deftere kayıt edilmemiş ise, bu durumun davacı aleyhine bir sonuç doğurmaması gerekir. Ancak, burada memurun bu ihmalinin ispat edilmesi oldukça zordur. Fakat, dava dilekçesinin mahkeme defterine kayıt tarihi, hakimin dilekçeyi havale tarihinden daha sonraki bir tarih olabilir (örneğin davacı, dilekçeyi ertesi gün veya daha sonra kaleme getirmiş ise). Bu durum da mahkeme kalemi tarafından belgelendirilmiş ise, dava bu tarihte açılmış sayılır. Eğer, bu durum belgelendirilmez ise, dava dilekçesinin, deftere kayıt işleminin mahkeme kaleminde geciktirildiği kabul edilir ve dava, hâkimin dilekçeyi havale ettiği tarihte açılmış kabul edilir. Aynı şekilde, temyiz isteği harca tabi değilse, dilekçenin temyiz defterine kaydedildiği tarihte, temyiz başvurusu yapılmış sayılır (m. 434,II).

²³⁸ Sözlü yargılama usulünün uygulandığı sulh hukuk mahkemelerinde dilekçe aranmadığı için dava açma iradesinin zapta geçirilmesi yeterlidir (m. 474-475).

²³⁹ Mahkeme kalemine kayıttan maksat, Hukuk ve Ticaret Mahkemeleri Yazı İşleri Yönetmeliğinin 1. maddesinde açıklandığı gibi, dilekçenin verildiğinin mahkeme esas defterinin belli hanesine geçirilmesidir.

harçlarla ilgili olması nedeniyle, harca tabi olmayan davaların açılması çalışmamızın dışında kalacaktır^{237, 238}.

2-Harca Tabi Olan Davalarda Davanın Açılma Zamanına İlişkin Görüşler

Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 178 ve Yazı İşleri Yönetmeliği m. 18,V'e göre, dava dilekçesinin mahkeme kalemine kaydı²³⁹ ile dava açılmış sayılır. Kanunun öngördüğü bu sistem içinde, dilekçe hakime verildikten sonra

---

²³⁷ Bir davanın açılması harca tabi değilse, yani harçtan muaf ise, dava dilekçesinin hakim tarafından mahkeme kalemine havale edildiği gün, dava dilekçesi deftere kayıt edilmiş ise, hakimin dava dilekçesini kaleme havale etmiş olduğu tarih, kayıt tarihi olarak kabul edileceğinden, dava bu tarihte açılmış sayılır. Çünkü, dava dilekçesi ancak bu tarihte davacının tasarrufundan çıkıp, mahkemenin tasarrufuna geçmiş olur (İBK 6.2.1984 7-3: RG 19.3.1984, sa. 18346, s. 5-15). Bununla birlikte davacı, dilekçeyi hakimin havale etmiş olduğu gün mahkeme kalemine vermiş olmasına rağmen, görevli memurun ihmali nedeniyle dilekçe aynı gün deftere kayıt edilmemiş ise, bu durumun davacı aleyhine bir sonuç doğurmaması gerekir. Ancak, burada memurun bu ihmalinin ispat edilmesi oldukça zordur. Fakat, dava dilekçesinin mahkeme defterine kayıt tarihi, hakimin dilekçeyi havale tarihinden daha sonraki bir tarih olabilir (örneğin davacı, dilekçeyi ertesi gün veya daha sonra kaleme getirmiş ise). Bu durum da mahkeme kalemi tarafından belgelendirilmiş ise, dava bu tarihte açılmış sayılır. Eğer, bu durum belgelendirilmez ise, dava dilekçesinin, deftere kayıt işleminin mahkeme kaleminde geciktirildiği kabul edilir ve dava, hâkimin dilekçeyi havale ettiği tarihte açılmış kabul edilir. Aynı şekilde, temyiz isteği harca tabi değilse, dilekçenin temyiz defterine kaydedildiği tarihte, temyiz başvurusu yapılmış sayılır (m. 434,II).

²³⁸ Sözlü yargılama usulünün uygulandığı sulh hukuk mahkemelerinde dilekçe aranmadığı için dava açma iradesinin zapta geçirilmesi yeterlidir (m. 474-475).

²³⁹ Mahkeme kalemine kayıttan maksat, Hukuk ve Ticaret Mahkemeleri Yazı İşleri Yönetmeliğinin 1. maddesinde açıklandığı gibi, dilekçenin verildiğinin mahkeme esas defterinin belli hanesine geçirilmesidir.

davacının elinden çıkar. Çünkü, hakim dilekçeyi alır ve kaleme havale eder, kalem gerekli harç ve giderleri aldıktan sonra, esas deftere kaydeder. Kural olarak, bu işlemler arka arkaya tamamlanır (Yazı İş. Y m. 18,I, II, III)²⁴⁰. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ve Yazı İşleri Yönetmeliğinde, böyle açık bir düzenleme olmasına rağmen, uygulamada, harca tabi davalarda, davanın ne zaman açılmış sayılacağı hususu tartışmalara neden olmuştur.

Bir görüşe göre²⁴¹, davanın açılma tarihi, dava dilekçesinin mahkeme kalemine havale olduğu tarihtir. Mahkeme kaleminin, dilekçeyi mahkeme esas defterine kaydettiği tarihle, hakim dilekçeyi havale tarihinin farklı olması halinde, hakim havale ettiği tarih esas alınacaktır ve harcın ödenmemiş olması, hakim havale tarihine, menfi yönden bir etkisi olmayacaktır.

Bir başka görüşe göre²⁴², davanın açılmış sayılması için, harcın yatırılması (harç pullarının iptal tarihi) gerekir. Çünkü, dava dilekçesinin kabulü

---

²⁴⁰ Bilgisayara geçen mahkemeler bakımında ise, yönetmelikte bu durum dikkate alınarak yeni bir düzenleme yapılmıştır (Yazı İş. Y m. 18a). Bilgisayar kullanan mahkemelerde, harç işlemi tamamlandıktan sonra, dilekçe tevzii bürosu bilgisayarına kayıt edilerek, davacıya bir kayıt fişi verilir ve tevzi bürosu bilgisayarına kayıt tarihi davanın açıldığı tarih olarak kabul edilir (Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul s. 357; Pekcanitez-Usul s. 243).

²⁴¹ Üstündağ-Usul s. 450 vd.; Oktay Çubukgil, Dava Dilekçesinin Hakim Tarafından Mahkeme Kalemine Havale Olunduğu Tarihe Dava İkame Edilmiş Addolunur. Harcın Ödenmemesi Davanın İkame Edilmemiş Sayılmasını Gerektirmez (ABD 1972/5, s. 776-780), s. 777.

²⁴² Bkz. Berkin-Usul s. 89; Kuru-Usul II s.1640; Üstündağ-Usul s. 450 vd.; Bilge/Önen s. 433; Postacıoğlu, davanın açılması bakımından hem esas defterine kayıt hem de, duruma göre, harç pullarının iptali tarihini esas almaktadır. Yazara göre, harçların yatırılmasından sonra esas defterine kayıt mümkünse de, yeni Harçlar Kanunu hükümleri karşısında aksi durum da söz konusu olabilir. Yani, önce dava dilekçesi deftere kayıt edilir, sonra da harç yatırılabilir. Bu durumda, davanın açılması anı olarak, kayıt tarihi esas alınacaktır. Fakat, normal durumlardan önce, harcın ödenmesi ve sonradan mahkeme defterine kayıt

ve esas defterine kaydı ayrı ayrı işlemlerdir. Bu nedenle, harç ödenmedikçe dilekçenin kaydı yapılmaz.

Bir diğer görüşe²⁴³ göre de, dava dilekçesi kabul edilince, kaydı mümkün olacağından, harç ödenmemiş olsa da dava açılmış olur. Ancak, müteakip işlemler, yani davalıya tebligat ve duruşma yapılamayacağı için, dosya işleminden kaldırılır. Bu görüşe göre, dava harç ödendiği tarihte değil, dava dilekçesinin mahkeme kaleminde esas defterine kaydedildiği tarihte açılmış sayılır. Bu görüş, harcın işlem tarihini tevsik etmesine engel olmakla beraber, kanunun esaslarına daha uygundur²⁴⁴.

Alman hukukunda, davanın açılması, ancak dilekçenin davalıya tebliği ile tamamlamakta olup, tevdi edilmiş, ancak tebliğ edilmemiş dilekçe ile davanın henüz açılmamış sayılması düşüncesi hakimdir²⁴⁵. Buna göre, Alman hukuku, bu tasarrufu, yani dava dilekçesinin mahkemeye tevdi ile dilekçenin

---

olacağına göre, bu durumda, harç pullarının iptali tarihi de esas alınabilir (Postacıoğlu-Usul s. 331; Ancak, bu görüş, başka yazarlarca eleştiri almıştır. Buna göre, ortada iki farklı sakınca vardır. Bunlardan birincisi, davacı, harcı ödemekle birlikte dava dilekçesini mahkeme kalemine vermemiş olabilir. Bunun telafisi yoktur. Bu durumda, davanın açılması tarihi olarak harç pullarının iptali tarihini esas almak yerinde olmaz. İkinci durum ise, davacı, dava dilekçesinin harcını ödedikten sonra, dilekçeyi mahkeme kalemine götürdüğü halde, mahkemede görevlinin ihmali nedeni ile, dava dilekçesi esas defterine geç kaydedilmiş olabilir. Ancak, bu sakıncanın giderilmesi mümkündür. Çünkü, dava dilekçesi esas defterine ihmal nedeni ile geç kaydedilmiş ise, bu durum ispatlanarak zararlı sonuçlar ortadan kaldırılabilir. Dolayısıyla, davanın açılma tarihi olarak, dava dilekçesinin esas deftere kayıt tarihini esas almak daha doğrudur (Saim Üstündağ, İddia ve Müdafanın Değiştirilmesi Yasası, İstanbul 1967, s. 11-12, dn. 9).

²⁴³ Berkin-Usul s. 89.

²⁴⁴ Berkin-Usul s. 89.

²⁴⁵ Rosenberg s. 443 (Üstündağ-Usul s. 450'den naklen).

tebliğini birbirinden ayırmıştır. Böylece, birinci safhada yapılan tasarruflara, davanın açılma kuvvetini tanımamıştır. Bu birinci safha ile ikinci safha arasına celse tespiti gibi bir adli muamele sokulmaktadır. Bu işlemin de yapılabilmesi için, mahkeme kalemi, harçlar ödendikten sonra, kendisine tevdi edilen dilekçeyi, yirmi dört saat içinde re'sen celseyi tayin edecek olan hakime, toplu mahkemelerde reise, tevdi etmek zorundadır²⁴⁶.

3-Görüş Ayrılıklarının Nedenleri

Kural olarak, havale tarihi, harçların ödenmesi ve dilekçenin esas defterine kayıt işlemlerinin arka arkaya ve aynı tarihte yapılması gerekir²⁴⁷. Ancak, bu işlemler bazen farklı tarihlerde yapılmaktadır. Bütün tartışmalar, işlemlerin farklı tarihlerde yapılmasından kaynaklanmaktadır²⁴⁸.

Eski Harçlar Kanununa göre, yapılan her işlem için, kaydiye harcı adı altında bir harç alınmaktaydı. Bu durumda, bu harcın tahsil edildiği tarih, o işlemin yapıldığı tarih olarak kabul ediliyordu. Dolayısıyla, kaydiye harcı ödenmemiş olan evrak işleme konulmuyordu. Yeni Harçlar Kanununda, bu harç türünün ortadan kaldırılması tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Ancak, kanundaki bu değişikliğe rağmen, durumda bir değişiklik olmadığını ileri süren yazarlar da vardır²⁴⁹. Dava dilekçesinin esas defterine kayıt konusu, çeşitli ihtimaller dahilinde olabilir.

---

²⁴⁶ Üstündağ-Usul s. 451.

²⁴⁷ Bilge/Önen s. 433.

²⁴⁸ Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul s. 358.

²⁴⁹ Necip Bilge, Medeni Yargılama Hukuku, Ankara 1965,315-316 (Ancak, yazar, kitabının 2. basımında, bu görüşünden vazgeçmiştir. Bkz. s. 385-386).

tebliğini birbirinden ayırmıştır. Böylece, birinci safhada yapılan tasarruflara, davanın açılma kuvvetini tanımamıştır. Bu birinci safha ile ikinci safha arasına celse tespiti gibi bir adli muamele sokulmaktadır. Bu işlemin de yapılabilmesi için, mahkeme kalemi, harçlar ödendikten sonra, kendisine tevdi edilen dilekçeyi, yirmi dört saat içinde re'sen celseyi tayin edecek olan hakime, toplu mahkemelerde reise, tevdi etmek zorundadır²⁴⁶.

3-Görüş Ayrıllıklarının Nedenleri

Kural olarak, havale tarihi, harçların ödenmesi ve dilekçenin esas defterine kayıt işlemlerinin arka arkaya ve aynı tarihte yapılması gerekir²⁴⁷. Ancak, bu işlemler bazen farklı tarihlerde yapılmaktadır. Bütün tartışmalar, işlemlerin farklı tarihlerde yapılmasından kaynaklanmaktadır²⁴⁸.

Eski Harçlar Kanununa göre, yapılan her işlem için, kaydiye harcı adı altında bir harç alınmaktaydı. Bu durumda, bu harcın tahsil edildiği tarih, o işlemin yapıldığı tarih olarak kabul ediliyordu. Dolayısıyla, kaydiye harcı ödenmemiş olan evrak işleme konulmuyordu. Yeni Harçlar Kanununda, bu harç türünün ortadan kaldırılması tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Ancak, kanundaki bu değişikliğe rağmen, durumda bir değişiklik olmadığını ileri süren yazarlar da vardır²⁴⁹. Dava dilekçesinin esas defterine kayıt konusu, çeşitli ihtimaller dahilinde olabilir.

---

²⁴⁶ Üstündağ-Usul s. 451.

²⁴⁷ Bilge/Önen s. 433.

²⁴⁸ Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul s. 358.

²⁴⁹ Necip Bilge, Medeni Yargılama Hukuku, Ankara 1965,315-316 (Ancak, yazar, kitabının 2. basımında, bu görüşünden vazgeçmiştir. Bkz. s. 385-386).

a-Harçların Alınması, Dilekçenin Havalesi ve Esas Defterine Kayıt Tarihlerinin Aynı Olması

Dava dilekçesinin, hakim tarafından mahkeme kalemine havalesi, gerekli harçların alınması ve dilekçenin esas defterine kayıt edilmesi aynı günde yapılıp sona ermiş ise, herhangi bir problem söz konusu olmayıp dava o gün açılmış sayılır (m. 178)²⁵⁰. Bu nedenle, dava açılırken, eğer davanın açılması harca tabi ise, gerekli harçların yatırılmasının unutulmaması gerekir²⁵¹. Mahkemeye verilen dava dilekçesi üzerine, kalemdeki ilgili görevli, ödenmesi gereken harç ve giderleri hesap ederek, dilekçenin arkasına birer birer yazar ve davacıdan ister (Yazı İş. Y m. 14).

b-Harçların Alınması, Dilekçenin Havalesi ve Esas Defterine Kayıt Tarihlerinin Farklı Olması

Dava açılma tarihinin belirlenmesindeki asıl sorun, dava dilekçesinin mahkeme kalemine havale edildiği tarih ile gerekli harçların ödendiği tarih ve dilekçenin esas defterine kayıt tarihinin farklı olması noktasındadır. Bu hususa ilişkin olarak kanunda bir hüküm yoktur²⁵². Bu durumda, davanın hangi tarihe açılmış sayılacağını, sadece Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 178'e göre değerlendirmek, bazı durumlarda, kusuru olmayan davacı için, aleyhte

---

²⁵⁰ Bilge/Önen s. 433; Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul s. 358.

²⁵¹ Harca tabi davalarda, her dava açılırken, davacıdan sulh mahkemelerinde 1.570.000 TL, asliye mahkemelerinde 3.240.000 TL, Yargıtay'da 4.920.000 TL başvurma harcı ve maktu harca tabi olan davalarda karar ve ilam harcının tamamı, nisbi harca tabi olan davalarda nisbi karar ve ilam harcının ¼'i peşin olarak alınır (HK m. 27, 28).

²⁵² Bilge/Önen s. 433.

sonuçlar doğurabilir. Bu nedenle, konuyu Harçlar Kanunu ile birlikte inceleyerek karar vermek yerinde olacaktır²⁵³.

Yargıtay, bazı kararlarında, hakimin, dava dilekçesini mahkeme kalemine havale ettiği tarihte davanın açılmış sayılacağını belirtmiştir. Buna göre, harcın sonradan ödenmiş olması, davanın, hakimin havalesi ile açılmış olma sonucunu etkilemeyecektir²⁵⁴. Ancak, Yargıtay'ın bu görüşü, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 178 ve Harçlar Kanunundaki düzenlemelere aykındır. Çünkü, dava dilekçesinin, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 178'e göre, esas defterine kaydedilebilmesi için, davacının da kendisine verilen kanuni yükümlülükleri yerine getirmesi gerekir. Bu yükümlülükler, davacı tarafından ödenmesi gereken peşin harçlardır.

Davacının, dava açma hakkını kullanabilmesi veya lehine böyle bir hakkın doğmuş olması veya mahkeme kalemini harekete geçirerek davanın açılmasına yönelik olarak gerekli olan işlemleri yapabilmesi için, söz konusu harçları yatırması zorunludur. Harçlar Kanunu m. 27/3 ve m. 32'ye göre, bu harçlar ödenmedikçe müteakip işlemler²⁵⁵ yapılamaz. Ayrıca, Harçlar Kanunu m. 127'ye göre, harçların tamamı peşin olarak ödenmedikçe, dava dilekçesinin esas defterine kayıt işlemi yapılamaz²⁵⁶.

---

²⁵³ Baki Kuru, Hukuk Muhakemeleri Usulü, C. II, İstanbul 1990, s. 1121; Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul s. 358.

²⁵⁴ HGK 4.6.1976, 5/1783-2181 (YKD 1977/4, s. 465); HGK 5.12.1975, 539/1586 (Mustafa Çenberci, Sosyal Sigortalar Kanunu Şerhi, Ankara, 1977, s. 1091); 5. HD 22.2.1972,1528/1412 (ABD 1972/5, s. 779-780); 4. HD 22.12.1975, 9752/12630 (YKD 1976/11, s. 1552-1553); Çubukgil s. 777-780.

²⁵⁵ Müteakip işlemlerden maksat, dava dilekçesinin esas defterine kaydedilmesi ve davalıya tebliği gibi işlemlerdir.

²⁵⁶ 4. HD 15.6.1972, 37210/5743 (RKD, 1973/4-5, s. 188-190).

Harçlar yatırılmadan dava açılmasına ilişkin işlemler yapılırsa, harçların ödenmemesinden dolayı, yazı işleri müdürü, davacı ile birlikte müteselsilen sorumlu olur (HK. m. 128). Dava için gerekli olan harçların ödenmiş olması ile dava dilekçesi davacının tasarrufundan çıkarak, mahkemenin malı haline gelir. İşte, bu gerekçelerden dolayı, gerekli olan harçlar ödenmeden bir davayı açılmış olarak kabul etme, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 178 ve Harçlar Kanununa aykırıdır.

Gerek, doktrindeki bazı yazarlar²⁵⁷, gerekse Yargıtay bazı kararlarında²⁵⁸, Harçlar Kanunu m. 27,III ve m. 32'yi farklı bir şekilde yorumlayarak, dilekçenin kaleme havalesi ile esas deftere kaydının tek bir işlem olarak kabul etmiş, dava dilekçesinin davalıya tebliğini ise, müteakip işlem olarak nitelendirmiştir. Buna göre, harçları ödenmemiş olan bir dava dilekçesi de esas defterine kaydı yapılabilecek ve böylece dava açılmış kabul edilecektir. Ancak, peşin harç ödeninceye kadar, dava dilekçesi davalıya tebliğ edilemeyecek ve dosya işleminden kaldırılmış (m. 409) gibi işlem görecektir. Buna göre, harcın yatırılmamış olmasının yaptırımı, davanın açılmamış sayılması değildir. Tam aksine, dava mevcut ve eldedir; ancak harçları ödenmediği için, davayı yürütme işlemleri askıya alınmıştır. Deyim yerinde ise, burada müracaata bırakılmış bir dava durumu söz konusudur.

Yargıtay ve doktrinde bazı yazarlar tarafından savunulan bu görüş, hem Harçlar Kanununa aykırıdır, hem de kötü niyetli davacılara koruma getirmektedir²⁵⁹. Örneğin, davasını açmakla birlikte, davayı takip etmeye henüz niyeti olmayan, fakat zamanaşımını kesmek isteyen kişiler, sadece

---

²⁵⁷ Postacıoğlu-Usul s. 280; Üstündağ-Usul s. 451.

²⁵⁸ 5. HD 246.1969, 3072/3818 (RKD 1969/12, s. 183-184); 9. HD 7.5.1971, 372/1183 (RKD 1971/6-7, s. 208-209).

²⁵⁹ Kuru-Usul II 1990 s. 1128.

zamanaşımını kesmek için, herhangi bir harç ödemededen, sadece bir dava dilekçesi vermek suretiyle, davalarını açıp müracaata bırakmakla, zamanaşımını kesmiş olacaklar. Bu durum, aynı zamanda mahkemelerin iş yükünü de artıracaktır.

Yargıtay'ın bir başka kararına göre, dava dilekçesinin kaydı yapılmış; ancak, harcı ödenmemiş ise, yine de dava açılmış kabul edilir. Fakat bu halde, davacıya gerekli harçları yatırmaması için süre verilir. Bu süre içinde, gerekli olan harçlar ödenmezse, ancak o zaman dava açılmamış sayılır²⁶⁰. Bu görüş de, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 178 ve Harçlar Kanununa uygun bir görüş değildir. Çünkü, harcı alınmayan bir dava dilekçesi, esas defterine kaydedilmez ve bu nedenle de dava açılmış sayılmaz. Ancak, harçlar yatırılmamış olmakla birlikte, dava açılmış bazı gibi işlemler yapılmış; örneğin duruşma esnasında bu durum farkedilmiş ise, zamandan tasarruf etme açısından, mahkemenin, davacıya, bildirimde bulunarak harçları yatırmaması için bir süre vermesi yerinde olur kanaatindeyiz. Eğer, buna rağmen gerekli olan harçlar ödenmezse, işte o zaman dava açılmamış sayılır.

4-Yargıtay'ın İlgili İçtihadı Birleştirme Kararı

Yargıtay, daha sonra yukarıda eleştirilere maruz kalan görüşlerinden²⁶¹ vazgeçerek, hem Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu, hem de Harçlar Kanununa uygun olarak kararlar vermeye başlamıştır. Bu tartışmaları sona erdirmek amacıyla, Yargıtay'ın vermiş olduğu bir içtihadı

---

²⁶⁰ 4. HD 24.2.1973, 5454/2052 (ABD, 1973/3, s. 583-584); **Bilge/Önen**, s. 436; **Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul** s. 360.

²⁶¹ Bkz. yuk. §.4 F, I, 3.

Birleştirme Kararı'na göre²⁶², harca tabi davalarda, dava, harç ödendiği tarihte açılmış sayılır²⁶³. Harca tabi olmayan davalarda olduğu gibi, dava dilekçesinin, hakim tarafından kaleme havale²⁶⁴ edilmesiyle, dava açılmış sayılmaz. Çünkü, hakimin dilekçeyi havale etmesiyle, dilekçe üzerinde davacının tasarruf yetkisi sona ererek, mahkemenin tasarrufuna geçmiş olmaz. Bunun için, davacının, Harçlar Kanunu hükümlerine göre, ödemek zorunda olduğu harçları da yatırması gerekir.

Böylece, gerekli olan harçların ödenmesi ile, davacının yapacağı bir işlem kalmamış olur. Ancak, bunun için de, dava dilekçesinin harcın ödendiği tarihte, mahkeme kalemine verilmiş ve kaydedilmiş olmalıdır. Yani, harç ödeme ve dilekçe kayıt tarihlerinin aynı olması gerekir. Aksi halde, dava dilekçesi, harçların yatırılmasından sonraki bir tarihte mahkeme kalemine verildiği belgelendirilmiş ise, dava, dilekçenin kaleme verildiği tarihte açılmış sayılır.

Dava dilekçesinin, kalemde herhangi bir nedenle başka bir gün esas deftere kayıt edilmiş olması durumunun, davacı aleyhine herhangi bir sonuç doğurmaması gerekir. Çünkü, davacı harçları yatırmak ve dava dilekçesini teslim etmek suretiyle, kendine düşen görevi yerine getirmiştir. Bundan sonra

---

²⁶² İBK 6.2.1984 7-3 (RG 19.3.1984, sa. 18346, s. 5-15); Baki Kuru, Hukuk Davası Açılırken Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar (İBD 1984/10-11-12, s. 760-769), s. 763.

²⁶³ Aynı İçtihadı Birleştirme Kararı'na göre, harca tabi olmayan davalarda ise dava, hakimin dava dilekçesini havale ettiği tarihte açılmış sayılır. Ancak, burada da hakimin havale ettiği tarihte, dava dilekçesinin mahkeme kalemine verilmiş olması gerekir; Alangoya-Usul I s. 201.

²⁶⁴ Bu havale, hakim tarafından dava dilekçesinin her iki nüshasına, verildiği tarihin yazılması ve altına imzalanması şeklinde olur (Bkz. Teb. K. m. 8,II; Teb. Niz. m. 10, II; Yazı İş. Y m. 18).

da, dilekçe mahkemenin tasarrufuna geçmiş olacağı için, bütün sorumluluk da mahkemeye aittir.

Dava, nöbetçi mahkemeye açılıyorsa, nöbetçi mahkemede açılan davalar, biriktirilip en geç ertesi gün, mahkemeler arasında dağıtıldığı için, dava dilekçesinin davaya bakacak olan mahkemenin esas defterine kaydedilmesi gecikecektir. Bu nedenle, esas defterine kayıt yerine dava dilekçesinin nöbetçi mahkemede kayıtlı olduğu defterine kayıt tarihini yeterli saymak gerekir²⁶⁵. Dava dilekçesi üzerindeki harç pullarının iptali²⁶⁶ ve dava dilekçesinin nöbet defterine kaydı aynı günde olmuş ise, herhangi bir sorun söz konusu olmayıp, dava bu tarihte açılmış sayılır. (m. 178). Buna karşılık, dava dilekçesinin nöbet defterine kaydı, harç pullarının iptalinden sonraki bir tarihte olmuş ise, burada da iki ihtimal ortaya çıkmaktadır:

Birinci ihtimal, harç, davacı tarafından yatırıldıktan sonra, dilekçenin davacıya geri verilmemesidir. Buna göre, harçlar, davacı tarafından ödenip, harç pulları iptal edildikten sonra, dava dilekçesinin nöbetçi mahkemeye gönderilmesi için (nöbet defterine kaydı için), davacıya verilmeyip, bir görevli vasıtası ile gönderilmekte ise, dava dilekçesi üzerindeki harç pullarının iptali tarihinde, dava açılmış sayılmalıdır. Çünkü, davacı, davanın açılmış sayılması için, bütün işlemleri yapmış olduğundan, dilekçenin nöbet defterine geç kayıt edilmesi halinde, davacının herhangi bir kusuru yoktur.

---

²⁶⁵ Kuru-USul II 1990 s. 1131.

²⁶⁶ Davanın nöbetçi mahkemeye açılması halinde, nöbetçi hakim, dava dilekçesini kendi kalemine havale eder. Kalemdeki başkatip, ödenecek peşin harçları hesap ederek dilekçenin arkasına yazar. Davacı da, mahkeme veznesine giderek harcı yatırır. Harcı alan veznedar da, harç pullarını dilekçeye yapıştırır ve pulların üzerine tarih koyduktan sonra, onları imzalamak ve mühürlemek suretiyle iptal eder (Yazı İş. Y m. 15; HK m. 137).

İkinci ihtimal ise, uygulamada olduğu gibi, davacı, mahkeme veznesine harcı yatırdıktan sonra, dilekçe davacıya geri verilmekte ve davacı kendisi dilekçeyi nöbetçi mahkeme kalemine götürmektedir. Bu durumda, davacı dilekçeyi aynı gün nöbetçi mahkeme kalemine vermemiş ise, dava, harç pullarının iptal edildiği gün açılmış olmaz. Dava, dilekçenin, nöbet defterine kayıt edildiği gün açılmış kabul edilir²⁶⁷.

Yukarıda da görüldüğü gibi, dava dilekçesinin esas defterine kayıt edilebilmesi için, hakimin onu havale etmiş olması gerekir²⁶⁸. Şayet, dava dilekçesi, unutmaya gibi nedenlerle hakimin havalesini içermediği halde, harcı, davacı tarafından ödenmiş ve yazı işleri müdürü tarafından esas defterine kaydı yapılmış ise, böyle bir davanın, sadece hakimin havalesinin yokluğu sebebine dayanılarak açılmamış sayılması isabetli değildir²⁶⁹. Çünkü, hakimin havalesi, dilekçenin verildiği tarihin tespiti için önemli olup, davanın açılmış sayılması için geçerli bir unsur değildir. Ayrıca, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununda hakimin havalesinin davanın açılması için şart olduğuna dair bir hüküm de mevcut değildir²⁷⁰.

Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 178'e göre, dava dilekçesinin mahkeme kalemine kayıt edildiği tarihte dava açılmış kabul edilir. Ancak, Harçlar Kanunu m. 127'ye göre, kayda bağlı evrakın harcı peşin olarak alınmadıkça evrakın işleme konmasına imkan bulunmadığı için, dava tarihi olarak, kayıt harcının yatırılması tarihinin tespit edilmesi ve bu durumun belgelendirilmesi zorunludur²⁷¹. Eğer, davacı adli yardım isteminde bulunmuş

---

²⁶⁷ Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul s. 360.

²⁶⁸ Bkz. §.4 F, I, 1; §.4 F, I, 3, a.

²⁶⁹ Kuru-Usul II 1990 s. 1117.

²⁷⁰ 8. HD 22.6.1979, 6154-7150 (Kuru-Usul II 1990 s. 1117).

²⁷¹ HGK 2.4.1969, 9/772-207 (Aldemir s. 185).

ve bu istemi de kabul edilmiş ise, dava dilekçesi, peşin harç alınmadan deftere hemen kaydedilmesi gerekir. Buna karşılık, davacının adli yardım istemi reddedilirse, peşin harcın yatırılması gerekir. Bu durumda da, dava dilekçesinin deftere kaydı hemen yapılır. Her iki durumda da, dava, dilekçenin deftere kaydedildiği tarihte açılmış sayılır²⁷².

İl-İlamın Verilmesi Bakımından

1-Harca Tabi Olmayan veya Maktu Harca Tabi Davalarda İlamın Taraplara Verilmesi

Mahkemelerin nihai kararlarının, davanın taraflarından her birine verilen imzalı ve mühürlü suretlerine ilam denir²⁷³. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 392, mahkeme ilamının mühürlenip imza edildikten sonra, suretlerinin, yazı işleri müdürünce, bir hafta içinde taraflara makbuz karşılığında verileceğini belirtmiştir. Bu maddede, taraflara verilen veya tebliğ edilen karar suretlerinin ilamın aslı olduğuna işaret edilmekte, bu suretlerden karar ve ilam harcı dışında, ayrıca bir de suret harcı alınmayacağı vurgulanmaktadır²⁷⁴.

Bu hüküm, ancak, harca tabi olmayan davalar ile maktu karar ve ilam harcına tabi olan davalar hakkında uygulanabilir²⁷⁵. Çünkü, bu davalarda, ilamın mahkemeden alınabilmesi için, tarafın harç yatırmasına gerek yoktur. Ancak, yazı işleri müdürü, bu halde de, ilamı kendiliğinden tarafa tebliğ edemez. Tarafın, ilam almak için, mahkeme kalemine başvurması ve ilamın

---

²⁷² 4. HD 15.6.1972, 3710-57-43 (RKD 1973/4-5, s. 189).

²⁷³ Tanrıver-İlam s. 39; Bilge/Önen s. 611.

²⁷⁴ Tanrıver-İlam s. 39; Kuru-Usul III s. 3146.

²⁷⁵ Kuru-Usul III s. 3153.

karşı tarafa tebliğ edilmesini sağlamak için de gerekli tebliğ giderini ödemesi gerekir.

2-Nisbi Harca Tabi Olan Davalarda İlamın Tarafalara Verilmesi

Nisbi karar ve ilam harcına tabi davalarda, karar ve ilam harcı ödemedikçe, taraflara ilam verilmez. (HK m. 28/a)²⁷⁶. Harç alınmadan, dava hükme bağlanırsa, verilen hüküm sadece bu yönden bozulur. Çünkü, bu durum, Harçlar Kanunu m. 32'ye aykırıdır. Aynı şekilde, nisbi karar ve ilam harcı ödenmedikçe, yazı işleri müdürü taraflara ilamı tebliğ edemez. Bütün bunlara karşılık, nisbi karar ve ilam harcı ödenmediği halde, taraflardan birisine veya her ikisine ilam verilmiş ise durum ne olacaktır?

Yargıtay uygulamasına öre²⁷⁷, harcı ödenmeden mahkemen alınmış olan ilam, icra dairesi tarafından icra edilemez. Çünkü, ilam harcı verilmedikçe, tarafın usulsüz olarak elde ettiği suret, ilam niteliğini kazanamaz. Eğer, icra müdürü, bu sureti icraya koyacak olursa, icra dairesinin bu işlemine karşı, şikayet yoluna gidilebilir. Çünkü, icra dairesi, kendisine verilen suretten harç alınıp alınmadığını incelemesi gerekir.

Doktrin ise karşı görüştedir²⁷⁸. Buna göre, hüküm, tefhim ile hukuki varlık kazanır. Harcı ödenmediği halde, taraflara ilamın suretini vermiş olan, yazı işleri müdürü taraflarla birlikte müteselsilen sorumlu olur (HK m. 128). Harcı ödenmeden verilen bu ilam, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 492 anlamında bir ilamdır. Yani, karar ve ilam harcının ödenmemiş olması, tarafa verilmiş olan ilam suretinin ilam niteliğini kazanmasını engellemez. Ancak, karar ve ilam harcı ödenmemiş olan ilam ile bundan sonraki işlemler yerine

²⁷⁶ Postacıoğlu-Usul s. 673.

²⁷⁷ 12. HD 20.11.1973, 9995-10235 (İBD 1974/11-12, s. 793-795).

²⁷⁸ Kuru-Usul III s. 3157.

getirilemez. Çünkü, Harçlar Kanununa göre, gerekli harçlar ödenmedikçe, müteakip işlemler yapılamaz (HK m. 27/III, m. 32).

Yine doktrindeki bu görüşe göre, kanundaki “müteakip işlem” kavramı geniş yorumlanmalıdır. Dolayısıyla, ilamın icra dairesinde takibe konulması bu anlamda müteakip işlemlerden sayılması gerekir. Buna göre, karar ve ilam harcı alınmadan ilam takibe konulabilir (İİK m. 35). Fakat, karar ve ilam harcının alınmadığını tespit eden icra müdürü, karar ve ilam harcı ödenmedikçe müteakip işlem olan icra emrini düzenleyemez ve borçluya tebliğ edemez.

Temyize başvurulması bakımından da aynı yol izlenmelidir²⁷⁹. Yani, karar ve ilam harcı ödenmeden, mahkemeden bir şekilde ilam alınmış ise, tarafın bu ilamla temyiz gidebilmesi gerekir. Ancak, harcın ödenmediğini tespit eden Yargıtay, karar ve ilam harcı ödenmedikçe, müteakip işlemleri yapamaz. Yani, temyiz incelemesine başlayamaz.

Yargıtay, vermiş olduğu bir kararında, karar ve ilam harcı ödenmeden alınan ilam ile temyiz süresinin işlemeye başlamayacağını belirtmiştir²⁸⁰. Halbuki, bu şekilde alınan ilamın taraflara verilmesi (tebliği) ile temyiz süresinin işlemeye başlaması gerekir. Ancak, bundan sonraki işlemler, karar ve ilam harcı ödenmedikçe yapılamaz. Harçlar Kanunu m. 27/III ve m. 32'deki müteakip işlem den amaç, yargı organlarının yaptığı işlemlerdir. Tarafların, harcı yatırılmayan ilamla temyize başvurmaları, bu anlamda müteakip bir işlem değildir.

---

²⁷⁹ Kuru-Usul III s. 3158.

²⁸⁰ İBK 4.12.1935, 89-21 (YİBK-I, s. 287).

Mahkeme ilamı, hükmün verilmesi tarihinden itibaren 10 yıl geçmekle zamanaşımına uğrar (İİK m. 39/I; BK m. 135/II). Kararın tefhimi tarihinden itibaren 10 yıldan fazla bir süre içinde ilam, karar ve ilam harcı yatırılmadığı ve bu nedenle de ilam taraflara verilmediği için zamanaşımına uğrar ve buna rağmen, tebliğe çıkarılır ise, yani taraflara verilirse, hüküm aleyhine olan taraf, bunun üzerine, temyiz yoluna başvurarak, hükmü zamanaşımı define dayanarak bozulmasını sağlayabilir²⁸¹.

Nisbi karar ve ilam harcının geri kalan ¼'nün, kararın verilmesinden itibaren iki ay içinde ödenmesi gerektiği yukarıda belirtildi²⁸². Ancak, davayı kazanan taraf, bir an önce ilamı elde etmek isterse, gerekli harçları ödeyerek ilamı alabilir. Daha sonra bu ilamı icraya koyarak ödemiş olduğu harcı karşı taraftan tahsil edebilir²⁸³. Davada haklı çıkan taraf ilamı çabuk elde etmeyi istemezse, iki ayın geçmesini bekler. Bu iki ay sonunda karşı taraf harçları ödemezse, mahkeme onbeş gün içinde, bir yazı ile durumu vergi dairesine bildirir ve harçlar vergi dairesince tahsil edilir (HK m. 37).

---

²⁸¹ **Kuru-Usul** II s. 3160.

²⁸² Bkz. §.4 A, II, 3, a, bb.

²⁸³ **Postacıoğlu-Usul** s. 673.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YARGILAMA GİDERLERİ

Ş. 5-YARGILAMA GİDERLERİNİN TANIM VE KAPSAMI

A-GENEL OLARAK

Yargılama giderleri, davanın görülmesi ve sonuçlanması açısından tarafların doğrudan doğruya ödemek zorunda olduğu paralardır¹. Bu tanım, geniş anlamda olup, yargılama harçlarını da içerir (örneğin, bkz. m. 423/3). Ancak, burada, dar anlamda yargılama giderleri incelenecektir. Dar anlamda yargılama giderleri, dava için gerekli olan bir iş veya hizmetin gerektirdiği bütün giderlere denir². Yargılama giderleri, bağımsız bir varlığı olmayan ve ait olduğu davanın konusunu teşkil eden hak ve alacağa sıkı sıkıya bağlı fer'i haklardandır. Fer'i hakların kaderi daima asıl hakkın sonucuna bağlıdır³.

Yargılama giderlerinin neler olduğu, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 423'de gösterilmiştir. Buna göre, yargılama giderleri şunlardır:

1) Tarife gereğince, mahkeme kalemi vasıtasıyla yapılan giderler (örneğin tebligat giderleri) ile duruşma, keşif, haciz (m. 423/1), delil tespiti ve ihtiyati tedbir giderleri.

---

¹ **Yılmaz-Giderlerin İşlevi** s. 200; **Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul** s. 839; **Türk Hukuk Lügati**, Ankara 1998.

² **Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul** s. 839; **Pekcanitez-Usul** s. 433.

³ **Mustafa Aykoynu**, **Avukatlık Asgari Ücret Tarifelerinin Zaman İtibariyle Uygulanmasına İlişkin Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı'nın Düşündürdükleri** (YD 1978/1-2, s. 191-193), s. 192).

2) Tanıkların yevmiyesi, seyahat ve ikamet giderleri (m. 423/2).

3) Bilirkişi ücret ve giderleri (m. 423/2).

4) Hakem Bilirkişi Ücret ve Giderleri

5) Mahkemede bizzat hazır bulunan tarafların buldukları günlere ait seyahat ve ikamet giderleri (m. 423/5).

6) Avukatlık vekalet ücreti (423/6).

7) Tercüme ve tercüman giderleri.

8) Adalet Teşkilatını Güçlendirme Fonu adına yapılan giderler.

B-YARGILAMA GİDERLERİNİN ÖDENMESİ

I-Taraflarca Hazırlama İlkesine Tabi Davalarda

Bilindiği gibi, medeni usul hukukunda davaya hakim olan birtakım ilkeler vardır. Bunların en önemlilerden birisi tasarruf ilkesi, diğeri de taraflarca hazırlama ilkesidir. Tasarruf ilkesine göre, medenî yargılama sisteminde, hakim bir davayı kendiliğinden inceleyip karara bağlayamaz (m. 72) ve kanunda açık bir hüküm olmadıkça, hiç kimse kendi lehine olan davayı açmaya ve hakkını istemeye zorlanamaz (m. 79). Hakim, tarafların iddia ve savunmaları ile bağlı olup, istekten fazlaya da karar veremez (m. 74)⁴. Aynı şekilde, taraflarca hazırlama ilkesine göre, taraflar iddia ve savunmalarının dayanağı olan vakıaları ve bunların delillerini mahkemeye bildirmeleri gerekir⁵. Yoksa, mahkeme kendiliğinden, tarafların bildirmediği delilleri inceleyemez ve

---

⁴ Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul s. 403-404; Pekcanitez-Usul s. 186; Alangoya-Usul I s. 164.

⁵ Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul s. 405; Pekcanitez-Usul s. 183; Alangoya-Usul I s. 165.

tarafaların yapılmasını talep etmediği işlemleri yapamaz. Bu ilke, aynı zamanda, tasarruf ilkesinin doğal bir tamamlayıcısıdır⁶.

Taraflarca hazırlama ilkesinin uygulandığı davalar, genellikle kamu düzenini ilgilendirmediklerinden, hakim, taraflarca bildirilen vakıaları, yine tarafların getirdiği delillere göre inceler⁷. Bu tür davalarda, vakıaları incelemede ve delillere başvurmada veya gerekli olan işlemleri yapmada iki önemli unsur ön plana çıkar. Bunlardan birincisi "taleptir". Hakim, delillere başvurulmasına veya birtakım işlemlerin yapılmasına karar vermesi için, tarafların talebi şarttır.

İkinci unsur ise, "gerekli giderlerin ödenmesidir". Bir işlemin yapılmasını veya bir delile başvurulmasını isteyen taraf, gerekli olan giderleri, peşin veya verilen süre içerisinde mahkeme veznesine ödemek zorundadır (m. 414)^{8,9}. Aksi halde, kişi bu talebinden vazgeçmiş sayılır. Yoksa, mahkeme bu giderlerin devlet hazinesinden ödenmesine karar veremez. Örneğin, taraf, bilirkişi veya keşfe başvurulmasını istiyorsa, bunun için gerekli olan giderleri yatırmadığı zaman, keşif ve bilirkişi deliline başvurmadan vazgeçmiş sayılır. Bu durumda, mahkeme mevcut delillere göre karar verir.

Demek ki, davanın açılmasından karar kesinleşinceye kadar geçen süreçte yapılacak yargılama giderlerini, giderin doğmasına neden olan işlemde kendi lehine bir sonuç çıkarmak isteyen, bir diğer yönüyle, işlemi talep eden taraf ödeyecektir¹⁰. Yazı İş. Y m. 35,1'e göre, kolaylık olması

⁶ **Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul s. 405.**

⁷ **Kuru-Usul III s. 2659.**

⁸ Çünkü, bu davalarda kamu menfaati olmadığı için, bu giderlerin devlet tarafından ödenmesi beklenemez.

⁹ **Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul s. 840; Alangoya-Usul I s. 369; Pekcanitez-Usul s. 433; HGK 15.5.1974, 605-528 (YKD 1980/10, s. 20-21).**

¹⁰ **Bilge/Önen s. 334.**

açısından, taraflar isterlerse, o dava nedeniyle, ödemeleri gereken harç ve giderlere karşılık olmak üzere, avans mahiyetinde bir miktar para yatırabilirler. Yargılama giderleri, maktu harçlarda olduğu gibi, herhangi bir taksitlendirme yapılmadan bir defada ödenirler.

Kural olarak, bilirkişiye ve keşfe başvurulmasını hangi taraf istemiş ise, bunun için gerekli olan giderleri, o tarafın ödemesi gerektiği yukarıda belirtildi¹¹. Ancak, bazen dava taraflarca hazırlama ilkesine tabi olmasına rağmen, hakim, bilirkişi ve keşif incelemesine re'sen de karar verebilir (m. 275, m. 363)¹². Acaba, bu durumda gerekli olan giderler nasıl ödenecektir?

Bu konuda, doktrinde ileri sürülen bir görüşe göre; bu durumda, hakim, gerekli olan giderlerin, taraflardan birisinin veya her ikisinin, peşin veya belirlenen süre içinde mahkeme veznesine yatırmasına karar verir. Taraflar, peşin olarak veya verilen süre içinde gerekli olan giderleri yatırmazlarsa, hakim, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 415'i dikkate alarak, bu giderleri, ileride haksız çığana yükletilmek üzere, hazine tarafından ödenmesine karar verebilir¹³. Ancak, mahkemenin böyle bir yola başvurmaması,

---

¹¹ Bkz. §.5 B.

¹² **Kuru/Arslan/Yılmaz**-Usul s. 406, 840.

¹³ **Kuru**-Usul III s. 2657; **Kuru**-Usul V s. 5330; **Kuru/Arslan/Yılmaz**-Usul s. 840; **Üstündağ**-Usul s. 770-771; **Aldemir** s. 21; **Pekcanitez**-Usul s. 434; HGK 13.2.1974 (YKD 1975/10, s. 15).; Taraflarca hazırlama ilkesinin uygulandığı davalarda, iki defa bilirkişi incelemesi yaptırılmış olup da, bu iki bilirkişi raporu arasında çelişki söz konusu ise, Yargıtay'a göre, hakim, bu çelişkinin giderilmesi için, üçüncü defa bir bilirkişi incelemesi yaptırmak zorunda olduğundan, taraflar, üçüncü bilirkişi incelemesinin giderlerini ödemezlerse, o zaman, mahkeme bu bilirkişi giderlerinin, ileride haksız çıkan taraftan alınmak şartı ile Devlet Hazinesinden ödenmesine karar vermek zorundadır (HGK 11.2.1970, 5/598-79 (ABD 1970/4, s. 637).

yani giderleri hazinece ödenmesine karar vermesi zorunlu değildir¹⁴. Yargıtay da, bu görüşe paralel olarak vermiş olduğu bir kararında, hakimin, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 415'deki yetkisini kullanabilmesi için, hakimin, elde var olan delillere göre karar verme imkânının olmaması gerektiğini belirtmiştir¹⁵

Ancak, Yargıtay, bir başka kararında, bu konuya ilişkin olarak, farklı bir sonuca varmıştır. Buna göre, hazırlama ilkesine tabi olan davalarda, mahkeme bilirkişi ve keşif incelemesine re'sen karar vermesi halinde, taraflann, gerekli olan giderleri, mahkeme veznesine yatırmaları gerekir. Eğer, taraflar gerekli olan giderleri peşin olarak veya verilen süre içinde yatırmazlarsa, mahkeme bu giderlerin hazinece ödenmesine karar veremez. Hakim, m. 415'deki yetkisini ancak, kanunun kendisine re'sen araştırma yapma hakkı tanıdığı babalık, evliliğin feshi, velayet ve vesayet gibi davalarda kullanabilir¹⁶. Dolayısıyla, dava, mevcut olan delillere göre, incelenip karara bağlanır.

Sonuç olarak, hakim taraflarca hazırlama ilkesine tabi olan davalarda, keşif ve bilirkişi incelemesine karar vermesine rağmen, taraflar gerekli olan giderleri ödemezlerse, hakim bu giderleri Hazineden ödenmesine karar verebilmelidir. Çünkü, hakim re'sen keşif ve bilirkişi incelemesine karar vermiş ise, davanın karara bağlanması için, açıklığa kavuşturulması gereken önemli bir husus görmüş ve bu nedenle, bilirkişiye veya keşfe başvurma gereği duymuş demektir. Bu nedenle, doktrinin görüşü, isabetlidir.

---

¹⁴ Kuru-Usul III s. 2657.

¹⁵ HGK 15.5.1974, 605-528 (Aldemir s. 21).

¹⁶ HGK 15.5.1974 (YKD 1975/10, s. 21); HGK 25.4.1986 (YKD 1988/10, s. 1334).

II-Re'sen Araştırma İlkesine Tabi Davalarda

Medeni yargılama sistemimizde, taraflarca hazırlama ilkesi esas olmakla beraber, istisnai olarak da re'sen araştırma ilkesi uygulanır Re'sen araştırma ilkesinin uygulandığı davalarda, dava malzemesinin hazırlanmasında tarafların yanında, hakim de görevlidir¹⁷. Hakim, davanın ispatı için gerekli olan bütün delillerin re'sen araştırılmasına ve davanın yürümesi için gerekli olan işlemlerin yapılmasına kendisi karar verir^{18, 19}. Bu ilkenin kabul edilmesinin nedeni, kamu yararadır²⁰.

Hakim delillerin araştırılmasına re'sen karar verecek olursa, bu işlemler için gerekli olan giderlerin, taraflardan birisi veya her ikisi tarafından belirlenen süre içerisinde peşin olarak mahkeme veznesine yatırılmasını ister. Hakim tarafından belirlenen süre içerisinde, bu giderler yatırılmazsa veya kişi, bu süre içinde yargılama giderlerini ödeyemeyeceğini beyan ederse, hakim, bu giderleri, ilerde haksız çıkacak taraftan alınmak üzere, devlet hazinesinden ödenmesine karar vermek zorundadır (m. 415, 416)²¹. Çünkü, re'sen araştırma ilkesine tabi olan davalarda, mahkeme gerçek durumu kendiliğinden araştırmakla yükümlüdür. Ancak, uygulamada bu hüküm pek uygulama

---

¹⁷ **Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul s. 407.**

¹⁸ **Kuru-Usul III s. 2658; Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul s. 407; Pekcantez-Usul s. 186; Alangoya-Usul I s. 165.**

¹⁹ Kendiliğinden araştırma ilkesinin uygulandığı davalar, tarafların dava konusu üzerinde serbestçe tasarruf edemeyecekleri davalardır. Boşanma, ayrılık, babalık davaları örnek olarak verilebilir.

²⁰ **Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul s. 405.**

²¹ **Kuru-Usul III s. 2658; Alangoya-Usul I s. 369; Bilge/Önen s. 335.**

bulmamaktadır. Verilen kesin süre içinde giderler ödenmediği takdirde, davaların reddedildiği görülmektedir²².

Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 415'ten anlaşılacağı üzere, re'sen araştırma ilkesinin uygulandığı durumlarda bile, hakim, gerekli olan giderlerin devlet hazinesinden ödenmesine karar vermek zorunda olmayıp, bu durum takdire bırakılmıştır. Ancak, hakim yargılama giderlerinin hazine tarafından ödenmesine karar verirken, bu takdir hakkını serbestçe kullanamaz. Bunun için, yapılacak işlemin veya başvurulacak delilin zorunlu olması gerekir²³. Örneğin, babalık davasında hakim gerçek durumu kendiliğinden araştırmak zorundadır. Bunun için kan tahlili veya DNA testi gerekiyorsa ve taraflar bunun için gerekli olan giderleri ödemiyorsa, hakim bu giderlerin hazineden ödenmesine karar vermek zorundadır.

Giderlerin, devlet hazinesinden ödenebilmesi için, tarafların gerekli olan giderleri peşin veya verilen süre içinde ödememiş olmaları gerektiği gibi, davanın da re'sen araştırma ilkesine tabi olması gerekir. Ancak, yukarıda da belirtildiği gibi, istisnai olarak, taraflarca hazırlama ilkesinin uygulandığı davalarda, mahkeme re'sen bilirkişi ve keşfe başvurulmasına karar vermesi halinde, bunun için gerekli olan giderler taraflarca ödenmez ise, hakim, bu giderin hazine tarafından ödenmesine karar verebilir²⁴.

---

²² Cevdet Çatalkaya/Abdurrahman Tarıkoğulları/Mustafa Hamdi Özcan, Yeni İçtihatlı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu, Ankara 1965, s. 504.

²³ Kuru-Usul II s. 2657.

²⁴ Kuru-Usul V s. 5330-5331.

III-Giderlerin Ödenme Süresi

Davanın tarafları, mahkemeden yapılmasını istedikleri işlemlerin yerine getirilebilmesi için gerekli olan giderleri, süresi içinde, peşin olarak, mahkeme veznesine yatırmaları gerekir (m. 414). Giderler peşin olarak ödenmezse, giderlerin ödemesi için, ilgili tarafa makul bir süre verilir. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununda süreler, kesin²⁵ ve hakimin tayin ettiği süreler²⁶ olmak üzere ikiye ayrılır. Yargılamada uyulması gereken sürelerin çoğunu kanun göstermiştir. Kanunun belirttiği süreler, belli istisnalar dışında artırılıp azaltılamaz²⁷. Ancak, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 166 vd. maddelerde belirtilen şartlar var ise, hakim söz konusu süreyi uzatabilir. Hakim, kesin süre verirken, bu süre içinde gerekeni yapmamsının sonuçlarını ilgili tarafa açık bir şekilde anlatması gerekir²⁸.

Buna karşılık, hakim tarafından tayin edilen süreler, haklı nedenlere dayanmak şartı ile azaltılıp artırılabilir²⁹ veya kişiye yeni bir süre daha verilebilir. Ancak, hakim vermiş olduğu sürenin kesin olduğunu da belirtebilir (m. 163)³⁰. Bunun için, hakim bu sürenin kesin olduğunu açık bir şekilde ifade etmelidir. Hakim, verdiği sürenin kesin olduğunu ara kararında belirtmemiş ise, belirlenen süreyi geçirmiş olan taraf, yeni bir süre verilmesini hakimden

---

²⁵ Bkz. Mehmet **Büyükateş**, Hukuk Usulü İle İlgili Bir Eleştiri ve Usulde Kesin Süre (Bursa BD 1981/6, s. 8.11); 17. HD 19.4.1999, 1222-1501 (Z. **Yılmaz**-Hukukta Giderler s. 193).

²⁶ Bkz. Mustafa **Çetintürk**, Hakimin Tayin Ettiği Süreler (Bursa BD 1981/12, s. 1-2).

²⁷ **Kuru/Arslan/Yılmaz**-Usul s. 862.

²⁸ **Büyükateş** s. 10.

²⁹ **Kuru/Arslan/Yılmaz**-Usul s. 863; 1. HD 11.7.1977, 7538-7970 (YKD 1977/12, s. 1675-1678).

³⁰ **Çetintürk** s. 1; **Aldemir** s. 547.

isteyebilir³¹. Bu şekilde verilen süre kesin olup bir daha yeni bir süre verilemez. Sonuç olarak, yargılama giderleri, gerek kesin süre, gerekse hakim tarafından verilen süre içinde ödenmezse, kişi yapılmasını istediği işlemde vazgeçmiş sayılır.

---

³¹ Çetintürk s. 1.

Ş. 6-YARGILAMA GİDERLERİNİN ÇEŞİTLERİ

A-DAVADA YARGILAMA GİDERLERİ

I-Tebliğat Giderleri

1-Genel Olarak

Tebliğ, kısaca bildirim, yazılı bildirme anlamına gelir³². Tebligat ise, hukuksal bir işlemin ilgili kimsenin bilgisine sunulması için, yetkili makamın yasa ve yöntemine uygun bir biçimde yazı veya ilan ile yapacağı belgeleme işlemi demektir³³.

Tarafların, mahkemelerde yaptıkları işlemlerin, tamamlanıp hüküm ifade edebilmesi için, karşı tarafa tebliğ edilmesi gerekir. Başka bir ifadeyle, mahkemece alınan karar veya yapılan işlem, ancak ilgisine bildirilmekle tamamlanır ve bazı sonuçlar doğurur³⁴. Tebliğ yapılmazsa veya usulsüz tebliğ yapılırsa, yapılan işlem ve alınan karar, hüküm ifade etmeyecektir. Örneğin, kendisine duruşma günü tebliğ edilmemiş kişinin gıyabında duruşma yapılamaz.

Tebliğat, PTT aracılığıyla yapılabileceği gibi, memur eliyle de yapılabilir (Teb. K m. 1; Teb. Niz. m. 1). Yargısal makamlar, genel ve katma bütçeli daireler, belediyeler, köy tüzel kişilikleri, barolar ve noterler kendi memurları eliyle tebligat yapabilirler (Teb. Niz. m. 2). Yabancı ülkelerde, Türk

---

³² Ejder Yılmaz/Tacar Çağlar, Tebligat Hukuku, C. I, Ankara 1999, s. 37.

³³ Yılmaz-Sözlük, s. 704; Yılmaz/Çağlar s. 37; Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul s. 876; Ansay-Usul s. 160; Kuru-Usul IV s. 5510-5511; Pekcanitez-Usul s. 145; Alangoya-Usul I s. 160; Bilge/Önen s. 319; Karafakih s. 98.

³⁴ Yılmaz/Çağlar s. 37; Erdoğan Moroğlu/Timuçin Muşul, Tebligat Hukuku, C. I, İstanbul 1985, s. 3 vd; Pekcanitez-Usul s. 145.

vatandaşlarına tebligat, PTT aracılığıyla yapılmaz (Teb. Niz. m. 41, 42, 43). Yargılama sırasında taraflara veya onların vekillerine yapılan bildirimler tebliği hükmündedir (Teb. Niz. m. 56, 57, 58).

PTT aracılığıyla tebligat yapılabilmesi için, ilgili taraftan tebligat ücreti alınır. Çünkü, PTT, tebligat işlemini gerçekleştirmek için, çeşitli harcamalar yapmak zorundadır. Bu nedenle, yapılan tebligat işlemleri ücrete tabidir³⁵. Mahkemelerce yapılan her tebligat için, bir tebligat ücreti ödenir. Tebligat işlemlerden alınacak ücret tarifeleri, PTT İşletmesi tarafından ayrı bir tarife ile tespit ve tayin edilir (Teb. K. m. 3; Teb. Niz. m. 3)³⁶.

Yabancı ülkelerde yapılacak tebligat ücretleri ise, Adalet Bakanlığınca çıkarılan nizamnameye göre, tebligat çıkaran mercii tarafından alınır (Teb. Niz. m. 6,II). Tebligat ücreti tarifesindeki ücretler, normal posta ücretlerinden daha fazladır. Çünkü, PTT işletmesinin yaptığı hizmetler bunu gerektirmektedir³⁷.

Mahkemelerin kendi memurları ile yapacakları tebligatta, 6245 sayılı Harcırah Kanununun 49. maddesine göre, tazminat alan memur ve hizmetlilere ayrıca zaruri masraf adı altında bir para verilmez. Bunun dışındaki memur ve hizmetlilerden tebliği yapacak olanlara, zaruri masraflar adı altında ödemeler

---

³⁵ **Kuru/Arslan/Yılmaz**-Usul s. 878; **Pekcanitez**-Usul s. 148; **Bilge/Önen** s. 320.

³⁶ 1.6.2001, tarihinden itibaren, PTT Genel Müdürlüğü tarafından uygulamaya konan en son tebligat ücret tarifesi ağırlıklara göre şöyledir:

20gr.=1.750.000 TL.

50gr.=2.250.000 TL.

100gr.=3.000.000 TL.

250gr.=3.500.000 TL.

500gr.=4.000.000 TL.

1000gr.=4.500.000 TL.

³⁷ **Yılmaz/Çağlar** s. 268.

yapılır. Bu ödemelerin miktarı, kendisine tebliğ yapılacak şahsın, bulunduğu, yerin mesafesine nazaran her mali yılbaşında, il idare heyetleri tarafından, o ilin gerek merkez, gerekse bağlı ilçeleri için ayrı ayrı tespit olunur (Tebliğat K. m. 4;Teb. Niz. m. 5).

Yukarıda belirtilen bu zorunlu giderler, sadece Harcırah Kanununa göre tazminat almayan memur ve hizmetlilere ödenir. Jandarma Teşkilat ve Vazife Tüzüğü m. 102'ye göre, jandarma eliyle tebligat yapılması durumunda, ödenmesi gereken tebligat miktarı, her yıl başında il idaresi kurullarınca belirlenir. Tebligat için alınan bu paranın, mahalli mal sandığına veya özel idare veznesine yatırılması gerekir.

Tebliğ giderlerinin ödenmesi, davanın açılma işlemlerini tamamlayan bir işlemdir³⁸. Ancak, dava dilekçesi mahkeme defterine kaydedilmesine rağmen, tebliğ için posta giderleri ödenmemiş olsa bile, dava açılmış sayılır. Bu durumda, bu masrafların nasıl ve ne zaman ödeneceği 7201 sayılı Tebligat Kanunu 5. maddesinde belirtilmiştir. Buna göre, bu masraflarının ödenmesi için bir süre verilir. Bu süre içinde, masraflar ödenmezse, davacı dava açma talebinden vazgeçmiş sayılır³⁹. Bu kişi, daha sonra tekrar dava açacak olursa, yeniden harç ödemesi gerekir. Burada, karşı tarafa bir tebligat yapılmadığı için,

---

³⁸ Üstündağ-Usul s. s. 452.

³⁹ Posta ücreti, kanuni harç ve masraflardan olmayıp, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 414'deki masrafların bir türü olup ve temyiz istemi Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 415, gereğince re'sen icrası emrolunan muamelelerden olmadığından, posta ücretinin hazineden ödenmesine karar verilemeyeceği gibi, posta ücretinin süresinde ödenmemesinden ötürü temyiz edilmemiş sayılmasına karar verme yetkisi Yargıtay'a değil, mahalli mahkemeye aittir (İBK 5.1.1949, 32-1 (RG 13.4.1949, sa. 7181, s. 15950).

diğer taraf lehine muhakeme masraflarına hükmedilemez⁴⁰. Bu durumda, dava hiç açılmamış sayılır.

Karar ve ilam harcının ödenmemiş olması, hükmün tebliğine engel olmamalı, devlet harç ve alacağından dolayı, harç borçlusunu olan tarafı ayrıca takip etmesi gerekir⁴¹. Devlet, harç alacağını teminat altına almaya çalışırken, verilmiş bir hükmü senelerce tebliğe çıkartmadan mahkeme dosyasında bekletmesi, davaların uzamasına ve sürüncemede kalmasına neden olur. Aynı şekilde, mahkemeye verilen bütün dilekçe ve layihaların, yemin ve isticvap davetiyelerinin, Yargıtay'dan gelen bozma ve onama kararlarının re'sen taraflara tebliğ edilmesi gerekir. Temyiz ve karar düzeltme talepleri üzerine, dosya re'sen Yargıtay'a gönderilmelidir⁴².

2-Tebliğat Giderlerinin Ödenmesi

Tebliğat giderleri, yargılama giderlerinin bir türüdür (m. 423/1). Davacı, harca tabi olsun olmasın bütün davalarda dava dilekçesinin davalıya tebliği için gerekli olan tebliğ giderlerini peşin olarak ödemekle yükümlüdür (Teb. K m. 5,I; Teb. Niz. m. 6,I). Ancak, davalıya, dava dilekçesi ile birlikte duruşma günü de tebliğ ediliyorsa, bu durumda, davacı kendisine duruşma gününün tebliği giderini de peşin olarak ödemesi gerekir.

Tebliğat Kanunu m. 5'e göre, tebliğatin yapılmasını talep eden taraf, tebliğat ücretini (tebliğat, ister PTT aracılığıyla, ister zabıta veya memur eliyle

---

⁴⁰ Üstündağ-Usul s. 452.

⁴¹ Kuru-Yargılamanın Çabuklaştırılması, s. 181.

⁴² Bu husus, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 180,I, 429,II, 434,III ve 442/A hükümleri ile kısmen kabul edilmiştir. Bu düzenlemeler, mahkemenin yapacağı diğer tebliğatlara da teşmil edilmelidir.

yapılmış olsun) peşin olarak ödemesi gerekir⁴³. Bunun için, ödenmesi gereken tebliğ gideri kişiye bildirilir. Tebligat gideri başlangıçta tam olarak belirlenemiyorsa, tebligat yapacak olan taraftan tahmini bir avans alınır. Masraf, kesin olarak belirlendikten sonra, bu avanstaki artan bir miktar olursa, ilgiliye iade edilir. Davanın taraflarından birisine veya her ikisine re'sen tebligat yapılması gerekiyorsa, mahkeme bu durumda tebligat giderlerinin hazineden ödenmesine karar verir. Şayet, kişi adli yardımdan faydalaniyorsa, tebligat giderlerini peşin ödeme zorunluluğu yoktur (m. 466/4).

Uygulamada, tebligat giderlerinin karşılanması için, taraflardan pul alınır. Bu pulların tekabül ettiği miktar, dosyada bulunan duruşma zabıt tutanaklarına şerh verilir ve pulları teslim alan kişi, zabıt tutanağını imzalar. Bu şekilde alınan posta pulları, tebligata çıkarılan evraka yapıştırılır. Yapılan tebligat, usulsüz ise, bu tebligat için yapılan giderlerden devletin sorumlu olması gerekir.

3-Tebligat Giderlerini Ödeme Süresi

Kural olarak, tebligat giderleri peşin ödenir, peşin olarak ödenmezse, ödeme için ilgili tarafa bir sürenin verilmesi gerekir. Tebligat giderlerinin ödenmesi için kanunda belirli bir süre mevcut ise, bu süre kesin olduğundan kural olarak hakim bu süreyi uzatamaz. Ancak, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 166 vd. maddelerde belirtilen şartlar var ise hakim söz konusu süreyi uzatabilir⁴⁴.

---

⁴³ Yılmaz/Çağlar s. 272; Pekcanitez-Usul s. 148.

⁴⁴ Yılmaz/Çağlar s. 274; Ancak, adalet hizmetlerinin iyileşmesi ve hızlanması amacıyla, hakim, her durumda, tarafın tebligat giderlerini yatırmasını beklemeyip, kendiliğinden tebligat yapması ve sair işlemlerde bulunması için, ilgili taraftan davanın başlangıcında veya daha sonraki bir aşamada yargılama giderlerini peşin avans olarak alması gerekir. Aynı şekilde, mahkemenin başka yerden getireceği bilgi ve belgeler için elden takip yöntemi yaygınlaştırılmalıdır.

Kanunda tayin edilmiş bir süre yoksa, hakimin makul bir süre vermesi gerekir. Zorunluluk gerektiren durumlarda, bu süre uzatılacağı gibi, kişiye yeni bir süre de verilebilir. Ayrıca, mahkeme verdiği sürenin kesin olduğuna da karar verebilir⁴⁵. Hakim, verdiği sürenin kesin olduğunu ara kararında belirtmemiş ise, belirlenen süreyi geçirmiş olan taraf, yeni bir süre verilmesini hakimden isteyebilir. Bu şekilde verilen süre kesin olup, bir daha yeni bir süre verilemez.

Tebliğat giderleri, peşin olarak veya verilen süreler içinde makul bir mazeret olmadan ödenmezse, ilgili taraf, tebligata ilişkin talebinden, işin esası, tebligat olmadan yapılamayacaksa, bu işin esasından bile vazgeçmiş sayılır(Teb. K. m. 5,II; Teb. Niz. m. 6,II; karşı. madde, m. 414) ve mahkeme de bu yönde karar verir⁴⁶. Örneğin, davacının, dava dilekçesinin davalıya tebliği için gerekli posta giderini, peşin olarak ödemesi gerekir (Teb. K. m. 5,I; Teb. Niz. m. 6,I).

Bir görüşe göre, talepten sarfı nazar sayılma hükmü, davacının sadece tebliğden sarfınazar edilmesi, yani dosyanın işlemde kaldırılması şeklinde anlaşılması gerekir. Dolayısıyla, davacı davasından vazgeçmiş sayılamaz⁴⁷. Ancak, karşı görüşe göre, kanunun yazılış şekli ve gerekçesi dikkate alındığında davacının davasını takip etmekten vazgeçmiş sayılacağını kabul etmek gerekir⁴⁸

---

⁴⁵ Aldemir s. 547.

⁴⁶ Ancak bu durum, davanın açılmamış sayılmasını gerektirmez.

⁴⁷ Yılmaz/Çağlar s. 275; Bilge/Önen s. 436-437; Postacıoğlu s. 380; Moroğlu/Muşul s. 53-54.

⁴⁸ Kuru-USul II s. 1627; Üstündağ-USul s. 452.

Davayı takipten vazgeçme, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 185/1 anlamında davanın geri alınması olmasına rağmen, davacının davasını takipten vazgeçmiş sayılabilmesi için, davalının muvafakati gerekli değildir. Ancak, bu yaptırım, davacının dava dilekçesini davalı tarafa tebliğ için, gerekli giderleri yatırmaması haline ilişkindir. Bu nedenle, tebligat için gerekli olan giderlerin ödenmemesi, her zaman bu yaptırımın uygulanmasını gerektirmez. Örneğin, dava açıldıktan sonra tarafların gösterdikleri tanıkların, mahkemece dinlenebilmesi için gerekli tebligat giderlerinin süresinde yatırılmaması, davayı takipten vazgeçme değil, taraflarca gösterilen tanıkların dinletilmesinden vazgeçmeleri anlamına gelir⁴⁹.

Davayı takipten vazgeçmiş sayılma kararında, davalı lehine yargılama giderlerine hükmedilemez⁵⁰. Tebligat giderlerinin ödenmemesi sebebiyle davadan vazgeçme kararından sonra, bu dava tekrar açılacak olursa, yeniden harç ödenmesi gerekir.

4-Tebligat Giderleri İle İlgili Sorunlar ve Giderilmesi

Bugünkü mevzuat çerçevesinde, hakimin davayı yürütmek için sahip olduğu takdir yetkisi kısıtlıdır. Taraflar, bir işlemin yapılmasını talep edip, giderlerini peşin olarak vermedikçe, hakim, PTT aracılığıyla re'sen hiçbir tebligatı yaptırılamaması nedeniyle, davalar sürüncemede kalmaktadır. Bu olumsuz duruma engel olmak için, hakim, bütün kararlarını PTT ve memur aracılığıyla re'sen tebliğ ettirebilme yetkisine sahip olması gerekir. Bu nedenle,

---

⁴⁹ HGK 29.1.1974, 8/834-1238 (ABD 1975/4, s. 557-558).

⁵⁰ Kuru-Usul II s. 1628; Üstündağ-Usul s. 452.

tebligatın yapılabilmesi için, gerekli gider ve harcın yatırılması beklenmemeli, giderler, davacıdan alınacak olan avanstan ödenmelidir⁵¹.

Bugün, Tebligat Kanununun bir çok maddesi uygulanmamaktadır. Örneğin, mahkemeler, re'sen tebligatı, işin mahiyetine göre, kendi memurları aracılığıyla yapabilmektedirler (Teb. K. m. 41). Re'sen tebligatın bu şekilde yapılması, tamamen mahkemenin takdirine bağlı olup, mahkeme herhangi bir gerekçe göstermek zorunda değildir. Aynı şekilde, Tebligat Kanunu, avukatın avukata tebligatı ve mübaşir eliyle tebligatı düzenlemiş olmasına rağmen, bu kurallar da uygulamada işletilmemektedir⁵². Bunların yerine, her türlü tebligat, posta işletmesi aracılığıyla yapıldığından, tebligat masrafları da artmaktadır.

15.6.1985 gün ve 3220 sayılı Kanunla yapılan değişiklikten önceki haliyle, Tebligat Kanunu'nun 20. maddesine göre, 14, 16 ve 18. maddelerinde yazılı şahıslar, kendisine tebligat yapılacak kimsenin geçici olarak başka bir yere gittiğini söyleyerek tebliği kabul etmekten kaçınırlarsa, bu durum, beyanda bulunanın kimlik bilgileri, tebliğ tutanağının altına yazılarak beyanda bulunan tarafından imzalanması istenirdi. Beyanda bulunan imza atmaktan kaçınırsa, tebliği yapan memur, bu durumu şerh ve imza ederek, tebliğ evrakını, evrakı tebliğe çıkararak makama iade ederdi. Bunun üzerine, ilgili merci uygun bir süre tayin ederek, evrakı ikinci defa tebliğe çıkarırdı. Ancak, ikinci defa tebliğe çıkarılan evrakı, söz konusu maddelerde adı geçen kişiler kabul etmek zorundaydılar.

---

⁵¹ Kuru-Yargılamanın Çabuklaştırılması s. 181; Ayrıca Danıştay'da ve Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 180/I, 434, 442/A hükümlerinde uygulama bu yöndedir

⁵² Teoman Evren, Yargının Hızlandırılması Hususunda Düşünceler (ABD 1986/6, s. 864-869), s. 867.

Bu düzenlemeden görüldüğü üzere, iki defa tebligat yapılarak yargılama giderlerinin artmasına neden olunmaktaydı. 3220 sayılı kanunla yapılan değişiklikle, tebligat sayısı bire indirilerek yargılama giderleri ve zaman kaybı azaltılmıştır. Değişik yeni 20. maddeye göre, tebliğ memuru tebliğ evrakını, 13., 14., 16., 17. ve 18. maddelerinde adı geçen kişilere tebligat evrakını verdiğinde, bu kişiler tebliğ evrakını kabule mecbur olurlar.

Doktrinde, değişik 20. maddenin adil olmayan sonuçlar doğuracağına ilişkin çok ciddi eleştiriler⁵³ yöneltilmiş ise de, bu düzenlemenin yargılama giderleri açısından iyi bir düzenleme olduğu bir gerçektir. Aynı şekilde, tebligat ilanla yapılacak ise, ilanın sadece bir gazetede yapılması yeterli olmalıdır. Teb. K. m. 29/1'e göre, ilânen tebligatın birden fazla gazetede yapılması mümkündür. Bu hüküm, her ne kadar süratle neticeye ulaşmak amacını taşıyor ise de, giderlerin artmasına da neden olmaktadır⁵⁴.

Aynı şekilde, mahkemelerin kendi memurları ile yapacakları tebligatta, ödemelerin miktarı, kendisine tebliğ yapılacak şahsın, bulunduğu, yerin mesafesine göre, her mali yılbaşında il idare heyetleri tarafından o ilin gerek merkez, gerekse bağlı ilçeleri için ayrı ayrı tespit olunur (Tebligat K. m. 4; Teb. Niz. m. 5). Buna karşılık, PTT İşletmesinin belirlediği tarifeye bakıldığında, mesafelere göre, değişmeyen standart ücretler görülmektedir. Giderleri artıran bu uygulamanın önüne geçmek için, tebligat giderlerinde, şehir içi ve şehirlerarasına göre farklı tarifelerin uygulanması gerekir⁵⁵.

---

⁵³ Ejder Yılmaz, Adresinden Geçici Olarak Ayrılanlara Tebligat Kanununa Göre Tebligat Yapılması (Mali Hukuk Dergisi, 1986/3, s. 13-21), s. 14 vd.

⁵⁴ Yusuf Kazancıoğlu, 8.1.1952 Tarihli Hukukta Yargılama Usulü Kanunu Tasarısı Hakkında (ABD 1954/2, s. 140-151), s. 151.

⁵⁵ Halil Makaracı, Adli Tebligat Ücretleri Fahıştir (ABD 1952/99-100, 32-35), s. 33.

II-Tanıkların Davetiye Seyahat ve İkamet Giderleri ile Yevmiyesi

1-Genel Olarak

Tanık, davada taraflar arasında çekişmeli olan olaylar ve durumlarla ilgili olarak duyu organlarıyla edinmiş olduğu bilgiyi mahkemeye bildiren kimsedir⁵⁶. Tanıkların davetiye seyahat⁵⁷ ve ikamet giderleri ile yevmiyesi, yargılama giderleri arasındadır. Bütün bunların hepsine tanık giderleri denir. Mahkeme, tanık dinlenilmesi için ara kara verir. Bu ara kararda tanıkların ücretleri de takdir edilir⁵⁸.

Mahkemede, tanık gösteren taraf, gösterdiği tanıkların ücretlerini (m. 423/2) ve davetiye giderlerini mahkeme veznesine peşin olarak yatırmak zorundadır. Tanığın, tanklık yapacağı süre içinde, seyahat ve ikamet giderleri ve yevmiyesi, yargılama giderleri arasında sayılmıştır. Hakim tarafından verilecek kesin süre içinde, bu ücret ve giderleri ödemeyen taraf, tanık dinletme isteğinden vazgeçmiş sayılır (m. 414).

Ancak, ilgili taraf davetiye giderlerini yatırmamakla beraber, dinlenilmesini istediği tanığı, kendisine verilen süre içinde mahkemeye getirirse, o tanığın dinlenmesi gerekir⁵⁹. Buna karşılık, mahkeme tanığı davetiye ile çağırmak yerine, tanığın tarafça duruşmada hazır edilmesini istemiş olabilir. Tarafın, verilen süre içinde bunu gerçekleştirmemesi halinde, mahkeme tanıkların dinlenilmesinden vazgeçildiğine karar veremez. Çünkü,

---

⁵⁶ **Kuru/Arslan/Yılmaz**-Usul s. 498; **Pekcanitez**-Usul s. 356; **Alangoya**-Usul I s. 306; **Bilge/Önen** s. 522.

⁵⁷ Buna karşılık, taraf vekillerinin yaptıkları seyahat masrafları yargılama giderleri arasında değildir (11. HD 23.1.1981, 114-2220: **Z. Yılmaz**-Hukukta Giderler s. 166).

⁵⁸ **Nejat Tüzün**, Yemin ve Şehadet (ABD 1962/2, s. 279-286), s. 282.

⁵⁹ **Alangoya**-Usul I s. 369.

kural olarak, tanıklar, mahkemeye davetiye ile çağrılırlar (m. 258). Aynı şekilde, taraf, tanıkları duruşmada hazır bulundurması için zorlanamaz⁶⁰ ve tanıklarını mahkemede hazır bulundurmadiğı için, onların dinlenilmesinden vazgeçmiş sayılamaz.

Mahkemenin görevi, tanıklara gönderilecek davetiye giderlerinin miktarını belirleyerek, tanık gösteren tarafa, bu giderleri mahkeme veznesine peşin olarak ödenmesi için süre vermekten ibarettir. Ancak, hakim tarafından verilecek sürelerin asgari ve azami miktarı kanunda düzenlenmiş değildir. Bu nedenle, hakim süreyi tayin ederken tarafların menfaatini⁶¹ ve işlemin yerine getirme niteliğini dikkate alması gerekir.

Tanıklık yapmaktan kaçınmaya hakkı olanlar dışındaki kişilerin (m. 245-246), tanıklık yapmaları zorunludur. Bu nedenle, tanıklık için çağrılan kimselerin, mahkemeye gelerek tanıklık yapmaları gerekir. Geçerli bir mazeretleri olmaksızın, bu çağrıya uymayan tanık, para cezasına çarptırılır. Ayrıca, tanık bu davranışıyla, yargılamanın uzamasına neden olmuş ise, gecikme nedeni ile ortaya çıkan yargılama giderlerinden sorumlu tutulur (m. 253). Tanık, yargılamayı erteleme giderlerine ve cezaya mahkûm edilmekle tanıklık yapma yükümlülüğünden kurtulamaz. Yeniden tanıklık yapmak üzere, duruşma bir başka tarihe ertelenir. Tanık, ikinci duruşmada da tanıklık etmekten veya yemin etmekten kaçınırsa 15 günü geçmemek üzere hapsedilir.

Kanunumuzda, geçerli bir mazereti olmadan duruşmaya gelmeyen tanıklar için yaptırımlar öngörölmüş iken, geçerli bir mazereti olması durumunda, ne gibi tedbirlerin alınacağı düzenlenmemiştir. Böyle bir durumun

---

⁶⁰ Üstündağ-Usul s. 738.

⁶¹ Alim Taşkın, Medeni Usul Hukukunda Tanık Dinlenilmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1990, s. 34.

varlığı halinde, örneğin telefon, yazılı beyan, hakimin, tanığın bulunduğu yere gitmesi, istinabe gibi yollarla tanığın ifadesinin alınabilmesi mümkün olabilmelidir⁶².

2-Tanık Giderlerinin Kapsamı

Bir tanığın mahkemede dinlenilmesi için, ona tebliğ yapılması gerekir. Tanığın dinlenilmesini isteyen taraf, her şeyden önce, tebliğ için gerekli olan giderleri mahkeme veznesine yatırmak zorundadır. Tanıklara verilecek ücret ve yapılacak masrafların miktarı, zaman kaybından doğan zarar, bölgenin sosyal, iktisadi ve ulaşım durumu dikkate alınarak mahkeme tarafından takdir edilir. Tanığa ödenen meblağ, yolculuk, oturma giderleri ve yevmiyeden oluşur⁶³. Uygulamada tanıklara verilmesi gereken ücretler ve diğer giderler, çoğu zaman geç verilmekte ve tanıklar mağdur olmaktadır.

III-Bilirkişilik Ücret ve Giderleri

1-Genel Olarak

Hakimin, önüne gelen bir uyuşmazlığı, sadece hukuk bilgisine dayanarak çözümlenmesi bazı hallerde mümkün olmayabilir. Bu tür uyuşmazlıklara, hukuk kurallarının uygulanabilmesi için, başka özel ve teknik bilgilere ihtiyaç vardır. Mesleği hukukçuluk olan hakimin, böyle hallerde özel ve teknik bilgi sahibi kişilerden faydalanması gerekir⁶⁴. İşte, bir davada çözümü,

---

⁶² Selçuk Öztekin, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Adaletin “İşleyişini İyileştirmeye Yönelik Medenî Usulü İlkeleri” Konulu Tavsiye Kararı (HAD 1986/1, s. 9-20), s. 11.

⁶³ Postacıoğlu-Usul s. 670-671; Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul s. 500.

⁶⁴ Ahmet Kılıçoğlu, Yargıda Bilirkişi Çıkmazı (ABD 1986/5-6, s. 663-666), s. 644; F. Feza Üstünkaya, Yargıç Karşısında Bilirkişi Raporunun Hukuki Değeri (ABD 1982/4, s. 84-95), s. 84 vd.;

hakim tarafından bilinmeyen özel ve teknik bilgiyi gerektiren durumlarda, oy ve görüşüne başvurulmuş üçüncü kişiye bilirkişi denir (m. 275)⁶⁵.

Bilirkişiye başvurulmasına gerek olup olmadığına karar vermede son söz hakimindir. Ancak, bilim ve teknolojinin beraberinde uzmanlaşmayı getirmesi⁶⁶, bilirkişiye başvurmayı zorunlu hale getirdiği için, hukuk yargılamasında, bilirkişi raporlarının etkisini ve önemini artırmıştır⁶⁷. Bilirkişi, uyuşmazlık hakkındaki, bilgi ve düşüncelerini, yaptığı araştırma sonuçlarını, rapor halinde mahkemeye sunar. Bu rapora, taraflardan birisi itiraz edecek olursa, mahkeme yeni bilirkişi incelemesi yapılmasına karar verir. Yeni bilirkişi incelemesinin giderlerini, bilirkişi raporuna itiraz eden taraf ödemek zorundadır.

Bilirkişi, kendisine verilen görevi, kanuna uygun olarak yerine getirebilmesi için, bir takım yaptırımlara tabi tutulmuştur. Bu yaptırımlar, bilirkişi giderleri bakımından önem arz etmektedir. Mahkemeye gelmeyen veya gelip de görevlerini yerine getirmekten kaçınan bilirkişiler için tanıklara ilişkin hükümler uygulanır (m. 278,III). Bu hükümler, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 253. ve 271. maddeleridir.

Bazen de, bilirkişinin kanuna uygun olmayan davranışının nasıl bir yaptırıma tabi tutulacağı konusunda belirtilmemiştir. Örneğin, bilirkişilerin raporlarını verecekleri azami süre, kanunda düzenlenmiş olup bu süre 3 aydır

---

⁶⁵ **Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul** s. 508; **Pekcantez-Usul** s. 350; **Şakir Altay**, **Bilirkişi Mütalaası ve Hakim** (AD 1957/8, s. 732-736), s. 732; **Muhsin Tuğsavul**, **Takdiri Deliller** (AD 1952/6, s. 768-795), s. 788; **İlker Hasan Duman**, **Hukuk Mahkemesi'nde Bilirkişilik** (ABD 1984/5, s. 741-763), s. 741; **Alangoya-Usul I** s. 313; **Bilge/Önen** s. 538.

⁶⁶ **Ejder Yılmaz**, **Uygulamada Bilirkişilik ve Bilirkişi Raporları** (Mali Hukuk Dergisi, 1996/62, s. 12-31), s. 12-13.

⁶⁷ **Örneğin**, DNA testlerinde yüzde yüze yakın sonuçlar elde edilebilmektedir. Mahkemeler de büyük ölçüde bu raporları doğrultusunda karar vermektedirler.

(m. 281,III)⁶⁸. Ancak, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununda, bu süre içinde rapor verilmezse, bilirkişiye nasıl bir yaptırım uygulanacağı hususunda bir hüküm yoktur. Yargılamanın sürüncemede bırakılmasını veya yeniden bilirkişiye gidilmesini engellemek amacıyla, bir yaptırımın getirilmesi, yerinde bir düzenleme olacaktır. Nitekim, tasarruğun 208. maddesinde, bilirkişilik görevini süresi içinde yerine getirmeyenler hakkında, hakimce takdir edilen bilirkişi ücretinden indirim yapılabileceği kabul edilmiştir⁶⁹.

2-Bilirkişi Ücretinin Ödenmesi

Davanın taraflarından birisi, bilirkişi deliline başvurmuş ve mahkeme de bu talep üzerine bilirkişi incelemesi yaptırmış ise, bilirkişinin bu incelemesi ve emeğine karşılık olarak, bilirkişiye bir ücret verilir (m. 423/2)⁷⁰. Bilirkişi ücretinin miktarı, hakim tarafından takdir olunur (m. 285)⁷¹. Ancak, hakimin bilirkişi ücretini hangi ölçütlere göre takdir edeceği kanunda belirtilmiş değildir ve bu hususda herhangi bir tarife de yoktur⁷². Fakat, bu durum, hakimin bilirkişi ücretini istediği gibi takdir edebileceği anlamına gelmez.

---

⁶⁸ Ejder Yılmaz, Hukukumuzda Bilirkişilik Kurumu (Yaklaşım, 1996/42, 26-31), s. 30

⁶⁹ Özdemir s. 342-343.

⁷⁰ Bilirkişilere verilen ücretler, gelir vergisinden muaftır (Gelir Vergisi Kanunu m. 24/3).

⁷¹ Üstündağ-Usul s.756.

⁷² Buna karşılık, Alman hukukunda bilirkişiye verilecek ücret, hakim tarafından değil, kanun ile belirlenmiştir (ZPO.§ 413). Bunun için, Alman Hukukunda “Bilirkişiler ve Tanıklara Ödenecek Ücretlerle İlgili Kanun vardır. Bu kanun, 18 maddeden ve bir tarifeden oluşur. Bu kanuna göre, bilirkişi ücreti saat başına 50 ile 100 mark arasında değişmektedir. Saat başına düşen ücretinin belirlenmesinde, işin niteliği, bilirkişinin uzmanlığı, konunun karmaşıklığı dikkate alınır (m. 3). Tarafların bilirkişi ücreti konusunda anlaşma yapabilmeleri mümkündür (m. 7), (Ejder Yılmaz, Türk Hukuku ile Karşılaştırmalı Olarak Alman, İsviçre ve Avusturya Hukuklarında Bilirkişilik, II. Bilirkişi Eğitim Semineri, TURMOB 1996 s. 3-27), 12-13.

Bilirkişi ücreti, yolculuk giderleri ile diğer giderler, kaybedilen zaman, inceleme için verilen emek, yapılan incelemenin niteliği ile ekonomik şartlar dikkate alınarak, hakim tarafından takdir edilir (m. 285)⁷³. Ancak, takdir edilen ücret, haksız bir menfaat sağlayacak derecede yüksek de olmamalıdır⁷⁴.

Kendisinden bilirkişi ücretini ödenmesi istenen taraf, bilirkişi ücretinin yüksek olduğunu iddia ediyorsa, mahkemeden bu ücretin indirilmesini isteyebilir. Mahkeme, tarafın bu talebini reddederse, taraf, asıl hükümlerle birlikte talebin reddine ilişkin bu ara kararın temyiz edebilir. Mahkeme, bilirkişi ücretinin indirilmesine karar verirse, buna karşı bilirkişinin başvuracağı bir kanun yolu yoktur⁷⁵. Bilirkişi, ancak, mahkemeden, tarafın talebi ile indirilen bilirkişi ücretinin artırılmasını isteyebilir⁷⁶. Bu yönde verilen mahkeme kararı, ara karar niteliğindedir.

Mahkeme, bilirkişi ücretinin artırılmasına karar verirse, taraflar buna aynı mahkemede itiraz edebilirler. Mahkemenin itiraz üzerine vereceği karar da, bir ara karardır. Taraf, bilirkişi ücretinin artırılan bölümünü ödemezse, mahkeme, ilgili tarafı bu kısım ücreti ödemeye zorlayamaz⁷⁷. Aynı şekilde, asıl dava hakkındaki hüküm kesinleşmeden önce, artırılan bilirkişi ücretinin ödenmesi için, taraflara karşı icra takibi yapma veya dava açma imkanı da yoktur. Çünkü, bilirkişi ücretinin artırılmasına ilişkin ara kararın asıl hükümlerle birlikte temyiz edilince bozulma ihtimali mevcuttur.

---

⁷³ **Kuru/Arslan/Yılmaz**-Usul s. 518; **Postacıoğlu**-Usul s. 670-671.

⁷⁴ **Pekcanitez**-Usul s. 354.

⁷⁵ **Kuru**-Usul III s. 2793.

⁷⁶ **Pekcanitez**-Usul s. 354.

⁷⁷ Eğer, artırılan bilirkişi ücretini ödemeyen taraf, bilirkişi raporuna itiraz ederek bilirkişiden ek rapor alınmasını istemiş olup da kendisine verilen kesin süre içinde artırılan bilirkişi ücretini ödemezse, ek rapor alınması talebinden vazgeçmiş sayılır.

Bilirkişi, mahkemenin dava hakkındaki hükmü kesinleştikten sonra, artırılan bilirkişi ücretinin ödenmesi için, hükümde, yargılama giderleri kendine yükletilen tarafa (m. 417) karşı ilamsız icra takibi yapabilir veya alacak davası açılabilir. Bu durumda, mahkemenin bilirkişi ücretinin artırılmasına ilişkin kararı, İcra ve İflas Kanunu m. 68,1 anlamında "resmi dairelerin veya yetkili makamların yetkileri dahilinde ve usulüne göre verdikleri belge" niteliğinde kabul edilmesi gerekir⁷⁸.

Uygulamada, bilirkişi, raporunu mahkeme kalemine verince (m. 282), bilirkişi ücreti hemen kendisine ödenmektedir. Halbuki, hakim bilirkişi raporunu incelemeyen, ücretin bilirkişiye ödenmemesi gerekir. Çünkü, bilirkişi raporu yetersiz ise, hakim bilirkişi ücretinden indirim yapabilmelidir⁷⁹.

3-Bilirkişi Giderlerine İlişkin Sorunlar

Ülkemizde, hakimlerin, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun bilirkişiye ilişkin hükümlerinin konuluş amacına uygun olmayan biçimde, bilirkişiye başvurmaları, sürekli eleştiri konusu yapılan bir durumdur⁸⁰. Başka bir ifadeyle, çeşitli nedenlerle Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun bilirkişiye ilişkin hükümlerinin yanlış uygulanması veya en azından titizlikle uygulanmaması sonucunda, bilirkişilik uygulamasına olan güven zedelenmiştir. Bu güvensizliği giderme, yasama meclisinin olduğu kadar, Yargıtay'ın da görevleri arasındadır.

---

⁷⁸ Buna karşılık mahkemenin bilirkişi ücretine ilişkin kararı ilam niteliğinde (İİK m. 38) değildir (Bkz. 4. HD 8.1.1976, 481-146: YKD 1977/4, s. 483-486).

⁷⁹ Kuru-Usul III s. 2794.

⁸⁰ Mücahit Tanrıverdi, Medeni Usul Hukukunda Bilirkişilik (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 1991, s. 42; Ansay-Usul s. 273; Kuru-Usul III s. 2631-2632; Adalet Bakanlığının 5.1.1941 tarihli tamimi.

Bu müesseseye başvurmada ve mahkemelerin verdiği kararlarda bilirkişiliğin oynadığı rol itibarıyla çeşitli sorunlar yaşanmaktadır. Bilirkişiliğin giderlerine ilişkin sorunlar bunlardan bir tanesidir. Hukuk kurallarının genel amacı, adaleti çabuk, doğru ve ucuz gerçekleştirmektir. Bilirkişiyeye sadece teknik bilgiyi gerektiren durumlarda başvurulması gerekir⁸¹.

Bir davada, bilirkişiyeye başvurulup vurulamayacağı, hakimin takdirinde olan bir durumdur. Ancak, hakim bu takdir yetkisini kullanabilmesi için, ortada çözümlü özel ve teknik bilgiyi gerektiren bir durumun olması gerekir. Hakim, mesleğinin gerektirdiği genel ve hukuki bilgi ile çözümlenmesi mümkün olan konularda bilirkişiyeye başvuramaz. Ancak, uygulamada bu kavram geniş olarak yorumlanmakta, neredeyse hakim her davada bilirkişiyeye başvurmaktadır. Uygulamada görüldüğü üzere, kira tespit davalarında bile bilirkişiyeye gidilmektedir. Bu da, uygulamada, doğal olarak, yargılama giderlerinin artmasına neden olmaktadır.

Kanuna göre, bilirkişi bir adet olarak seçilebilir ve üç kişiden fazla da seçilemez (m. 276,III). Kanunun bu maddesinden anlaşılacağı üzere, iki kişinin de bilirkişi seçilmesi mümkündür. Bilirkişi sayısının birden fazla olması halinde, bu bilirkişilerin bir araya gelip konuyu müzakere etmeleri gerekir. Bu bir zorunluluktur⁸². Bu zorunluluğun amacı, birden fazla bilirkişinin bir araya gelerek sorunu görüşmeleri ve bunun sonunda sadece bir rapor verilmesidir. Bu raporun oy birliği ile verilmesi gerekmez. Oy çokluğu ile raporun verilmesi yeterlidir.

---

⁸¹ Teknik konuyu gerektiren konularda hâkimin bilirkişiyeye başvurusu zorunlu olmalıdır. Örneğin hakim, adli tıp heyeti tarafından verilen raporları takdir edemez. Bu rapora uygun olarak hüküm vermek mecburiyetindedir (M. R. Belgesay, Ehli Vukuf Mütalaasının İlmi Değeri ve Kanuni İspat Kuvveti (İHFM 1944/3-4, s. 543-548), s. 543.

⁸² Yılmaz-Uygulamada Bilirkişilik s. 23; Yılmaz-Bilirkişilik Kurumu s. 29.

Ancak, bilirkişi sayısının iki olması ve bu iki bilirkişinin görüş birliğine varamamaları durumunda, yeniden bilirkişi incelemesine gitmek zorunluluğu doğacaktır. Bu durum da, bilirkişiye ilişkin olarak yapılması gereken giderleri artıracaktır. Bilirkişi sayısının kaç olacağını takdir etme yetkisi hakime aittir. Dolayısıyla, yukarıdaki sakıncayı önlemek için, bilirkişi sayısının bir ve üç olmasında usul ekonomisi bakımından fayda vardır⁸³. Ayrıca, konusu düşük olan davalarda, hakimin birden fazla kişiye başvurmaması yerinde bir davranış olacaktır. Yani, zorunlu olmadıkça, hakim birden fazla bilirkişi tayin etmemesi gerekir⁸⁴.

Bilirkişi incelemesine, «özel ve teknik bilgiyi gerektiren konularda» gidilebileceğine göre, bilirkişi olarak, ancak bu bilgiye sahip kişiler tayin edilebilir⁸⁵. Kendilerine müracaat edilen konu hakkında istenilen özel ve teknik bilgiye sahip olmayan kimseyi bilirkişi olarak atamak, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununa aykırıdır. Bu nedenle, hakimin, bilirkişi olarak tayin edeceği kişinin, mahkemede görülmekte olan olayda, uzman ve güvenilir bilgiye sahip olup olmadığına dikkat etmesi gerekir. Uzman olmayan kimselerin bilirkişi tayin edilmesi, ikinci kez bir bilirkişiye gidilmesine neden olduğundan, usul ekonomisine tamamen aykırı sonuçlar doğmaktadır.

Hakim, bilirkişi raporuyla bağlı değildir (m. 286). Acaba, bilirkişi raporlarından tatmin olmayan hakim, kaç defa bilirkişiye başvurabilecektir? Yargıtay, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 286'ya, "hakim bilirkişi

---

⁸³ Pekcanitez-USul s. 352.

⁸⁴ Ali Kalay, Bilirkişilik Kurumu-Fayda ve Sakıncaları (Maliye Dergisi,1980/48, s. 148-159), s. 151.

⁸⁵ Ramazan Arslan, Bilirkişilik Uygulaması ve Bu Uygulamaya Yargıtay'ın Etkisi, 26.1988 günü Yargıtay'ın Kuruluşunun 120. Yılı Sempozyumunda Sunulan Bildiri (YD Özel Sayı, 1989/1, s. 156-183), s. 171.

raporunu yeterli görmezse, yeniden bilirkişi incelemesi yaptırması (m. 284) gerektiği" şeklinde anlamaktadır⁸⁶. Yargıtay'ın görüşlerinden ve uygulamadaki durumdan anlaşıldığı üzere, hakim, hüküm için geçerli bilirkişi raporu verilinceye kadar, bilirkişi incelemesi yaptırmak ve yeterli bulduğu bilirkişi raporuna göre karar vermek zorundadır. Ancak, bilirkişiye başvuru sayısı artıkça, taraflara yüklenecek olan mali külfet de artacaktır⁸⁷.

Uygulamada bilirkişi ücretleri tatminkar değildir. Hukukumuzda, kural olarak, bilirkişilik teklif edildiğinde bilirkişilik yapma zorunluluk olmadığı için⁸⁸, işin uzmanı olan kişiler bilirkişilik yapmaya yanaşmamaktadırlar. Dolayısıyla, bilirkişi ücretlerinin tatminkar hale getirilmesi gerekir. Ayrıca, hukukumuzda bilirkişi ücretleri belli normlara bağlanmadığı için, uygulamada birçok uyuşmazlık ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, bilirkişi ücretlerinin tayininde açık bir düzenlemeye ihtiyaç vardır.

Alman hukukunda tanık ve bilirkişilere ödenecek ücreti belirleyen, onsekiz madde ve bir tarifeden oluşan bir kanun mevcuttur. Buna göre, bilirkişinin saat başına ücreti 50 ile 100 mark arasında değişmektedir. Bu ücretin belirlenmesinde, işin niteliği, bilirkişinin uzmanlığı, kanunun karmaşıklığı göz önüne alınır⁸⁹. Bilirkişi giderlerinin, başlangıçta tahmin

---

⁸⁶ 2. HD 10.12.1970, 5018-6437 (RKD 1971/2, s. 52); 2. HD 11.9.1975, 6948-6497 (YKD 1976/2, s. 144-145).

⁸⁷ Çetin Aşçıoğlu, *Yargılama Çalışmalarında Bilirkişilik Sorunu ve (Hukuk Davalarında) Nitelendirmede Bilirkişinin Görevi* (TBBD 1992/3, s. 349-368), s. 358.

⁸⁸ Ancak, bu kuralın istisnaları da vardır. Buna göre, bilgisine başvurulacak hususu bilmeksizin sanatını yürütmesi mümkün olmayan ve sanatını herkesin bildiği şekilde yapanlar (m. 278; CMUK m. 268,I, II), resmi bilirkişiler ve mahkemeye başvurarak bilirkişilik yapmaya hazır olduklarını bildirmiş olanlar bilirkişilik yapmak zorundadırlar.

⁸⁹ Yılmaz-II. Bilirkişilik Semineri s. 11.

edilenin çok üzerine çıkması hallerinde, bilirkişi durumu mahkemeye bildirmek zorundadır.

Bilirkişinin görevinin kapsamı, uyuşmazlık konusu olayı ilgilendiren alan çerçevesinde olmak üzere, özel veya teknik bilgisini ortaya koymakla sınırlıdır. Bilirkişi, bu anlamda, objektif uzmanlık alanını oluşturan konuda tarafsız bir tutum takınarak rapor vermesi gerekir. Görevi rapor vermek olduğu halde, rapor vermemekte direnen, ücret azlığından şikayet edip rapor vermekten kaçınan bazı bilirkişiler, dava sahiplerine başvurup, ek ücret talep etmekte, verilmediği takdirde, raporun yazılmasını geciktirmekte, ek ücret verildiği zaman lehte rapor yazma yoluna gitmektedirler⁹⁰. Adalet etiğiyle bağdaşmayan bu davranışlar, hukuki bir kurum olan bilirkişiliğe olan güveni zedelemektedir.

IV-Hakem Bilirkişi Ücret ve Giderleri

Taraflar, aralarındaki belli bir uyuşmazlık konusunun miktarının ve niteliklerini tespit ettirdikleri belirli kişiler veya kurullara hakem-bilirkişi denir⁹¹. Hakem bilirkişiler, sadece kendilerine sorulan hususları tespite yetkili ve görevlidirler⁹². Örneğin, bir zararın tespiti hakem bilirkişi tarafından yapılır.

Hakem-bilirkişiler, normal bilirkişilerden farklı oldukları kadar hakemlerden de farklıdırlar⁹³. Hakem-bilirkişi ücret ve giderleri taraflarca yarı yarıya ödenir⁹⁴. Hakem-bilirkişi sözleşmesinde bu ücret ve giderlerin davada

---

⁹⁰ Gürtan Demirer, Bilirkişilik ve Uygulamadaki Sorunları (ABD 1976/6, s. 1030-1037), s. 1033.

⁹¹ Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul s. 919; Pekcanitez-Usul s. 480; Alangoya-Usul II s. 130.

⁹² Pekcanitez-Usul s. 480.

⁹³ Bkz. Üstündağ-Usul s. 939.

⁹⁴ Kuru-Usul II s. 2913.

haksız çıkan taraftan istenemeyeceğine ilişkin bir açık hüküm yoksa, mahkemenin normal bilirkişi giderlerinde olduğu gibi, hakem-bilirkişi giderlerini de haksız çıkan tarafa yüklemesi gerekir. (m. 423/2, m. 417).

V-Taraflara Ait Seyahat ve İkamet Giderleri

Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 423/5'e göre mahkemede bizzat hazır bulunan tarafların buldukları günlere ait seyahat ve ikamet giderleri de yargılama giderleri arasındadır. Bu giderlerin hüküm altına alınabilmesi için, tarafın seyahat ve ikamet giderlerini belgelendirmesi gerekir⁹⁵.

Ancak, taraf vekilinin seyahat ve ikamet giderleri yargılama giderleri arasında değildir. Vekili bulunduğu halde, mahkemede bizzat hazır bulunan taraf, yalnız seyahat giderleri ile bir günlük yevmiye alabilir. Ancak, hakim o tarafın bizzat isticvabına veya yemin etmesine karar vermiş ise, taraf bu günler için de yevmiye alabilir (m. 423/son).

VI-Keşif Giderleri

1-Genel Olarak

Hakim, yanında zabıt katibi hazır olduğu halde, dava konusu şeyi inceleyerek onun hakkında bütün duyularıyla, doğrudan doğruya veya nezareti altındaki şahit ve bilirkişiyi dinleyerek edindiği bilgiyi tutanakla tespit etmesine

---

⁹⁵ HGK 24.5.1967, 224-229 (Aldemir s. 581).

keşif denir⁹⁶. Hakim, gerek re'sen gerek iki taraftan birisinin talebi üzerine, davanın her halinde çekişmeli mahallin keşfine karar verebilir (m. 363).

Davanın taraflarından birisi veya her ikisi, keşif deliline başvurmak istiyorlarsa, keşfin yapılması için gerekli olan giderleri karşılamaları gerekir⁹⁷. Mahkeme, keşfe, taraflardan birisinin veya her ikisinin isteği üzerine karar verebileceği gibi, re'sen de karar verebilir. Mahkeme, vereceği keşif kararında, keşif giderlerinin miktarını, giderlerin ödeneceği süreyi (ve keşif giderlerinin ödenmesi için kesin bir süre verilmiş ise, bu süre içinde harcın yatırılmaması durumunda keşiften vazgeçilmiş sayılacağını), giderleri ödeyecek tarafı (m. 414) açık bir şekilde belirtmesi gerekir⁹⁸.

Taraflardan birisi, yapılan keşfe itiraz ederse⁹⁹, itiraz eden taraf, yeni keşif giderlerini ödemekle yükümlü olur. Keşfe itiraz eden taraf, yeni yapılacak keşif giderini kendisine verilen kesin sürede ödemeyecek olursa, daha önce yapılan keşfi kabul etmiş sayılır. Bu durumda, mahkeme birinci keşfe göre karar verecektir. Ancak, keşfe itiraz eden taraf, yapılacak ikinci keşif giderlerini yatırmadığı için davanın reddine karar verilemez¹⁰⁰.

---

⁹⁶ Orhan Yılmaz, Hukukta Keşif, Kayseri 1955, s. 11; Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul s. 520; Tuğsavul-Takdiri Deliller s. 792; Üstündağ-Usul s. 761; Pekcanitez-Usul s. 364; Alangoya-Usul I s. 325; Bilge/Önen s. 551.

⁹⁷ Yukarıda yargılama giderleri için bahsedilen genel hususlar ile bilirkişi ücreti için sözü edilen hususlar burada da geçerlidir.

⁹⁸ O. Yılmaz s. 14; Pekcanitez-Usul s. 354; Alangoya-Usul I s. 325.

⁹⁹ O. Yılmaz s. 14.

¹⁰⁰ Aldemir s. 558.

2-Keşif Giderlerinin Çeşitleri

a-Yol Tazminatları

Keşfe gidecek olan hakim¹⁰¹, zabıt katibi ve mübaşirin yol tazminatları 3717 sayılı Adli Personelin Yol Gideri ve Tazminatı Hakkındaki Kanuna göre, hesaplanır. Bu kanunun 2. maddesinin 1. fıkrasına göre, keşif için makamlarından ayrılan bu kişilere, yol giderinden başka, yol tazminatı da verilir. Bu tazminatların miktarı, her yıl yayımlanan Bütçe Kanunu'nun "H" cetvelinde belirtilir.

Keşif, mahkemenin bulunduğu belediye sınırları içinde yapılacaksa, her keşif için, birinci derece devlet memurunun aldığı geçici yolluk kadar hakime yol tazminatı verilir. Keşif mahkemenin bulunduğu belediye sınırları dışında yapılacaksa, bu miktar bir buçuk katına çıkar. Keşif, bir gün içinde tamamlanmazsa, geçen her bir iş günü üzerinden yol tazminatı verilmez. Yapılan iş sayısı üzerinden yol tazminatı verilir. Örneğin, keşif iki gün üzerinden tamamlanmış ise hakimlere iki gün üzerinden değil, bir gün üzerinden yol tazminatı verilir. Burada, esas olan ölçü, gün olmayıp, bakılan iş sayısıdır¹⁰². Bir bölgede, yani aynı belediye sınırları içinde yapılacak keşifler, imkan dahilinde aynı gün içinde bitirmeye çalışılır ve hakime her keşif için ayrı yol tazminatı ödenir¹⁰³.

---

¹⁰¹ Toplu mahkemelerde üyelerden biri, naip üye tayin edilir ve keşfi naip üye yapar. Ancak çok önemli hallerde mahkeme toplu olarak keşfe gidebilir (m. 364).

¹⁰² HİGM 17.7.1979, 7/80-20155 (Yasa Dergisi, 1979/8, s.1270-1271).

¹⁰³ Hakim, zabıt katibi ve mübaşir için ödenmesi gereken tazminatların yarısı bu kişilere ödenir. Yol tazminatından kesilen 1/2'de o yerdeki bir kamu bankasında açılan hesaba yatırılır. Bu hesaba yatırılan paraların %10'u her ayın ilk haftası içinde Ankara'da bir kamu bankasında açtırılan Adalet Bakanlığı merkez hesabına gönderilir. Mahalli hesapta

Yol tazminatı, işin ilgili kişi tarafından yapılmasından önce, makbuz karşılığında emaneten vezneye veya yazı işleri müdürlüğüne ödenir. Yapılan keşif sonunda ödenen para artarsa, artan para tutanakla belgelenerek davanın ilgili tarafına iade edilir. Yukarda, hâkimler için belirtilen hususlar savcılar için de geçerlidir. Ayrıca, yukarda belirtilen esaslar dahilinde hakimler için hesaplanan yol tazminatının 2/3'ü kadar para, keşfe katılan zabıt katiplerine mübaşir ve hizmetlilere yol tazminatı olarak ödenir.

b-Taşıit Giderleri

Taşıit giderleri, keşif heyetinin, keşif yerine götürölüp getirilmesi amacıyla kullanılan taşıit için belirlenen ücrete denir. Bu ücret de, yargılama giderlerine dahil olup, diğer giderler gibi, keşif kararında gösterilmesi gerekir¹⁰⁴. Keşif yapılmasında kullanılacak taşıit, yapılacak işe ve gidilecek yere göre, mahkeme tarafından temin edilir. Yoksa, aracın taraflarca temin edilmesine karar verilemez¹⁰⁵. Mahkeme veznesine yatırılan keşif giderinin miktarı, taşıit

---

toplanan paraların arta kalanı, o yargı çevresinde görevli adli yargı hakim, savcı ile adli yargıda görevli yazı işleri müdürü, zabıt katibi mübaşir icra müdürü ve diğer personele (ceza infaz personeli hariç) ayda bir eşit miktarda ödenir. Ancak, bu ödemenin tutarı en yüksek devlet memuru aylığının (ek gösterge dahil) yıllık tutarını geçemez. Adalet Bakanlığı merkez hesabına gönderilen paralardan Adalet Bakanlığı merkez teşkilatının hakim ve savcı dışındaki personeline Adalet Bakanlığınca belirlenen miktar ve esaslar dahilinde üç ayda bir ödeme yapılır. (3717 Say. K. m. 2); Bkz. 3717 sayılı Kanun gereğince oluşturulan havuz siteminin nasıl işleyeceği konusunda Adalet Bakanlığınca çıkarılan "Adli Personelin Yol Gideri ve Tazminatı Verilmesi Usulleri isimli 13.11.1991 tarih ve 13-109-111 sayılı Genelge).

¹⁰⁴ 5. HD 2.5.1972, 4558-4583 (Kuru-Usul III s. 2837).

¹⁰⁵ "...Hakimlikçe, sadece keşif avansının yatırılması emredilmiş, ayrıca taşıit ve sağlaması, keza fen ve ziraat bilirkişisi alınması konusu davacı vekiline bırakılmıştır. Belirtilen keşif avansı yatırılmış olsaydı bile araba temin edilemeyeceğinden, ya da ziraat ve bilirkişisi temin edilemeyeceğinden keşif yapılamayacaktır. Çünkü, bunları temin etmek davacı

temin etmek için yetmemesi durumunda, mahkeme bir ara kararla ek bir ücreti davanın taraflarından istemesi gerekir¹⁰⁶.

c- Bilirkişi ve Tanık Giderleri

Keşif yerinde, bilirkişi ve tanık beyanına başvurma söz konusu ise (m. 365), keşif kararında, bilirkişi ve tanık ücretleri açık bir şekilde belirtilir. Tanıkların ve bilirkişilerin ücretleri, keşif isteyen taraftan alınarak, bu kişilerin mahkemece çağrılmaları gerekir. Yoksa, mahkeme, keşif isteyen taraftan, tanıkları veya bilirkişileri, keşif yerinde bizzat hazır bulundurmasına karar veremez¹⁰⁷. Çünkü, bu görev mahkemeye aittir. Keşif, talep eden taraf, keşifte dinlenilecek tanıkları, bizzat hazır edeceği beyanında bulunsa dahi, keşif ara kararında tanık ücretleri belirlenerek, ödenmesi için ilgiliye süre verilmesi gerekir. Aksi durumda, tanıkların keşif sırasında hazır edilmemesi ve tanık ücretlerinin yatırılmaması neden gösterilerek keşif talep eden taraf aleyhine karar verilemez¹⁰⁸.

d-Davetiye Giderleri

Davetiye, tebligattan farklı bir kavramdır. Mahkemenin, bir kimseyi (bu kimse, tanık, bilirkişi, taraf, avukat vb. olabilir) huzuruna çağırmasına davet,

---

vekilinin görevi değildir. Keşif, süreye ait ara kararlarında hakim ve katip ve bilirkişi gibi görevlilere ödenecek para ile taşıt aracı ücretinin zorunlu kıldığı masrafların eksiksiz olarak gösterilmesi ve davacıya hangi işler için ne miktar para yatırması gerektiği hakkında ayrıntılı bir ara kararı yazarak bildirilmesi gerekir. Keşif için gerekli olan taşıt aracını bizzat sağlanması davacı vekilinden istenemez. Mahkeme yapacağı işe ve gideceği yere göre lüzumlu gördüğü taşıt aracını kendisi tespit ve temin eder” (17. HD 3.2.1992, 660-152: YKD 1992/4, s. 574-575).

¹⁰⁶ HGK 1.2.1969, 8/1181-82 (RKD 1969/6, s. 153-154).

¹⁰⁷ HGK 28.9.1994, 17/354-550 (Erdemir s. 820).

¹⁰⁸ 8. HD 15.5.1965, 6930-211 (Aldemir s. 557).

davetiyenin yazılı şekilde yapılmasına davetiye denir¹⁰⁹. Davette mahkeme huzuruna çağrı söz konusudur. Buna karşılık, her tebligat, bir davetiyeyi içermez. Davetiye dışındaki başka şeylerin tebliği de mümkündür¹¹⁰. Keşif (veya başka bir işlemin) yapılacağı kararı, taraflara, bilirkişiye veya tanıklara bildirilmesi gerekebilir. İşte, bu kişilere, keşif gününü bildirmek için gönderilen davetiyelerin giderlerinin de keşif kararında gösterilmesi gerekir¹¹¹.

3-İstinabe Yolu İle Keşif Yapılması

Keşfin konusu gayrimenkul, davaya bakan mahkemenin yargı çevresi dışında ise, davaya bakan mahkeme bu gayrimenkule ilişkin keşfi kendisi yapamaz. Gayrimenkul, hangi mahkemenin yargı çevresi içinde ise, o mahkemeye istinabe edilir¹¹². Çünkü, mahkemenin kendi yargı çevresi dışında yapmış olduğu keşif geçersiz olup, keşfin istinabe yolu ile yeniden yapılması gerekir¹¹³.

İstinabe eden mahkeme istinabe talebi ile birlikte (tanık ve bilirkişi ücretleri dahil) keşif için gerekli olan bütün giderleri istinabe olunan mahkemeye gönderir. Keşfin istinabe yolu ile yapılması, yargılama giderlerini büyük ölçüde azaltır ve yargılamayı da hızlandırır.

---

¹⁰⁹ **Kuru/Arslan/Yılmaz**-Usul s. 883; **Pekcanitez**-Usul s. 145; **Bilge/Önen** s. 318.

¹¹⁰ **Kuru/Arslan/Yılmaz**-Usul s. 884; **Pekcanitez**-Usul s. 145; **Bilge/Önen** s. 319.

¹¹¹ Tebliğ giderleri için anlatılan hususlar burada da geçerlidir.

¹¹² **Pekcanitez**-Usul s. 366; **Alangoya**-Usul I s. 325; **Üstündağ**-Usul s. 762.

¹¹³ **Kuru**-Usul III s. 2857.

VII-Adalet Teşkilatını Güçlendirme Fonu Adına Yapılan Giderler

3454 sayılı kanunla¹¹⁴ Adalet Teşkilatını Güçlendirme Fonu kurulmuştur. Bu fonun kurulma amacı, adalet hizmetlerinin süratli ve etkin bir şekilde yürütülebilmesi için, Adalet Bakanlığı merkez ve taşra teşkilatıyla bağlı kuruluşları, ceza infaz kurumları ve tutukevlerinin bina, eğitim tesisi, konut, araç, gereç ve tefriş ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olmak için gerekli kaynakların sağlanmasıdır (m. 1)¹¹⁵.

Bu fonun gelirlerinden birisi de, adli yargıda asliye hukuk, sulh hukuk, kadastro, ticaret ve iş mahkemelerine açılan davalarda icra ceza davaları hariç olmak üzere icra tetkik mercilerince bakılan iş ve davalarda; idari yargıda, idare ve vergi mahkemelerinde açılan davalarda; icra ve iflas dairelerinde, talimat dahil her icra işinde; izale-i şuyu satış memurlukları; tereke mümessillikleri ile Adalet Bakanlığınca Kurulmuş ticaret sicili memurluklarında kullanılacak dosya gömlekleri ve basılı evraktan alınan ücretlerdir(m. 3/d).

Dava açıldığı zaman, evrak ve dosyalar için yapılan ödemeler, bu evrakların ve dosyaların piyasa fiyatının üzerindedir. Aslında, burada kısmen de olsa zorunlu bir bağış vardır. Talep edilen bu paralar, ne harçtır ne de bir vergi türüdür. Adaleti Güçlendirme Fonu adına kesilen bu paralar, olsa olsa, adli teşkilat açısından bir tür parafiskal gelirdir¹¹⁶. Adli hizmetlerden yararlanmak isteyen kimseler, evrak veya dosya alma karşılığı da olsa, bu fon

¹¹⁴ R G 4.6.1988, sa. 19832.

¹¹⁵ Çelebi s. 260.

¹¹⁶ Parafiskal gelirler, devletin hükümler hakkının kullanılması sonucu elde edilen ve oldukça, yeni bir kamu geliri türüdür. Bu gelirler, kamusal hizmet gören, teşekküllerin finansmanını sağlamak amacıyla, tahsil edilir. Bu gelirleri ödeyenler, bu teşekküllerin gerçekleştirdiği hizmetlerden faydalanan kimselerdir. Bu gelirlerin ödenmesi zorunludur (Nadaroğlu s. 213-214).

adına istenen paraları ödemek zorundadırlar. Alınan bu paralar, bir tür yargılama gideri olup, sonradan haksız çıkan tarafa yükletilir.

Ancak, bu fonun işlevlerinin, yani bu fon aracılığıyla elde edilen paraların, adli teşkilata araç gereç almak gibi, dar bir alanda kullanılması eleştirilmektedir¹¹⁷. Buna göre, bu fon adına vatandaşlardan kesilen paralar, sadece adalet teşkilatını güçlendirmek amacıyla kullanılmamalı, aynı zamanda hakkını elde etme konusunda maddi açıdan güçsüz olan vatandaşların adli yollara başvururken, onların ihtiyaçlarını karşılamaya da tahsis edilmelidir. Kanaatimizce de, bu fon, adli yardım fonunun kapsamına alınmalı ve dolayısıyla vatandaşlardan doğrudan alınan bu paralar, yine vatandaşların hizmetlerinde kullanılmalıdır. Adli teşkilata gerekli olan araç ve gereçlerin alınması için gerekli olan paranın da devlet hazinesinden karşılanması gerekir.

VIII-Vekalet Ücreti

1-Genel Olarak

Vekalet ücreti, avukatın vekalet hizmetinin karşılığı olarak ödenen meblağı ifade eder (AK m.163,1)¹¹⁸. Daha geniş bir ifade ile, kazai ve idari her çeşit dava ve takiplerde görülen hizmetin karşılığı olarak, vekil ile müvekkil arasında serbestçe veya ücret tarifelerine göre kararlaştırılan ve ihtilaf halinde

---

¹¹⁷ Çelebi s. 261.

¹¹⁸ Bu tanımlama hukuki bir tanımlamadır. Avukatlık ücretinin bir de sosyal yönü vardır. Çünkü, avukatlık ücretini maddi anlamda herhangi bir şeyin karşılığı olarak da sayamayız. Örneğin, haklı olduğu sonradan anlaşılan bir sanığa avukatın yaptığı hizmetin maddi karşılığını bulmak mümkün değildir (Erem- Avukatlık Ücreti s. 1079).

mahkemece hükme bağlanan veya kazai ve idari bir dava ve takip sonunda mahkeme ve diğer kaza mercilerince taraflar lehine takdir olunan meblağdır¹¹⁹.

Avukatların hangi hallerde ne tür ücret alacakları, 1136 sayılı Avukatlık Kanununun 163 ve 164. maddelerinde belirtilmiştir. Bu hükümlere göre, iki tür vekalet ücreti belirlenmiştir. Bunlardan birincisi, avukat ile müvekkil arasındaki ücret olup, bu ücret, m. 163'de belirtilmiştir. Buna göre, taraflardan birisi, davada kendisini vekil aracılığıyla temsil ettirmiş ise, müvekkil bu durumda, vekiline vekalet ücreti ödeyecektir.

Müvekkilin, vekiline ödeyeceği bu vekalet ücreti, daha sonra inceleyeceğimiz yargılama gideri olan vekalet ücretine esas teşkil etmez. Bu vekalet ücreti, tamamen vekil ile müvekkil arasındaki bir ücret olup, müvekkil ile vekil arasında yapılacak yazılı sözleşmeyle serbestçe tayin edilir ve avukatın ifa ettiği hizmetin karşılığını teşkil eder¹²⁰. Eğer, bir ücret sözleşmesi yapılmamış ise, vekalet ücreti asgari ücret tarifesine göre belirlenir. Ancak, vekil ile müvekkil arasındaki vekalet ücreti, yargılama gideri olarak kabul edilmediği için, incelememiz dışında kalacaktır. Vekalet ücretlerinden ikincisi ise, yargılama gideri olan vekalet ücretidir (m. 423/6). Dolayısıyla, burada sadece yargılama gideri olan vekalet ücreti incelenecektir. Bu vekalet ücreti, tarafların kendilerini davada bir avukatla temsil ettirmiş olmalarının karşılığıdır.

---

¹¹⁹ Sıtkı Akyazan, Avukatlık Ücretine Dair İncelemeler (AD 1956/11, s. 1227-1245), s. 1229; Kenan Aral, İdari Davalarda Vekalet Davaya Vekalet ve Vekalet Ücreti (AD 1963/1-2, s. 107-121), s. 114 vd.

¹²⁰ Sıtkı Akyazan, Avukatlık Ücretine Dair İncelemeler (AD 1956/12, 1341-1353), s. 1341; Pekcanitez-USul s. 434; Bilge/Önen s. 331; Kuru/Arslan/Yılmaz-USul s. 847.

2-Yargılama Gideri Olan Vekalet Ücreti

Davada haklı çıkan taraf, davasını bir avukat aracılığıyla takip etmişse, mahkemece takdir edilen vekalet ücreti, diğer yargılama giderlerine dahil edilerek, davada haksız çıkan tarafa yükletilir (m. 423/6). Vekalet ücreti, diğer giderler gibi mahkemece re'sen hüküm altına alınır. Yani, vekalet ücretinin hüküm altına alınabilmesi için tarafların talebi aranmaz (m. 423/6)¹²¹.

Vekalet ücretinin, yargılama giderlerinden sayılabilmesi için, davayı kazanmış olan tarafın, davasını vekil aracılığıyla takip etmiş olması gerekir¹²². Ancak, bunun için vekilin duruşmalara girmiş olması veya haklı tarafın davanın başından sonuna kadar kendisini vekil aracılığıyla temsil ettirmiş olması zorunlu değildir¹²³.

Aynı şekilde, vekil duruşmalara girmemekle beraber, davaya cevap verme şeklinde, müvekkile yazılı ve sözlü olarak yardım yapması vekalet ücretinin takdiri için yeterlidir. Çünkü, davada haksız çıkan taraf, dava açılmasıyla birlikte avukat tutulmasına sebebiyet vermiştir¹²⁴. Sonuç olarak, davanın hangi aşamasında olursa olsun, dava kabul eden avukat, tarife hükümleriyle belirli ücretin tümüne hak kazanır (Av. Üc. Tarifeleri m. 6)¹²⁵.

---

¹²¹ 14. HD 22.1.1985, 6339-508 (YKD 1986/2, s. 258-259); 11. HD 11.10.1988, 2855-5765 (Erdemir s. 1636).

¹²² **Aykoyun** s. 195; **Pekcanitez-Usul** s. 436; Eğer davayı davacı bizzat kendisi takip etmiş ise, davayı kazanan lehine vekalet ücretine hükmedilmez.

¹²³ **Pekcanitez-Usul** s. 436; **Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul** s. 852.

¹²⁴ HGK 15.6.1984, 13/392-715 (İKİD 1986/1, s. 3894-3895).

¹²⁵ **Pekcanitez-Usul** s. 436; **Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul** s. 852; 2. HD 31.3.1972, 1982-1962 (RKD 1972/6 s. 240); 4.HD 13.1.1982, 13609-349 (İKİD 1982/254, s. 874); 1. HD 17.3.1964, 7820-1588 (**Kayganacıoğlu/Renda/ Onursan** s. 385).

Bir tür yargılama gideri olan ve diğer giderler gibi mahkemece re'sen karara bağlanması gereken vekalet ücreti, davaya konu edilen esas hakka bağlı tali bir hak olması, yani bağımsız olmaması nedeni ile asıl davada hükme bağlanması gerekir.

Mahkemenin vermiş olduğu hüküm kesinleşmiş olmasına rağmen, vekalet ücreti tamamen veya kısmen hüküm altına alınması unutulmuş ise, lehine vekalet ücreti takdir edilmeyen taraf, vekalet ücretini almak için ayrı bir dava açamaz. Peki, davada vekalet ücreti hüküm altına alınmamış ise, haklı çıkmış olan kişinin mağduriyeti nasıl giderilecektir. Yargıtay'a göre bu durum bir temyiz sebebi olup, lehine vekalet ücretine hükmedilmeyen taraf bu hükmü temyiz edebilir¹²⁶.

Vekalet ücreti, olması gerekenden az miktarda hükme bağlanmış ve lehine karar verilen taraf, hükmü bu sebeple temyiz etmeyerek kabul etmiş ise, Yargıtay, hükmü bu noktadan karşı taraf aleyhine bozulmasına karar veremez¹²⁷. Aynı şekilde, hakim, unutmuş olduğu vekalet ücretini, tavzih yolu ile hükme ekleyemeyeceği gibi, hükme bağlanan vekalet ücretinin miktarını da, tavzih yolu azaltıp çoğaltamaz¹²⁸. Çünkü, hükümde vekalet ücreti unutulmuş veya miktarı yanlış hesaplanmış ise, bu durum, temyiz sebebi olup, ancak temyiz ile düzeltilebilir.

Yargılama giderleri, yapıldıkları anda yürürlükte bulunan kurallara göre, peşin olarak ödenirler. Örneğin, bir davada keşif yapılması için gerekli olan giderler, davanın açıldığı gün yürürlükte bulunan kurallara göre değil, bu

---

¹²⁶ İBK 15.5.1957, 14-8 (AD 1957/7, s. 683-685); 4. HD 26.11.1956, 7015-7028 (Aldemir s. 363).

¹²⁷ HGK 17.10.1951, 5164-31 (Kuru-Usul V s. 4728).

¹²⁸ 5. HD 15.16.1982, 6141-6339 (YKD 1982/10, s. 1412).

işlemlerin yapıldıkları gün yürürlükte bulunan kurallara göre ödenir. Avukatlık ücreti de tıpkı bu giderler gibi, işlemin yapıldığı anda yürürlükte bulunan kurallara göre takdir edilir. Vekalet ücretinin takdiri, davayı kazanan tarafın kendisine vekil tayin ettiği tarihte yürürlükte olan tarifelere göre yapılır. Bu durumda avukatlık ücretinin diğer giderlerden tek farkı, peşin olarak ödenmemesi ve mahkeme tarafından verilen hüküm içerisinde takdir edilmesidir¹²⁹.

3-Vekalet Ücretinin Tahsili

Vekil, müvekkil lehine takdir edilen vekalet ücretinin tahsili amacı ile ilamı müvekkili adına icraya koyabilir (İİK m. 32). Vekaletnamesinde, ahzu kabz yetkisi bulunmasa bile, diğer yargılama giderleri gibi vekalet ücretini tahsil edebilir (m. 62,1). Avukatlık Kanunu m. 164,IV'e göre, aksine bir sözleşme yapılmadığı için, vekil, tahsil ettiği vekalet ücreti kendisine ait ise (AK m. 164,IV), bu ücreti müvekkiline vermeyip, elinde tutabilir (AK m. 164,IV). Fakat, vekil, müvekkili lehine takdir edilen bu vekalet ücretinin tahsili amacıyla, karşı taraf hakkında kendi adına ilamlı icra takibinde bulunamaz¹³⁰. Ancak, vekalet ücretini kendi müvekkilinden isteyebilir¹³¹.

Avukat, kanunun açık hükmüne rağmen, kazanamayacağını bildiği bir davayı, kazanacağı iddiasıyla alır ve sonuçta davayı kaybederse, aldığı vekalet ücretini müvekkile iade etmesi gerekir¹³². Aynı şekilde, avukat haksız olan ve bu nedenle reddetmek zorunda olduğu bir davayı (kaybederse hiçbir ücret ve gider istemeyeceğini bildirerek) kazanacağı iddiasıyla alır ve davayı

---

¹²⁹ Aykoynu s. 195.

¹³⁰ 12. HD 13.3.1984, 99-2903 (Yasa Hukuk Dergisi, 1984/9, s. 1288-1289).

¹³¹ İİD 19.1.1971, 650-514 (ABD 1971/5, s. 759-760).

¹³² 3. HD 21.1.1958, 489-408 (Son İçtihatlar, 1958/123, s. 3545-3546).

kazanamazsa, müvekkilin davada ödemiş olduğu yargılama harç ve giderlerini, ödemekle yükümlüdür¹³³.

4-Yargılama Gideri Olan Vekalet Ücretinin Kime Ait Olduğu Hususu

Dava sonunda, mahkemece karara bağlanan vekalet ücreti, lehine hüküm verilen tarafa aittir¹³⁴. Yani; avukata ait değildir. Yargılama gideri olarak hükmedilen vekalet ücretinin avukata ait olabilmesi için, bu yönde kanunda açık bir hükmün olması gerekir¹³⁵. Ancak, Avukatlık Kanunu, "yargılama gideri olarak hükmedilen vekâlet ücretinin, lehine karar verilen tarafa (müvekkile) aittir" kuralının (m. 424) aksine bir düzenleme getirmiştir.

Bu kanuna göre, "Avukatla iş sahibi arasında aksine yazılı bir sözleşme bulunmadıkça, tarifeye dayanarak karşı tarafa yüklenilecek avukatlık ücreti avukata aittir¹³⁶." (AK m. 164,IV). Avukatlık Kanununda, bu şekilde bir düzenleme mevcut ise de, bu hüküm, vekil ile müvekkil arasındaki ücret davasında dikkate alınması gereken bir iç ilişkiyi ilgilendiren bir hükümdür.

Uygulamada, " tarafların aksine anlaşma yoksa" kavramı pek dikkate alınmamaktadır. Çünkü, müvekkiller bu hükmü bilmemekte veya çeşitli

¹³³ 4. HD 26.6.1971, 11526-1792 (RKD 1973/1, s. 13-15).

¹³⁴ **Akyazan-Avukatlık Ücreti-2**, s. 1341; **Pekcanitez-Usul** s. 437.

¹³⁵ Bu duruma, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 472, örnek olarak verilebilir.

¹³⁶ Avukatlık Kanunu'na ilişkin Hükümet Tasarısında, m. 164/4'ün sondan ikinci kelimesi "müvekkile" şeklinde idi. Yani, tasarı aynen yasalasaydı, aksine sözleşme yapılmamışsa, karşı tarafa yüklenecek avukatlık ücreti "müvekkile ait olacaktı. Ancak, TBMM Geçici Komisyonu, "maddenin dilinin Türkçeleştirilmesi ve yeniden redaksiyona tabi tutulması" gerekçesiyle "müvekkil" kelimesini "avukat" olarak değiştirmiştir (Baki Kuru, Hukuk Muhakemeleri Usulü, Ankara, 1974, s. 882).

nedenlerle, kendi lehlerine takdir edilen bu vekalet ücretini isteme yoluna gitmemektedirler. Aslında, bu vekalet ücretinin alınmaması şeklinde bir gelenek oluşmuştur. Bundan dolayı da, davayı kazanan taraf yararına hükmedilen vekalet ücretini avukat almaktadır¹³⁷. Mevzuatımızdaki bu iki farklı düzenleme, tartışmalara neden olmuştur.

Bir görüşe göre¹³⁸, vekalet ücreti, davayı kazanan tarafa aittir. Çünkü, davayı kazanan tarafın, bir ödemede bulunmaması gerekir. Vekalet ücretinin vekile ait olduğu kabul edilirse, kişi davayı kazandığı halde, yine de bir şekilde ödeme yapmaktan kurtulamayacaktır¹³⁹. Bu şekilde yapılacak bir ödemenin hukuki bir sebebi yoktur. Halbuki, kural olarak yargılama giderlerinden biri olan ve haksız taraftan alınan bu vekalet ücreti, davada taraf olup, lehine hüküm verilen kişiye ait olması gerekir. Bu nedenle, davayı kazananın vekili, davanın tarafı olmadığından dolayı, bu vekalet ücretinin davada haklı çıkan tarafın vekiline verilmemesi lazımdır. Yargıtay'ın görüşü de bu yöndedir¹⁴⁰.

Vekalet ücretinin müvekkile ait olacağını belirten ve bizim de katıldığımız bir başka görüşe göre ise, vekil ile müvekkil arasında vekalet ilişkisi vardır. Vekil, müvekkili adına yaptığı işlemlerde bu ilişkiye dayanır. Dolayısıyla, vekilin yaptığı işlemlerden doğan hak ve borçların vekalet ilişkisi gereği müvekkile ait olması gerekir¹⁴¹.

---

¹³⁷ **Yılmaz-Giderlerin İşlevi** s. 223.

¹³⁸ **Kuru-Usul V s. 5387-5384; Akyazan-Avukatlık Ücreti-1, s. 1251; Akyazan- Avukatlık Ücreti-2 s. 1341; Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul s. 853; Pekcanitez-Usul s. 437; Bilge/Önen s. 333.**

¹³⁹ **Yılmaz-Giderlerin İşlevi** s. 223.

¹⁴⁰ 4. HD 25.1.1977, 8049-760 (ABD 1977/2 s. 363-364).

¹⁴¹ **Yalçın Tuna, Takdir Olunan Vekalet Ücretler Üzerinde Avukatların Hakları (İBD 1957/1-2, s. 29-32), s. 30.**

Vekalet ücretinin vekile ait olacağını belirten görüşe göre¹⁴² ise, Avukatlık Kanunundaki düzenleme, vekil lehine düşünülmüş ve bu nedenle konulmuş bir kuraldır. Bu ücretin, vekil lehine karara bağlanmasını Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununa aykırı olduğunu ileri sürmek tutarlı değildir. Yerine getirilmesi gereken bir ilamın, ancak taraflar için hüküm ifade edeceği doğrudur. Fakat, aynı ilamda, vekil durumunda bulunan kişinin adına ve lehine hükmedilmiş olan bir ücret vardır. İlâmdaki açıklığa rağmen, vekil, ücretini almak için, bu ilamı kendi adına infaz ettiremeyeceğini düşünmek, Avukatlık Kanunu m. 164'ün son fıkrasına aykırı düşer. Aslında, sözü geçen madde ile kanun koyucu, istisnai bir hüküm koymuş ve avukata taraf gibi özel olarak hak tanınmış ve bu nedenle ücretin onun lehine hükmedilmesi yasal bir gerekçe olmuştur. Dolayısıyla, hükümde vekalet ücretinin vekile ödenmesine karar verilmesi, vekilin müvekkilin yerine geçtiği şeklinde yorumlanmamalıdır.

5-Avukatlık Ücretinin Miktarı ve Tarifeleri

Bu vekalet ücreti, davanın tarafı ile vekili arasında serbestçe kararlaştırılan vekalet ücretinden farklı olarak, miktarının ne kadar olacağı, 1136 sayılı Avukatlık Kanunu m. 168. maddesinde sözü edilen ücret tarifelerine göre belirlenir (m. 423/6; AK m. 168; Av. Üc. Tarifeleri m. 1)¹⁴³.

---

¹⁴² Fahrettin Kıyak, Avukatlık Ücreti (müvekkil) veya (Vekil) den Hangisi Lehine Hükmolunmalıdır? (ABD 1973/3, s. 467-472), s. 469-472); Osman Kuntman, Avukatlık Ücreti İle İlgili Hasılı Davaya İştirak Başarıya Göre Değişen Nispî Ücret Ve Dava Edilen Şeyin Aynen Avukata Ait Olacağı Konularında Bir İnceleme Ve Yargıtay Uygulamalarının Eleştirisi (İBD 1984/7-8-9, s. 468-485), s. 475-476; Tuna-Vekalet Ücreti s. 30-31.

¹⁴³ Aykoynu s. 193-194; Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul s. 854; Üstündağ-Usul s. 77; Avukatlık Asgari Ücret Tarifeleri, Adalet Bakanlığı tarafından, her iki yılda bir olmak üzere hazırlanırlar. Bu tarifeler, vekalet ücretinin asgari haddini gösterirler (bkz. AK m. 168). Bu ücret tarifelerinde barolar iki gruba ayrılmıştır. Birinci grup barolardaki ücretler, ikinci

Avukatlık ücret tarifelerinin uygulanması bakımından barolar göre iki gruba ayrılır (Av. Üc. Tarifeleri m. 2). İkinci gruba giren barolardaki ücret tarifeleri, birinci gruba giren barolardaki ücret tarifelerinden daha düşüktür. Vekalet ücreti, ücret tariflerinde yazılı olan miktardan az ve üç katından fazla olamaz (AK m. 169,1; Av. Üc. Tarifeleri m. 4,1). Dolayısıyla, yargılama gideri olan vekalet ücretinin belirlenmesinde ücret tarifeleri dikkate alınacağı için, vekil ile müvekkilin kendi aralarında yazılı ücret sözleşmesi ile kararlaştırmış oldukları vekalet ücreti dikkate alınmaz¹⁴⁴.

Bir dava, birden fazla vekil tarafında takip edilmesi durumunda, karşı tarafa sadece bir vekalet ücreti yüklenir. Avukatlık Asgari Ücret Tarifesinin 5. maddesine göre, "Vekalet ücreti, davacı veya davalı olarak davayı kazanan kişi lehine takdir edilir. Sonradan davaya dahil olan kişi lehine vekalet ücreti takdir edilemez ve karşı taraf lehine hükme bağlanan vekalet ücretinden de sorumlu tutulamaz"¹⁴⁵.

Taraflar arasındaki anlaşmazlık, davanın konusuz kalması, feragat, kabul ve sulh¹⁴⁶ nedenleriyle delillerin toplanmasına ilişkin ara kararının yerine

---

grup barolardaki ücretlerden daha yüksektir. Yargılama gideri olan vekalet ücreti bu tarifelere göre hesaplanır.

¹⁴⁴ Ancak, istisnai olarak vekil ile müvekkil arasında kararlaştırılmış olan vekalet ücreti, yargılama gideri olan vekalet ücretine esas teşkil edebilir (m. 421). Buna göre, mahkeme kötü niyet sahibi olan davalıyı veya hiç hakkı olmadığı halde dava açan davacıyı, diğer kanuni yargılama haç ve giderlerinden başka, karşı tarafın vekili ile aralarında kararlaştırdıkları vekalet ücretinin tamamı veya bir kısmı ile de mahkûm edebilir. Vekalet ücretinin miktarı hakkında uyuşmazlık çıkarsa, vekalet ücretinin miktarı re'sen mahkeme tarafından takdir edilir (m. 421).

¹⁴⁵ **Pekcanitez**-Usul s. 436: 4. HD 14.2.1980, 12969-1869 (YKD 1981/6, s. 684-685).

¹⁴⁶ Geniş bilgi için bkz. Feridun **Müderrisoğlu**, Sulhle Sonuçlanan Davada Vekalet Ücreti (Recai Seçkin'e Armağan, Ankara 1974, s. 847-893).

getirilmesinden önce giderilirse, tarife hükümleriyle belirli ücretlerin yarısına; ara kararı gereğinin yerine getirilmesinden sonra giderilirse, tamamına hükmolunur (Av. Üc. Tarifeleri m. 7)¹⁴⁷.

Vekalet ücretinin mahkeme tarafından belirlenmesinde, avukatın emeği, çabası ve işin önemi ve niteliği dikkate alınır (Ücret Tarifleri m. 4,1). Ayrıca, karşı tarafın davadaki tutumu da, ücret takdir edilirken, göz önüne alınması lazımdır. Örneğin, kasten davayı uzatıcı davranışlarda bulunmuş olan taraf, asgari vekâlet ücretinin üç katını ödemeye mahkûm edilir¹⁴⁸.

Bu tarifelere göre, davalar için, maktu ve nisbi olmak üzere iki türlü vekalet ücreti hesaplanır¹⁴⁹. Konusu, para ve para ile ölçülebilen davalarda vekalet ücreti, nisbi tarifeye göre hesaplanır¹⁵⁰. Konusu, para ile değerlendirilemeyen bir şey olan davalarda, vekâlet ücreti, maktu tarifeye göre belirlenir¹⁵¹. Yargılama gideri olarak takdir edilecek vekalet ücreti, ücret tarifelerinde yazılı olan miktardan az ve üç katından fazla olamaz.

IX-Tercüme ve Tercüman Giderleri

Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 270'e göre, "Tanık Türkçe bilmezse tercümanla isticvap olunur"¹⁵². İş mahkemeleri Kanunu m. 11 göre, Türkçe bilmeyen yabancı uyruklu kişilerin taraf oldukları iş davalarında, mahkemece çağrılacak tercümanın ve yapılacak tercümenin ücreti,

---

¹⁴⁷ Pekcanitez-USul s. 436.

¹⁴⁸ 3. HD 27.1.1969, 331-226 (İBD 1969/7-8, s. 318-319).

¹⁴⁹ Pekcanitez-USul s. 437.

¹⁵⁰ Kuru/Arslan/Yılmaz-USul s. 855.

¹⁵¹ Kuru/Arslan/Yılmaz-USul s. 856.

¹⁵² Bilge/Önen s. 536.

mütekabiliyet şartı ile Devlet Hazinesinden karşılanır¹⁵³. Ancak, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununda tarafların sorguya çekilmesi halinde, tercüman kullanılıp kullanılmayacağına dair bir hüküm yoktur.

Mahkemede, isticvap edilecek taraf veya dinlenilecek olan tanık Türkçe bilmiyorsa, bu kişilerin sorguya çekilmesi, tercüman yardımıyla gerçekleştirilmesi gerekir¹⁵⁴. Kanaatimizce, Türkçe bilmeyen kişi istememiş olsa bile, mahkeme bir tercüman tayin etmelidir. Çünkü, yabancı birisinden Türkçe bilmesi beklenmez, ancak Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin mahkemesinden, önüne gelen uyuşmazlık hakkında, doğru ve adil bir karar vermesi beklenir¹⁵⁵. Bu durum, devletin egemenliğine herhangi bir zarar vermeyeceği gibi, insan haklarına uygun bir davranış olur.

Mahkemenin tercüman tayin etmesi, yabancı kimsenin gerekli olan giderleri ödemesi şartına bağlıdır. Eğer, yabancı kişi, gerekli olan giderleri ödemezse ne olacaktır? Kanaatimizce, yabancı kişi davacı ise ve açılan dava kamu düzenini ilgilendirmiyorsa, mahkeme dosyaya göre inceleme yaparak, karar vermelidir. Buna karşılık, dava kamu düzenini ilgilendiriyorsa, tercüman ücreti, ileride haksız çıkandan alınmak koşuluyla, devlet hazinesi tarafından karşılanması gerekir¹⁵⁶. Yabancı kişi davalı ise, tercüman giderini, sonradan davalıdan alınmak üzere (haksız çıkması halinde), davacıdan istenmelidir.

---

¹⁵³ Bu hüküm uyarınca, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Almanya Federal Cumhuriyeti Hükümeti arasında "İş Mahkemelerinde Tercüman ve Mütercim Masraflarının Karşılıklı Olarak Ödenmesine" ilişkin bir anlaşma imzalanmıştır (RG 5.8.1981, sa. 17419, s. 1-3).

¹⁵⁴ Tercan-İsticvap s. 295.

¹⁵⁵ Ancak, karşı görüşe göre, medeni yargıda, devletin duruşma dilini anlamayan tarafa tercüman tayin etme zorunluluğu bulunmamalıdır (Pekcanitez-Usul s. 213).

¹⁵⁶ Pekcanitez-Usul s. 214.

Bazen, mahkemeye sunulan belgeler, yabancı bir dille yazıldığı için, tercüme gerektirebilir. Bu tür belgelerin, yeminli tercümanlar vasıtasıyla, tercüme edilerek mahkemeye sunulması icap eder. Nitekim, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 325'e göre, "Ecnebi bir lisanla yazılmış olan bir vesikayı ibraz eden taraf, tercümesini de raptetmeye mecburdur". Örneğin, taraflar arasında yabancı dille yazılmış bir sözleşme varsa, bunun mahkemeye ibrazı için tercüme edilmesi gerekir. Gerek, tercüman tayininde, gerekse tercüme yapılmasında birtakım giderler yapılır. Bu giderler, diğer giderler gibi yargılama sonunda haksız çıkan tarafa yükletilir.

B-DAVA AŞAMASINDA ÇEŞİTLİ DURUMLARDA YARGILAMA GİDERLERİ

I-Delil Tespiti

Delil tespit talebi, ister davadan önce, ister davadan sonra yapılsın, tebligat, tanık, bilirkişi vb. durumlar için yapılacak giderlerin, delil tespitini talep eden tarafından peşin ödenmesi gerekir (m. 414)¹⁵⁷. Bu giderler, ileride açılacak olan davanın yargılama giderlerine dahildir¹⁵⁸. Diğer yargılama giderlerinde olduğu gibi, delil tespiti giderleri de, ancak, asıl davanın yargılama giderleri ile birlikte hüküm altına alınır. Yani, bu giderler için ayrı bir dava açılmaz.

Delil tespiti, dava devam ederken istenmiş ve bu talep yerine getirildiği için birtakım masraflar doğmuş ise, bu masraflar, yargılama gideri olarak kabul edilir. Buna karşılık, dava açılmadan önce talep edilen delil tespiti için yapılan giderlerin, yargılama giderlerinden sayılıp sayılmayacağı hususunda tartışma

---

¹⁵⁷ İBK 22.3.1976, 1-1 (YKD 1976/6, s. 779-783).

¹⁵⁸ Kuru-Usul IV s. 4460; Tanrıver-İlam s. 46.

vardır. Yargıtay, bazı kararlarında, bu tür giderlerin, normal giderlerden farklı olarak, dava konusuna dahil edilecek giderlerden olduğunu, esas davada hükme bağlanacak yargılama giderlerinden sayılmayacağı sonucuna varmışken¹⁵⁹, başka kararlarında ise, bu giderlerin dava konusuna dahil edilemeyeceği ve bu giderlerin esas dosyada hükme bağlanacak yargılama giderlerinden olduğunu belirtmiştir¹⁶⁰.

Delil tespiti giderleri, yargılama giderlerinden olduğundan, davanın müddeabihine dahil edilemez¹⁶¹. Bu nedenle, görevli mahkemeye (m. 1) veya temyize başvurulup başvurulamayacağı belirlenirken, delil tespiti giderleri dikkate alınmaz. Uygulamadaki bu tartışmalara, Yargıtay verdiği bir İçtihadı Birleştirme Kararı ile son noktayı koymuştur. Yargıtay, bu İçtihadı Birleştirme Kararı'nda, dava açılmadan önce delil tespitine ilişkin olarak yapılan giderlerin Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 413-426 maddeleri arasında yer alan yargılama giderlerinden sayılacağını hükme bağlamıştır¹⁶².

Delil tespiti, dava açılmadan önce istenirken, başvurulacak mahkemenin yetkisi konusunda bir sınırlama yoktur. Buna göre, davacı, delil tespitini, en az masrafla ve en çabuk yapabilecek olan mahkemeye başvurabilir (m. 370)¹⁶³. Dava açıldıktan sonra, delil tespiti, sadece davanın açıldığı mahkemeden istenebilir. Eğer, istenen delil, başka bir mahkemenin yargı çevresinde ise, delil tespiti için, o mahkemeye istinabe edilir. Bunu için,

---

¹⁵⁹ 3. HD 2.6.1970, 2252-2997; 3. HD 28.4.1970, 2326-1785 (Aldemir s. 126).

¹⁶⁰ 3. HD 17.11.1969, 6223-4833 (İBD 1970/1-2, s. 85).

¹⁶¹ **Kuru**-Usul IV s. 4461.

¹⁶² İBK 22.3.1976, 1-1 (RG 28.4.1976, sa. 15572, s. 2-3).

¹⁶³ İsmail Doğanay, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun Tespit Delaile Dair Hükümleri Üzerinde Bir İnceleme (AD 1954/7, s. 888-895), s. 894; **Pekcanitez**-Usul s. 471.

gerekli olan giderler, ilgili taraftan alınarak istinabe olunan mahkemeye gönderilir.

II-İhtiyati Tedbir

Mahkeme, yapılan talep üzerine, ihtiyati tedbire karar verdiği takdirde, birtakım giderlerin yapılması gerekir. İşte, yapılan bu giderlere ihtiyati tedbir giderleri denir. Dava açılmadan önce, talep edilecek ihtiyati tedbire ilişkin yargılama giderlerinin kapsamına, tarafların duruşmaya çağırılması için gerekli olan tebligat giderleri, ihtiyatî tedbir kararı verilmesi için gerekli olan delil tespiti giderleri, ihtiyati tedbir vekil aracılığıyla istenmiş ise, ödenen vekalet ücreti, vekil tayin edilmemekle beraber, ihtiyati tedbir dilekçesi için ücret ödenmiş ise, ödenen ücret, ihtiyati tedbire konu olan malın muhafazası için ödenen yedimlilik ücreti^{164, 165}, ihtiyati tedbir kararının infazı, idaresi ve işletmesi için gerekli olan giderler girer¹⁶⁶. Delil tespitinde olduğu gibi, dava açılmadan önce, ihtiyati tedbirin, en az masrafla ve en çabuk nerede ifası mümkünse, o yer mahkemesi tarafından ihtiyati tedbire karar verilebilir (m. 104,1)¹⁶⁷. Dava

---

¹⁶⁴ TD 19.9.1958, 1304-2141 (Aldemir s. 135).

¹⁶⁵ Yedimlilik ücreti, diğer giderler gibi peşin olarak mahkeme veznesine yatırılır. Bu ücret alınmadan, çekişme konusu menkul malın yediimine teslimine karar verilmemesi gerekir. Bu ücret alınmadan, mal yediimine teslim edilmiş ve dava da sonuçlanmış ise, yediimin, ihtiyati tedbir talebinde bulunan taraftan (talepte bulunan taraf bu davayı kazansa bile)hak ettiği ücreti talep edebilir (4. HD 6.6.1979,3449-7513: YD 1980/10, s. 1439). Yediimin ücreti, ihtiyati tedbir ücretine dahil olduğu için, asıl davada karara bağlanır. Aynı bir dava açılarak yedimlilik ücreti talep edilemez (4. HD 24.11.1964, 12554-5546: İKİD 1966/61, s. 4261-4262).

¹⁶⁶ Yılmaz-Tedbirler-I s. 873.

¹⁶⁷ Yılmaz-Tedbirler-I s. 880 vd.; Akil Önder, İhtiyati Tedbirler (AD 1943/3, s. 121-139), s. 11; Üstündağ-Usul s. 587; Pekcanitez-Usul s. 458; Özkes-İhtiyati Haciz s. 64.

açılırken veya açıldıktan sonra, ihtiyati tedbir sadece davaya bakan mahkemeden istenebilir.

Dava açılmadan önce talep edilen ihtiyati tedbir dosyası ile asıl dava dosyası birleştirilir. Dava sonucunda, yargılama giderlerinin bir kalemi olan ihtiyati tedbir giderleri, dava sonunda haksız çıkan taraf yükletilir. Bu giderlerin tahsili için ayrı bir dava açılmaz ve icra takibi yapılamaz. İhtiyati tedbir konulması nedeniyle, ortaya çıkan yargılama giderleri ve vekalet ücretinin kime yükletileceği, ancak asıl davanın sonuçlanmasından sonra kesin olarak ortaya çıkacağına göre, asıl davanın sonuçlanmasından önce, zaten ilamlı icra takibine başvurmak mümkün değildir¹⁶⁸.

Bazı hallerde, ihtiyatî tedbir giderleri, asıl dava sonuçlanmasa da, icra takibine konu yapılabilir. Buna göre, ihtiyati tedbir kararı alındıktan sonra, ihtiyatî tedbir talebinde bulunan kişinin, on gün içinde dava açması gerekir. Bu on günlük süre içinde, dava açılmazsa, ihtiyatî tedbir kararı kendiliğinden ortadan kalkacağı için, istek üzerine ihtiyati tedbir giderleri, talep eden tarafa yükletilir. Bu durumda, ihtiyati tedbir giderleri, karşı tarafça icra takibine konu yapılarak tahsili yoluna gidilebilir¹⁶⁹.

Aynı şekilde, mahkeme ihtiyati tedbir kararının kaldırılmasına karar verir ve tedbir giderlerinin tahsilini açıkça hükme bağlarsa, bu giderler de, icra takibine konu yapılabilir. Ayrıca, taraflar arasında ihtiyati tedbir giderlerine ilişkin bir sözleşme veya kabul varsa, ihtiyati tedbire ilişkin giderler için icra takibi yapılabilir¹⁷⁰.

---

¹⁶⁸ Tanrıver-İlam s. 48.

¹⁶⁹ Aldemir s. 136.

¹⁷⁰ Aldemir s. 136.

Dava açılmadan önce, talep edilen ihtiyati tedbirdeki giderler için söylenenler, dava açıldıktan sonra talep edilen ihtiyati tedbirdeki giderler için de geçerlidir. Farklı olarak, dava açıldıktan sonra talep edilen ve hükme bağlanan ihtiyati tedbir kararı ile, ihtiyati tedbir talep eden lehine, ayrıca vekalet ücreti takdir edilemez¹⁷¹.

İhtiyati tedbirde, yargılama giderlerini, aleyhinde tedbir alınmış olan taraf taşır. Ancak, ileri sürülen talebin kısmi olarak kabulü halinde, masrafların taksimi gerekecektir. Dava açıldıktan sonra, ihtiyati tedbir için yapılan yargılama giderleri diğer yargılama giderlerine katılarak, dava sonunda haklılık oranlarına göre taraflar arasında paylaşılır¹⁷². Yoksa, ihtiyati tedbir giderleri, asıl dava dosyasında yapılan giderlere katılmadan, taraflar arasında paylaşılması doğru değildir¹⁷³.

III-Davaya Müdahale

1-Fer'i Müdahale

Fer'i müdahalenin yargılama giderleri, fer'i müdahilin yanında davaya katıldığı taraf lehine ileri sürdüğü iddia ve savunma vasıtalarıyla ilgili olan giderlerdir¹⁷⁴. Fer'i müdahalede, davaya müdahale talebi kabul edilen üçüncü kişi, davanın tarafı haline gelmez¹⁷⁵. Bu nedenle, müdahil lehine veya aleyhine herhangi bir hüküm verilemez. Müdahil, müdahale ile, sadece lehine

---

¹⁷¹ **Kuru-Usul IV s. 4331; Aldemir s. 137.**

¹⁷² **Üstündağ-Tedbirler s. 52.**

¹⁷³ **Aldemir s. 137.**

¹⁷⁴ **Pekcanitez-Fer'i Müdahale s. 159; Pekcanitez-Usul s. 171.**

¹⁷⁵ Müdahilin davadaki durumu hakkında Alman hukukunda çeşitli görüşler mevcuttur (**Üstündağ-Tadil Tasarısı s. 151; Pekcanitez-Usul s. 168.**)

müdahalede bulunduğu tarafın yardımcısı durumuna gelir ve lehine müdahale ettiği taraf ile birlikte hareket eder.

Bu nedenle, yargılama giderleri müdahil olan üçüncü kişiye yükletilemez¹⁷⁶. Fer'i müdahil, sadece müdahale giderlerine mahkûm edilir (m. 420). Ancak, hüküm, davayı açan asıl kişi lehinde verilmiş olsa dahi, asıl tarafın hal ve hareketleri, üçüncü kişinin davaya katılmasını gerektirmiş ise, katılma giderlerinin tamamı veya bir kısmı lehinde hüküm verilen tarafa yükletilebilir (m. 420).

Fer'i müdahil, kendisini bir vekil ile temsil ettirmiş ise, bununla ilgili vekalet ücreti müdahale giderlerine dahil midir? Yargıtay, eski bir kararında fer'i müdahilin davaya yanında katıldığı tarafın kazanması halinde, diğer taraftan vekalet ücreti isteyebileceğine karar vermiştir¹⁷⁷. Ancak, Yargıtay daha sonra bu karardan vazgeçerek, fer'i müdahilin leh ve aleyhine vekalet ücretine karar verilemeyeceğini belirtmiştir¹⁷⁸. Doktrinde de, müdahil lehine vekalet ücretine karar verilemeyeceği ve bunun müdahale giderlerine dahil olmadığı kabul edilmektedir¹⁷⁹. Kanaatimizce de, dava sonunda verilen karar, fer'i müdahil hakkında olmadığından (m. 57) leh veya aleyhine vekalet ücretine hükmedilmemesi gerekir.

---

¹⁷⁶ 19. HD 25.5.1993, 5381-403 (Erdemir, s. 587).

¹⁷⁷ 4. HD 15.12.1956, 445-587 (Juristicatio, 1957/3, s. 282-283).

¹⁷⁸ 4. HD 20.5.1974, 1320-7654 (Feridun Müderrisoğlu Avukatlıkta Vekalet ve Ücret Sözleşmesi, Ankara 1974, s. 541); 4. HD 14.11.1963, 344-9824 (Burhan Sınmaz/İzzet Karataş, İçtihatlarla Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanunu, Ankara 1987, s. 158); 14. HD 20.6.1974, 1366-1710 (Kuru-Usul IV s. 3474).

¹⁷⁹ Pekcanitez-Fer'i Müdahale s. 159; Kuru-Usul IV s. 3474; Bilge/Önen s. 336, dn. 18; Berkin-Usul s. 704.

2-Asli Müdahale

Asli müdahalede, asli müdahale davası, asıl davadan bağımsız olduğundan ve ayrı bir hükümlerle sonuçlandırıldığından, bu davaya ilişkin olarak ayrıca yargılama giderlerine de hükmedilmesi gerekir¹⁸⁰. Müdahale davasında yargılama giderlerinden sorumluluk, normal davalardan farklı olmayacaktır¹⁸¹. Yani, asli müdahil, davasında haksız çıkarsa, yargılama giderlerini ödemeye mahkum edilecektir.

İlk davanın taraflarının haksız çıkmaları durumunda ise, davadaki dava arkadaşlığının durumuna göre, bu giderler paylaşılacaktır (m. 419). Mahkeme dava arkadaşlarının müteselsilen sorumluluğuna karar vermiş ise, davalı tarafta yer alan her dava arkadaşı, kendi payına düşen kısımdan sorumludur. Bununla birlikte, mahkeme, dava arkadaşlarının yargılama giderlerinden müteselsilen sorumlu olduklarına da karar verebilir¹⁸².

IV-Davaların Birleştirilmesi ve Ayrılması

Davaların birleştirilmesi kararı, davanın esasını çözümlleyen bir karar değildir. Dolayısıyla, ortada henüz haksız çıkan bir taraf olmadığı için, birleştirme kararı ile, taraflar yargılama giderlerinden sorumlu tutulamayacakları gibi vekalet ücretini ödemeye de mahkum edilemezler.

İki davanın arasında bağlantı bulunması sebebiyle, davaların birleştirilmesine karar verilmesi durumunda, birleştirilen davalar, bağımsızlığını korumaya devam ederler. Fakat, mahkeme, her iki davayı birlikte inceleyerek hükme bağlar. Bu davaların, sadece tahkikat safhaları ortaktır. Bu nedenden

---

¹⁸⁰ Staehelin s. 161 (Özekes-Müdahale s. 80, dn. 332'den naklen).

¹⁸¹ Schilken s. 446 (Özekes-Müdahale s. 80, dn. 333'ten naklen).

¹⁸² Özekes-Müdahale s. 80; Ulukapı-Dava Arkadaşlığı s. 194, 230.

dolayıdır ki, asıl dava ile birleştirilen davadaki taleplerle ilgili olmak üzere, ayrı ayrı hükümler oluşturulur. Dava sonunda, yargılama giderlerinin de her iki dava için ayrı ayrı hesaplanması lazım gelir. Asıl dava ile birleştirilen dava için ayrı ayrı hesaplanan yargılama giderleri, mahsup edilme yoluna gidilemez¹⁸³.

Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m 43'e göre, aralarında bağlantı olmamakla birlikte, birden fazla kişi birlikte dava açmış veya birden fazla kişiye karşı birlikte dava açılmış olabilir. Mahkeme, bu davaların ayrılmasına, taraflardan birisinin talebi üzerine veya re'sen karar verilebilir. Davaların ayrılması kararı, uyuşmazlığı esastan çözen bir karar değildir. Bu nedenden dolayı, davaların ayrılması kararı ile gerekmediği halde, davaları birlikte açan taraf yargılama giderleri ile sorumlu tutulamaz. Yani, bu durumda yargılama giderlerine hükmedilemez. Yargılama giderleri, ayrılan davalara bakan mahkemelerce, her dava için ayrı ayrı olmak üzere hükme bağlanır¹⁸⁴.

V-Davanın İslahı

Bir dava, tamamen ıslah edilebileceği gibi, kısmen de ıslah edilebilir. Bir davanın tamamen ıslah edilmesi durumunda, davacı, davasını baştan itibaren ıslah eder ve yeni bir dava dilekçesi verir veya iki taraf oturumda hazır ise, ıslah talebi, mahkemeye sözlü olarak bildirebilir. Davanın kısmen ıslahı ise, davada yapılmış olan belli bir usul işleminin düzeltilmesinin istenmesidir¹⁸⁵.

Davayı tamamen veya kısmen ıslah eden taraf, bu tarihe kadar olan yargılama giderleriyle, karşı taraf için takdir edilecek olan zarar ve ziyanı, davada mahkûm edilmiş gibi, derhal mahkeme veznesine ödemesi zorunludur

---

¹⁸³ 19. HD 13.4.1993, 8458-2759 (Aldemir s. 146).

¹⁸⁴ Aldemir s. 144.

¹⁸⁵ Yılmaz-İslah s. 39.

(m. 86,II c. 1)¹⁸⁶. Aksi durumda, ıslah yapılmamış kabul edilir¹⁸⁷. Fakat, ıslah hakkı ise, kullanılmış sayılır¹⁸⁸. Burada, "derhal" tabirinden, ıslahın yapıldığı celsenin anlaşılmması gerekir., İcap ederse, hakim bu hususta, bir süre tayin edebilmelidir¹⁸⁹.

Bir görüşe göre¹⁹⁰, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 86,l'den bu yargılama giderlerinin neler olduğu tam olarak anlaşılammamaktadır Bu durum, m. 86,l'in kapsamını tayin etmede zorluk çıkarmaktadır. Söz konusu hükmün, ifade şekli, ıslaha başvurmayı engelleyecek niteliktedir. Yani, bu maddedeki giderlerden maksat, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 423'teki bütün giderlerin ödeneceği şeklinde anlaşılırsa, kişiler, bu kadar gideri ödemeye yanaşmayacağından, ıslah kurumundan faydalanma da azalacaktır. Karşı görüşe göre, "kanun ıslaha kadar olan yargılama masrafları" dediği için, bu giderleri tayin etmek fazla zor değildir. Bu giderler, ilam harcı, celse harcı, vekalet ücreti ve tahkikatın gerektirdiği, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 423'teki diğer masraflar girer¹⁹¹.

Yine, aynı görüşe göre, buradan anlaşılması gereken, ıslah yapanın yatırmak zorunda olduğu giderler ve zararlar, bütün yargılama giderleri ve karşı tarafın davayı kazanması halinde elde edeceği miktarın tamamı değildir¹⁹². Bu giderler, ıslah tarihine kadar yapılmış olan ve ıslahla yapılmamış duruma

---

¹⁸⁶ **Yılmaz-İslah** s. 240; **Üstündağ-Usul** s. 552; **Pekcanitez-Usul** s. 286; **Bilge/Önen** s. 361.

¹⁸⁷ **Yılmaz-İslah** s. 240-241; **Yalçın Tuna, İslah (ABD 1955/1, s. 595-604), s. 598.**

¹⁸⁸ **Üstündağ-Usul** s. 552.

¹⁸⁹ **Bilge/Önen** s. 361.

¹⁹⁰ **Üstündağ-Usul** s. 553.

¹⁹¹ **Yılmaz-İslah** s. 241; **Bilge/Önen** s. 362.

¹⁹² **Yılmaz-İslah** s. 241; **Kuru-Usul IV** s. 3985.

düşen yargılama işlemlerine ait giderlerdir¹⁹³. Örneğin, ıslah tarihinden önce delil tespiti yoluna gidilmiş, ancak daha sonra da ıslah yoluna başvurulmuş ise, delil tespiti için yapılan bu işlemler, ıslah nedeniyle yapılamamış sayılacak olurlarsa, ıslah yoluna giden tarafın yapılmamış kabul edilen bu işlemlere ilişkin giderleri yatırmaması gerekir. Ayrıca, bu giderlerin kapsamına, ıslahtan sonra yapılan işlemler ile ıslahtan önce yapılmasına rağmen, ıslahla yapılmamış sayılmayan işlemlerin giderleri dahil değildir. Örneğin, karar ve ilam harcı, ıslah talebinde bulunulması halinde, m. 86'daki dava giderleri kavramına dahil değildir. Çünkü, karar ve ilam harcı, ıslah tarihine kadar yapılan yargılama giderlerinden sayılmaz¹⁹⁴.

---

¹⁹³ Postacıoğlu-Usul s. 456; Yılmaz-İslah s. 241.

¹⁹⁴ “İslah nedeni ile yatırılacak olan giderler, mahkemece verilecek süre içerisinde takdir edilecek miktardır. Bu giderler ise karşı taraf zarar ve ziyan iddiasında bulunmadığına göre, ıslah tarihine kadar olan yargılama giderleridir. Avukatlık parası ve ilam harcının alınmaması gereklidir” (13. HD 4.11.1975, 7267-6756: M. Reşit Karahasan, Eşya Hukuku, Ankara 1977, s. 69). Buna karşılık, Yargıtay 2. HD'nin 17.10.1975 tarihli, 7450-7757 sayılı kararında “ıslah halinde ödenecek yargılama giderlerinin kapsamına, karşı taraf için takdir edilecek vekalet ücretinin dahil olduğunu belirtmiştir. Ancak, yukarıda anlatılan hususlar dikkate alındığında, Yargıtay'ın bu kararına katılmak mümkün değildir. Çünkü, ödenecek yargılama giderleri, ıslah tarihine kadar yapılan işlemlere ilişkin yargılama giderleri olup, karşı taraf lehine takdir edilecek vekalet ücretinin niteliği gereğince, ıslah halinde yatırılacak yargılama giderlerine dahil edilemez. Vekalet ücreti, yapılan işlemlerin bütünü dikkate alınarak hükümlenir. Şayet, Yargıtay'ın bu görüşü kabul edilecek olunursa, vekalet ücreti takdir edilirken, hangi ölçütün esas alınacağı sorunu ortaya çıkmaktadır. Yani, bu durumda vekalet ücreti, ıslahtan önceki duruma göre mi, yoksa ıslahtan sonraki duruma göre mi takdir edilecektir? Vekalet ücreti, hangi durum dikkate alınarak hesaplanırsa hesaplınsın, Yargıtay'ın bu kararı ıslah kurumunun kabul ediliş amacına ve Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 86,1'e aykırı olacaktır (Aldemir s. 142).

Vekalet ücretinin, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 86'daki yargılama giderlerinin kapsamına girip girmediği de tartışmalıdır. Bir görüşe göre, ıslah tarihine kadar olan yargılama giderlerinden sayılmayan vekalet ücreti de, ıslah yoluna gidilmesi halinde, talep edilecek yargılama giderlerinden sayılmayacaktır¹⁹⁵. Karşı görüşe göre, burada vekalet ücretinin de ödenmesi gerekir¹⁹⁶. Bir diğer görüşe göre¹⁹⁷, ıslah ile yapılamamış sayılacak işlemlerin kapsamına, akdedilen celse masrafları, karşı taraf kendisini vekil ile temsil ettiriyorsa, sadece, ıslahla değersiz hale gelen mesai sarfı, bu miktar içinde kabul edilmelidir. Ancak, bu miktar, davanın esastan kaybı durumunda hükmedilecek vekalet ücretinin tamamı olmamalıdır. Kanaatimizce de, bu görüş daha isabetlidir.

Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 86'da, ayrıca, diğer taraf için takdir olunacak zarar ve ziyanın tevdiinden söz edilmektedir. Bu zarar ve ziyanın kapsamını belirlemek zor gözükmektedir. Bu zarar ve ziyan, herhalde, davanın kazanılması durumunda, diğer tarafın mamelekinde meydana gelebilecek bir artış değildir. Buradaki zarar ve ziyandan, ıslaha başvuranın, ıslaha rağmen davayı kaybetmesi halinde, karşı tarafın hakkına geç ulaşmasından dolayı doğacak zararlar anlaşılmalıdır¹⁹⁸.

Islah giderleri ve zararlarının ödenmesine, mahkeme re'sen karar veremez. Dolayısıyla, karşı tarafın bunu bizzat istemesi lazımdır¹⁹⁹. Ancak,

---

¹⁹⁵ 1. HD 23.1.1976, 332-622 (**Karahasan** s. 295-296); **Belgesay-Şerh** s. 245; **Erdoğan** s. 124.

¹⁹⁶ **Bilge/Önen** s. 362; **Postacıoğlu-Usul** s. 456.

¹⁹⁷ **Yılmaz-Islah** s. 241; **Üstündağ-Usul** s. 553.

¹⁹⁸ **Kuru-Usul IV** s. 3986; **Yılmaz-Islah** s. 244; **Bilge/Önen** s. 362; **Üstündağ-Usul** s. 553-554; **Postacıoğlu-Usul** s. 457.

¹⁹⁹ HGK 16.11.1983, 2/94-1116 (YKD 1984/2, s. 190-192).

ıslah giderlerinin kapsamının bizzat mahkeme tarafından belirlenmesi gerekir²⁰⁰. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 86,1'de ıslaha ilişkin masraf ve zararların derhal yatırılacağı²⁰¹ hükme bağlanmış ise de, giderlerin ödenmesi için yapılan talep üzerine, mahkeme öncelikle ödenecek miktarı tespit edecek, sonra da ıslah edene, bu giderlerin ödenmesi için uygun bir süre verecektir²⁰².

Bu süre içinde, ıslah giderleri mahkeme veznesine yatırılmazsa, ıslah yapılmamış kabul edilir, yani ıslah hüküm ve sonuç doğurmaz (m. 86,1/c. 2). ıslah yoluna aynı davada sadece bir defa gidilebildiğinden dolayı (m. 83), mahkemece verilen sürenin dolmasından sonra, yeniden ıslah talebinde bulunulamaz ve yapılacak ödemeler bir sonuç meydana getirmez.

Davasını ıslah eden taraf, ıslah ettiği davasını esastan kaybederse, ayrıca bu davanın masrafları ile de sorumlu olacaktır. Ancak, ıslahtan önceki dava için takdir edilen masrafların sonradan çok olduğu anlaşılırsa, fazlayı tazmin, daha az olduğu anlaşılırsa, fazla ödenen paranın, ıslah edene geri ödenmesi gerekir (m. 86,11)²⁰³. Bu durumun, bilhassa, ıslah yapanının davayı kazanması halinde düşünülmesi gerekir²⁰⁴. Doğacak sakıncaları önlemek için, mahkeme veznesine yatırılan paralar, karşı tarafa hemen ödenmemelidir. Ancak, bu giderler, mahkemenin hükmü ile kesin olarak belirlendikten sonra, fakat verilen hükmün kesinleşmesi beklenmeden (m. 443) karşı tarafa ödenmelidir. Ayrıca, ıslaha başvuran, nihayetinde, davayı esasından kazanmış

---

²⁰⁰ Üstündağ-Usul s. 552.

²⁰¹ Üstündağ-Usul s. 552.

²⁰² HGK 16.11.1983, 2/94-1116 (YKD 1984/2, s. 190-192).

²⁰³ Kuru-Usul IV s. 3989.

²⁰⁴ Üstündağ-Usul s. 554.

olsa bile, mahkemenin ıslah nedeni ile tespit etmiş olduğu gider ve zararları, karşı tarafa ödemek zorundadır.

Davasını tamamen ıslah eden taraf, üç gün²⁰⁵ içerisinde, yeni bir dava açması ve bunun için yeni bir dava dilekçesi vermesi gerekir. Aksi halde, davanın iptaline karar verilir (m. 88)²⁰⁶. Davası (dava dilekçesi) iptal edilen taraf, davasını terk etmiş, yani dava açılmamış sayılır. Davası iptal edilen davacı (ıslah eden taraf) Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 425'e göre, yargılama giderlerine mahkûm edilir²⁰⁷.

VI-Davanın Konusuz Kalması

Dava devam ederken, davacının hukuki yararı veya davanın konusu ortadan kalkarsa, dava konusuz hale gelir²⁰⁸. Bu durumda, nasıl bir karar verileceğine dair, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununda bir hüküm

---

²⁰⁵ Bu süre, ıslah talebinin tutanağa geçirildiği veya ıslah dilekçesinin davalıya tebliğ edildiği tarihten itibaren işlemeye başlar.

²⁰⁶ Buradaki iptal kararının hukuki niteliği davanın açılmamış sayılmasına ilişkin bir karardır (Aldemir s. 144).

²⁰⁷ Baki Kuru/Ramazan Arslan/Ejder Yılmaz Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu, Ankara 2000, s. 137, dn. 15; İBK 14.4.1954, 4/14 (RG 16.7.1954, sa. 8756, s. 9893-9894).

²⁰⁸ Pekcanitez-Usul s. 380; Dava şu durumlarda konusuz kalabilir: a-Boşama davası devam ederken taraflardan birisinin ölmesi. b-Dava devam ederken davacı ve davalı sıfatının birleşmesi. c-Dava sırasında yeni bir İçtihadı Birleştirme Kararı'nın çıkarılması. d-Dava devam ederken yeni bir kanunu yürürlüğe girmesi. e-Dava devam ederken Anayasa mahkemesinin davayı ilgilendiren hüküm hakkında iptal kararı vermesi (Kuru-Usul III s. 2084-3015). Ancak, bu konuda Yargıtay karşı görüşte olup, bu şekilde davanın konusuz kalması halinde, davalı lehine vekalet ücretine hükmedilmeyeceğini kabul etmektedir (5. HD 1.3.1977, 1048-1330: İKİD 1977/196 s. 5291-5292). f-Şufa davasında davacı, gayri menkuldeki payını 3. bir kişiye devretmesi. g-Bir malın teslimi amacıyla açılan dava devam ederken malın davacıya teslim edilmesi. h-Borçlunun borcunu ödemesi.

bulunmamaktadır. Davanın konusuz kalması halinde, dava (esas talep) hakkında yargılama yapılmasına ve hüküm verilmesine gerek kalmadığından, mahkeme, "dava hakkında karar verilmesine yer olmadığına" karar vermesi gerekir²⁰⁹. Mahkeme, böyle bir karar verdiğinde, yargılama giderleri (ve harçlar) hakkında da bir hüküm verebilecek midir? Bu durumda (davanın konusuz kalması halinde), mahkeme, yargılamaya devam ederek, davanın açıldığı zamanda haksız tarafın kim olduğunu belirler ve onu yargılama giderlerini ödemeye mahkûm eder²¹⁰. Davalı, davanın açılmasına neden olmadığını (haklı olmadığını) ispatlamadıkça, yargılama giderlerinden sorumlu tutulur²¹¹.

VII-Görevsizlik veya Yetkisizlik Kararı Verilmesi

Mahkemenin verdiği görevsizlik ve yetkisizlik kararlarının kesinleşmesi tarihinden itibaren on gün²¹² içinde, görevli ve yetkili mahkemeye başvurulması gerekir. Aksi halde, dava açılmamış sayılır (m. 193,III, IV)²¹³. Acaba, mahkeme bu kararı verirken, yargılama giderlerini de hüküm altına alacak mıdır?

---

²⁰⁹ **Kuru/Arslan/Yılmaz**-Usul s. 541; **Pekcanitez**-Usul s. 381.

²¹⁰ **Kuru/Arslan/Yılmaz**-Usul s. 541; **Pekcanitez**-Usul s. 381; 3. HD 19.6.1975, 6392-4206 (ABD 1975/4, s. 564); 6. HD 15.6.1963, 2368-2933 (**Kutsi Malatyalıoğlu/ Hami Ertaş**, İçtihatlı ve Notlu Paylaşırma ve Kat Mülkiyeti Kurulması Davaları, Ankara 1971, s. 557-558).

²¹¹ **Üstündağ**-Usul s. 773.

²¹² **Baki Kuru**, Hukuk Usulünde Görevsizlik ve Yetkisizlik Kararları Üzerine Yapılacak Muameleler (AÜHFD 1968/C. XXIV'den Ayrı Bası, s. 155-181), s. 165.

²¹³ Karşı tarafa tebligat yapılması için, bu süre içinde tebligat masraflarını yatırılmamış olması davanın açılmamış sayılmasını gerektirmez. (**Kuru-Görevsizlik ve Yetkisizlik** s. 164.

Bu konuda, Yargıtay, verdiği bir İçtihadı Birleştirme Kararı²¹⁴ ile, görevsizlik ve yetkisizlik kararı verilmesi durumunda, bu karar ile aynı zamanda davacının yargılama giderlerine mahkûm edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Çünkü, mahkeme görevsizlik ve yetkisizlik kararı verdikten sonra, davacının on gün içinde görevli ve yetkili yere başvurmama ihtimali vardır. Böylece, davacı, yargılama giderlerine mahkûm edilmekten kurtulacaktır. Bu nedenle, mahkeme, görevsizlik ve yetkisizlik kararı verirken, yargılama giderleri hakkında da bir karar vermesi gerekir. Yoksa, mahkeme yargılama giderleri hakkında karar verilmesini, başka bir mahkemenin takdirine bırakmamalıdır.

Ancak, bu İçtihadı Birleştirme Kararı, yeni tartişmaların doğmasına neden olmuştur. Doktrindeki bir görüşe göre²¹⁵, bu İçtihadı Birleştirme Kararı'nın kaldırılması veya değiştirilmesi gerekir. Çünkü, bu içtihat, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 425'e aykırıdır. Aynı zamanda, 14.4.1954 tarihli İçtihadı Birleştirme Kararı'ndan²¹⁶ sonra, bu içtihadın bir hukuki dayanağı kalmamıştır. Davacının, on gün içinde görevli ve yetkili yere başvurmaması durumunda, dava açılmamış sayılacak ve davacı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 425 anlamında davasını terk etmiş olacaktır. Bu nedenle, dava dilekçesinin iptalinde olduğu gibi, burada da (görevsizlik ve yetkisizlik kararı ile birlikte) davacının yargılama giderlerine mahkûm edilmemesi gerekir. Davacı, on gün içinde görevli ve yetkili mahkemeye başvurmaz ve bu nedenle de, dava açılmamış sayılırsa, davalı m. 425'e göre, mahkemeye başvurup, davasını terk etmiş olan davacının yargılama giderlerine mahkûm edilmesini istemelidir.

---

²¹⁴ İBK 25.4.1945, 21/7-9 (RG 28.7.1945, s. 6069, s. 9125-9126).

²¹⁵ **Kuru-Usul** V s. 5348-5349.

²¹⁶ İBK 14.4.1954 4-14 (RG 16.7.1954, sa. 8756, s. 9893-9894).

Benzer diğler görüşe göre²¹⁷, bu içtihadın gerekçesi tatmin edici değildir. Bir tarafın, yargılama giderlerine mahkûm edilebilmesi için, esas hakkındaki haksızlığının anlaşılması gerekir ve on gün içinde görevli mahkemeye başvurulması durumunda, dava yürümeye başlayacağından, yargılama giderleri, esas hakkında verilecek bir karar ile hüküm altına alınabilir. On gün geçmesine rağmen, görevli mahkemeye başvurulmaması durumunda, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 425 'in uygulanması gerekir. Buna göre, yargılama giderlerinin hüküm altına alınabilmesi için, mahkemeye başvurulmalıdır.

Doktrindeki bu görüşlere karşılık, uygulamada hakim olan, fakat doktrinde tasvip edilmeyen görüşe göre²¹⁸, her mahkeme, kendi önünde doğan yargılama giderlerine yine kendisi karar vermelidir. Bu husus, başka bir mahkemenin takdirine bırakılmaz. Çünkü, davacının, on gün içinde, görevli ve yetkili mahkemede dava açıp açmayacağı belli değildir. Davacının yargılama giderlerinin, davalıya yükletilmesi tehlikesi ile karşı karşıya bırakılmasını önlemek için, bunların görevsiz ve yetkisiz olan mahkemece hüküm altına alınması gerekir. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 27. ve 193. maddelerinin, yetkisiz ve görevsiz mahkemeye başvurmuş olan davacıların yararına konulmuş istisnai hükümler olması nedeni ile, bu hükümlerin dar anlamda yorumlanması lazımdır. Ancak, uygulamadaki bu yaklaşım, 25.4.1945 tarihli İBK'daki görüş doğrultusunda gelişmiştir.

Kanaatimizce, görevsiz ve yetkisiz mahkemede dava açılması durumunda, davalının yapılmış bir gideri veya doğmuş bir zararı sözkonusu değilse, sorun yoktur. Zaten, davacının yaptığı giderler ve ödediği harçlar,

---

²¹⁷ Postacıoğlu-Usul s. 125-126.

²¹⁸ Üstündağ-Usul s. 179-180; Bilge/Önen s. 177.

kendisinin üzerinde kalacaktır. Şayet, davalı, bir giderde bulunmuş veya bir zararı doğmuş ise, davalı on günlük sürenin geçmesini beklemelidir. Bu on günlük süre içinde, davacı görevli veya yetkili mahkemede dava açarsa, sorun yoktur. Davalının yaptığı giderler, o mahkemece karara bağlanacaktır. Davacı, bu on günlük süre içinde, görevli veya yetkili mahkemeye başvurmaması halinde, davacı davasını terketmiş sayılmalı (m. 425) ve davalı görevsiz ve yetkisiz mahkemeden yaptığı giderler için, bir karar verilmesini isteyebilmelidir.

Açılan davada, görevli sayılan mahkeme, sonradan ortaya çıkan çeşitli nedenlerle (yeni hukuk kuralları, yeni mahkeme kurulması vb) görevsiz hale gelirse, verilen görevsizlik kararı ile davalı lehine, davacı yargılama giderlerine mahkûm edilemez²¹⁹.

VIII-Süresinde Yenilenmeyen Davanın Açılmamış Sayılması

İşlemden kaldırılan dosya üç ay içinde yenilenmesi gerekir. Aksi takdirde dava açılmamış sayılır²²⁰. İlk defa işlemden kaldırılan dosya sonrada yenilenirse, bu dava ilk yenilemeden sonra bir defadan fazla takipsiz bırakılmaz (m. 409,IV). İşte, iki defa yenilenmeyen dava, açılmamış bir dava sayılır. Mahkeme, davanın açılmamış sayılmasına karar verirken, bu kararla birlikte davacıyı da yargılama giderlerini ödemeye mahkûm eder²²¹.

IX-Vekaletnamesiz Dava Açılması

Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 67,II/c. 3'e göre, vekil vekaletnamenin aslı ve onaylı örneğini mahkemeye vermeden vekil olarak

---

²¹⁹ HGK 20.2.1963, 4/71-21 (AD 1963/5-8, s. 776-777).

²²⁰ **Ulukapı-** Tarafların Duruşmaya Gelmemesi s. 121.

²²¹ 13. HD 29.4.1976, 6944-3519 (**Kuru-**Usul IV s. 4128). **Ulukapı-**Tarafların Duruşmaya Gelmemesi s. 122

dava açamaz ve yargılama ile ilgili diğer hiçbir işlemi yapamaz. Ancak, gecikmesinde zarar doğabilecek hallerde, mahkemenin vereceği kesin süre içinde, vekaletnamesini vermek şartı ile vekilin dava açmasına ve diğer usul işlemlerini yapmasına izin verilebilir. Mahkeme tarafından verilen kesin süre içinde, vekaletname verilmez veya aynı süre içinde, asil, yapılan işlemleri kabul ettiğini dilekçe ile mahkemeye bildirmez ise, dava açılmamış sayılır²²². Vekaletnamesini mahkemeye vermemiş olan vekil, celse harcı ve diğer yargılama giderlerini²²³ ödemeye mahkûm edilir (m. 67, l c. 4).

X-Derdestlik İtirazının Kabulü

Derdestlik, bir davanın mahkemede açılmış ve halen görülmekte olduğunu ifade eden bir usul hukuku kurumudur²²⁴. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 194'e göre, aynı dava, bir başka mahkemede görüldüğüne ilişkin yapılan derdestliğin ilk itiraz olarak kabulü durumunda, mahkeme davanın açılmamış sayılmasına karar verir. Mahkeme ikinci davanın açılmamış sayılmasına ilişkin kararında, davacıyı yargılama giderlerini ödemeye mahkûm eder²²⁵.

---

²²² Bilge/Önen s. 245.

²²³ Baki Kuru, Vekaletnamesiz Dava Açılması (İzmir Barosu Dergisi, 1983/1, s. 5-9), s. 8; Pekcanitez-Usul s. 161.

²²⁴ Süha Tanrıver, Medeni Usul Hukukunda Derdestlik İtirazı, Ankara 1998, s. 5; Ömer Ulukapı, Medeni Usul Hukukunda Derdestlik ve Sonuçları (YD 1995/4, s. 395-442), s. 397); Pekcanitez-Usul s. 245-246; Bilge/Önen s. 418.

²²⁵ Berkin-Rehber s. 580; Kuru-Usul IV s. 4247; Tanrıver-Derdestlik s. 102; Ersin Şekerci, Medeni Usul Hukukunda ve İdari Yargılama Usulünde Derdestlik-I (YD 1986/3, s. 206-226), s. 223; Ulukapı-Derdestlik, s. 437; 2. HD 5.3.1973, 1340-1354 (İBD 1973/3-4, s. 444).

XI-Dava Şartlarını Bulunmaması Nedeni ile Davanın Reddi

Mahkemenin, davanın esası hakkında yargılama yapılabilmesi için varlığı veya yokluğu gerekli olan hallere dava şartları²²⁶ denir²²⁷. Bu şartların amacı, bir davanın esası hakkında incelemeye geçilebilmesi için gereken bütün şartları ve bunların incelenme usulünü tespit etmek, böylece mahkemelerdeki davaların daha çabuk ve ekonomik bir şekilde sonuçlanmasını sağlamaktır²²⁸.

Mahkeme, gerek itiraz üzerine, gerekse re'sen yapacağı inceleme sonunda, bir dava şartının eksik olduğunu tespit ederse, esasa girmeden, davayı, dava şartının eksikliği nedeniyle reddetmesi gerekir. Davanın reddi ile, davacı yargılama giderlerine mahkûm edilir²²⁹.

XII-Davanın Geri Alınması

Davacı, davalının rızası olmadan davayı geri alamaz (m. 185/1). Çünkü, davasını geri alan davacı, bununla talep sonucundan, yani hakkın özünden feragat etmemekte, sadece davayı geri almakta ve onu ileride tekrar açabilme hakkını saklı tutmaktadır²³⁰. Davacı, davalının rızası ile davasını geri

---

²²⁶ Dava şartlarına, yargı yetkisi, yargı yolu, görev, kamu düzenine ilişkin yetki halleri, taraf ehliyet, dava ehliyeti, dava ehliyeti, kesin hüküm bulunmaması, hukuki yarar gibi hususlar örnek olarak gösterilebilir.

²²⁷ **Kuru-Usul II s. 1343.** Baki **Kuru**, Dava Şartları (Sabri Şakir Ansay'ın Hatırasına Armağan'dan Ayrı Bası, Ankara 1964, s. 109-147), s. 110; **Pekcanitez-Usul s. 222;** **Bilge/Önen s. 402.**

²²⁸ **Kuru-Dava Şartları s. 111.**

²²⁹ 4. HD 25.10.1955, 7646-5440 (**Aldemir s. 119**).

²³⁰ **Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul s. 363.**

alabilir²³¹. Davanın geri alınması halinde, mahkeme davanın esası hakkında bir karar vermez, sadece davanın son bulunduğunu belirtmekle yetinir. Bu durumda, davacı davasını terketmiş sayıldığı için, mahkeme, o zamana kadar edindiği kanaat gereğince, tarafları haksızlık derecelerine göre, yargılama giderlerini ödemeye mahkûm eder (m. 425)²³².

XIII-Dava Arkadaşlığı

1-Mecburi Dava Arkadaşlığı

Mecburi dava arkadaşlarının haksız çıkmaları durumunda, mahkeme bu kişileri yargılama giderlerini ödemeye mahkûm eder²³³. Bu durumda, her dava arkadaşının sorumlu olduğu yargılama giderleri, davadaki ilgilerine göre²³⁴, dava arkadaşları arasında paylaşılması gerekir (m. 419)²³⁵. Mecburi dava arkadaşları, davayı açarken ödeyecekleri yargılama giderlerinin miktarı, sadece bir dava için yapılacak yargılama giderlerinin miktarı kadardır. Yoksa,

---

²³¹ Eğer, davacı davalının rızası olmadan davayı geri almak isterse, davaya devam edilir.

²³² **Kuru-Usul** II s. 1686-1687; 8. HD 5.11.1991, 11949-15155 (YKD 1992/2, s. 214).

²³³ **Ulukapı-Dava Arkadaşlığı** s. 194; Fakat, Yargıtay, vermiş olduğu bir kararında, MK. m. 639'a göre, açılan tescil davasını kaybeden Hazine'nin (ve kamu tüzel kişinin) kanuni hasım olması nedeni ile yargılama giderlerine ve bu arada vekalet ücretine mahkûm edilemeyeceğine karar vermiştir (Baki Kuru, Nizasız Kaza, Ankara 1961, s. 22-23).

²³⁴ m. 419'daki "mahkeme, dava arkadaşlarının sorumluluğunu davadaki ilgilerine göre paylaşır" hükmü, daha çok yargılama giderine sebebiyet vermiş olan dava arkadaşının diğerlerine oranla daha fazla yargılama giderlerine katlanmasını ifade eder. Örneğin, ortak olmayan vakıalar konusunda farklı delil göstermiş bulunan dava arkadaşının bu nedenle daha fazla yargılama giderlerine sebebiyet vermiş olduğundan, bu yargılama giderlerinin o dava arkadaşına yükletilmesi uygun olur (**Ulukapı-Dava Arkadaşlığı** s. 194).

²³⁵ **Berkin-Usul** s. 865; **Ansay-Usul** s. 172; **Bilge/Önen** s. 336; **Postacığlu-Usul** s. 675; **Ulukapı-Dava Arkadaşlığı** s. 194.

her bir dava arkadaşı, ayrı ayrı dava açmış gibi, yargılama giderlerini ödemesi gerekmez.

Dava arkadaşlarından her birisinin sorumluluğu, hükümde ayrı ayrı belirtilir. Mahkeme, haksız çıkan mecburi dava arkadaşlarını müteselsilen yargılama giderlerinden sorumlu (BK m. 141 vd) olduklarına karar verebilir (m. 419)²³⁶. Ancak, müteselsilen sorumluluğa karar verme, mahkemenin takdirindedir²³⁷. Mahkeme, mecburi dava arkadaşlarının yargılama giderlerinden müteselsilen sorumlu olacaklarını açık bir şekilde belirtmemiş ise, her dava arkadaşı, kendi payına düşen miktarda yargılama giderlerinden sorumlu olacaktır²³⁸.

Yargıtay, vermiş olduğu bir kararında, "mahkeme bu paylaşımı yapmadığı takdirde, aleyhine hüküm verilenler müteselsilen sorumlu sayılırlar"²³⁹ diyerek, mahkemenin takdirine bırakılmış olan müteselsil sorumluluk esasını, uygulanması zorunlu bir kural haline getirmiştir. Yargıtay'ın bu kararı isabetli değildir. Çünkü, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 419 gayet açıktır. Bu hükme göre, mahkeme, haksız çıkan dava arkadaşlarının yargılama giderlerinden müteselsilen sorumlu olduklarına, açıkça hükmetmemişse, her bir dava arkadaşı kendi payı oranında sorumludur²⁴⁰.

---

²³⁶ İİD 20.9.1949, 2710-3751 (Aldemir s. 121).

²³⁷ Postacığlu-Usul s. 675.

²³⁸ 4. HD 26.2.979, 5666-2516 (YKD 1980/1, s. 35-38).

²³⁹ 15. HD 16.6.1980,1509-1552 (YKD 1980/12, s. 1630).

²⁴⁰ Ulukapı-Dava Arkadaşlığı s. 194.

Mahkeme, ilk başta yargılama giderlerinden müteselsilen sorumlu olunacağına karar vermemiş ise, daha sonra tavzih yolu ile mecburi dava arkadaşlarının müteselsilen sorumlu olacaklarına dair bir karar veremez²⁴¹.

2-İhtiyari Dava Arkadaşlığı

İhtiyari dava arkadaşlığında, davacıların birlikte dava açmaları zorunlu olmadığı için, davacı sayısı kadar dava vardır. İhtiyari dava arkadaşlarının ödemesi gereken giderler, duruma göre, davacılar arasında paylaşılırken, duruma göre de, her davacıdan ayrı ayrı alınır (m. 419). Örneğin, tebligat giderlerini her davacı ayrı ayrı ödemesi gerekir. Buna karşılık, bütün davacılar ortak bir uyuşmazlık konusunda tek bir bilirkişiye başvururlarsa, bilirkişi ücretinin davacılar arasında paylaşılması gerekir. Aksi halde, ihtiyari dava arkadaşlarının birlikte dava açmalarının bir anlamı kalmaz. İhtiyari dava arkadaşlığındaki müteselsil sorumluluk, tıpkı mecburi dava arkadaşlığında olduğu gibidir²⁴².

XIV-Davaya Son Veren Taraf İşlemleri

Davacının davasından feragat etmesi halinde, mahkeme feragat nedeniyle, davanın reddine karar verir ve davasından feragat eden davacıyı yargılama giderlerini ödemeye mahkûm eder²⁴³. Bu durumda, davacı davayı kaybetmiş gibi (m. 417) yargılama giderlerini ödemek zorundadır (m. 94,1).

Davalı, davasını bir vekil aracılığıyla takip etmiş ise, mahkeme, davasından feragat eden davacıyı, vekalet ücreti ödemeye mahkûm eder (m. 94,1, m. 423/6). Davacı, ilk oturumda davadan feragat etmiş ise, davacı vekalet

---

²⁴¹ İİD 20.2.1968, 1790-1745 (İBD 1969/1-2, s. 70).

²⁴² Ulukapı-Dava Arkadaşlığı s. 194.

²⁴³ Önen-Feragat ve Kabul s. 30; Yavuz s. 1020.

ücretinin yarısına mahkûm edilir (Av. Üc.Tarifeleri m. 7)²⁴⁴. Yani, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 94,II hükmü, davasından feragat eden davacı hakkında uygulanmaz. Davadan feragat eden davacı, dava, yargılama harç ve giderlerinden muaf olsa bile, davalıya vekalet ücreti ödemek zorundadır. Davacının mahkemece tespit edilen değer üzerinden vekalet ücreti ödemeye mahkûm edilebilmesi için, gerekli harcın tamamlattırılması gerekir.

Davalının davayı kabul etmesi halinde, mahkeme kabul nedeniyle, davanın reddine karar verir ve davayı kabul eden davalıyı yargılama giderlerini ödemeye mahkûm eder²⁴⁵. Bu durumda davalı, davayı kaybetmiş gibi (m. 417) yargılama giderlerini ödemek zorundadır (m. 94,I).

Ancak, davalı, ilk oturumda davayı kabul ederse ve durumu ile kendisine karşı dava açılmasına neden olmamış ise, davayı kabul etmiş olmasına rağmen, yargılama giderlerine mahkûm edilemez (m. 94,II). Buna göre, davalının yargılama giderlerine mahkûm edilememesi için Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 94,II'deki bu iki şartın gerçekleşmesi gerekir.

Davacı, davasını bir vekil aracılığıyla takip etmiş ise, mahkeme, davayı kabul eden davalıyı, vekalet ücreti ödemeye mahkûm eder (m. 94,I, m. 423/6). Ancak, davalı, ilk oturumda davayı kabul etmiş ise, davalı vekalet ücretinin yarısını ödemeye mahkûm edilir (Av. Üc. Tarifeleri m. 7)²⁴⁶. Yani, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 94,II hükmü, davayı kabul eden davalı hakkında

---

²⁴⁴ Yarım vekalet ücretine ilişkin Tarifeler m. 7 hükmü, yargılama gideri olan vekalet ücreti hakkında olup, müvekkilin vekiline ödemekle yükümlü olduğu vekalet ücretine etkili değildir.

²⁴⁵ **Önen-Feragat ve Kabul s. 2.**

²⁴⁶ Yarım vekalet ücretine ilişkin Tarifeler m. 7 hükmü, yargılama gideri olan vekalet ücreti hakkında olup, müvekkilin vekiline ödemekle yükümlü olduğu vekalet ücretine etkili değildir.

uygulanmaz. Davayı kabul eden davalı, dava yargılama harç ve giderlerinden muaf olsa bile, davacıya vekalet ücreti ödemek zorundadır. Davalının mahkemece tespit edilen değer üzerinden vekalet ücreti ödemeye mahkûm edilebilmesi için, gerekli harcın tamamlattırılması gerekir.

Sulh ile davanın sona erdirilmesinde ise, taraflar sulh ile davayı sona erdirirken, aynı zamanda yargılama giderleri hakkında bir anlaşma yapmışlarsa, mahkeme tarafların ödeyecekleri yargılama giderlerinin miktarını bu anlaşmayı dikkate alarak karar verir²⁴⁷. Taraflar, sulh anlaşmasında yargılama giderlerinden söz etmemişlerse, mahkeme, tarafların yargılama giderleri üzerinde bir anlaşma yapmaları için imkan tanır. Taraflar yargılama giderleri hususunda bir anlaşma sağlayamazlarsa, mahkeme, yargılama giderlerini, sulh anlaşmasında da, kabul ve feragat edilen miktarlar oranında taraflar arasında paylaşır²⁴⁸.

C-KANUN YOLLARINDA YARGILAMA GİDERLERİ

I-Temyiz

Hükmü temyiz eden taraf, temyiz dilekçesini mahkemeye verirken gerekli olan giderlerin tamamını da peşin olarak ödemesi lazımdır (m. 434,III)²⁴⁹. Bu giderler:

1-Temyiz dilekçesinin karşı tarafa tebliğ giderleri.

2-Dosyanın Yargıtay'a gönderilmesi ve Yargıtay'ca mahkemeye geri gönderilmesi için gerekli olan posta giderleri.

---

²⁴⁷ **Önen-Sulh** s. 162-164; **Tanrıver-İlam** s. 98; **Pekcanitez-Usul** s. 380.

²⁴⁸ **Pekcanitez-Usul** s. 380.

²⁴⁹ **Bilge/Önen** s. 335.

3-Kararın bozulması halinde, mahkemenin tarafları re'sen duruşmaya davet giderleri.

4-Yargıtay'ın vermiş olduğu kararının taraflara tebliği veya bildirilmesi için gerekli olan posta giderleri.

Temyiz dilekçesi alındıktan sonra, giderlerin eksik ödendiği anlaşılırsa, temyiz edilen kararı veren mahkemece verilecek yedi günlük süre içerisinde, temyiz isteminde bulunan tarafın, eksik giderleri tamamlaması gerekir. Aksi durumda, temyizden vazgeçilmiş sayılacağı hususu, temyiz edene yazılı olarak bildirilir. Verilen bu yedi günlük kesin süre içerisinde, eksik ödenen giderler tamamlanmadığı takdirde, mahkeme, kararın temyiz edilmemiş sayılmasına karar verir (m. 434,III). Temyiz giderlerinin eksik olarak ödenmesi, mahkemenin yapmış olduğu hesap hatasından kaynaklanmış ise, bu giderlerin eksik ödenmesinin sonuçları temyiz edene yükletilemez.

Temyiz yoluna başvuran kişi, mahkemenin vermiş olduğu "kararın temyiz edilmemiş sayılması kararını" da tebliğden itibaren (bu kararın) yedi gün içinde temyiz edebilir (m. 432,V). Yargıtay, mahkemenin temyiz edilmemiş sayılmaya ilişkin kararını bozarsa, ilk temyiz dilekçesine göre temyiz talebini inceleyip karara bağlar²⁵⁰.

---

²⁵⁰ "Yerel mahkemece verilen kararın davalı tarafça yapılan temyizi sırasında eksik masraf yatırıldığıının belirlenmesi üzerine, kendisine bu giderin tamamlanması gereğine işaretle tebligat yapılmış ve tamamlanması için tanınan 7 günlük kesin süreye uyulmaması halinde, temyizden vazgeçmiş sayılacağı hususu tebligata açıkça derç edilmiştir. Davalının bu tebligata rağmen süresi içinde, gereğini yerine getirmediği hususu tartışma konusu değildir. Hal böyle olunca, mahkemece m. 434,III maddesi hükmü gereğince, mahkeme kararını temyiz edilmemiş sayılmasına ilişkin kurulan ek hüküm usul ve yasaya uygun olduğundan onanmalıdır" (HGK 3.10.1990, 5/350-462 (İKİD 1991/5, s. 7930-7931).

Temyize ilişkin giderlerin tamamlattırılması için verilecek yedi günlük süreye ilişkin kararda, eksik ödenmiş olan temyiz giderinin, verilen süre içerisinde kesin olarak mahkeme veznesine yatırılmasının veya ulaştırılmasının da açıkça belirtilmesi gerekir. Çünkü, temyiz giderlerini ödeyecek olan taraf, mahkemenin yargı alanı dışında ikamet ediyorsa, temyiz giderlerini posta yoluyla göndermek isteyebilir. Kişiye verilen yedi günlük süre, paranın vezneye yatırılması için verilen süre olup, yoksa paranın postaya verilme süresi değildir²⁵¹.

Yargıtay'da duruşma yapılmasını isteyen kişi, tarafların duruşmaya davet edilmeleri için gerekli olan posta giderlerini de peşin öder. Kişi, tebligat giderlerini peşin olarak yatırmazsa, duruşma talebin reddine karar verilerek, inceleme dosya üzerinden yapılır²⁵². Ancak, bazı durumlarda, Yargıtay, tarafların duruşma istemedikleri veya duruşma istemek haklarının bulunmadığı hallerde, taraflardan bilgi almak üzere re'sen duruşma yapılmasına karar verebilir (m. 438,III)²⁵³. Yargıtay, duruşmanın yapılması için gerekli olan giderlerin peşin olarak ödenmesini temyiz talebinde bulunan taraftan ister. Eğer, taraf, gerekli olan giderleri ödemezse, Yargıtay, bu giderlerin, sonradan haksız çıkana yükletilmek üzere, Hazine'den ödenmesine karar verebilir.

Temyiz giderlerinin, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m 423 anlamında yargılama giderlerinden sayılıp sayılmayacağı hususunda, kanunda açık bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu nedenle, temyiz giderlerinin kimin üzerinde kalacağı sorunu ortaya çıkmaktadır. Temyiz eden tarafın, temyiz talebinde bulunurken peşin ödediği giderler, hüküm Yargıtay'ca onanacak

---

²⁵¹ 2. HD 6.6.1996, 4772-6183 (YKD 1996/12, s. 1187).

²⁵² **Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul** s. 747; 9. HD 23.11.1984, 100089-10237 (YKD 1985/4, s. 522).

²⁵³ **Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul** s. 747; **Pekcanitez-Usul** s. 414.

olursa (yani temyiz edenin temyiz talebi reddedilirse), haliyle temyiz edenin üzerinde kalmış olacaktır. Buna karşılık, hükmün temyiz edenin lehine Yargıtay'ca bozulması durumunda ne olacaktır? Mahkeme, bozma kararına uyarak bir hüküm vermiş ise, bu durumda yargılama giderleri, aleyhine hüküm verilen tarafa yükletilmesi doğru olacaktır²⁵⁴.

Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 432,IV'e göre temyiz talebi, kanuni süre geçtikten sonra yapılır veya temyizi mümkün olmayan bir karara ilişkin bulunursa, kararı veren mahkeme, dosyayı Yargıtay'a göndermeden, temyiz isteminin reddine karar verir. Bu hükmün amacı, Yargıtay'ın iş yükünü hafifletmek, gereksiz masraf ve zaman kaybını önlemektir²⁵⁵.

II-Karar Düzeltme

Karar düzeltme yoluna başvuran taraf, karar düzeltme dilekçesini verirken gerekli olan giderleri peşin olarak ödemesi gerekir. Bu giderler de, temyiz giderleri gibidir. Karar düzeltme giderlerinin eksik ödenmesi durumunda, giderlerin tamamlanması için, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 434,III hükmü kıyasen uygulanmalıdır²⁵⁶.

Karar düzeltmede başvurma, karar ve ilam harcı alınmayacağına göre, karar düzeltme dilekçesini, posta ile göndermenin bir sakıncası yoktur. Ancak, bunun için gerekli olan posta giderlerinin yatırılması gerekir²⁵⁷. Yoksa, bu giderler, devlet hazinesinden ödenme yoluna gidilemez²⁵⁸. Posta giderleri

---

²⁵⁴ Aldemir s. 165.

²⁵⁵ Hatice Özdemir, Medeni Yargılama Hukukunda Yargının Hızlandırılmasına İlişkin Tedbir ve Müesseseler (İBD 1998/2, s. 330-356), s. 339.

²⁵⁶ Kuru-Usul V s. 4928.

²⁵⁷ Bilge-Karar Düzeltme s. 167.

²⁵⁸ Bilge-Karar Düzeltme s. 167.

zamanında ödenmezse, hakim, ilgiliye bir süre verir. Bu süre içinde, posta giderleri yatırılmazsa, kişi karar düzeltme talebinden vazgeçmiş sayılır²⁵⁹.

III-Yargılamanın Yenilenmesi

Daha önce de belirtildiği üzere, yargılamanın yenilenmesi başlı başına bağımsız bir davadır. Bir dava için yapılması gereken bütün giderler, yargılamanın yenilenmesinde de yapılır. Yargılamanın yenilenmesinde bulunacak olan taraf, karşı tarafın bu dava nedeniyle uğrayabileceği zararı karşılamak üzere, mahkemece belirlenecek olan teminatı göstermek zorundadır (m. 453). Bu teminat, karşı tarafın bu yeni dava nedeniyle ortaya çıkabilecek zararını giderme amacını taşır. Bu nedenle, m. 449 uyarınca, gösterilmesi gerekli olan teminatın, karşı tarafın yapacağı yargılama giderlerini karşılayacak miktarda olması gerekir²⁶⁰.

D-TAHKİMDE YARGILAMA GİDERLERİ

I-Hakem Ücretleri

Hakem, aynen hakim gibi, ihtilafı vakıaları tespit ve bunları, tarafların kararlaştırdıkları norm veya kanun bakımından tavsif ederek, karar vermek zorunda olan kişidir²⁶¹. Taraflar, hakemlere başvururken, bir miktar ücret öderler²⁶². Hakemlere ödenecek olan bu ücretin, hakem sözleşmesinde kesin olarak kararlaştırılması gerekir²⁶³. Ancak, bu durumda, hakemler ücret almaya

²⁵⁹ Vazgeçilmiş sayılmaya karar verme yetkisi, yerel mahkemeye aittir (İBK 5.1.1949,1-32: RG 13.4.1949, sa. 7181, s. 15950).

²⁶⁰ Arslan-Yargılamanın Yenilenmesi s.158, dn. 70; Berki s. 93.

²⁶¹ Üstündağ-Usul s. 939; Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul s. 924.

²⁶² Bilge/Önen s. 757.

²⁶³ Yargıtay'a göre, "geçerli bir hakem ücreti sözleşmesinden söz edebilmek için, ücretin, tahkim sözleşmesi veya hakem sözleşmesi ile belirlenmesi zorunludur. Ayrıca, yine

hak kazanırlar. Ücretin kararlaştırılması, aynı zamanda ücret tespitinde esas alınacak ölçütlerin belirlenmesi ve uyuşmazlıkların önlenmesi bakımından da faydalıdır²⁶⁴.

Sözleşmede hüküm bulunmayan hallerde, hakem ücreti, uyuşmazlığın niteliğine, dava konusunun değerine, uyuşmazlığı çözümlmek üzere harcanması gereken emeğe ve hakemin kişiliğine göre, mahkemece takdir edilir²⁶⁵. Taraflar, tahkim yargılaması sonucunda zamanından önce hüküm verilmesi veya tarafların sulh olmaları halinde, karlaştırılan ücret miktarının indirilmesi konusunda hakem sözleşmesine hüküm koyabilirler²⁶⁶.

Hakem sözleşmesi, ücret konusunda bir hüküm taşıyorsa ne olacaktır? Yargıtay, vermiş olduğu bir İçtihadı Birleştirme Kararı²⁶⁷ ile bunu hükme bağlamıştır. Buna göre, hakem ücretinin sözleşme ile tayin edilmediği durumlarda, hakemler genel hükümler uyarınca, yetkili mahkemelere başvurarak, emeklerinin karşılığı olan alacaklarını alabilmeleri için, dava açmaları gerekecektir.

Hakemler, kendi ücretlerini kendileri belirleyemezler²⁶⁸. Şayet, hakemler kendi ücretlerini kendileri belirlemişlerse, bu durum kamu düzenini

---

geçerli bir ücret sözleşmesinden söz edebilmek için, bir tarafta uyuşmazlığın tarafları, diğer tarafta da hakem veya hakemler olması gerekir” diyerek uyuşmazlığın bir tarafı ile hakem arasında yapılmış bulunana sözleşmeyi geçersiz kabul etmiştir (HGK. 2.6.1976, 4/548-2100: İKİD 1976/191, s. 4952-4953).

²⁶⁴ Taşkın-Hakem s. 51

²⁶⁵ Bilge/Önen s. 758.

²⁶⁶ Taşkın-Hakem s. 51

²⁶⁷ İBK 13.5.1964 1-3 (RG 8.7.1964, sa. 11748, s. 6).

²⁶⁸ Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul s. 926; Pekcanitez-Usul s. 484; İBK 13.5.1964 1-3 (RG 8.7.1964, sa. 11748, s. 6); Bilge/Önen s. 758.

ilgilendirmediğinden, kararın temyizi halinde bu durum re'sen göz önüne alınmaz. Yani, taraflardan birisinin, bu durumu temyiz sebebi olarak ileri sürmesi gerekir. Yine, aynı İçtihadı Birleştirme Kararına göre, hakim, hakemlerin ücretini, belirlerken uyuşmazlığın değeri ve niteliğine, hakemin emeğine ve olayların olağan yürüyüşünü dikkate alarak bu unsurların ışığı altında belirleyecektir.

Hakem ücretleri konusunda kanunda açık bir hüküm yoktur. Taraflarla hakem arasındaki hakem sözleşmesi, usul hukuku sözleşmesi sayılsa bile, kanundaki bu boşluğun vekalet akdi hükümlerine göre doldurulması gerekir (BK. m. 386,II) ²⁶⁹. Çünkü, tarafların teklifi üzerine hakemlik yapmayı kabul eden kişiler, vekaleten onlara ait bir işin yapılmasını üzerlerine almışlardır. Bu durumda taraflar arasındaki hukuki ilişki bir vekalet akdidir. Ortada bir sözleşme veya teamül varsa, bu durumda vekilin ücrete hak kazanması, BK. 386 hükmü gereğidir²⁷⁰.

Hakem ücretinden her iki taraf müteselsilen sorumludur²⁷¹. Çünkü, hakemlere bırakılan işin, bunlar tarafından yapılmasıyla, hakem ve her iki taraf arasında bir sözleşme ilişkisi doğar. Madem ki, sözleşme ilişkisi hakemle her iki taraf arasında meydana gelmektedir, bu durumda hakemin üzerine aldığı görevin yerine getirilmesini her iki taraf da isteyebilecektir.

Buna karşılık, hakem de her iki tarafa karşı görevlerini usulüne uygun olarak yürütmekle sorumludur. Hakemin mükellefiyeti konusunda kabul edilen her husus, onun sahip olacağı haklar için de geçerlidir. Örneğin, hakem, faaliyeti sonucunda bir edim isteyebilecekse, bu edimin ifasından, her iki taraf

---

²⁶⁹ Üstündağ-Usul s. 969.

²⁷⁰ Üstündağ-Usul s. 969.

²⁷¹ Bilge/Önen s. 758.

birlikte sorumlu olacaktır. Hakemi, hangi taraf tayin ederse etsin, durum böyledir.

II-Diğer Giderler

Tahkim usulüne göre, yargılamanın yapılabilmesi için, bir takım giderlerin yapılması gerekir. Tahkim giderlerine, örneğin telefon, faks, teleks ücreti, seyahat giderleri, sekreter giderleri, büro gibi görüşme yapılacak yerin kiralanması gibi giderler dahildir.

Taraflar, hakem sözleşmesiyle, yargılama giderlerinin nasıl paylaşılacağı veya kimin tarafından karşılanması gerektiğini sözleşme ile kararlaştırmış olmaları halinde, yargılama giderleri bakımından sözleşme hükmü esas alınır²⁷². Eğer, sözleşmede bir hüküm yoksa kanun hükümleri esas alınır (m. 417)²⁷³. Yani, yargılama giderlerinin kime yükletileceğini hakem, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 417,1'e göre, tayin eder. Bu hükme göre, hakim yargılama giderlerini, davada haksız çıkan tarafın ödenmesine kara verir.

Tahkim giderlerinin ödenmesi konusundaki tazmin talepleri de hakem ücretinde olduğu gibi vekalet hukukuna dayanır²⁷⁴. BK m. 394'e göre, "Vekilin usulü dairesinde müvekkilünbihi ifa için yaptığı masrafı ve verdiği avansları, müvekkilin faizi ile beraber vermesi ve vekilin deruhte eylediği borçlardan onu kurtarması lazımdır". Bu durum, tarafların giderlerin tazmininde ifayla yükümlü olmasının bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Hakem sözleşmesinin tarafları, masrafların tazminine ilişkin bu düzenlemenin mahiyetini anlamayla değiştirebilirler.

---

²⁷² Taşkın-Hakem s. 51; Üstündağ-Usul s. 969; Bilge/Önen s. 336.

²⁷³ Bilge/Önen s. 336.

²⁷⁴ Taşkın-Hakem s. 51.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YARGILAMA HARÇ VE GİDERLERİNDE MÜŞTEREK DURUMLAR

Ş. 7-YARGILAMA HARÇ VE GİDERLERİNDEN SORUMLULUK

A-YARGILAMA HARÇ VE GİDERLERİNİN HÜKÜM ALTINA ALINMASI

Yargılama harç ve giderleri, davanın ilerlemesini sağlayan bir fonksiyon eda ederler. Örneğin, tebligat giderlerinin yatırılması ile karşı tarafa, mahkemece yapılan hukukî işlemler ve ondan yapılması istenen hususlar tebliğ edilir. Eğer, bu giderler yatırılmazsa, dava için gerekli veya faydalı olan işlemler yapılamayacak ve bir an önce sonuca varılması gecikecektir. Aynı şekilde, kişinin açmış olduğu davanın kabul edilmesi için gerekli olan harçların yatırılması gerekir.

Davacının, dava açarken, dilekçesinde yargılama harç ve giderlerinin karşı tarafa yükletilmesini açıkça istemesine gerek yoktur. Çünkü, herhangi bir talep olmasa bile, mahkeme yargılama harç ve giderlerine kimin katlanacağına re'sen karar vermek zorundadır¹. Mahkemenin, yargılama harç ve giderlerini taraflardan birisine yükletebilmesi için, herşeyden önce, yargılama harç ve giderlerinin miktarını tespit etmesi gerekir. Bu tespit, dava dosyası ve tarafların göstereceği belgelere göre yapılır.

---

¹ Fevzi Kayacan, Mahkemenin Yargılama Giderlerini Re'sen Karara Bağlama Zorunluluğu (Yaklaşım, 1995/34, s. 97-99), s. 98-99; Postacıoğlu-Usul s. 673; Zekeriya Yılmaz, Ceza Yargılama Gideri, Harç, Vekalet Ücreti ve Şahsi Hak Davası, Ankara 1999, s. 18-19.

Mahkeme, kural olarak esasa ilişkin nihai kararlar birlikte yargılama giderleri hakkında da karar verir. Ancak, istisnai olarak usule ilişkin nihai kararlarda da yargılama giderlerine hükmedilmesi mümkündür. Usule ilişkin bir karar ile dava sona eriyor ve dosyanın başka bir mahkemeye gönderilmesi gerekmiyor ise, bu durumda mahkeme yargılama giderlerine hükmeder² (örneğin, derdestlik ilk itirazının kabul edilmesi üzerine, davanın açılmamış sayılması kararında olduğu gibi). Buna karşılık, usule ilişkin nihai karar ile dava sona ermiyor, aksine devam ediyorsa, dava henüz sonuçlanmadığı için, yargılama giderlerine ilişkin bir karar verilmesine gerek yoktur³ (örneğin, işbölümü kararı üzerine verilen gönderme kararında olduğu gibi).

Dava sonunda, (istenmiş olsun veya olmasın), yargılama giderlerine re'sen hükmedilmemiş veya hükmedilmesi unutulmuş ve hüküm bu şekilde kesinleşmiş olabilir. Bu durumda, davayı kazanan taraf, karar altına alınmayan yargılama giderleri için, ayrı bir dava açamaz⁴. Çünkü, yargılama giderleri davanın konusunu oluşturan hak ve alacağa sıkı sıkıya bağlı ve onun kaderine tabi ve hukuken bağımsız bir varlık arz etmeyen alacaklardır. Dolayısıyla bu alacaklar sadece kendilerini doğuran davada hüküm altına alınmaları gerekir.

Tavzih, hükümde açık olmayan ve çelişkili ifadelerin bulunması durumunda hükmün gerçek anlamını ortaya çıkarmak için başvuru bir yoldur⁵. Ancak, yargılama harç ve giderlerine ait karar tavzih edilirken, hükmün anlamında değiştirilme ve genişletilme yapılamaz⁶. Aynı şekilde, tavzih ile

---

² Pekcanitez-USul s. 439.

³ Pekcanitez-USul s. 439.

⁴ Kuru-USul III s. 3127.

⁵ Kuru-USul V s. 5270.

⁶ 1. HD 29.3.1977, 1593-2417 (YKD 1989/9, s. 1232-1233).

hükmedilen yargılama harç ve giderlerinin miktarı azaltılamaz ve çoğaltılamaz. Ancak, maddi hatalardan doğan yanlışlıklar düzeltilebilir (m. 459).

Genel kurala göre, mahkeme ilâmları kesinleşmeden icraya konulabilir. Ancak, kanunda sınırlı sayıda sayılan davalarda verilen kararlar, kesinleşmeden icraya konulamaz. Bunların hangi hususlara ilişkin hükümler olduğu, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 443,IV'de belirtilmiştir. Gayrimenkul ve buna ilişkin aynı haklar, aile ve şahsın hukukuna ilişkin hükümler, bu duruma örnek olarak verilebilir. Bu istisnai davaların sonunda verilen ilâmların eki sayılan yargılama giderleri de, ilâm kesinleşmedikçe icraya konulamaz.

B-YARGILAMA HARÇ VE GİDERLERİNDEN DAVANIN TARAFLARININ SORUMLU OLMASI KURALI

Bir davanın açılması, yürütülmesi ve karara bağlanması için, bir çok harç ve yargılama gideri ödenmesine ihtiyaç olduğu yukarıda görüldü⁷. Acaba, davanın sonunda, gerek hazine, gerekse taraflarca ödenen yargılama harç ve giderlerinden kim sorumlu olacaktır? Kural olarak, yargılama harç ve giderlerinden davanın tarafları sorumludur. Bu kuralın sonucu olarak da, yargılama harç ve giderleri davanın taraflarına yükletilir.

Taraflar dışındaki bir kimseye, örneğin vekile, yargılama harç ve giderleri yükletilemez. Çünkü, vekil davaya taraf değildir. Dava, geçerli bir vekâletnamesi olmayan vekil tarafından açılması sebebi ile reddedilmiş ise, vekil avukatlık ücreti dahil tüm yargılama giderlerinden sorumlu tutulur. Aynı şekilde, vekil, bilirkişi, tanık gibi kişiler, celsenin ertelenmesine neden olmuşlarsa, bu kimseler, davanın tarafı olmadıkları halde, celsenin

---

⁷ Bkz. yuk. §. 4.

ertelenmesinden kaynaklanan yargılama harç ve giderlerini ödemekle sorumlu olurlar. İşaret edilen bu hususlar, yargılama harç ve giderlerinden tarafların sorumlu olacakları kuralının istisnasını teşkil eder⁸.

C-YARGILAMA HARÇ VE GİDERLERİNİN DAVA SONUNDA HAKSIZ ÇIKAN TARAFA YÜKLETİLMESİ

I-Genel Olarak

Yargılama harç ve giderlerinden davanın taraflarının sorumlu olacakları belirlendikten sonra, bu harç ve giderlerden, hangi tarafın sorumlu olacağını da belirlemek gerekir. Kural olarak, harçları ve yargılama giderlerini peşin ödeyen taraf haklı çıkarsa, bu harç ve giderler, davada haksız çıkan tarafa, yani davayı kaybeden tarafa yükletilir (m. 416)⁹. Davada haksız çıkan tarafa, yargılama harç ve giderlerinin yükletilmesini emreden Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 417, haksız olarak diğer tarafa zarar verilmesine ve esas itibarıyla Borçlar Kanunu m. 41'deki haksız fiil sorumluluğuna dayanır¹⁰.

---

⁸ **Kuru-Vekâletnamesiz Dava s. 8; Pekcanitez-Usul s. 438; Kayacan s. 98.**

10. HD 30.12.1976, 4732-8971 (**Kuru-Usul V s. 5344-5345**).

⁹ **Postacıoğlu-Usul s. 674; Pekcanitez-Usul s. 437; Kayacan s. 97; Bilge/Önen s. 335; Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul s. 841;** Bir görüşe göre, davanın sonunda yargılama giderleri, davanın taraflarından birisine yükletilir. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununda yargılama giderlerinin vekile yükletileceğine dair bir hüküm yoktur. Vekil kötü niyetli olsa bile yargılama giderlerine mahkûm dilemez (Rifat Ersoy, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu, Ankara 1976, s. 383). Ancak, bu görüşün vekilin kötü niyetli olması kısmına katılmak mümkün değildir. Örneğin Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 67,1'e göre, kendisine verilen kesin süre içinde vekâletnamesini mahkemeye vermemiş olan vekil, oturum harcı ve diğer yargılama giderlerine ve karşı tarafın uğrayacağı zararları ödemeye mahkûm edilir; **Kuru-Vekâletnamesiz Dava s. 8.**

¹⁰ **Aldemir s. 27.**

Başka bir anlatımla, bir kimseye, haklı çıkan tarafın dava harç ve giderlerinin yükletilmesinin nedeni, o kimsenin, diğer tarafın haksız olarak gider yapmasına ve harç ödemesine sebebiyet vermiş olmasıdır¹¹.

Buna karşılık, yargılama harç ve giderlerini ödeyen taraf davada haksız çıkarsa, kendisinin yaptığı yargılama harç ve giderleri, kendi üzerinde bırakılır. Ayrıca, karşı tarafın ödediği yargılama harç ve giderlerini yüklenmeye de mahkum edilir.

II-Yargılama Harç Ve Giderlerinden Sorumluluk Sözleşmesi

Yargılama harç ve giderlerinden kimin sorumlu olacağı konusunda taraflar kendi aralarında bir sözleşme yapabilirler. Bu durumda, hâkim, sözleşmeyi dikkate alarak, tarafı veya tarafları yargılama harç ve giderlerini ödemeye mahkum eder.

Tarafların arasında yapılan sözleşmenin hüküm ifade etmesi için, sözleşmenin, mahkemede karar verilinceye kadar, ileri sürülmesi gerekir. Ancak, temyiz aşamasında taraflar bu sözleşmenin var olduğunu ileri süremezler. Buna karşılık, sözleşme, dava aşamasında ileri sürülmesine rağmen, hâkim sözleşmeye aykırı karar vermiş veya sözleşmeyi hiç dikkate almamışsa; taraflar, bu hususu temyiz aşamasında ileri sürebilirler.

III-Yargılama Harç ve Giderlerinden Sorumluluğun Paylaştırılması

Taraflar, davanın sonunda, tamamen haklı veya tamamen haksız çıkmanın yanında, kısmen haklı veya kısmen haksız da çıkabilirler. Tarafların, davada kısmen haklı çıkacak olurlarsa, bu giderler taraflar arasında, haklılık

---

¹¹ 10. HD 24.2.1976, 6296-1297 (YKD 1976/6, s. 843-844).

oranlarına göre paylaşılır (m. 417)¹². Bu madde, yargılama harç ve giderlerinin paylaşılması konusunda hâkime takdir hakkı tanımıştır¹³. İşte,

---

¹² Ahmet İnan, Notlu ve İzahlı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ve İlgili İçtihatlar, Ankara 1969, s. 174; Pekcanitez-Usul s. 438; Kayacan s. 98; Bilge/Önen s. 335; Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul s. 841; Postacıoğlu-Usul s. 675.

¹³ Bazı durumlarda, karara bağlanan bir dava sonucunda ortaya çıkan yargılama harç ve giderlerinin miktarı yüksek olabilir. Yüksek yargılama harç ve giderlerinin bir tarafa yükletilmesi, bazen adalete aykırı sonuçlar doğurabilir. İşte, bu durumda doğacak sakıncaları önlemek için, bir takım tedbirler önerilmiştir. Buna göre, taraf, davanın konusu dikkate alınarak, kendi aleyhine yargılama harç ve giderine hükmedilmesi halinde, ekonomik durumunun tehlikeye düşeceğini kanıtlayabilirse, hâkim, bu kişiyi korumak için, daha az bir yargılama harç ve giderlerine hükmedebilmesi gerekir. Peki, hâkim bunu nasıl sağlayacaktır? Bunun için hâkime, harca tabi dava konusunun miktarını düşürebilme hususunda takdir yetkisi verilmesi gerekir. Çünkü, öyle bazı durumlar vardır ki dava konusu göz önüne alınarak yargılama harç ve giderlerine hükmedilmesi ve özellikle bunun belli bir tarafa yüklenilmesi, adalet duygularına ters düşebilir. Örneğin, değeri çok büyük bir tereke ve çok sayıda mirasçı bulunması durumunda, mirasçılardan bir veya birkaçının açacağı veya bunlar hasım gösterilerek açılan taksim davalarında, yargılama harç ve giderleri, yalnızca davayı açan bu mirasçılar üzerinde kalırken, bu davanın sonucundan bütün mirasçılar kendi miras paylarına göre yararlanacaklardır. Bu da davayı açan mirasçılar için haksız bir sonuç doğuracaktır. Bundan dolayı, bu tür davalarda yargılama harç ve giderlerinin bütün mirasçılara, miras paylarına göre bölüştürülmesi yerinde bir davranış olacaktır. Değeri para ile ölçülebilmesine karşın, tarafın dava sonucunda elde ettiği yarar, davanın konusunun tümüne oranla daha az ise, hâkim, bu gibi davalarda dava konusunun tümüne göre değil, tarafın o davada elde ettiği veya edeceği yararı göz önüne alarak yargılama harç ve giderleri hesaplamalı ve gerekiyorsa yargılama harç ve giderlerini taraflar arasında bölüştürülebilmelidir. İşte, hâkimin bütün bunları yapabilmesi için, kendisine tanınmış olan bir yetkiye sahip olması gerekir. Yargılama harç ve giderleri için hâkime bu şekilde bir takdir yetkisinin tanınması, Alman hukukunda, istisnai olarak, Patent Yasası, Haksız Rekabet Yasası gibi yasalarda kabul edilmiştir (Yılmaz-Giderlerin İşlevi s. 216-218).

hâkim, bu takdir yetkisini kullanarak, bütün yargılama harç ve giderlerini sadece taraflardan birisine yükleyebilir¹⁴. Tarafların kusuru, yargılama harç ve giderlerinin paylaşılmasında dikkate alınmaz. Yani, burada tarafların kusuru, değil, davada haksız çıktıkları oran dikkate alınır¹⁵.

Davayı kaybeden tarafa yükletilecek yargılama harç ve giderlerinin kapsamına, davayı kazanan tarafın peşin olarak ödediği giderler (bu giderler hazinece yapılmış ise, hazinece ödenen giderler), harçlar ve davayı kazanan taraf kendisini vekil ile temsil etmiş ise, vekalet ücreti de girer. Davada haksız çıkan taraf, davalı olabileceği davacı da olabilir.

Bazı durumlarda, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 417, yani giderlerin taraflar arasında paylaşılması kuralı uygulanamaz. Örneğin, boşanma davalarında tarafların kısmen haklı kısmen haksız çıkmaları mümkün değildir. Çünkü, boşanmaya karar verildiği zaman davacı davasında tamamen haklı çıkmış demektir. Bu durumda, giderlerin tamamının davalıya yükletilmesi gerekir. Buna karşılık, davalı da boşanma davası açar ve mahkeme de her ikisinin davasını da kabul ederek boşanmalarına karar verirse, taraflar karşılıklı olarak yargılama harç ve giderlerine, varsa vekâlet ücretine de mahkûm edilirler¹⁶.

Aynı şekilde, miktarı hâkim tarafından takdir edilmesi gereken davalarda, dava kısmen kabul ve kısmen reddedilmesi halinde yargılama giderleri, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 417'ye göre paylaşırılamaz. Bu davalara, nafaka¹⁷, cezai şartın tenkisi¹⁸, sendikaya üye olma nedeni ile

---

¹⁴ 4. HD 14.10.1965, 677-4841 (Aldemir s. 3 8).

¹⁵ HGK 1.12.1965,11205-439 (Kuru-Usul V s. 5332); Bilge/Önen s. 337.

¹⁶ 2. HD 16.10.1972, 6110-5819 (RKD 1972/11-12, s. 433-434).

¹⁷ 2. HD 22.3.1979, 2061-2334 (İKİD 1981/5, s. 310).

hizmet akdinin feshinden dolayı açılan tazminat davaları örnek olarak gösterilebilir¹⁹. Bu tür davalarda, hükmedilmesi istenen dava konusu miktarlar, hâkim tarafından belirleneceğinden, davanın kısmen kabul ve reddi durumunda, reddedilen miktar üzerinden yargılama giderlerine hükmedilemez.

Örneğin, 50.000.000 TL nafaka istenen bir davada, 40.000.000 TL nafakaya hükmedilip, 10.000.000 TL'si reddedilirse, reddedilen 10.000.000 TL'lik bölüm için davalı lehine yargılama gideri olarak vekalet ücreti takdir edilemeyeceği gibi, diğer yargılama giderleri de bölüştürülemez. Bu durumda, davada 40.000.000 TL'ye hükmedildiği için, yargılama giderleri bu miktar üzerinden takdir edilir ve giderlerin tümü davalıya yükletilir. Çünkü, burada nafaka miktarını hâkim takdir etmiştir²⁰.

Son olarak, yargılama giderlerinin taraflar arasında paylaşılması hakkaniyete aykırı sonuçlar doğuracak ise, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 417 hükmü uygulanmaz. Bu durumda, yargılama giderleri, hakkaniyet gereği, taraflardan birine yükletilmez, kısmen haksız olan diğer tarafa yükletilir²¹.

---

¹⁸ 4. HD 13.1.1976, 2348-32 (YKD 1978/1, s. 23).

¹⁹ Aldemir s. 41.

²⁰ 2. HD 22.3.1979, 2061-2334 (İKİD 1981/5, s. 310).

²¹ Yargıtay bir kararında, "Davacı yeni dönemde aylık kira parasının 1005 lira olarak tespitini istemiş, mahkeme de 1004.32 kuruş olarak tespit etmiş ve 68 kuruşluk kısım reddedilmiştir. Bugünkü para değerine göre, 68 kuruşa ilişkin davanın reddi nedeniyle davalı taraf yararına, 1.000 lira vekâlet ücreti takdir edilmesi hak ve nesafet ilkeleriyle bağdaşmaz. Bu durumda dava aynen kabul edilmiş gibi davalı taraf yararına vekâlet ücreti hükmedilmemesi gerekir" (3. HD 20.12.1979, 7232-7295: YKD 1980/6, s. 788-789).

D-YARGILAMA HARÇ VE GİDERLERİNİN HAKSIZ TARAFYA YÜKLETİLECEĞİ KURALININ İSTİSNALARI

I-Genel Olarak

Bazı durumlarda, taraf, davada haksız çıkmasına rağmen kendisine yargılama giderleri yükletilemeyecektir. Çünkü, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 417'ye göre, "Kanunen musarrah olan hallerden maadasında masarifi muhakemenin aleyhinde hüküm verilen taraftan istifa olunmasına karar verilir..." hükmü bu istisnaları açıklamak üzere düzenlemiştir²². Bu istisnalardan bir kısmı kanunda, bir kısmı da Yargıtay kararlarında belirtilmiştir. Gerek uygulamada, gerekse kanunda bu tür istisnaların kabul edilmesinin nedeni, hakkaniyet, doğruluk ve dürüstlük ilkeleridir. Aşağıdaki durumların varlığı halinde, giderlerin haksız tarafa yükletilmesi hakkaniyete, doğruluk ve dürüstlük kurallarına aykırı olacaktır. Buna göre, taraf, davada haksız çıkmasına rağmen, yargılama giderlerinden sorumlu tutulamayacağına ilişkin istisnalar şunlardır:

II-Davada Haklı Çıkan Tarafın Yargılama Giderlerinden Sorumlu Tutulması Gereken Durumlar

1- Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 418'e göre, açılmış olan davanın esası hakkında lehine hüküm verilmiş olan taraf, aşağıdaki halleden birisini yapmış ise, yargılama giderlerini tamamen veya kısmen ödemekle sorumlu tutulur. Buna göre:

---

²² Aldemir s. 44 vd.

a-Davayı kazanan taraf, gereksiz yere isteyerek davanın uzanmasına neden olmuş ise, davayı kazandığı halde yargılama giderleri tamamen veya kısmen kendisine yükletilir²³.

b-Davada haklı çıkan taraf, lüzumsuz talep ve işlemlerle birtakım giderlerin yapılmasına neden olmuş ise, davayı kazanmış olmasına rağmen yapılan giderlerden şahsen sorumlu olur. Bu tür giderler, davayı kaybeden tarafa yükletilemez²⁴.

c-Davayı kazanan taraf elindeki hükme etkili belgeleri, zamanında karşı tarafa bildirmemiş ise, yargılama giderleri tamamen veya kısmen kendine yükletilebilir. Ancak, bu belgenin karşı tarafa bildirilmesi gereken bir belge olması gerekir²⁵.

2-Davanın açılmasından sonra, davacı tüm hak ve alacaklarından dolayı davalıyı ibra etmesi halinde, davalı yargılama giderlerini ödemekle sorumlu tutulamaz²⁶.

---

²³ Postacıoğlu-Usul s. 674, Pekcantez-Usul s. 438; 4. HD 9.10.1958, 7243-6214 (Aldemir s. 45); Bilge/Önen s. 337.

²⁴ Pekcantez-Usul s. 438; Bilge/Önen s. 337; Olayda, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 368. maddesi hükmüne göre, delillerin tespitini zorunlu kılacak bir durum bulunmadığı halde davacı tarafından fuzulen yapılmış olan delil tespit masraflarının davalı idareye yükletilmesinde isabet görülmemiştir (5. HD 29.1.1974, 314-458: Aldemir s. 45).

²⁵ Bilge/Önen s. 337; Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 418/3. maddesi, vekil, dava sırasında elindeki belgeyi ibraz etmez, işi uzatırsa, uygulanır. Bu belge aynı zamanda hasma bildirilmesi gereken bir belge olmalıdır. Esasen davalı, hasım olmayacağı, bir işte davacının ihtarına cevap verme külfetine katlanamaz (4. HD 25.10.1968, 2219-8301: Aldemir s. 46).

²⁶ “Davanın açılmasından sonra davacı... tarihli ibraname ile tüm hak ve alacaklarından dolayı davalıyı ibra ettiğine göre davalının artık vekâlet ücreti ve yargılama giderlerinden

3-Özellik ve niteliğine göre geçit hakkı tesisi için açılan dava, davacı lehine sonuçlansa dahi, yargılama giderleri davalıya yükletilemez. Bu durumda, davacı lehine vekâlet ücretine hükmedilemeyeceği gibi, yargılama giderlerinin tamamından davacının sorumlu tutulması gerekir²⁷.

4-İslah yoluna başvurunun taraf, ıslah talebinin yapıldığı tarihe kadar, yapılan yargılama giderleri ile mahkemece takdir edilecek zarar ve ziyana davada mahkûm olmuş gibi, derhal mahkeme veznesine yatırmak zorundadır (m. 86,1). Yani, davayı ıslah eden taraf davayı kazanmış olsa bile, ıslah giderlerinden kendisi sorumludur²⁸.

5-Davacı, davalının suyundan zorunlu ihtiyaçları için, bedel karşılığında kendisine verilmesi için dava açacak olursa, bu davada haklı çıkmış olsa bile yargılama giderlerinden davacı sorumludur²⁹.

---

sorumlu tutulması gerekir. Bu itibarla, mahkemece davası lehine ücreti vekâlete hükmedilmesi ve davalının yargılama giderleri ile sorumlu tutulması doğru değildir (11. HD 15.2.1993, 7306-932: Aldemir s. 47).

²⁷ “Geçide ihtiyaç ve zarurete mebnî komşulardan birinin arazisi üzerinden bedel karşılığında yer verilmesini talep, bazı kayıt ve şartlarla bir istimlak muamelesinden ibaret olup, en kısa ve ehven cihetinin tayini, hâkimin tahkik ve muhakemesine bağlı bulunup bunda davalının davaya sebebiyet verdiği söz konusu olamayacağı cihetle, masrafı muhakemenin o kabilden olan vekâlet ücretinin davaya sebebiyet veren haksız kimselerden alınması lazım geleceğinden bu masrafın davalıya tahmil edilmemesi gerekirken bu masrafın davalıdan tahsiline karar verilmesi yolsuzdur” (1. HD 23.4.1943, 1689-3308 : AD 1944/3, s. 55); 5. HD 9.11961, 6983-39: Aldemir s. 46).

²⁸ Yılmaz-İslah s. 27; Tuna s. 598

²⁹ “Davacı müddeialehyin bağından alınan sudan zaruri ihtiyacına yetecek miktarının bedeli mukabilinde kendi bağına verilmesini istemiştir. Dava neticesinde haklı çıkmıştır. Ancak, davada müddeialehyin haksız bir muamelesi mesbuk olmamasına göre, masrafı muhkeme

6-Eski hale getirme istemi ile hükümsüz sayılan işlemlerin masrafı, eski hale getirme talebinde bulunan tarafa yükletilir (m. 173). Buna göre, eski hale getirme talebinde bulunan taraf davada haklı çıkmış olsa bile, eski hale getirme talebinin ve hükümsüz sayılan işlemlerinin giderlerine mahkûm edilir.

7-İskan Kanunu m. 23/2'ye göre, temlik edilmiş gayrimenkuller hakkındaki aynı davaların, yeni malike ve hazineye karşı birlikte açılması zorunludur. Bu davada yeni malik ve hazine, şekli bakımından zorunlu dava arkadaşıdır. Bu maddeye dayanılarak yeni malik ve hazineye karşı açılan davanın kazanılması durumunda, yargılama giderleri yalnız hazineye yükletilir. Davalı tarafta bulunan yeni malik, şekli bakımından zorunlu dava arkadaşı olması sebebiyle davayı kaybetse bile, yargılama giderlerinden sorumlu tutulamaz (İskan Kanunu m. 23/son)³⁰.

8-Kira tespit davasında davalı tarafa, toptan eşya fiyat endeksindeki artışın kiraya yansıyan bölümü kadar kira parasını artırarak ödemiş ise, yargılama giderleri davada haklı çıkarsa bile, davacıya yükletilir³¹.

9-Dava dosyasının işlemden kaldırıldığı tarihten itibaren bir ay geçtikten sonra yenilenirse, yeniden harç alınır (HK m.7); bu harç, davayı yenileyen taraftan alınır. Davayı yenileyen kişi davayı kazanmış olsa bile, bu harçlar, dava sonunda karşı tarafa yükletilemez (m. 409,IV).

---

ve ücreti vekâletin müddeialayhe tahmili kanuna uygun değildir" (1. HD 26.3.1941, 32 sayılı karar: **Aldemir** s. 47).

³⁰ **Aldemir** s. 123.

³¹ Kira tespit davalarında davalı taraf, Toptan Eşya Fiyat Endeksindeki artışın kiraya yansıyan bölümü kadar kira parasının artırılarak ödemiş ise, tüm yargılama giderleri davacı tarafa yükletilmesine karşın davanın reddedilmeyerek mahkemece bu oranda artırma yapılarak hüküm tesisi gerekir (3. HD 6.7.1983, 3094-3211: **Aldemir** s. 48).

III-Davada Haksız Çıkan Tarafın Yargılama Giderlerinden Sorumlu Tutulmaması

1-Davayı Kabul

Davalı, davada haksız çıkmasına rağmen davanın açılmasına kendisi sebebiyet vermediği halde, ilk oturumda davayı kabul ederse yargılama giderlerinden sorumlu tutulamaz (m. 94). Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 94,II'ye göre, davalı, davayı kaybetmesine rağmen, yargılama giderlerinden sorumlu tutulmaması için, aşağıdaki iki şartın birlikte gerçekleşmesi gerekir:

a-Davalı davayı ilk oturumda kabul etmiş olmalıdır.

b-Davalı durumu ile aleyhine dava açılmasına sebebiyet vermemiş olmalıdır.

Ancak, bazı durumlarda davalı davanın açılmasına sebebiyet vermediği halde ve davayı ilk oturumda kabul etmesine rağmen yargılama giderlerinden sorumlu olabilmektedir. Bu durumlar, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 94,II'nin istisnalarını teşkil etmektedirler. Bu istisnalar şunlardır:

-Davalı, davanın açılmasına sebebiyet vermemiş olmasına rağmen, ilk duruşmasında, davayı kabulü geçersiz olursa, yargılama giderlerinden sorumlu olur. Yani, davalının yargılama giderlerinden sorumlu olmaması için, davayı kabul işlemini ilk duruşmada geçerli olarak yapması gerekir³².

-Köy muhtarlarının, köyü temsilen davalı olarak gösterildiği davalarda (mera, yaylak, kışlak davaları vb.), davayı kabul hukuki bir sonuç doğurmayacağından, bu durumda da, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 94,II uygulanamayacaktır. Bu tür davalarda, köy tüzel kişiliği davalı olarak,

---

³² 19. HD 14.6.1994, 1092-6163 (Erdemir s. 741).

Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 94,II'deki şartları yerine getirirse bile yargılama giderlerini ödemekten kurtulamaz³³.

-Kamu düzeni ile ilgili davalarda (babalık, boşanma davaları vb.) davanın kabulü geçerli olmadığından, davalı, davanın açılmasına kendisi sebebiyet vermemiş ve davayı da ilk duruşmada kabul etmiş olsa bile, yine de yargılama giderlerinden sorumlu olur³⁴.

2-Davacıyla İlgisi Olmayan Davanın Reddi Nedenleri

Davanın reddi, davacıyla ilgisi olmayan bir durumdan dolayı meydana gelmiş ise, bu durumda davayı kaybeden davacı yargılama giderlerinden sorumlu tutulamaz. Örneğin, davanın reddi, nöbetçi mahkemenin davaları

---

³³ Hüsnü Aldemir/Nazif Kaçak, Mer'a Kışlak ve Yaylak Davaları, Ankara, 1998, s. 492-493; HGK 24.2.1993, 16/744-70 (Erdemir s. 742).

³⁴ "Aleyhine hüküm verilmesine rağmen, davalı tarafın yargılama gideri cümlesinden bulunan vekâlet ücretinden sorumlu tutulmaması için, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 94'deki şartların gerçekleşmesi gerekir. Yani, davalı davanın açılmasına sebebiyet vermemiş ve ayrıca ilk oturumda davanın neticei talebini kabul etmiş olacaktır. Her şeyden önce, boşanma davasında kabul söz konusu olamaz. Diğer bir ifade ile davalının davayı kabul etmesi boşanma kararı vermeye engeldir. O halde, 94. maddenin bu nevi davalarda uygulanması mümkün değildir. Öte yandan davalının davanın açılmasına sebebiyet vermediği yolundaki gerekçede isabet yoktur. Kaldı ki, bir an için bu gerekçe yerinde olsa bile ilk oturumda kabul şartı olmadıkça, 94. madde hükmü uygulanmaz. Davanın niteliği bakımından kabul ile hüküm caiz olmadığına ve mahkemece delil toplayıp, hüküm tesis olduğuna ve böylece davacı davasında haklı bulunduğu göre, davacı yararına vekâlet ücreti takdir edilmemiş olması usul ve kanuna aykırıdır (2. HD 16.101972, 6110-5819 (RKD 1972/11-12, 433-434); 2. HD 15.4.1974, 2228-2283 (YKD 1977/1, s. 1364-1365); 2. HD 4.6.1985, 5196-5465 (YKD 1986/3, s. 239)).

dağıtımındaki hatalarından dolayı gerçekleşmiş ise, davacı yargılama giderlerinden sorumlu tutulamaz³⁵.

3-Görevli Mahkemenin Görevsiz Hale Gelmesi

Davanın açıldığı tarihte mahkeme görevli iken, sonradan çıkan bir kanunla veya idari bir kararla yargı sınırlarında değişiklik yapılması nedeniyle, görevsiz duruma düşerse ve dava da bu nedenden dolayı reddedilirse, davacı yargılama giderlerinden sorumlu tutulamayacaktır³⁶.

4-Kanun ve İçtihatlardaki Değişiklik

Davacı, davanın açıldığı tarihteki kanun ve içtihatlarla göre, haklı olmasına rağmen, daha sonra çıkan kanun ve içtihatlarla bir değişiklik olması durumunda, haklı olan davacı haksız duruma düşer ve bu nedenle davası reddedilirse; davacı, davayı kaybetmesine rağmen yargılama giderlerinden sorumlu tutulamaz (2942 Sayılı Kamulaştırma Kanunu geçici m. 1/2)³⁷.

---

³⁵ Davacı, dilekçesini kesin surette İstanbul Asliye Mahkemesi'ne hitaben yazmış olmasına göre, davaları tevzi eden nöbetçi mahkemenin işi vazifeli mahkemeye göndermesi lazım gelirken, bu mahkemeye sevk ettiği anlaşılmış ve ilk celse-i muhakemede davacı vekilli bu ciheti ileri sürerek, kendilerinde kusur olmadığını dermeyan eylemiş olmasına göre, masrafı muhakeme ve ücreti vekâletin davacıdan alınması uygun olmadığını düşünmeksizin masrafı muhakemenin ve hazine vekili için takdir olunan ücreti vekâletin davacıya tahmiline karar verilmesinde isabet görülmemiştir (2. HD 14.5.1948,1934-2943: AD 1949/9, s. 1854-1855).

³⁶ HGK 20.2.1963, 4/71-21 (Aldemir s. 76).

³⁷ 10. HD 24.2.1976, 6296-1297 (YKD 1976/6, s. 843-844).

5-Davalının Kanuna Aykırı Bir İşlemi

Davacı, davalının yapmış olduğu kanuna aykırı bir işleminden dolayı, dava hakkının doğduğu düşüncesi ile dava açar; fakat, yargılama sonunda dava hakkının doğmadığı ortaya çıkar ve bu nedenle de davası reddedilirse, davacı davayı kaybetmesine rağmen, yargılama giderlerini ödemekle yükümlü olmaz. Örneğin, kamulaştırmada idare, gayrimenkulu kamulaştırdığını usulüne uygun olmayan bir şekilde tebliğ ederse, kamulaştırılan taşınmazın maliki tarafından açılan kamulaştırma bedelinin artırılması davası, dava hakkı doğmadığı gerekçesi ile reddedilirse, davacı yargılama giderlerinden sorumlu tutulamaz. Bu durumda, yanlış tebligat ile dava açılmasına neden olan idare, yargılama giderlerini ödemeye mahkûm edilir³⁸.

6-Davalının Kanuni Hasım Olması

Bazı davalarda kanuni hasım (kamu tüzel kişisi), bulunması durumunda, kanuni hasım davayı kaybetse bile, yargılama giderlerine mahkûm edilemez. Örneğin, nüfus davalarında nüfus müdürlüğü, kanuni hasım durumunda olduğu için, müdürlük aleyhine açılan dava kabul edilse bile, nüfus müdürlüğü yargılama giderlerinden sorumlu tutulamaz. Aynı şekilde, MK m. 639'a dayanılarak açılan tescil davasında davalı tarafta hazine ve ilgili kamu tüzel kişisi bulunmaktadır. İşte, kanuni hasım durumunda olan hazine ve kamu tüzel kişisi davayı kaybetmesine rağmen, yargılama giderlerine mahkûm edilemez³⁹.

---

³⁸ HGK 23.5.1973, 5/989-438 (İKİD 1973/152, s. 2208).

³⁹ 8. HD 22.1.1996, 6322-460 (YKD 1996/5, s. 726-727).

E-YARGILAMA HARÇ VE GİDERLERİ İÇİN HÂKİME TAKDİR YETKİSİNİN TANINMASI

Karara bağlanan bir dava sonucunda ortaya çıkan yargılama harç ve giderlerinin miktarı yüksek olabilir. Yüksek yargılama harç ve giderlerinin bir tarafa yükletilmesi, bazen adalete aykırı sonuçlar doğurabilir. Çünkü, öyle bazı durumlar vardır ki, dava konusu göz önüne alınarak yargılama harç ve giderlerine hükmedilmesi ve özellikle bunun belli bir tarafa yüklenilmesi, adalet duygularına ters düşebilir⁴⁰. Örneğin, değeri çok büyük bir tereke ve çok sayıda mirasçı bulunması durumunda, mirasçılardan bir veya birkaçının açacağı veya bunlar hasım gösterilerek açılan taksim davalarında, yargılama harç ve giderleri, yalnızca davayı açan bu mirasçılar üzerinde kalırken, bu davanın sonucundan bütün mirasçılar kendi miras paylarına göre yararlanacaklardır. Bu da, davayı açan mirasçılar için haksız bir sonuç doğuracaktır. Bu tür davalarda, hâkimin, yargılama harç ve giderlerini bütün mirasçılara, miras paylarına göre bölüştürmesi yerinde bir davranış olacaktır⁴¹.

Değeri para ile ölçülebilmesine karşın, tarafın dava sonucunda elde ettiği yarar, davanın konusunun tümüne oranla daha az ise, hâkim, bu gibi davalarda dava konusunun tümüne göre değil, tarafın o davada elde ettiği veya edeceği yararı göz önüne alarak, yargılama harç ve giderleri hesaplamalı ve gerekiyorsa, yargılama harç ve giderlerini taraflar arasında bölüştürülebilmelidir. İşte, hâkimin bütün bunları yapabilmesi için, kendisine tanınmış olan bir takdir yetkisine sahip olması gerekir.

---

⁴⁰ **Yılmaz-Giderlerin İşlevi** s. 216-218.

⁴¹ Alman hukukunda, bu imkan istisnai olarak, Patent Yasası, Haksız Rekabet Yasası gibi yasalarda kabul edilmiştir (**Yılmaz-Giderlerin İşlevi** s. 217).

Ş. 8-YARGILAMA HARÇ VE GİDERLERİNDEN MUAFİYET

A-HARÇLARDAN MUAFİYET VE İSTİSNA HALLERİ

I-Genel Olarak

Kanun koyucu, bazı hallerde, sosyal düşüncelerle, yargılama harçlarından muafiyet ve istisna kurumunu getirmiştir. Harçlar Kanununun, 20.3.2981 gün ve 2430 sayılı Kanun ile değişik 123. maddesinde şöyle bir hükme yer verilmiştir. "Özel kanunlarla harçtan muaf tutulan kişilerle, istisna edilen işlemlerden harç alınmaz (HK m. 73)⁴².

Aşağıda görüleceği üzere, harçlardan muafiyet ve istisnalar konusunda belli parasal miktarlar öngörülmüştür. Ancak, bu miktarlar günümüzde, enflasyon karşısında erimiş olduklarından, yeniden düzenlemeleri gerekir. Yoksa, bu muafiyet ve istisnaların bir uygulanırlığı kalmayacağı için, sosyal açıdan kendilerine yüklenen misyonlarını da ifa edemeyeceklerdir. Ayrıca, bu muafiyet ve istisnaların çeşitleri, kapsamı, toplumun ihtiyaçlarına, ekonomik koşullarına göre zaman zaman gözden geçirilerek, yeniden düzenlenmesi gerekir. Ayrıca, düşük değerli davalar ve toplumsal açıdan önemli olan davalar, yargılama harçlarından muaf tutulmalıdır⁴³.

Harçlardan istisna ve muafiyetlerin sözkonusu olabilmesi için, muafiyet ve istisnayı, bunun içeriğini ve kapsamını düzenleyen açık bir kanun hükmünün olması gerekir. Harçtan istisna ve muafiyet konusu, Harçlar Kanununun 13 ve 14. maddelerinde hükme bağlanmıştır. Burada muafiyet ve istisna kavramlarını ayrı ayrı incelemek gerekir.

II-Harçlardan Muafiyet Halleri

⁴² Özel kanunlarla, harçlardan muaf tutulan kişiler, aşağıda geniş olarak açıklanmıştır.

⁴³ Yılmaz-Giderlerin İşlevi s. 211.

1-Tanım

Kendileri için, harç doğuran bir işlem (dava, ihtiyati tedbir vs.) gerçekleşmekle beraber, Harçlar Kanunu veya diğer kanunlarla belirli özel veya tüzel kişilerin, harç ödeme mükellefiyeti dışında bırakılmasına, harçlardan muafiyet denir⁴⁴. Yapılan bir işlem, harcın doğmasına neden olmakla beraber, işlemi yapan kişi veya kurum harçtan muaf kılınmış ise, o kişiden veya kurumdan harç alınmayacaktır. Ancak, o işleme taraf olan diğer kişi veya kurum, harçtan muaf değilse, harçtan muaf olan kişinin muafiyetinden faydalanamaz⁴⁵. Çünkü, burada, işleme değil, kişiye veya bir kuruma yönelik bir muafiyet söz konusudur.

Muafiyette harç doğmakta, ancak bazı nedenlerden dolayı harç ödemekle yükümlü kişiler, harcın ödenmesi hususunda, kapsam dışında bırakılmaktadır. Harçlar Kanunu m. 123'de bu durum açık bir şekilde düzenlenmiştir. Harçtan muaf olan kişi veya kurum, dava sonunda haksız çıkarsa bile, yargılama harçlarından sorumlu tutulamayacaktır⁴⁶. Buna karşılık, harç dışındaki diğer yargılama giderlerinden sorumlu tutulacaklardır. Harçlardan muafiyet durumlarında hiçbir harç alınmaz.

2-Harçtan Muaf Tutulan Kişiler ve Kurumlar

a-Çıracak ve İşçiler

Harçlar Kanunu m. 123,II'ye göre, "İş Kanununa tabi işçilerin ve çırakların iş mahkemelerindeki dava ve bu mahkemelerden almış oldukları ilâmların takiplerinde harçtan muafiyet, gündelikleri 200 TL veya aylık ücretleri

---

⁴⁴ Erginay s. 45; Akdoğan s. 148; Nadaroğlu s. 237.

⁴⁵ 4. HD 1.4.1957, 653-1776; 13. HD 8.3.1999, 528-1627 (YKD 2000/1, s. 62-64).

⁴⁶ 18. HD 4.11.1993, 9496-11863 (Aldemir s. 228).

6.000 TL'yi geçmeyen işçiler ve çıraklar hakkında uygulanır. Yani, bu kişiler dava açtıkları zaman, harçtan muaf tutulacaklardır⁴⁷. Bu düzenlemede görüldüğü üzere, muafiyetten yararlanabilmek için, üç şart öngörülmüştür.

Birincisi, açılan davanın iş ilişkilerinden doğan bir dava olması gerekir. Yoksa, işçi veya çırak açacağı her dava için harçlardan muaf olmayacaklardır⁴⁸. İkinci şart ise, miktar açısından getirilmiştir. Bu muafiyet, gündelikleri 200 TL veya aylık ücretleri 6.000 TL'yi geçmeyen işçiler ve çıraklar hakkında uygulanır. Üçüncü şart da; İş Kanunu m. 1 anlamındaki işçilere tanınmış olan muafiyettir. Halbuki, tasarıya göre, çıraklarda bu muafiyetten yararlanırlar (Tasarı m. 21). Aslında, bu muafiyeti hizmet akdi ile çalışan bütün işçilere tanımak gerekir. Ancak, bu muafiyetten işverenler yararlanamazlar. Zira, ucuzluk ilkesinin konuluş amacı dikkate alındığında buna gerek de yoktur.

b-Erler, Onbaşılar ve Çavuşlar

Harçlar Kanunu m. 14'e göre, "Erler ve ihtiyaçları devlet tarafından deruhte ve temin olunan onbaşı ve çavuşlar, adliye işlemlerinden ötürü harçlardan muaftırlar. Muafiyet, kişilerin bu sıfatlarının varlığı süresince devam eder. Bu muafiyetten astsubaylar ve subaylar yararlanamazlar.

c-Diplomatlar

Harçlar Kanunu m. 124'e göre, yabancı devletlerin Türkiye'de bulunan elçi, maslahatgüzar ve konsoloslukları ile elçilik ve konsolosluklarına mensup olan ve memleketin uyrukluğunda bulunan memurları ve Türkiye'de resmi bir

---

⁴⁷ Bu düzenleme, iş mahkemelerinde uygulanan ucuzluk ilkesinin bir parçasıdır (İsmet Sarıözen, İş Mahkemelerinde Yargılama Usulü (Akif Erginay'a 65. Yaş Armağanı, Ankara 1981, s. 201-250), s. 245-246).

⁴⁸ 4. HD 254.11.1952, 6911-5097 (Aldemir s. 230).

göreve memur edilenlerin bu sıfatlarından dolayı yapacakları harca mevzu işlemler, karşılıklı olmak şartı ile, bu kanunda yazılı harçlardan muaftırlar. Diplomatların bu muafiyetten faydalanmaları için, bu hususa ilişkin olarak, Türkiye ile karşı devlet arasında bir karşılıklılık anlaşması olması gerekir.

d-Genel Bütçeye Dahil İdareler

Harçlar Kanunu m. 13. maddesinin (j) bendine göre, "genel bütçeye dahil idarelerin bu kanunun 1 ve 3 sayılı tarifelerine giren bütün işlemleri yargı harçlarından muaftır". Bu kuruluşlardan başvurma harcı alınamayacağı gibi, karar ve ilâm harcı da alınamaz. Genel bütçeye dahil olan bu kurumların neler olduğu Bütçe Kanununa tabi "A" cetvelinde belirtilmiştir. Bunlar:

-Türkiye Büyük Millet Meclisi

-Cumhurbaşkanlığı

-Başbakanlık

-Bütün Bakanlıklar

-Yüksek Mahkemeler

-Sayıştay

-Denizcilik, Hazine ve Gümrük, Müsteşarlıkları

-Diyanet İşleri Başkanlığı

-Devlet Planlama Teşkilatı

-Devlet İstatistik Enstitüsü

-Devlet Meteoroloji İşleri genel Müdürlüğü

-Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü

-Jandarma Genel Komutanlığı

-Sahil Güvenlik Komutanlığı

Genel bütçeye dahil idarenin, açtığı dava sonunda haksız çıkması halinde, Harçlar Kanunu m. 13 gereğince, kendisinden harç alınmasına yer olmadığına karar verilir. Eğer, davayı, harçtan muaf olmayan bir kurum açmış ve dava harçtan muaf olan kurumun aleyhine sonuçlanacak olursa, dava sonunda, davalı idareden harç alınmasına yer olmadığına ve alınan harcın davacıya iadesine karar verilmesi gerekir. Buna karşılık, davayı idare kazanacak olursa, harcın karşı taraftan tahsiline veya üzerinde bırakılmasına karar verilmesi gerekir.

e-Özel Kanunlar Gereği Harçtan Muaf Olan Tüzel Kişiler

Özel kanunlarda, harçtan muaf tutulan kimselerden (bunlar tüzel kişilerdir) harç alınmaz (HK 123,1). Bu tüzel kişiler, Sosyal Sigortalar Kurumu (506 sayılı kanun)⁴⁹, Bağ-Kur (1479 sayılı Bağ-Kur Kanununun 20/d), Türk Uçak

---

⁴⁹ Bu kanunun 126. maddesine göre, Sosyal Sigortalar Kurumu tarafından yapılan bütün işlemlerden harç alınmaz. Ancak, Yargıtay çeşitli kararlarında (örnek olarak bkz. HGK. 19.11.1969, 9-794/831: ABD 1970/1, s. 57; HGK 13.5.1972, 9-884/320: İBD 1972/7-8, s. 775-776; HGK. 18.9.1971, 9-173/532: İBD 1972/1-2, s. 99-100) sözü edilen muafiyetin mahkeme harçlarını kapsayıp kapsamadığı hususunda çelişik bir takım kararlar vermiş ise de, sonradan verdiği bir İçtihadı Birleştirme Kararı (İBK 3.3.1975, 2-3: RG 5.5.1975, sa. 15227, s. 1-2) ile kurum tarafından açılacak davaların harçtan muaf olmadıklarını belirtmiştir. Yargıtay bu içtihatla, 506 sayılı kanundaki muafiyetin kapsamına yargılama harçlarının dahil olmadığı sonucuna varmıştır. Ancak, 506 sayılı Kanun m. 126 ve Harçlar Kanunu m. 123/1 karşısında bu İçtihadı Birleştirme Kararı'nın isabetli olduğu şüphelidir (Kuru-Usul V s. 5326-5327; Sarıözen-s. 245-246). Fakat, daha sonra yapılan kanun

Sanayi Anonim Ortaklığı (101 sayılı Kanun Hükmünde Kararname m. 19/son), Türkiye Ziraat Kurumu Genel Müdürlüğü (4604 sayılı Kanun m. 16), Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri (1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu m. 19/B-a), 1606 sayılı Kanunda belirtilen kuruluşlar (Yeşilay Derneği, Türk Hava Kurumu, Türk Kızılay Derneği, Türkiye Yardım Severler Derneği, Darüşşafaka Cemiyeti Sosyal Hizmetler Ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü'dür.

II-Harçlardan İstisna Halleri

Harçlar Kanunu hükümleri içinde esasen harca tabi tutulması gereken belirli bir kısım iş ve davaların , aynı kanununa göre, harç dışında bırakılmasına istisna denir⁵⁰. Şu halde, harçlardan muafiyet, belirli kişiler için söz konusu iken, harçlardan istisna hali ise, harca konu olan iş ve davalar için söz konusudur. Bu iş ve davaların tarafı kim olursa olsun, harç ödeme yükümlülüğünden kurtulacaklardır. Harçtan istisna halleri şunlardır:

Kanunu m. 123/1 karşısında bu İçtihatı Birleştirme Kararı'nın isabetli olduğu şüphelidir (Kuru-Usul V s. 5326-5327; Sariözen-s. 245-246). Fakat, daha sonra yapılan kanun değişikliği ile "Sosyal Sigortalar Kurumu tarafından açılan ve Kurumun taraf olduğu davalar (ve icra kovuşturmaları ve ilâmları) harçtan muaf" tutulmuştur (Bkz. 4792 sayılı Sosyal Sigortalar Kurumu Kanununun 2868 sayılı Kanunla değişik 24. maddesinin (c) bendi: RG 27.7.1983, sa. 18117, s. 11). Bu yeni hükme göre, bu kurumun aleyhine açılan davaların kurum aleyhine sonuçlanması halinde, davalı kurumun harç ödemeye mahkûm edilememesi gerekir (Kuru-Usul V s. 5326). Bundan başka Sosyal Sigortalar Kurumu tarafından açılan davalarda, sadece Kurum harç muafiyetinden faydalanır. Buna karşılık, davalı yararlanamaz.

⁵⁰ Erginay s. 45; Nadaroğlu s. 237; Akdoğan s. 148.

-Dava Konusu 2.500 TL'yi geçmeyen davalar (HK m. 13/a).

-Vasi tayini ve azli, hâkimin reddi talebinin kabulü ve hâkimin çekinmesine ait kararlar (HK m. 13/b).

-Ayda 5.000 TL'yi geçmeyen nafakalara ait davalar (HK m. 13/c).

-Cumhuriyet savcılar tarafından açılan kamu davaları (HK m. 13/j), nüfus kayıtlarını düzeltme davaları (Nüfus Kanunu m. 64-66), sendika ve konfederasyonların kapatılması davası (2821 sayılı Kanun m. 58/1), evlenmenin men'i davası (MK 101-103), tanımaya itiraz (MK m. 294), evlenmenin butlanı davası (MK m. 113), nesebin düzeltilmesine itiraz davası (MK m. 251), nesebin reddi davası (MK. m. 254), demeklerin feshi davası örnek olarak verilebilir.

-Uyuşmazlık Mahkemesi'nin Kuruluş ve İşleyişi Hakkında Kanununun 34. maddesine göre, bu mahkemede karara bağlanacak işler için verilecek lâyiñhalar, dilekçeler, yazılar veya belgelerden, mahkemenin işlerinden, kararlarından veya mahkemece veyahut mahkemeden istenecek belge ve karar örneklerinden herhangi bir harç alınma yoluna gidilemez.

-Anayasa Mahkemesi'nin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkındaki 2949 sayılı Kanuna göre, Anayasa Mahkemesi'nde açılacak davalar harçtan istisna edilmiştir.

-4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanunun 23. maddesine göre, tüketici mahkemelerinde tüketici örgütleri ve Bakanlıkça açılacak davalar her türlü harçtan istisnadırlar.

-2526 Sayılı, Bir Evlenme Akdine Dayanmayan Birleşmelerden Doğan Çocukların Neseplerinin Düzeltilmesine ve Bu Birleşmelerin Evlilik Olarak

Tesciline ilişkin Kanununun 13. maddesine göre, verilecek dilekçeler, belgeler ve yapılacak işlemler ile açılacak davalar, her türlü harçtan istisna edilmişlerdir.

-221 Sayılı Amme Hükmi Şahısları veya Müesseseleri Tarafından Fiilen Amme Hizmetlerine Tahsis Edilmiş Gayrimenkuller Hakkında Kanunu m. 7,III' e göre yapılacak işlemler harçtan istisna edilmişlerdir.

-Kamulaştırılma Kanununun 19 ve 36. maddelerine göre, hâkim tarafından yapılacak işlemler sebebiyle kamulaştırmayı yapan idareden harç alınmaz. Buna karşılık, idarenin dışındaki tarafın işlemleri, bu istisnaya tabi değildir.

-4473 Sayılı Yangın, Yer sarsıntısı, Seylap veya Heyelan Sebebiyle Mahkeme ve Adliye Dairelerinde Ziyaa Uğrayan Dosyalar Hakkında Yapılacak Muamelelere Dair Kanununun 56. maddesine göre, ziyana uğrayan dava dosyalarının yenilenmesi işlemi için harç alınmaz.

-3634 sayılı Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanunu m. 58'e göre açılan davalar, 6831 Sayılı Orman Kanunu m. 11,III'e göre açılan sınırlamaya itiraz davaları harçtan müstesna kılınmışlardır.

B-YARGILAMA GİDERLERİNDEN MUAFİYET

Hukukumuzda yargılama harçlarından muafiyet ve istisna halleri geniş bir şekilde düzenlenmiş olmasına rağmen, yargılama giderlerinden muafiyet ve istisna halleri, adli yardım dışında sözkonusu değildir. Yargılama harç ve giderlerinden muafiyet ve istisna, yargılama giderlerinden muafiyet ve istisnayı gerektirmediğinden, yargılama giderlerinin ödenmesi gerekir. Yargılama giderlerinden muafiyet, genelde adli yardım kurumu ile olmaktadır⁵¹. Adli

---

⁵¹ Bu kurum aşağıda geniş olarak görülecektir

yardımdan sadece gerçek kişiler yararlanır. Buna göre, adli yardımdan faydalanan kimse, yargılama giderlerinden de muaf olur. Ancak, buradaki muafiyet geçici niteliktedir. Konumuzla olan özel ilişkisinden dolayı, adli yardım kurumuna, ayrı bir başlık altında değinmek uygun olacaktır.

§. 9-YARGILAMA HARÇ VE GİDERLERİNİN ÜÇÜNCÜ KİŞİLERCE ÖDENMESİ

A-ADLİ YARDIM

I-Genel Olarak

Hukukun amacı, menfaat çatışmaları karşısında denge sağlanması ve bu dengenin bozulmadan sürdürülmesidir. Hukuk, toplumsal yaşamın ihtiyaç duyduğu dengeyi korumak için, kişiler arasındaki çıkar çatışmalarını en alt düzeyde tutmak, değişen koşullara göre yeni önlemler getirmek, çatışma söz konusu olduğunda maddi açıdan zayıf, fakat hak bakımından güçlü olan kişiyi korumaya yönelik tedbirler almak durumundadır. Bu tedbirlerden önemli olanlarından bir tanesi, yukarıda da görüldüğü üzere, yargılama harç ve giderlerinin toplumun ekonomik düzeyi dikkate alınarak belirlenmesidir. Bir diğer önlem ise, adli yardım kurumudur.

Daha önce de belirtildiği gibi, bir davanın açılmasından sonuçlanmasına kadar, bir çok harç yatırılmakta ve bir çok gider yapılmaktadır. Bu giderlerin yapılabilmesi için, dava açanın veya kendisine dava açılan kimsenin ekonomik durumunun iyi olması gerekir. Aksi halde, kişi haklı olduğu davayı açamayacak veya kendisine açılan haksız bir davayı takip edemeyecektir. Açacağı veya aleyhine açılmış davada kendisini müdafaa etmek, icraya veya ihtiyati tedbirlere başvurmak için gerekli olan harç ve giderlerinin tamamını veya bir kısmını ödemekten aciz olan, iddialarında, müdafaalarında ve müracaatlarında haklı olduklarına dair delil gösteren, ödemedede bulunduğu, kendisi ile ailesinin geçimini önemli ölçüde sıkıntıya düşürebilecek kişilerin ve hayır kurumlarının yargılama harç ve giderlerinden

geçici olarak muaf tutulmasına adli yardım denir⁵². Bu yardım, Adli Yardım Fonundan sağlanır⁵³.

⁵² K. H. Reisoğlu, Müzaheretli Şahsın Haksız Çıkması (AD 1952/1, 65-73) s. 65-66; Oğuz, Atalay Medeni Usul Hukukunda Adli Yardım (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1986, s. 47; Kuru-Usul V s. 5418; Üstündağ-Usul s. 775; Bilge/Önen s. 344; Postacıoğlu-Usul s. 666; Pekcanitez-Usul s. 440; Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul s. 857.

⁵³ Bugün adli yardım fonunun gelirlerinin yeterli olduğu söylenemez. Bunun için, için Adalet Bakanı ile İçişleri Bakanlığının bir araya gelip, var olan yasa hükümlerinin uygulanabilmesini sağlamak için, valilik ve belediye başkanlıklarına verilecek talimatlarla, Adli Yardım Fonuna, bu kuruluşların gönderecekleri paralarla sorun da çözülecektir. Bu hususta bir tamimin çıkarılması yerinde olacaktır. Çıkarılacak tamimin takip edilmesi, aksama durumunda, vilayetin ve Cumhuriyet Savcılarının yasal yaptırımlara başvurmaları halinde bu fon işlerlik kazanacaktır. Ayrıca, Adalet Bakanlığı, bu sorunu kendi imkanlarıyla da daha mükemmel bir şekilde çözüme imkanına sahiptir. Bugün, icra dairelerinde, mahkeme başkatipliklerinde milyarlarca lira birikmekte ve bu paralar bankalarda faizsiz olarak alacaklılara teslim edilene kadar yatmaktadır. Çünkü, uygulamada bu paralar devlet bankaları olan Ziraat Bankası, Halk Bankası, Vakıflar Bankası gibi bankalara yatırılmaktadır. Harçlar Kanunu m. 36'ya göre, "Mahkemeler, hâkimler, Cumhuriyet savcıları ve icra-ıflâs daireleri tarafından adli ve idari işlemlerle takip işlemlerinden dolayı herhangi bir sebeple alınmış olan paraların bankaya yatırılması halinde, bu paralara ait faiz, ikramiye ve sair menfaatler devlete aittir". Adalet Bakanlığı, bankalarla yapacağı görüşmelerle ve düzenleyeceği protokollerle, bu paraların ticari banka faizlerinin alınabilmesini mümkün hale getirmelidir. Yapılacak kanuni bir düzenleme ile bu durum gerçekleştirilebilir. Böylece, elde edilen milyarlarca lira ek gelir Adli Yardım Fonuna tahsis edilebileceğinden, dava açacak kadar parası olmayan dar gelirli insanlar bundan faydalanabileceklerdir. Adalet Bakanlığı, bankalarla yapacağı görüşmelerle ve düzenleyeceği protokollerle, bu paraların ticari banka faizlerinin alınabilmesini mümkün hale getirmelidir⁵³. Yapılacak kanuni bir düzenleme ile bu durum gerçekleştirilebilir. Böylece, elde edilen milyarlarca lira ek gelir Adli Yardım Fonuna tahsis edilebileceğinden, dava açacak kadar parası olmayan dar gelirli insanlar bundan faydalanabileceklerdir (İnal s. 115; Ayrıca benzer görüş için bkz. Ejder Yılmaz, İflas Masasına Ait Paraların İflas İdaresince Nemalandırılmasının Gerekliği, ABD 1996/2, s. 173-187, s. 184).

Adli yardıma ilişkin olarak, hem Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununda, hem de Avukatlık Kanununda hükümler bulunmaktadır. Ayrıca, adli yardım, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde de düzenlenmiştir⁵⁴. Adli yardım, usul hukukunun bir kurumu olmakla birlikte diğer usul hukuku kurumlarından oldukça farklıdır. Her şeyden önce, adli yardım, hukuksal koruma dalındaki bir sosyal yardımdır⁵⁵. Örneğin, yargılama harçlarından muafiyet ve istisna, sadece kanunda belirtilen kişilere ve işlere tanınmıştır. Haklı olma, fakir olma gibi, adli yardım için aranan şartlar, harçlardan muafiyet ve istisnadan faydalanmak için aranmaz. Buna karşılık, adli yardımda önceden, kanun tarafından tespit edilmiş kişiler veya belirli iş ve davalar sözkonusu değildir. Kanunun öngördüğü şartları taşıyan herkes, adli yardımdan faydalanabilir. Adli yardım imkanından faydalanmak için, mutlaka bir hâkim kararına ihtiyaç varken, muafiyet ve istisnadan faydalanmak için, hâkim kararına ihtiyaç yoktur.

Hak arama özgürlüğünün tam olarak sağlanması için, dünyadaki hukuk sistemlerinin tümünde adli yardım kurumunu iyileştirmek ve ekonomik açıdan dar gelirlielerin de dava açmalarını ve takip etmelerini sağlamak gayreti vardır⁵⁶. Adli yardım kurumu, 1982 Anayasası m. 36,1'de tanınmış olan hak arama hürriyeti konusunda, ekonomik durumu iyi olmayanlar için bir güvence sağlamaktadır. Aksi halde, ekonomik açıdan iyi durumda olmamak, kişiler için bir özür veya kabahat sayılacak ve Anayasanın tanıdığı olduğu bu temel haktan kişi, bir insan olarak faydalanamayacaktır. Bu durumda kişi, daha

---

⁵⁴ İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 8. ve 10. maddelerinde, ulusal mahkemeye başvuru hakkı ile birlikte kanuni, bağımsız ve tarafsız bir mahkemede, adil yargılamanın unsur ve koşullarına uygun yargılama hakkı düzenlenmiştir (RG 27.5.1949-7217).

⁵⁵ Walter Zeiss, Zivilprozessrecht, 5. Auflage, Tübingen 1982, s. 295.

⁵⁶ Yılmaz-Giderlerin İşlevi s. 219.

davanın başında haksız olduğu için değil, fakir olduğu için davayı kaybedecektir.

Adli yardım, esasını eşitlik prensibinde bulur. Bu nedenle, usul hukukunda “herkes için eşit adalet” en önemli ilkelerdendir. Fakat, bu ilkeyi, adaletin huzuruna gelen herkesi eşit tutma anlamında düşünürsek, yararını daraltmış oluruz. Bu nedenle, hak aramada eşitlik, adalete başvurabilmekte gerçek eşitliktir⁵⁷. Bir başka ifade ile, iki tarafın ekonomik bakımından farklı durumda olmaları hâli, onların hakkını aramaya bir engel teşkil etmiyorsa, bu gerçek eşitliktir. Bundan dolayı, hak aramada eşitlik Anayasamızda temel haklardan sayılmıştır. Temel hakların kullanılması koşullarını sağlamak görevi ise devlete aittir.

II-Adli Yardımın Sağladığı Muafiyetin Niteliği

Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 465'e göre, yoksulluk belgesi alan kişiler, mahkemece ilk bakışta haklı gibi görünürlerse, adli yardım kurumundan faydalanırlar. Adli yardım kurumu, bazı hukuk sistemlerinde, yargılama giderlerinden kesin muafiyet getirirken, bazı hukuk sistemlerinde ise geçici muafiyet sağlamaktadır. Ülkemizde, adli yardım geçici bir muafiyet sağlamaktadır⁵⁸. Çünkü, adli yardım kurumundan faydalananlar, davayı kaybedecek olurlarsa, başlangıçta alınmayan harç ve giderler kendilerinden tahsil edilir (m. 466, 471).

Doktrindeki bir görüşe göre, adli yardımdaki bu geçici muafiyetin kesin muafiyete dönüştürülmesi gerekir. Çünkü, ekonomik durumu iyi olmayan kişi, davanın kaybı halindeki riski göze alamayabilir. Bu durumda, kişilerin hak

---

⁵⁷ Erem-Adli Yardım s. 108.

⁵⁸ Bilge/Önen s. 344; Postacıoğlu-Usul s. 666; Üstündağ-Usul s. 775

arama özgürlüğünden yararlanabilecekleri söylenemez⁵⁹. Kanaatimce de, davanın açılması sırasında, yargılama giderlerini ödeyemeyecek kadar fakir olan kimseden, davadan sonra davayı kaybetti diye, yargılama giderlerini ödemesini beklemek adaletle bağdaşmaz. Çünkü, olağanüstü bir durum dışında kişinin bu süre zarfında ekonomik durumunu iyileştirmesi beklenemez

III-Adli Yardımın Şartları

1-Fakirlik Şartı

Adli yardımdan faydalanmanın ilk koşulu, fakirliktir. Bunun için, adli yardım isteminde bulunan kimselerin, kendisiyle ailesini geçim bakımından önemli bir zarurete düşürmeksizin, davanın gerektirdiği masrafları ödemekten kısmen veya tamamen aciz bulduklarını ispat etmeleri gerekir. (m. 465,1). Fakirlik şartı, o kişinin oturduğu yer belediyesinden veya köy veya mahalle ihtiyar heyetinden alınacak bir fakirlik belgesi ile ispat edilir. Bu belgede, yardım isteyeninin sanat, sıfat ve serveti ile ödediği vergi miktarı, kendisinin ve ailesinin geçim durumları ve geçim vasıtalarına göre dava giderlerini ödemeye gücü bulunmadığı belirtilir (m. 468,1).

Görüldüğü üzere adli yardımdan yararlanmak için genel anlamda yoksulluk aranmamaktadır⁶⁰. Burada önemli olan husus, dava için gerekli olan giderleri yapmakla sıkıntıya düşülüp düşülmeyeceğidir. Adli yardım, sadece sürekli geçim sıkıntısı içinde olan yoksullar için değil, ortalama bir geçim düzeyine sahip olmakla beraber, bir dava nedeniyle yapmak zorunda kaldığı

---

⁵⁹ **Yılmaz-Adalet Hizmetleri s. 59.**

⁶⁰ **Belgesay-Şerh s.422; Reisoğlu s. 66**

giderlerden dolayı önemli ölçüde maddi sıkıntıya düşecek olan kişiler için de başvurulabilecek bir yoldur⁶¹.

2-Haklı Olma Şartı

Adli yardım isteminde bulunan kimsenin, iddia ve savunmasında veya ihtiyatî tedbir isteminde haklı olduğu hususunda hâkimde kanaat uyandırması gerekir (m. 465)⁶². Hâkimde bu kanaatin uyandırılması, ancak gerekli olan delillerin ortaya konulması ile olur. Adli yardım talebi ile ilgili yargılamada, asıl davada haklı olduğunun tam olarak ispat edilmesi beklenemez. Haklılık koşulu, iddia ve savunmada başarılı olma ümidinin bulunması şeklinde anlaşılması gerekir⁶³.

Bir görüşe göre, ülkemizde, fakirlik belgesini elde etmek oldukça kolay olduğundan, hâkimin, haklı olma şartı üzerinde titizlikle durması ve hâkim, adli yardım isteyen kimseyi iddia ve savunmasında haklı görmüyorsa, adli yardım talebini reddetmesi gerekir⁶⁴.

Bir başka görüşe göre, hâkimde uyandırılacak kanaatin yoğunluğu üzerinde durmak lazımdır. Buna göre, haklılığın ispat edilebilmesi için, hâkimin, kendisini kesin kanaate götürecek kuvvetli delil aramasına gerek yoktur. Bunu için, yardım isteyeninin görünüşe göre, haklı olduğu hususunda kuvvetli bir ihtimalin bulunması yeterli sayılmalıdır. Zira, delil hususunda çok sıkı

---

⁶¹ Pekcanitez-Usul s. 441.

⁶² Hüsni Mehmet Kabakçioğlu, Müzaheretü Adliye (AD 1942/4, s. 375-386), s. 375; Pekcanitez-Usul s. 442.

⁶³ Belgesay-Şerh s. 423; Pekcanitez-Usul s. 442; Bilge/Önen s. 346.

⁶⁴ Kuru-Usul V s. 5420; Bilge/Önen s. 346.

davranmak, adli yardımın verilmesini zorlaştırır. Bunun yanında, kolayca elde edilecek bir yardım kararı da, haksız davalara yol açabilir⁶⁵.

Haklılık koşulu, sadece boşa gidecek yardımlar açısından değil, hasım tarafın durumu açısından da düşünölmelidir. Bunun için, yardım gören tarafın hasmının da korunması gerekir. Aksi halde, hak aramada eşitliği sağlayan adli yardım kurumu eşitsizliğe neden olacaktır⁶⁶. Haksız hukuk davalarının, adli yardımla açılmasını önlemek için, bazı ölkelerde (ömeğin İngiltere’de), adli yardım talebinde bulunanın imkanları ve davanın başan ihtimali hakkında, ehliyetli bir hukukçu tarafından çok iyi bir inceleme yapılmaktadır. Ancak, bu yöntemde davanın kaybı halinde devlet zarara uğrayacağından, inceleme yapan hukukçunun, davanın sonucunu tahminde kötümser davranmasına neden olacaktır⁶⁷.

Bir görüşe göre, haklılık ilkesi, fakir ile zengin arasında eşitsizliğe neden olmaktadır. Çünkü, bu ilke dikkate alındığında, fakir ancak “haklı olması” durumunda adli yardım kurumundan faydalanarak dava açabilme imkanına kavuşurken, ekonomik bakımdan iyi durumda olan kimsenin haklı olup olmadığına bakılmaksızın, dava açma olanağının bulunduğu ileri sürölmekte ve “haklılık” şartının kaldırılması önerilmektedir⁶⁸.

Kanaatimizce, bu son görüş şekli açıdan doğru olmakla beraber, içerik açısından yerinde değildir. Çünkü, haksız yere dava açma zenginlere verilen bir hak olmadığı gibi, fakirlere verilen bir hak da değildir. Dolayısıyla, tarafların statüsü ve ekonomik durumu ne olursa olsun, iddia ve savunmalarında haklı

---

⁶⁵ Bilge/Önen s. 346.

⁶⁶ Erem-Adli Yardım s. 119.

⁶⁷ Erem-Adli Yardım s. 1 19.

⁶⁸ Bauer s. 80 vd. (Yılmaz-Giderlerin İşlevi, s. 219, dn. 44’den naklen).

olmaları gerekir. Haksız olma durumunda, dava açabilme imkânına sahip olma veya böyle bir imkan sağlama eşitliğin bir ölçüsü olmamalıdır.

Adli yardımdan, yukarıdaki iki şartı birlikte taşıyan gerçek kişiler faydalanabilir. Tüzel kişiler bu yardımdan faydalanamazlar. Çünkü, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 465'de "kendisi veya ailesinin geçimi yönünden önemli ölçüde sıkıntıya düşmesi" ölçütü getirilmiş olduğundan, tüzel kişiler için böyle bir durum söz konusu olamaz ve adli yardım isteme hakkı tüzel kişilerce kullanılamaz⁶⁹.

Ancak, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 465,1, bu kurala bir istisna getirmiş ve hayır kurumlarının adli yardımdan faydalanabileceğini belirtmiştir. Bunun için, hayır kurumlarının "kamuya yararlılık kararı" almış olmaları şart değildir⁷⁰. Hayır kurumlarında adli yardımın esas şartlarından olan fakirlik halinin, kanunla mevcut olduğu varsayılmıştır⁷¹. Ancak, hayır kurumlarından ne anlaşılması gerektiği, kanunda açıkça belirtilmemiştir. Hukukumuzda "hayır kurumu" sıfatıyla anılan bir tüzel kişi kategorisi yoktur. Hayır kurumu kavramı, ancak, "kamu yararına çalışan dernekler" (Dernekler Kanunu m. 58-59) ve "kamuya yararlı vakıflar"⁷² ile birlikte değerlendirildiğinde bir anlamı olabilecektir⁷³. Yabancıların, adli yardımdan faydalanabilmeleri için mütekabiliyet esası aranır (m. 465,II)⁷⁴. Yukarıdaki iki şart olmadan adli

---

⁶⁹ Belgesay-Şerh s. 424; Pekcanitez-Usul s. 440.

⁷⁰ Reisoğlu s. 66.

⁷¹ Erem-Adli Yardım s. 115.

⁷² Ahmet İşeri, Türk Medeni Kanuna Göre Vakıf, Ankara 1968, s. 46-47.

⁷³ Atalay s. 57; Pekcanitez-Usul s. 441.

⁷⁴ Belgesay-Şerh s. 424; Yabancılar adli yardımdan yararlanma imkanının tanınması 1905 tarihli La Haye anlaşmasına dayanır.

yardımdan yararlanabilmek için, o kişilere yönelik olarak özel bir kanun hükmünün olması gerekir⁷⁵.

IV-Adli Yardım Usulü

Adli yardım talebi, davanın açılacağı veya davanın açılmış olduğu mahkemeye yazılı veya sözlü olarak yapılır (m. 468, 469,II)⁷⁶. Bu talep, her türlü damga ve resimden muaftır. Buna göre, adli yardım talebi, dava açılmadan önce istenebileceği gibi da açıldıktan sonrada istenebilir. Hakemlerin adli yardım kararı verme yetkileri yoktur⁷⁷. Adli yardım talebi reddedilmiş ve sonradan adli yardım istemeyi haklı kılan yeni bir sebep ortaya çıkmış ise, bu talep tekrarlanabilir (m. 469,II).

Uygulamada, kanun yollarına başvurmada adli yardım talebi kabul edilmemektedir⁷⁸. Ancak, doktrinde bir görüşe göre, adli yardımın kanun

---

⁷⁵ 1111 sayılı Askerlik Kanunu m. 61.

⁷⁶ Uygulamada adli yardım talebi mahkeme yerine, daha çok baroya ve adli yardım bürolarına yapılmaktadır. Baroların adli yardım kararı verme yetkileri yoktur. Çünkü, adli yardıma sadece mahkemeler karar verebilir. Ancak, adli yardım amacıyla büroya başvurulması halinde, büro, sadece adli yardım kararı için gerekli olan işlemleri yapar (Akil Önder, Barolar Adli Müzaheret Kararı Verebilir mi? (Adliye Ceridesi, 1942/1, s. 514-519) s. 517.

⁷⁷ Kabakçoğlu s. 380.

⁷⁸ Yargıtay vermiş olduğu bir kararında, adli yardım talebinin en geç, dava sırasında yapılabileceğine, hükümden sonra kanun yollarına müracaat için adli yardım kararı verilemeyeceğini belirtmiştir (8. HD 26.12.1960, 6937-8506 (Kuru-Usul V s. 5425). Yargıtay'ın kararı, bu husus hakkında bir hüküm bulunmadığı gerekçesine dayanmaktadır. Ancak, Yargıtay'ın bu kararı adli yardım kurumunun düzenlenme amacına uymamaktadır. Kişi, davanın başında iyi bir ekonomik güce sahip iken davanın sonunda fakir duruma düşmüş olabilir. Kanun yolları aşamasında kişinin hak arama hürriyetinin engellenmesi hukukun temel prensipleriyle bağdaşmaz.

yollarını da kapsamaması gerekir⁷⁹, diğere bir görüŖe göre ise, adli yardımın kanun yollarını kapsamaması gerekir⁸⁰. Kanaatimizce, ilk derece mahkemesinin vermiŖ olduğu adli yardım kararının, kanun yollarından, temyiz ve karar düzeltmeyi de kapsamaması gerekir. Çünkü, karar düzeltme ve temyiz yolları açılan davanın devamı olan safhalar niteliğindedir. Adli yardımdan yararlanan taraf, ilk derece mahkemesinin kararı sonucu haksız çıksa bile, bu sonuç, "haklı olma" şartının ortadan kalktığı şeklinde değerlendirilmemeli, kanun yollarına başvurarak haklı olduğunu ispat etme imkanının kendisine verilmelidir.

Buna karşılık, yargılamanın yenilenmesinde ortada yeni bir dava olduğu için, yeniden adli yardım talebinde bulunulması ve mahkemenin de karar vermesi gerekir⁸¹. Ayrıca, tahkim yolunda adli yardımdan faydalanılamayacağı kabul edilmektedir⁸².

Adli yardım talebinin incelenmesi, çekişmesiz yargı konusudur⁸³. Çekişmesiz yargı da basit yargılama usulüne tabidir. Mahkeme yargılama sırasında yapılan adli yardım talebini "hadise" şeklinde ele alarak inceler ve karara bağlar⁸⁴. Adli yardım talebinde, davanın özeti ile haklılığını gösteren delillerin neler olduğunun bildirilmesi ve fakirlik belgesinin mahkemeye verilmesi gerekir. Adli yardım talebine ilişkin belgeler, damga ve sair resimden muaftırlar (m. 468,II).

---

⁷⁹ Pekcanitez-USul s. 444.

⁸⁰ Ansay-USul s. 177; Belgesay-Şerh s. 430; Berkin-USul s. 871; Bilge/Önen s. 345.

⁸¹ Kabakçioğlu s. 380.

⁸² Necip Bilge, Medeni Yargılama Hukuku, Ankara 1967, s. 303.

⁸³ Pekcanitez-USul s. 444.

⁸⁴ Alim Taşkın, Noterlik İşlemlerinde Adli Yardım Hükümlerinin Uygulanması (TBBD 2000/2, s. 413-437), s. 433.

Davacı davayı açarken, adli yardım talebinde bulunmuş ise, mahkeme esas hakkında incelemeye geçmeden önce bu talep hakkında olumlu veya olumsuz olarak bir karar verir. Eğer, kişinin adli yardım talebi reddedilirse, davacıdan başvurma ve karar ve ilam harcı alındıktan sonra, duruşmaya devam edilmesi gerekir.

Adli yardım talebi için kendisine başvurulmuş mahkeme, ibraz edilen belgeleri esas alarak, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 465'deki şartların bulunduğu kanaat getirmese ve bu hususta gerekli mercilerden soruşturmaya başlanması halinde, yazı işleri müdürü veya yardımcısı, davacıya, henüz adli yardımdan yararlanılacağına ilişkin karar verilmediğini ve bu nedenle, dava dilekçesinin harç ödenmeksizin kabul edilmeyeceğini anlatmalıdır (Yazı İş. Y m. 19).

Mahkeme, adli yardım talebini evrak üzerinde inceleyerek karara bağlayabileceği gibi, duruşma yaparak da karara bağlayabilir (m. 469,1). Kanaatimizce, mahkemenin duruşma yaparak adli yardıma karar vermesi, adli yardım kararının sıhhati açısından daha doğru olur. Mahkemenin yapacağı inceleme sonucunda, adli yardımın reddine veya kabulüne ilişkin olarak vereceği karar kesindir (m. 469,1). Ancak, bu kesinlik mutlak olmayıp, sadece kanun yollarına başvurmayı kapsar niteliktedir. Çünkü, adli yardım talebi reddedilen kimse, adli yardım talebini haklı gösterecek yeni bir sebebin ortaya çıkması durumunda, yeniden adli yardım talebinde bulunabilir (m. 469/2, c. 3).

Aynı şekilde, fakirlik şartının⁸⁵ ortadan kalkması halinde, adli yardım kararından dönülmesi mümkündür. Bu durumlarda, adli yardım için verilen

---

⁸⁵ Buna karşılık, adli yardım isteyen kimsenin haksız olduğu anlaşılırsa, “fakirlik şartı” için söylediklerimizi “haklı olma” şartı için kolayca söyleyemeyiz. Dava açılmadan önce, adli yardımı genelde davacı ister. Davadan önce, adli yardım talebinde bulunan davacının

karar kaldırılır (m. 470). Bunun üzerine kişi, o zamana kadar ödemekten muaf olduğu yargılama harç ve masraflarını, özellikle peşin ilâm harcını ödemekle mükelleftir⁸⁶. Bu kimse, harçları ödeyene kadar davaya devam edilmez (HK. m. 30).

V-Adli Yardımın Uygulama Alanı ve Sağladığı Menfaatler

Adli yardım hükümlerinin (m. 465-m. 472) uygulama alanı, adli yargı ile sınırlı değildir. İdari yargıda, idare mahkemeleri, vergi mahkemeleri, Danıştay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi ve ceza yargısında ceza mahkemeleri gibi geniş bir alanda adli yardım hükümleri uygulanmaktadır⁸⁷. Adli yardım hükümleri, kural olarak davalarda uygulanmakla birlikte, icra ve iflas takiplerinde, delil tespitinde⁸⁸, hukuki koruma tedbirleri arasında sayılan ihtiyati

---

haksız olduğu anlaşılrsa, adli yardım kararı kaldırılır. Bu durumda, ortada fazla bir masraf yoktur. Ancak, dava açıldıktan sonra veya dava devam ederken, kişinin haksız olduğu anlaşılrsa, bir çok masraf ortaya çıkar. Bu durumda, haksız kişiden, devlet hazinesince yapılan masrafları talep etmenin pratik bir yararı yoktur. Adli yardımdan faydalanan davacının davası reddedilerek cezalandırılır. Ancak, haklı durumda olan davalı ise, zararlarını kimden alacaktır? Devlet hazinesinden alamayacaktır; çünkü, ortada adli yardımdan faydalanan ve haklı durumda olan birisi yoktur. Davacıdan alamayacaktır; çünkü, zaten davacının parası yoktur. Buna karşılık, adli yardımdan faydalanan davalının haksız olduğu anlaşılmiş ise, davacı ve devlet tarafından yapılan masraflar nasıl tahsil edecektir? Bu oldukça zor görünmektedir. Çünkü, davalının parası zaten yoktur. Eğer parası olsaydı, zaten fakirlik şartı gerçekleşmemiş olacaktı. Kanaatimizce, burada yapılması gereken, davayı kazanan davacının masraflarının hazine tarafından karşılanması gerekir. Devletin ise, kendi masraflarını almak için davalının malvarlığındaki artışları takip etmekten başka çaresi yoktur.

⁸⁶ Kuru-USul V s. 5425.

⁸⁷ Ejder Yılmaz, Adli Yardım Kurumunun İdari Yargıda Uygulanması (Mali Hukuk, 1987/7, s. 12-23), s. 16; Bilge/Önen s. 347-348.

⁸⁸ Postacıoğlu-USul s. 676.

tedbir ve ihtiyati hacizde, ayrıca noterler tarafından düzenlenen her türlü evrak ve suretlerde de uygulanmaktadır (m. 466, m. 468)⁸⁹.

Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 466 ve m. 467'ye göre, adli yardım talebi kabul edilen kişi, şu menfaatleri elde eder. "Yargılama giderlerinden, geçici muafiyet, şahit ve bilirkişi giderlerinin devlet tarafından avans olarak verilmesi; yargılama giderleri için teminattan muafiyet, tebligat ücreti ve giderlerinden geçici olarak muafiyet, davanın vekil ile takibi gereken hallerde, ücreti sonradan verilmek üzere, adli yardımdan istifade eden tarafa bir vekil tayin edilmesi, icra dairelerinde alınan harç ve giderlerin devlet tarafından avans olarak verilmesi, bütün pul resimlerinden geçici muafiyet, noterlerin düzenleyeceği bütün belge suretlerinin harç ve resimlerinden geçici muafiyettir".

Adli yardım talebi dava sırasında kabul edilmiş ise, bu adli yardım kararı, daha önce yapılan giderleri kapsamaz (m. 469,II). Adli yardımın kişiye sağladığı menfaat denilince, sadece maddi yardım anlaşılmalıdır. Bu yardımın kapsamına, kişiye verilecek hukuki bilgiler, yapılacak tavsiyeler, davada temsil⁹⁰, işlemlerin takibi ve yerine getirilmesi de girer.

---

⁸⁹ İhtiyati tedbir hükümlerinin ihtiyati haciz için de uygulanabileceğine ilişkin olarak kanunda ayrı bir hüküm mevcut değildir. Ancak, ihtiyati tedbire de kıyasen adli yardım kararı verilebilmesi gerekir (Kuru-Usul V s. 5419); Nizalı kaza ve nizasız kaza yanında, ihtiyati tedbirde de olduğu gibi ihtiyati hacizde de adli yardım hükümlerinin uygulanacağı hakkında bkz. Üstündağ-Usul s. 776; Noterler tarafından yapılacak işlemlerde de adli yardım hükümlerinin uygulanabileceği hakkında bkz. Önen-Usul s. 135; Taşkın-Adli Yardım s. 419.

⁹⁰ Peter Baauf, Adalet Hakkı ve Adli Yardım (Çev. Sibel Doğan, ABD 1997/3, s. 74-78), s. 75.

VI-Adli Yardımdan Yararlanan Kimsenin Davayı Kazanması Ve Kaybetmesi

1-Davayı Kazanması

Adli yardımdan yararlanan taraf, davayı kazanırsa, kanunun açık hükmü gereği (m. 417), davanın diğer tarafından, adli yardım kararı nedeniyle alınmamış olan bütün yargılama harç ve giderlerinin tamamını ödemeye mahkûm edilir⁹¹. Adli yardımın sözkonusu olmadığı bir davada, haksız çıkan taraf yargılama harç ve giderlerini, davada haklı çıkan tarafa öder. Ancak, adli yardımın sözkonusu olduğu bir davada, adli yardımdan faydalanan taraf, davayı kazanırsa, karşı taraf, mahkûm olduğu yargılama harç ve giderlerini, kime, nasıl ödeyecektir? Veya bu kimseden, harç ve giderlerin tahsili nasıl olacaktır?

Bu hususta, kanunda bir hüküm yoktur. Sadece, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 472'de adli yardımdan faydalanarak davayı kazanan taraf, vekil ile temsil edilmiş ise (m. 466/5), karşı taraftan tahsil edilen vekâlet ücretinin, adli yardımdan yararlanan tarafa değil, tayin edilmiş olan vekile verileceği belirtilmiştir. Ancak, kanunda diğer yargılama giderleri için, doğrudan bir açıklık bulunmamaktadır. Sadece, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 471'de, dava sonunda alınan ilâm, icraya konulursa, bu ilâmdaki yargılama harç ve giderlerinin imtiyazlı olduğu belirtilmiştir. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 471'den hareketle, ilâmın icrası safhasında, bu harç ve masraflar, bir kamu olacağı olarak, imtiyazlı şekilde (İİK m. 206,1) tahsil edilecektir⁹².

---

⁹¹ Aldemir s. 285; Pekcanitez-USul s. 447.

⁹² Taşkın-Adli Yardım s. 435.

Adli yardımdan yararlanan kimsenin davayı kazanması halinde, dava sonunda ödenmesi gereken karar ve ilâm harcının ¾'ünü davayı kaybeden karşı taraf ödeyecektir. Ancak, bu kişi karar ve ilâm harcını ödemezse ne olacaktır? Bir görüşe göre⁹³, hükümden belirtilen karar ve ilâm harcı ödenmedikçe, adli yardımdan yararlanan tarafa da mahkeme ilamı verilmemesi gerekir. Başka bir anlatımla, adli yardımdan yararlanan tarafa, karar ve ilâm harcı ödemekten muaf olduğu gerekçesi ile kendisine ilâm verilmemelidir. Ayrıca, karar ve ilâm harcı ödenmeden, bir şekilde ilam alınmış ise, bu ilâm icraya konulamaz.

Ancak, bu görüşe katılmak mümkün değildir. Çünkü, adli yardımdan yararlanan tarafa ilâm verilmezse, bu kimse kazandığı davanın sonucundan faydalanamayacaktır. Harç ve gider ödeyemeyecek kadar fakir olmasının sonuçları, kendisine olumsuz şekilde yansımaya devam edecektir. Bu kimse, harç ve giderleri ödeyecek kadar mali bir imkana sahip olsaydı, zaten adli yardımdan yararlanmasına gerek yoktu. Dolayısıyla, adli yardımdan faydalanan kimsenin davayı kazanması halinde, karşı taraf, karar ve ilâm harcını ödemiş olsa bile, kendisine ilâmın verilmesi gerekir.

2-Davayı Kaybetmesi

Adli yardımdan yararlanan taraf, davayı kaybederse, yargılama harç ve giderleri konusunda ne yapılacağına dair kanunda açık bir hüküm yoktur. Bu konuda, farklı görüşler ileri sürülmüştür. Birinci görüşe göre⁹⁴, davanın kaybedilmesi halinde, adli yardımdan faydalanıp davayı kaybeden kişiden yargılama harç ve giderleri tahsil edilemez. Çünkü, adli yardım kararı, bunu

---

⁹³ Aldemir s. 285.

⁹⁴ Reisoğlu s. 68.

gerektirmektedir. Adli yardımdan yararlanan taraf, zor durumundan kurtulursa, ancak o zaman, yargılama harç ve giderlerini tahsil etme yoluna gidilebilir.

Bir diğer görüşe göre⁹⁵, adli yardımdan yararlanıp davasını kaybeden kişinin haksız olduğu anlaşıldığında, adli yardımdan faydalanmak için, gerekli olan "haklı olma" şartı gerçekleşmemiştir. Bu nedenle de, adli yardıma ilişkin kararın dayanağının kalmadığı doğrudur. Ancak, tahsil imkanı tamamı ile başka bir şeydir. Tahsil için, adli yardımda aranan aciz hali değil, genel olarak aciz hali dikkate alınmalıdır. Bu itibarla "mali durumun düzelmesi" buna göre takdir edilmelidir.

Karşı görüşe göre ise⁹⁶, yardım giderlerinin sürekli olmaması ve geçici muafiyet sağladığı dikkate alındığında, ertelenen ve kanun gereği avans olarak verilen yargılama giderlerinin tamamını ve karşı tarafın ödediği harç ve giderlerle birlikte vekâlet ücretini ödemekle yükümlü olduğu görülmektedir. Bu görüşe göre, adli yardım nedeniyle, ertelenen giderler, bu kişiden maliye aracılığıyla bir kamu alacağı olarak tahsil edilecektir. Davayı kazanan tarafça yapılan yargılama giderleri ise, devlet tarafından değil, kazanan tarafça ilâmın icrası aşamasında talep ve tahsil edilir.

Uygulamada, adli yardımdan yararlanan kimsenin davayı kaybettiğine ilişkin kararın kesinleşmesi üzerine, mahkeme durumu tezkere ile maliyeye bildirmekte ve böylece tahsil işlemleri maliyece gerçekleştirilmektedir⁹⁷. Dolayısıyla, yardım nedeni ile ertelenen ve devlet tarafından avans olarak

---

⁹⁵ Bilge-Usul s. 307.

⁹⁶ Taşkın-Adli Yardım s. 435-436; Berkin-Rehber s. 871; Üstündağ-Usul s. 778; Pekcanitez-Usul s. 447.

⁹⁷ Berkin- Rehber s. 871; Üstündağ-Usul s. 778.

sağlanan yargılama harç ve giderleri, yargılama sonunda Amme Alacakları Tahsili Usulü Hakkındaki Kanun hükümler gereğince tahsil edilmektedir.

Kanaatimizce, adli yardımdan faydalanan kimsenin, davayı kaybetmesi halinde, devlet tarafından ödenen yargılama harç ve giderleri, bu kimseden tahsil edilmelidir. Ancak, icra takibi yapılırken, kişi, ekonomik açıdan mağdur edilmemeli ve kendisine borçlarını taksitle ödeme gibi imkanlar tanınmalıdır.

Duruşma, adli yardımdan yararlanan tarafın veya onun vekilinin kusuru ile ertelenmiş ise, bu kişilerin celse harcı ödemelerine mahkûm edilmesi gerekir. Kişi adli yardımdan faydalandığını gerekçe göstererek, celse harcını ödemekten kaçınmaz. Çünkü, celse harcının alınmasının nedeni, tarafın davayı kötü niyetle uzatmasına engel olmaktır.

Adli yardımın sağladığı muafiyet geçici olduğu için, yargılama sürecinde talebi kabul edilen kimsenin, gerek yardım koşullarını taşımadığı veya bu koşullarının sonradan kalktığı mahkemece anlaşılması durumunda, adli yardım kararı ortadan kaldırılır (m. 470). Bu durumda, muafiyet sona ereceğinden, yardım nedeni ile ertelenen giderler geri alınır⁹⁸.

---

⁹⁸ Adalet Bakanlığının 29.12.1951 tarih ve 700/11512 Sayılı Tamimi Hakkında (Hasan Karaok, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ve Buna Ait İçtihatlar, Ankara 1957, s. 779).

VII-Avukatlık Kanununda Adli Yardım

Adli yardım kurumu Avukatlık Kanununda, avukatlar yönünden ayrıca düzenlenmiştir (AK m. 95,XI, m. 176-181)⁹⁹. Buna göre, asliye mahkemesi bulunan ve avukat sayısı beşten fazla olan her yerde, bir adli yardım bürosu kurulur (AK m. 176). Bu adli yardım bürosu, mahkemece kendisine avukat tayin edilmesine karar verilmiş olan (m. 466/5) kimseye bir avukat tayin eder. Aynı zamanda, doğruca adli yardım talebi için bu büroya başvuran ve talebinde haklı görülenler için, yetkili mahkemeden adli yardım kararının alınması için gerekli işlemleri yapar (AK m. 176). Ayrıca, bu büro, adli yardım talebi ile doğruca büroya başvuranlara, bir avukat tayin edilmesine karar verebilir (AK m. 178-m. 179).

B-YARGILAMA HARÇ VE GİDERLERİ VE HUKUKİ HİMAYE SİGORTASI

I-Genel Olarak

Adli Yardım kurumunun, hak arama eşitliğini sağlamada yetersiz kalması durumu, özel hukuki himaye sigorta fikrinin doğmasına neden olmuştur¹⁰⁰. Adli yardımdan yararlanan bazı kişiler, adli yardımı devlet tarafından verilmiş bir sadaka olarak nitelendirmekte ve bundan dolayı da

---

⁹⁹ Avuaklık Kanundaki düzenlemenin amacı, adli yardım kurumunu düzenlemek değildir. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununda düzenlenmiş olan adli yardıma ilişkin hükümleri tamamlayıcı nitelikte bir düzenlemedir (Pekcanitez-Usul s. 447).

¹⁰⁰ Bielefeldi s. 6 (Kemal Şenocak, Hukuki Himaye Sigortası, Ankara 1993, s. 47, dn. 212'den naklen).

kendilerini aşığılanmış bir duruma düşmüş saymaktadırlar. Kişiler, bu nedenle çoğu zaman adli yardımdan yararlanma yoluna gitmemektedirler¹⁰¹.

Buna karşılık, hukuki himaye sigortası, hakkını adli merciler önünde arayanların kendilerini sadakayı kabul eden kimseler olarak değil, bizzat ödedikleri prim karşılığında¹⁰² bir edimde bulunulmasını talep eden kimse olarak hissetmesine imkan vermektedir¹⁰³. Özellikle, ekonomik bakımdan zayıf olan kimselerin, yargının ve avukatlık hizmetlerinin ücretli ve pahalı olması nedeniyle dava giderlerini karşılayamamalarının, karşılasalar bile, davanın neticesinin belirsiz olması nedeniyle bu giderleri geri alamamalarının, üstelik karşı tarafın yargı giderlerini de ödemekle yükümlü tutulabilmelerinin doğurduğu bir cesaretsizlik ortamında, hukuki himaye sigortasının, onları, haklarını aramaya teşvik edeceği bir gerçektir¹⁰⁴.

---

¹⁰¹ **Şenocak s. 47;** Hukuki himaye sigortasının uygulanması halinde, adli yardım kurumuna gerek kalmayacağı şeklindeki bir düşünceyi kabul etmeye imkan yoktur. Bunun için şu gerekçelerle açıklamak mümkündür(Şenocak s. 48'den naklen):

1-Hukuki himaye sigortası hizmetlerini, ticari esaslara göre faaliyet gösteren iktisadi işletmeler yürütür. Bu şirketlerin karşılıksız olarak summaları mümkün değildir. Bu şirketler, en azından giderleri karşılayan bir primi talep etmek zorundadırlar. Herkes, sigorta primi ödeyecek kadar iyi bir mali duruma sahip olmayabilir. Dolayısıyla prim ödeme imkanından yoksun olanların başvurabilecekleri adli yardım gibi bir imkanın olması gerekir.

2-Hukuki himaye sigortası her çeşit tehlikeyi teminat altına almaz. Zarar ihtimalinin hesaplanmadığı veya sigorta ettirenler için katlanılamaz derecede yüksek primlerin istendiği riskler için normal olarak sigorta himayesinden faydalanılamaz.

¹⁰² **Bendix s. 188-189 (Şenocak s. 47, dn. 213'den naklen).**

¹⁰³ **Şenocak s. 47.**

¹⁰⁴ **Şenocak s. 48, dn. 216'da anılan yazarlar.**

Hukuk himaye sigortasında, kişiler sigorta şirketine ödedikleri prim karşılığında hukuki himaye hakkını kazanırlar. Burada, dava kişiler için bir risk olarak kabul edilir. Çünkü, kişi davada taraf olduğunda, bir takım giderler yapmak zorunda kalmaktadır. Bu sigorta sisteminde sigortacı, zarar gören üçüncü kişinin, sigortalıdan haklı bir tazminat talebinde bulunması halinde, ona zararını karşılayan bir tazminat ödemekle; haksız bir tazminat talebinde bulunması halinde, sigortalı için ayrıca bazı masraflara yol açmaksızın, onu bu taleplere karşı savunmakla yükümlüdür¹⁰⁵.

Almanya'da, uzun süreden beri "hukuksal himaye sigortaları"¹⁰⁶. yapılabilmekte ve isteyen kimseler, dava açmaları veya kendilerine karşı dava açılması durumunda ortaya çıkacak yargılama giderlerini ve hatta davayı kaybetmeleri halinde ödemek zorunda kalacakları giderleri sigortalama yoluna gitmektedirler. Bu sigortadan faydalanmak, kişilerin iradesine bırakıldığı için, bu sigorta ihtiyari sigorta türüne dahildir.

Bu ihtiyari sigorta uygulamaları yanında, otomobiller için yapılan zorunlu sorumluluk sigortası ve sosyal sigorta örnek alınarak, yargılama giderleri için de zorunlu sigorta esasının getirilmesi hususunda bir görüş ortaya atılmıştır¹⁰⁷. Bu görüş bazı yazarlarca olumlu karşılanırken bazı yazarlarca da eleştiriye maruz kalmıştır¹⁰⁸.

---

¹⁰⁵ Şenocak s. 63-64.

¹⁰⁶ Yılmaz-Giderlerin İşlevi s. 220-221; Erem-Adli Yardım s. 114; Yüksel Keskin, Hak Arama Özgürlüğünün Sağlanması İçin Hukuk Sigortası Kurumu Kurulmalı (Balıkesir Barosu Dergisi, 1983/13, s. 6-7), s. 6-7.

¹⁰⁷ Baur s. 77 vd. (Yılmaz-Giderlerin İşlevi, s. 220, dn. 44a'dan naklen).

¹⁰⁸ Yılmaz-Giderlerin İşlevi s. 220.

Zorunlu sigortanın kabul edilmesi gerektiğini savunanlara göre, halkın çoğunluğu, davaları bir kader tokadı veya bir bahtsızlık şeklinde düşünürler. Dava, da tıpkı kaza ve hastalık gibi yaşamın olağan akışından değildir. Dolayısıyla, ortaya çıkan uyuşmazlık toplumsal bir hastalık olarak kabul edildiği için, bu toplumsal hastalığın tedavi edilmesi gerekir. Bu açıdan hekim ile hâkimin birbirlerine benzediğini söylemek yanlış bir ifade olmaz. İşte, bu nedenlerden dolayı yargılama giderinin sigortalanması gerekir. Böylece, kişinin hak arama özgürlüğü de teminat altına alınmış olacaktır. Bu konuda yapılacak zorunlu sigorta için, mevcut sosyal sigorta kurumlarından yararlanabilir. Bu sigortaya katılmak isteyenlerin sayısının çokluğu, sigorta primlerinin de düşük olmasına neden olacaktır. Ayrıca zorunlu sigorta içinde sigortalı istediği avukatı da seçebilmelidir¹⁰⁹.

Zorunlu sigorta görüşüne karşı çıkanlara göre ise, zorunlu sigortanın çeşitli sakıncaları vardır: Her şeyden önce, yargılama giderlerinin sigortalanması nedeniyle, tarafların ceplerinden bir şey çıkmayacağı için, taraflar arasında sulh olasılığı ortadan kalkacaktır. Bu durum, dava sayısında artma meydana getirecektir¹¹⁰.

Ayrıca yargılama giderleri başkası tarafından karşılandığı hallerde, taraflar duruşmaya gelmemekte, nasıl olsa dava sigorta tarafından izlenmektedir düşüncesiyle davaya ilgisiz kalmaktadırlar. Böylece, mahkeme ile taraflar arasında kopukluk meydana gelmektedir. Bu sıkıntıların yanında, bir de sigorta primlerinin hesaplanmasında çok çeşitli zorluklar ortaya çıkmaktadır¹¹¹. Kanaatimizce, bu sakıncalar, taraflardan ödedikleri primin

---

¹⁰⁹ Yılmaz-Giderlerin İşlevi s. 221.

¹¹⁰ Yılmaz-Giderlerin İşlevi s. 221.

¹¹¹ Yılmaz-Giderlerin İşlevi s. 221, dn. 49' da anılan yazarlar.

yanında dava riski gerçekleştiğinde belli oranda giderlere katılma zorunluluğu getirilmesi ile bertaraf edilebilir.

Yargılama giderlerinin genel olarak sigortalanması, ülkemiz açısından düşünülebilir¹¹². Fakat, bunun yapılabilmesi için, bu özel sigortanın alt yapısını oluşturarak ve geliştirmek gerekir. Bu sigortanın, zorunlu bir sigorta olarak kabul edilebilmesi için, bu sigortaya karşı ileri sürülen olumsuz eleştirilerin aşılması gerekir¹¹³.

II-Hukuki Himaye Sigortasının Kapsamı

Hukuki himaye sigortasında, hukuki himaye, sigorta sözleşmesinin meydana gelmesinden sonra başlar. Sigorta sözleşmesi, hiçbir şekilde bağlanmamıştır¹¹⁴. Almanya'da Federal Sigorta denetim makamı, hukuki himaye sigorta akdinin en fazla beş yıllığına yapılmasına izin vermektedir. En az bir yıl süre ile yapılmış olan bir hukuki himaye sigortası akdi, bu sürenin sona ermesinden üç ay önce feshedilmezse, sözleşme bir yıl daha kendiliğinden uzamış sayılır. Buna karşılık, bir yıldan daha kısa süreli hukuki himaye ihtiyacını karşılamak için yapılan sözleşmeler, sürenin bitimi ile sona ererler¹¹⁵.

Hukuki himaye sigortasında sigortacı, sigorta ettirenin hukuki menfaatlerinin himayesi için gerekli olan masrafları üstlenmektedir. Hukuki himaye sigortacısı, sigorta ettirenin yapması gerekli olan işlemleri şahsen yapmaz. Bu işlemleri yapması için bir avukat görevlendirir. Sigortacı,

---

¹¹² Yüksel Keskin, Hukuk Sigortası Kurumu Kanun Taslağı (Manisa Barosu Dergisi, 1981/1, s. 21-26; 1981/2, s. 22-24; 1981/3, s. 19-23).

¹¹³ Yılmaz-Giderlerin İşlevi, s. 221.

¹¹⁴ Şenocak s. 147.

¹¹⁵ Şenocak s. 149.

sözleşmede dava için katılmayı taahhüt ettiği bütün giderleri öder. Alman hukukunda sigortacının üstlendiği masraflar şunlardır¹¹⁶: Avukata verilecek kanuni ücret, mahkeme masrafları¹¹⁷, seyahat masrafları¹¹⁸, karşı tarafın masrafları, cezai kefalet ve cebri icra masraflarıdır.

Ş.10-YARGILAMA HARÇ VE GİDERLERİNİN USUL EKONOMİSİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

A-GENEL OLARAK

Çağdaş hukuk sistemlerinde, kişiler kendi haklarını mahkeme aracılığıyla korur ve güvence altına alırlar. Taraflar arasındaki uyuşmazlık, bir dava ile mahkeme önüne getirildikten sonra, o uyuşmazlık artık kamu yararı alanına girmiş demektir. Hukuk yargılamasının tek hedefi, adaletli karar vermektir. Adaletli karardan maksat, kararın taraflar arasındaki uyuşmazlığın, tarafları tatmin edecek şekilde ortadan kaldırmasının yanında ve ondan çok daha önemlisi, toplumsal barışı sağlamaya yönelik karar demektir¹¹⁹.

Yargılama hizmetlerinin, devletin tekelinde olması nedeniyle, devletin, yargı hizmetlerini, en az gecikme ve en az giderle kişilere sunması gerekir¹²⁰. Çünkü, geciken ve pahalı olan yargılama adaletli bir yargılama değildir. Yargı

---

¹¹⁶ Şenocak s. 151.

¹¹⁷ Hukuki himaye sigortası bu kapsamda, mahkeme masraflarını, mahkeme tarafından çağrılan şahit ve bilirkişi ücretleri ve yetkili mahkemede istenilecek masrafların bir buçuk misline kadar tahkim masraflarını içermektedir (Şenocak s. 152).

¹¹⁸ Yabancı bir ülkedeki yetkili mahkeme tarafından, sigorta ettirenin duruşmada hazır bulunması istenmiş ise, onun mahkemeye geliş gidiş masrafları, geceleme parası ve harcırahı, hukuki himaye sigortasının kapsamındadır (Şenocak s. 152).

¹¹⁹ Yılmaz-İslah s. 20-21.

¹²⁰ Schumann s. 282 (Yılmaz-İslah s. 46, dn. 132'den naklen).

hizmetlerinin en az gecikme ve en az giderle kişilere sunulması¹²¹, “usul ekonomisi” ilkesi ile ifade edilir.

Usul ekonomisi, çığnenen veya çığnenme olasılığı bulunan objektif hukukun en az giderle, en kısa sürede, en az emekle gerçekleşmesini ve boş yere dava açılmasının önlenilmesini sağlamaya yönelik bir usul ilkesidir¹²². Görüldüğü üzere, usul ekonomisinin üç unsuru vardır¹²³. Bunlardan birincisi paradan tasarruf, ikincisi emekten tasarruf, üçüncüsü ise zamandan tasarruftur. Burada usul ekonomisinin sadece paradan tasarruf unsuru üzerinde durulacaktır.

B-USUL EKONOMİSİNİN AMACI

Adalet hizmetlerini tekelinde bulunduran devlet, bir hukuk devleti olduğunu iddia ediyorsa, kişilerin yargılama hizmetlerinden en az giderle faydalanmalarını da sağlaması gerekir. Pahalı olarak vatandaşlara sunulan yargılama hizmetlerinden herkes faydalanamayacağı için, bu devletin adil ve sosyal bir devlet olduğundan söz edilemez.

Usul ekonomisinin sadece mahkemeler bakımından değil, aynı zamanda, taraflar ve yargılamanın amacı yönünden de önem arz ettiğini belirtmek gerekir. Çünkü, adaletin ucuz olarak dağıtılması, hem mahkemeleri (ve dolayısıyla devleti) hem de tarafları yakından ilgilendirir. Usul ekonomisi sayesinde, kişi hakkını ucuz olarak elde edeceği gibi, mahkemeler de boş yere meşgul edilmemiş olur.

---

¹²¹ Yılmaz-İslah s. 46.

¹²² Ejder Yılmaz, Hukuk Davalarında Taraf Ehliyeti İle İlgili Bir İçtihadı Birleştirme Kararı'nın Düşündükleri (YD 1989/1-4, 202-232), s. 47; Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul s. 411

¹²³ Yılmaz-İslah s. 59, 209.

Usul ekonomisi, hukuk yargılamasının amacının gereklerine hizmet eder ve davaları en az giderle sonuçlandırmayı amaçlar. Ancak, davaların en az giderle görülmesi başlı başına bir amaç olmamalıdır¹²⁴. Bu ilkeyle, aynı zamanda “maddi gerçekliğe”¹²⁵ sağlıklı bir şekilde ulaşılma da amaçlanmalıdır. Eğer, maddi gerçeklik ihmal edilirse, verilen karar, tarafları memnun etmeyecek ve taraflar kanun yollarına başvurarak yeniden karar verilmesini talep edeceklerdir¹²⁶. Bu durum da, yargılama giderlerini artıracığı için, usul ekonomisi ilkesi olumsuz bir amaca hizmet etmiş olacaktır.

Usul ekonomisi, sosyal hukuk devleti anlayışının bir sonucudur (Any. m. 2). Hâkim, usul hükümlerini yorumlarken usul ekonomisini her zaman göz önünde bulundurmalıdır. Hâkim, usul ekonomisini, mevcut “adalet” anlayışına göre yorumlamak zorundadır. Çünkü, usul ekonomisi, hukuk tekniği ile değil, hukuk etiği ile ilgili bir kavramdır ve toplumdaki adalet anlayışı, egemen değer yargılarıyla bağımlı olarak adlandırılır¹²⁷.

C-USUL EKONOMİSİNİN HUKUKİ ESASLARI

Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 77'ye göre, “Yargıç, soruşturma ve yargılamanın olabildiği ölçüde hızlı ve düzen içinde yürütmesine ve boş yere gider yapılmasını dikkat etmekle yükümlüdür”. Ayrıca, Anayasamızın m. 141,IV'e göre ise, “davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması, yargıcın görevidir”. Görülüyor ki, hem Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununda, hem de Anayasada usul ekonomisi ilkesinin

---

¹²⁴ Yılmaz-İslah s. 45; Yılmaz-Adalet Hizmetleri s. 56-57; Pekcanitez-Usul s. 200; Akcan s. 289.

¹²⁵ Tercan-Gerçeği Söyleme s. 182; Taşpınar s. 766 vd.

¹²⁶ Yılmaz-Davada Taraf Ehliyeti s. 207.

¹²⁷ Yılmaz-Davada Taraf Ehliyeti s. 207.

dayandığı düzenlemeler mevcuttur. Ayrıca, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. maddesinde de bu husus açıkça öngörülmektedir¹²⁸.

Görüldüğü üzere, usul ekonomisine aykırılık, Anayasaya aykırılığı oluşturacaktır¹²⁹. Ancak, m. 77 hükmünün yanlış anlaşılması için, usul ekonomisini, sadece mahkemeler açısından değil, aynı zamanda taraflar açısından, yani toplumdaki hukuksal barış açısından da değerlendirmek gerekir¹³⁰. Çünkü, adaletin dağıtımının çabuk ve ucuz olması, hem mahkemeleri (dolayısıyla devleti) hem de tarafları yakından ilgilendirmektedir. Usul ekonomisi sayesinde, kişiler haklarına ucuz ve çabuk kavuşurlar.

D-MEDENİ USUL HUKUKUNDA USUL EKONOMİSİNE HİZMET EDEN DÜZENLEMELER

I-İslah

Davacı veya davalı, usule ilişkin olarak yapmış oldukları işlemlerde hataya düşebilirler. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 87-m. 90 hükümleri arasında düzenlenen ıslah kurumu ile davacı veya davalının usule ilişkin olarak yapmış oldukları işlemleri belirli şartlarla kısmen veya tamamen değiştirebilmelerine imkan tanımıştır. İşte, ıslah kurumu, bu hataları az bir giderle telafi etme imkanı verir. İslah kurumu, mahkemelerin işini hızlandırır ve daha az masraf yapılmasını sağlar. Çünkü, ıslah boş yere dava açılmasını ve gereksiz masraf yapılmasını engeller¹³¹.

---

¹²⁸ Pekcanitez-Usul s. 199.

¹²⁹ Pekcanitez-Usul s. 199.

¹³⁰ Yılmaz-Davada Taraf Ehliyeti s. 205.

¹³¹ Yılmaz-İslah s. 48-49.

Anayasa Mahkemesi, 20.7.1999 tarihli ve 1-33 sayılı kararında¹³², Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 87/son cümlesindeki "Müddei ıslah suretiyle müddeabihi tezyit edemez". hükmünü Anayasaya aykırı bularak iptal etmiştir. Anayasa Mahkemesi kararındaki gerekçeye göre, dava konusunun ıslah yolu ile artırılmasına imkan tanınmaması, davaların en az giderle ve olabildiğince hızlı biçimde sonuçlandırılmasına engel olduğundan, bu hüküm Anayasanın 141. maddesine aykırıdır.

Ancak, bu karar için karşı oy kullanan üyelerin gerekçesine göre ise, "Anayasanın 141. maddesinin son fıkrasında, davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması, yargının görevidir, denilmektedir. Bu kural, açılmış olan davaların sağlıklı bir biçimde ve en kısa sürede sonuçlandırılması amacına yöneliktir. Tarafların dava açarken usul kuralları uyarınca, gereken özeni göstermemelerinden kaynaklanan, gereksiz harcama ve zaman kaybı bu kural içinde değerlendirilmez..." Görüldüğü üzere, karara muhalif üyeler, itiraz konusu kuralın, Anayasaya aykırı olmadığı gerekçesiyle çoğunluğun görüşüne katılmamışlardır.

Doktrine göre ise¹³³, hukuk yargılamasının asıl görevi, adaletli karar vermektir. Bir uyuşmazlığı, maddi gerçeklere uygun olarak çözen bir karar, gecikmeden, basit bir yargılama sonunda ve ucuz bir biçimde verilirse, işte o zaman kararın adaletli olduğundan söz edilebilir. Aksi durumda, hakkın uzun yıllar sonra ve çeşitli zorlu uğraşlar sonucunda ve pahalı bir biçimde yerine getirilmiş olması halinde, onun adaletli olduğunu söylemek kolay değildir. Bu nedenle, adaletli karar verilmesinde usul ekonomisi ilkesi çok önemli rol oynar.

---

¹³² Bkz. RG 4.11.200, sa. 24220, s. 37-40.

¹³³ Yılmaz-Davanın Konusu s. 103.

Usul ekonomisi sayesinde, kişi, hakkına ucuz ve çabuk kavuştuğu gibi, mahkemeler de boş yere uğraştırılmamış olur.

Hâkimin, usul hükümlerini uygularken, usul ekonomisi ilkesini daima göz önünde bulundurması gerekir. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 87'de iptal edilen hükme göre, davacı islah yolu ile müddeabihi artıramadığı için, davacı ek bir dava açarak, hakkını ikinci bir dava ile aramaktaydı. Bu da bir çok giderin yapılması demektir. Dolayısıyla, Anayasa Mahkemesi'nin anılan hükmü iptal etmiş olması, usul ekonomisi ilkesi açısından isabetli olmuştur.

II-Davaya (uyuşmazlığa) Son Veren Taraf İşlemleri

Tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebildikleri konularda, onların iradeleri ile oluşan ve kesin bir hüküm gibi sonuçlarını doğuran taraf işlemleri, yargılamanın daha az giderle sonuçlandırılmasına hizmet ederler¹³⁴. Bu işlemler, uyuşmazlıkları, daha kolay ve daha kısa sürede sonuçlandırdıkları için, ödenen harç ve giderler daha az olacaktır. Dolayısıyla, bu tür işlemlerin, yapılacak düzenlemelerle teşvik edilmesi gerekir. Örneğin, uyuşmazlık sulh, kabul ve feragat ile bitirildiği zaman, bu işlemlerin bir takım harçlardan istisna edilerek teşvik edilebilir.

Nitekim, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin, bir kararında belirtildiği gibi, teşvik etmek amacıyla, hâkim önünde gerçekleştirilen sulhler, yargılama harçlarından muaf tutulabilir veya hâkim, her iki tarafın uzlaşma sırasındaki tutumlarını dikkate alarak yargı harçlarını aralarında paylaşırabilir¹³⁵. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin bu tavsiye kararı, kabul ve feragat için de

---

¹³⁴ Tanrıver-Kabul s. 29; Akcan s. 291.

¹³⁵ Ali Cem Budak, Mahkemelerin Aşırı İş Yükünün Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Kararı ve Gerekçesi (Yasa Dergisi, 1989/4, s. 461-471), s. 467.

düşünülmesi yerinde bir davranış olur. Kanunumuzda, feragat ve kabul halinde, yargılama masraflarının feragat ve kabul eden tarafça ödeneceği kabul edilmiştir (m. 94,1).

Davaya son veren taraf işlemlerinin hâkim tarafından da teşvik edilmesi gerekir. Çünkü, taraflar herhangi bir girişimde bulunulmadıkları için, uyuşmazlıklar, nihai olarak mahkemeye taşınmaktadır. Uyuşmazlık, mahkemeye intikal ettikten sonra, hâkim, arabuluculuk rolü üstlenerek, tarafların uyuşmazlık için kendi aralarında çözüm bulmasını sağlayabilir¹³⁶.

Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 213,1'de, hâkim, yargılamanın her aşamasında sonuç vereceği umulan hallerde, tarafları sulhe teşvik edebileceği belirtilmiştir. Hâkim, bu yetkisini mümkün olan her durumda kullanmalıdır. Ancak, hâkimin yapacağı teklifin yargılamayı geciktirici ve yargılamanın gayesini değiştirici nitelikte olmaması gerekir¹³⁷.

III-İstinabe (Mahkemeler Arası Yardımlaşma)

Davaya bakan mahkemenin yargı çevresi dışında bulunan kişinin veya şeyin, davaya bakan mahkemeye kadar getirilmesinin imkânsız veya çok zor olması veya önemli zaman veya gider kaybına neden olacağı durumlarda başvuracağı yola istinabe denir¹³⁸. İstinabe yolu ile işlemler, hem çabuk hem de az masrafla yapılmaktadır. Örneğin, tarafların isticvabı¹³⁹ (m. 232), taraflara yemin ettirilmesi (m. 267), tanık dinlenmesi (m. 257) gibi işlemlerin istinabe yolu ile yapılması durumunda daha az masraf yapılmış olacaktır.

---

¹³⁶ Budak-İş Yüğü s. 466.

¹³⁷ Önen-Sulh s.1 06.

¹³⁸ Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul s. 246; Bilge/Önen s. 14 vd.

¹³⁹ Bkz. Tercan-İsticvap s. 268-269.

IV-Naip Tayini

Toplu mahkemelerde mahkeme binası dışında yapılması gereken usuli işlemlerin mahkemece tayin edilen hâkimlerden birisi tarafından yapılmasına naip tayini denir (m. 154, m. 364,1)¹⁴⁰.

Örneğin, keşif yapılması gereken bir durumda hâkimlerin tamamının keşif yerine gidip inceleme yapmaları yerine, içlerinden birisi naip olarak tayin edilir ve bu hâkim, keşfi yaparak, sonucu bir tutanakla mahkemeye sunar. Böylece, keşif daha az giderle yapılmış olur. Ancak, uygulamada, sırf maddi gayelerle (keşif parası almak için), naip tayinine başvurulmamakta, mahkeme heyet hâlinde keşfe gitmektedir. Hâkimlerin zorlanan maddi durumları usul ekonomisi ilkesini de zorlamaktadır.

V-Dava Arkadaşlığı

Dava arkadaşlığında (ihtiyari dava arkadaşlığında) dava arkadaşı sayısı kadar dava vardır. Bu davalar, ayrı ayrı görülürse, çok fazla yargılama harç ve gideri gerekecektir. Ancak, dava arkadaşlığında davalar birlikte görüldüğü için, davalar, hem çabuk hem de az masrafla hükme bağlanır. Örneğin, tahkikat aşamasında, bilirkişi ve keşif incelemesi gibi işlemler, ortak olarak yapılır. Bu nedenle, dava arkadaşlığı usul ekonomisi ilkesine hizmet eder¹⁴¹.

VI-Karşılık Dava

Karşılık dava, açılmış olan bir davada, davalının, aynı mahkemede asıl davacıya karşı dava açmasıdır¹⁴². Yani, davalının esas dava ile bağlantılı

---

¹⁴⁰ **Kuru/Arslan/Yılmaz**-Usul s. 250; **Bilge/Önen** s. 21.

¹⁴¹ **Pekcanitez**-Usul s. 164.

¹⁴² **Kuru/Arslan/Yılmaz**-Usul s. 646; **Pekcanitez**-Usul s. 79.

bulunan karşılık davasını, aynı mahkemede açma imkanı vardır (m. 203 vd.). Karşılık davanın varlığı halinde, mahkeme asıl davayı karşılık dava ile birlikte inceleyip karar bağlar. Mahkeme, her iki davanın konusu hakkında tam bilgi sahibi olması halinde, çabuk ve az masrafla karar verecektir¹⁴³. Karşılık davanın bu şekilde görülmesi, usul ekonomisine uygundur¹⁴⁴.

Asıl dava ile arasında bir bağlantı bulunmayan ve takas veya mahsup talebini de içermeyen bir dava, karşılık dava olarak açılmaz (m. 204, 205). Yani, bu durumda açılmış olan dava caiz değildir ve mesmu olmaz. Caiz olmayan karşılıklı bir davanın açılmış olması halinde, davacı karşılık davanın caiz olmadığını ilk itiraz olarak ileri sürebilir.

Mahkeme, ilk itiraz sonunda karşılık davanın caiz olmadığını anlarsa, nasıl bir karar vereceği hususunda iki görüş vardır. Birinci görüşe göre (Yargıtay'ın eski görüşü), mahkemenin caiz olmayan karşılık davayı reddetmesi gerekir. Fakat, davalı vekâlet ücretine mahkûm edilemez¹⁴⁵. İkinci görüşe göre, mahkeme açılan karşılık davanın caiz olmadığını tespit ederse, davayı reddetmemeli, bunun yerine, karşılık davanın asıl davadan ayrılmasına karar vermelidir. Çünkü, mahkemenin böyle davranması, usul ekonomisine ve menfaatler dengesine daha uygun düşer¹⁴⁶.

Mahkeme, karşılık davanın caiz olmadığından hareketle davayı reddederse, davalı bu davayı ayrı bir dava olarak yeniden açacaktır. Davalı, caiz olmadığı kabul edilen karşılık dava için harç yatırmış olduğundan (ve vekâlet ücretine mahkûm edilemeyeceğine göre), ayrı bir dava açma zorunda

---

¹⁴³ Karafakih s. 151.

¹⁴⁴ Kuru-USul IV s. 3889; Üstündağ-USul s. 513; Akcan s. 293.

¹⁴⁵ HGK 14.2.1951, 170-33 (AD 1951/11, s. 1759-1760).

¹⁴⁶ Kuru-USul IV s. 3921.

birakılmadan, sadece karşılık davanın ayrılmasına karar verilmesi usul ekonomisine uygun bir yol olacaktır.

VII-Terditli Dava

Terditli dava, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununda düzenlenmiş değildir. Ancak, uygulamada terditli dava açılabilmektedir. Bu tarz davalarda, davacının birden fazla talebi ve bu taleplerin birleştirilmesi söz konusudur¹⁴⁷. Bu taleplerden biri asıl, diğeri ise yardımcı taleptir. Mahkeme, önce ilk talebi incelemeye alır. Davacı ikinci talebini asıl talebin reddedilmesi ihtimaline karşı yapar¹⁴⁸. Mahkeme bu talebi yerinde bulursa, ikinci talebe gerek kalmaz. Aksi halde, mahkeme, davayı ikinci talebe göre inceler¹⁴⁹. Terditli dava, ikinci talebin ayrı bir dava konusu yapılmasını önlediği için, davacıyı açılacak ikinci davanın harç ve masraflarından kurtarmaktadır¹⁵⁰.

VIII-Davaların Birleştirilmesi

Birbiriyle bağlantılı davalar aynı mahkemede görülüyorsa, mahkeme re'sen veya talep üzerine davanın her aşamasında birleştirme kararı verebilir. Bu davalar, farklı mahkemelerde açılmış ise, ikinci davanın açıldığı mahkemede bağlantı nedeni ile birleştirme talebi ilk itiraz olarak ileri sürülebilir (m. 45). Birleştirme talebini kabul eden mahkemenin kararı, ilk davanın görüldüğü mahkemeyi bağlar (m. 45,II). Bu mahkemenin, dosyayı tekrar ikinci mahkemeye gönderemeyeceği kabul edildiği için, dosyanın mahkemeler arasında gidip gelmesi de önlenmiş olmaktadır. Davaların birleştirilmesi ile,

---

¹⁴⁷ **Bilge/Önen** s. 396; ayrıca bkz. **Timuçin Muşul**, Medeni Usul Hukukunda Terdit İlişkileri, İstanbul 1984.

¹⁴⁸ **Muşul** s. 13.

¹⁴⁹ **Muşul** s. 13; **Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul** s. 334; **Pekcanitez-Usul** s. 231.

¹⁵⁰ **Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul** s. 334; **Karafakih** s. 96.

birden fazla davanın aynı mahkemede incelenip karar bağlanması mümkün olacağı için, davalar daha az giderle hükme bağlanacaklardır.

Mahkemenin, bir davadaki asıl sorun hakkında karar verebilmesi için, daha önce çözmesi gereken bağlantılı ön sorun ayrı bir dava konusu yapılmış olabilir. Asıl sorunu konu alan dava ile ön sorunu konu alan dava aynı mahkemede açılmış ise ve bu davalar arasında bağlantı varsa, mahkeme bu iki davanın birleştirilmesine karar verebilir. Böylece, mahkeme bu davalardan birisini diğerinden önce inceleyip karar bağlar. Ancak, mahkemenin birleştirmiş olduğu davalardan birisini diğerinden önce inceleyip karara bağlaması zorunlu değildir. Birleştirilen davaların birlikte incelenip karara bağlanması, davalardan birisinin ön sorun yapılmasına oranla daha çok zaman ve gider kaybına neden olmayacaksa, birleştirilen davaların birlikte incelenmesi usul ekonomisine daha uygundur¹⁵¹. Örneğin, mahkeme birleştirilen kısmi dava ile ek davayı birlikte inceleyip karara bağlayabilir.

IX-Bekletici Sorun

Dava hakkında karar verilebilmesi için, çözümlenmesi gereken ön sorunun¹⁵² başka bir mahkeme tarafından karara bağlanması gerekiyorsa, bu ön sorun bekletici sorun olarak nitelendirilir¹⁵³. Mahkemenin, başka bir mahkemede görülmekte olan bir davayı bekletici sorun yapması, aynı sorun hakkında iki farklı mahkemenin çelişkili kararlar vermesini önler ve bekletici sorun yapan mahkemenin, diğer davada verilen karardan yararlanmasını sağlar. Böylece, iki davaya aynı zamanda devam edilmesi halinde, yargılama

---

¹⁵¹ **Kuru**-Usul III s. 3211.

¹⁵² Bir davada, davaya devam edilebilmesi için, çözümlenmesi gereken sorunlara ön sorun denir.

¹⁵³ **Kuru/Arslan/Yılmaz**-Usul s. 563; **Pekcanitez**-Usul s. 280.

giderlerinden tasarruf sağlanacağı için, bekletici sorun kurumu, usul ekonomisine katkı sağlar.

Bekletici sorunun, aynı zamanda bekletilen davanın uzamasına neden olma gibi olumsuz bir yönü de vardır. Ayrıca, davayı uzatmak isteyen davalı, gereksiz bir dava açarak, davanın uzamasından fayda umabilir¹⁵⁴. Ancak, bekletici sorun yapmak mahkemenin takdirinde olduğundan bu sakıncayı her zaman önleyebilir.

Bekletici sorun yapılacak davalar farklı mahkemelerde görülüyorsa, bu durumda hangi mahkemenin diğer davayı bekletici sorun yapacağı hususunda genel bir kural yoktur. Ancak, hangi mahkemede tahkikat daha ileri aşamada ise, diğerinin onu beklemesi usul ekonomisine daha uygundur. Fakat, davalardan biri sonuçlanmadıkça, diğerinin karara bağlanması mümkün görülüyorsa, daha önce sonuçlanması gereken davanın bekletici sorun yapılması gerekir¹⁵⁵.

X-Davaya Müdahale

Davaya asli müdahale olmazsa, bir konuda iki taraf arasında dava görülürken, aynı konuda hukukî yararı bulunan üçünü kişi, bu taraflara karşı ayrı davalar açacaktır. Böylece, aynı konuda benzer sorunlar tekrar tekrar tartışılacak, bu konudaki vakıalar tekrar inceleme konusu yapılacak ve bu davalardan birinde yapılan tespitler diğerinde kullanılmayacaktır¹⁵⁶.

Buna karşılık, davaya asli müdahale söz konusu olduğunda, ayrı bir dava açılmayacağı için, daha az gider yapılacaktır. Çünkü, asli müdahalede, ilk

---

¹⁵⁴ **Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul s. 563; Pekcanitez-Usul s. 280.**

¹⁵⁵ **Kuru-Usul III s. 3220.**

¹⁵⁶ **Özekes-Müdahale s. 16.**

davayla müdahale davası. birlikte incelendiği için bunlardan birisinde, araştırılan ve tespit edilen hususlar ile hukuki ilişkiler ve problemler diğere de etkili olmakta, bu yolla aynı konuların tekrar incelenmesi önlenmiş bulunmaktadır¹⁵⁷. Bu özelliğiyle asli müdahale, usul ekonomisinin amacına hizmet etmektedir.

Fer'i müdahalede, fer'i müdahil, yanında davaya katıldığı tarafa yardım etmek suretiyle onun davayı kazanmasını sağlayabilir. Asıl tarafın davayı kazanması, fer'i müdahile dava açılmasını veya kendisine fer'i müdahilin dava açmasını önler¹⁵⁸. Böylece, ikinci bir davanın açılması önlenmiş olduğundan, ikinci dava için ödenecek yargılama harç ve giderlerinden tasarruf yapılmış olacaktır¹⁵⁹.

E-YARGILAMA HARÇ VE GİDERLERİNİN AZALTILMASI İÇİN DİKKATE ALINMASI GEREKEN BAZI DURUMLAR

I-Bilirkişi, Tanık ve Keşfe Başvurma

Bir görüşe göre, bilirkişi, keşif ve tanık ücretlerinin devlet tarafından karşılanması gerekir. Çünkü, bu delillere başvurma (mahkeme hükmünün bir anlamda kuvvetlendirilmesine gerek olup olmadığı), bazı istisnalar dışında genellikle hâkimin takdirindedir. Hâkimin, özel ve teknik bilgisinin yetmediği durumlarda, bilirkişiye gidilmesine gerek vardır. Hâkimin önüne gelen davada, hâkimin teknik bilgisi uyuşmazlığı çözmeye yetmiyorsa, bu durumda bilirkişi giderleri taraflardan değil, devlet hazinesince ödenmesi daha doğru olacaktır¹⁶⁰.

¹⁵⁷ Özekes-Müdahale s. 16.

¹⁵⁸ Pekcanitez-Fer'i Müdahale s. 170.

¹⁵⁹ Pekcanitez-Fer'i Müdahale s. 22.

¹⁶⁰ Kissel s. 317 (Yılmaz-Gidrcilerin İşlevi, s. 213, dn. 31`den naklen).

Bu görüş kanaatimizce de isabetlidir. Çünkü, mahkemelerin görevi, önüne gelen uyuşmazlığı çözüme kavuşturmak olup, devletin bundan şikâyet etme hakkı yoktur. Hâkim, bilirkişiye gidiyorsa, uyuşmazlığın çözümünde hukuk bilgisinin yanında teknik bir bilgiye de ihtiyacı var demektir. Hâkimin bilgisi bu sorunu çözmeye yetmiyorsa, bu durum, tarafların sorunu olmamalıdır. Devlet, nasıl ki uyuşmazlıkların çözümü için, mahkemede hukukçu birisini görevlendirmiş ise, teknik konularda da teknik bilgisi olan birisini görevlendirmelidir. Kişi, normal harçları ödedikten sonra, nasıl ki hâkimin verdiği hizmetten faydalanıyorsa, uzman kişinin verdiği hizmetten de o şekilde faydalanabilmesi gerekir. Çünkü, devlet, dava için gerekli olan harçları ve giderleri aldıktan sonra, dava mahkemenin malı olur. Bunun sonucu olarak da, mahkemenin davayı bir şekilde çözüme kavuşturması gerekir.

Uygulamada, teknik bilgiyi gerektirmeyen durumlarda bile, bilirkişiye gidildiği görülmektedir. Bu nedenle, hâkim bilirkişiye başvururken, çok dikkatli olmalıdır. Eğer, hâkimin bilgisi uyuşmazlığı çözmeye yetiyorsa, bilirkişiye gidilmemesi gerekir. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 275'e göre, yargıçlık mesleğinin gerektirdiği ve hukuksal bilgi ile çözülmesi mümkün olan konularda bilirkişi dinlenemez. Yine, uygulamada çoğu zaman birden fazla bilirkişiye gidilmektedir. Bunu önlemek için, hâkimin, bilirkişileri uzman kişilerden seçmesi ve uyuşmazlık konusunun bilirkişiye açık bir şekilde bildirilmesi gerekir. Ayrıca, başvuru bilirkişi sayısı bir veya üç kişi olmalıdır¹⁶¹. Bilirkişi sayısının çift kişi olması halinde, bilirkişilerden birisi farklı görüş bildirirse, eşit oranda iki farklı görüş ortaya çıkacaktır. Bu durumda hâkim

---

¹⁶¹ **Karafakih** s. 214; **Pekcanitez-Usul** s. 352; Bir görüşe göre, tek bilirkişi ile keşif yapılmaması gerekir. Çünkü, bir bilirkişi ile yapılan keşiflerden tatminkar bir sonuç elde edilememekte ve yeniden bilirkişiye gidilmektedir (Zekai **Özdil**, *Yetersiz Keşif ve Soruşturmalar Adaleti Geciktiriyor*, AD 1975/1-2, s. 66-82), s. 68.

yeniden bilirkişiye başvurma zorunda kalacak ve yargılama giderleri de artacaktır.

Bilirkişi raporu konusunda hâkimin geniş bir takdir yetkisi vardır. Ancak, Yargıtay, "hâkim, bilirkişi raporunu yerinde görmezse yeniden bilirkişi incelemesi yaptırmalıdır" diyerek, bu takdir yetkisi kuralına farklı bir içerik kazandırmıştır. Yargıtay'ın bu kararı, hâkimi birden fazla bilirkişi incelemesi yapmaya zorlamaktadır. Eğer, davanın konusu fazla bir meblağ değilse, neredeyse dava konusunun değeri kadar bilirkişi ücreti ödenecektir. Dolayısıyla, Yargıtay'ın bu tutumu, bilirkişilik kurumuna tamamen terstir¹⁶². Bilirkişiliğin bu şekilde uygulanması, davanın sonuçlanmasını geciktireceği gibi, taraflara ekonomik külfetler yüklemekte ve pahalı yargı olgusunu gerçekleştirmektedir¹⁶³.

II-Vekil İle Takip Edilen Davalar

Vekil ile takip edilen davaların, çabuk ve az masrafla sonuçlanması için, hem vekile hem de müvekkile birtakım görevler düşmektedir. Tıpta, doktorların dikkatle ve önemle üzerinde durdukları bir konu vardır. Bu da, hasta psikolojisidir. Genellikle, hastalar, hastalıklarını doktordan gizlerler veya aslında, basit olan hastalıklarını büyütürerek anlatırlar. Hastanın bu davranışı, doktorun yapacağı teşhisi güçleştirir ve doktorun yanlış teşhis yapmasına sebebiyet verir¹⁶⁴.

Bazen, müvekkil bilerek veya bilmeyerek vekilini yanıltmaya çalışır. Mesela, hatalarını gizlemek için, konuyu tam olarak izah etmeyebilir veya gerçeği söylemeyebilir. Davanın açılmasından sonuçlandırılmasına kadar,

---

¹⁶² Kuru-Usul III s. 2779 vd.

¹⁶³ Aşçıoğlu-Bilirkişi Sorunu s. 358.

¹⁶⁴ Tuğsavul Dava s. 425.

gerçeği söyleme¹⁶⁵ müvekkil için bir yükümlülüktür. Bunun için, avukat, müvekkilini dinleyerek, onun beyanlarını çok iyi değerlendirmeli ve varsa çelişkilerini ortaya koymalıdır.

Bu hususlara dikkat edildiği takdirde, davanın uzaması engellenecek ve az giderle sonuçlandırılması sağlanacaktır. Sonuç olarak, uyuşmazlığın çözümünün kolaylaşması, müvekkilin vekile, vekilin de hâkime yardım etmesine bağlıdır. Görülüyor ki, bütün bunların olabilmesi için, yargılama sujeleri arasında karşılıklı olarak, bilgi akışına yönelik bir yardımlaşmanın olması gerekir.

III-Davada Taleplerden Birisinin Hakkında Karar Verilmesinin Unutulmuş Olması

Mahkeme, bir uyuşmazlığı çözüme bağlarken, asıl ve yardımcı taleplerin hepsi hakkında karar vermesi gerekir. Buna rağmen, mahkeme, asıl veya yardımcı taleplerden birisi hakkında unutulma nedeniyle, olumlu veya olumsuz hiçbir karar vermemiş olabilir. Bu durumda, hakkında karar verilmemiş olan talep, zımnen reddedilmiş sayılmaz. Çünkü, bu talep, hakkında olumlu veya olumsuz bir mahkeme kararı yoktur. Bu durumda, ne yapılacağı hususunda, kanunda bir düzenleme mevcut değildir. Burada, tek çıkış noktası, temyiz yoluna başvurmaktır. Temyiz yoluna başvurulması halinde, çeşitli ihtimaller ortaya çıkacaktır.

Birinci ihtimal, bu yanlışlığın giderilmesi için, sadece davacının, temyiz yoluna başvurarak hükmün bozulmasını istemesidir. Yargıtay, hükmü bu nedenle bozarsa, mahkeme unutmuş olduğu talep hakkında, olumlu veya olumsuz bir karar verir. Buna karşılık, Yargıtay, davacın bu konudaki temyiz

---

¹⁶⁵ Tercan-Gerçeği Söyleme s. 191; Pekcanitez-Usul s. 216.

talebini reddeder ve hükmü başka bir nedenle bozarsa; davayı tekrar görmeye başlayan mahkeme, daha önce karar vermeyi unuttuğu talep hakkında bir karar veremez¹⁶⁶. Aksi halde, usuli müktesep hakkına aykırı bir durum ortaya çıkar.

İkinci ihtimal ise, taleplerden birisinin unutulması durumunda hükmün sadece davalı tarafından temyiz edilmesidir. Mahkemenin, davacının taleplerinden biri hakkında olumlu veya olumsuz hiçbir karar vermemiş olması halinde, davalı, davacının diğer taleplerine ilişkin olan hükmü temyiz ederse, (davacı ise hükmü temyiz etmez ise) ne olacaktır? Bu durumda da, iki farklı husus ortaya çıkar: Birinci husus, Yargıtay, davalının temyiz talebini reddederse, hükmü onamakla yetinir ve davacının talepleri hakkında karar verilmemesi durumunu, bozma sebebi yapamaz. Bu durumda davacı, birinci davada hakkında karar verilmeyen talebi için yeni bir dava açabilir.

İkinci husus ise, Yargıtay'ın, davalının temyiz talebini haklı bularak, davacı lehine vermiş olduğu hükmü bozmasıdır. Bir görüşe göre¹⁶⁷, Yargıtay'ın, mahkeme tarafından hakkında hüküm verilmesi unutilan davacının talebi hakkında bir inceleme yaparak, karar verebilmesi gerekir. Bu durum, aleyhe bozma yasağına aykırı sayılmamalıdır. Davacı, hakkında karar verilmemiş olan talebine ilişkin ayrı bir dava açma imkanına sahip olduğu için, lehine verilen hükmün bir an önce kesinleşmesini sağlamak amacıyla, temyize başvurmamış veya temyiz hakkından feragat etmiş olabilir. Davalı, bu hüküm aleyhine temyize başvurmuş ve hüküm bozulmuş ise, mahkemede yeni bir tahkikat yapılacak demektir. Bu durumda, davacının unutilan talebinin yeni tahkikatta inceleme konusu yapılması gerekir. Çünkü, bu durum, yeni bir dava açmaya

---

¹⁶⁶ **Kuru**-Usul III s. 3115.

¹⁶⁷ **Kuru**-Usul III s. 3122.

oranla daha basit ve az masraflı bir yol olması nedeni ile usul ekonomisine daha uygundur.

IV-İslah

Yargıtay, islah ile taraf değişikliğine izin vermemektedir¹⁶⁸. Ancak, islah yolu ile davanın taraflarında değişiklik yapılabilmesi ve bu yolla davada davacı ve davalı olarak gösterilen kişiler değiştirilebilmesi veya bu kişilerin yanına yeni bazı kişiler katılabilmesidir¹⁶⁹. Böyle bir anlayış, hukuk yargılamasının başta gelen ilkelerinden olan usul ekonomisi ilkesine uygun olacaktır¹⁷⁰. Ancak, Yargıtay'ın 4.5.1978 tarihli ve 4-5 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararı'na göre, islah yolu ile davanın taraflarında değişiklik yapılamaz¹⁷¹.

Bu eleştirilerden anlaşılacağı üzere, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununda düzenlenmiş olan islah kurumunun ciddi bir revizyona ihtiyacı vardır. Hatta, zamanla islah kurumunun kaldırılması gerekir. Çünkü, İsviçre kantonlarında, iddia ve savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağının kaldırılmasına paralel olarak, islah kurumu da zamanla ortadan kaldırılmıştır¹⁷².

¹⁶⁸ Bkz. bu konudaki Yargıtay kararları için: **Yılmaz-İslah** s. 204, 209 vd; 11. HD 12.3.1990, 1884-2131(YKD 1990/8, s. 1178-1180).

¹⁶⁹ **Yılmaz-İslah** s. 49, 196, 214; **Yılmaz-Davanın Konusu** s. 99; Saim **Üstündağ**, İddia ve Savunmanın Değiştirilmesi Yasağı, İstanbul 1967, s. 184; **Bilge/Önen** s. 364-365; **Berkin-Usul** s. 146; **Postacıoğlu-Usul** s. 461-462; Ayrıca bkz. **Pekcanitez-Usul** s. 158.; **Kuru/Arslan/Yılmaz-Usul** s. 668; **Ansay-Usul** s. 191; **Karafakih** s. 236; **Üstündağ-İddia ve Savunma** s. 196; karşı. **Alangoya-Taraf** s. 167 vd; **Akcan** 294-295.

¹⁷⁰ **Yılmaz-İslah** s. 214.

¹⁷¹ Bkz. **Yılmaz-Davada Taraf Ehliyeti** s. 202-232; Yavuz **Alangoya**, Yargılama Sırasında Taraf İradi Olarak Meydana Gelen Değişme Hakkındaki Düşünceler (MHAD 1969/5, s. 125-194), s. 183).

¹⁷² **Yılmaz-Dava Konusu** s. 98.

Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 83'e göre, ıslah hakkı her iki taraf için de bir defaya mahsustur. Yani, ıslah hakkını bir defa kullanan taraf bu yola bir daha gidemez. Aynı davada, birden fazla hatalı işlem yapmış olan tarafın bu hatasını düzeltmesine imkan verilmemiş olması, hak arama özgürlüğünü kısıtladığı gibi¹⁷³, hata yapan tarafı, başka bir dava açma zorunda bırakacağı için, yeniden yargılama harç ve gideri ödenmesine neden olacaktır. Bu durumda, kişi, hakkına hem geç ulaşmış olacak, hem de gereksiz mali külfetle karşı karşıya kalacaktır.

Anayasa Mahkemesi'ni yeni kararına göre, artık dava konusu ıslahla artırılabilir¹⁷⁴. Dava konusunun ıslahla artırılması halinde, davaya bakan mahkeme nasıl davranacaktır? Örneğin, konusu 250.000.000 TL olan bir dava, sulh mahkemesinde açılmış olsun. Bu davanın konusu, ıslah edilerek, miktarı 1.000.000.000 TL'ye çıkarılırsa, dava, konusunun değeri itibarıyla, asliye mahkemesinin görev alanına girer. Duruma, usul ekonomisi açısından bakıldığında, sulh mahkemesinin görevsizlik kararı vermeyerek davaya devam etmesi gerekir¹⁷⁵. Ayrıca, Anayasa Mahkemesi'nin bu kararı, dava konusunun ıslah ile artırılan kısmı için, ikinci bir dava açma zorunluluğunu ortadan kaldırmıştır. Böylece, ikinci bir dava açılarak, gereksiz yere harç ödenmesi ve gider yapılması önlenmiştir.

V-Mahkeme Dışı Sulh

Mahkeme dışı sulh¹⁷⁶ yoluna gidilmesi, tarafları yargılama için gerekli olan giderleri ödemekten kurtardığı gibi, kişinin hakkına daha çabuk ulaşmasını

---

¹⁷³ Yılmaz-Dava Konusu s. 108.

¹⁷⁴ AMK 20.7.1999 1-33 (RG 4.11.200, sa. 24220, s. 37-40); Ayrıca bkz. yuk. §. 12 D, I.

¹⁷⁵ Yılmaz-Dava Konusu s. 14-15.

¹⁷⁶ Bilge/Önen s. 357-358.

sağlar. Böylece, mahkemenin yükü de hafiflemiş olur. Bir görüşe göre, yargılama hukukunda, artık öncelikle adil bir kararın verilmesi değil, taraflar arasındaki uyuşmazlığın sulh ile çözümlenmesi amaçlanmaktadır. Çünkü, sulh, daha ucuz ve pratik bir yoldur. Bu nedenle, zayıf bir sulh bile isabetli bir mahkeme kararına tercih edilmelidir¹⁷⁷.

---

¹⁷⁷ Hakan Pekcanitez, Yargılamanın Hızlandırılmasına İlişkin Avrupa Usul Hukukundaki Gelişmeler (İzmir Barosu Dergisi, 2000/4, s. 36-59), s. 49-50.

SONUÇ

Bu tezimizde incelemeye çalıştığımız üzere, yargılama harç ve giderleri, hak aramada ve hakkın savunulmasında önemli işlevler üstlenmişlerdir. Günümüzde, yargılama harç ve giderleri tümüyle kaldırıp devlete yüklemek mümkün görülmediği gibi, bu giderlerin miktarını fazla yüksek tutmak da doğru değildir. Çünkü, yargılama giderlerinin yüksek olması, hak arama özgürlüğünü zedeler. Ayrıca, toplumdaki farklı gelir düzeyine sahip kişiler arasında sosyal uçurumlara neden olur. Bu sakıncaların giderilmesi için, sosyal hukuk devleti ilkesinin gereklerinin, devletçe yerine getirilmesi gerekir.

Harç alınırken, bu harçların tıpkı vergiler gibi, kanuni bir düzenlemeye dayanması gerekir. Anayasa hükmüne göre, kanunsuz vergi olamayacağına göre, kanunsuz harç da olmamalıdır. Bir işlem veya dava için harç alınması hususunda tereddüte düşülmesi halinde, Anayasanın bu emrinin göz önünde tutulması ve kıyas yoluna gidilmemesi gerekir. Harç tahsilinde görevli olan memurların harç alma konusunda bir şüpheye düşmeleri halinde, hâkime başvurarak, onun tavsiye ve direktiflerinden faydalanmaları, yerinde bir uygulama olur.

Yukarıda görüldüğü üzere, davanın reddi halinde ödenecek olan karar ve ilâm harcı maktu olarak alınmaktadır. Bu miktar şu anda 3.240.000 TL'dir. Buna karşılık, dava tamamen veya kısmen kazanılacak olursa, karar ve ilâm harcı nisbi tarifeye göre belirlenecektir. Bu düzenleme, davasını kazanan kişileri cezalandırma anlamına gelmektedir. Dolayısıyla bu düzenlemenin yeniden gözden geçirilmesi gerekir.

Bizim hukuk sistemimizde, para ile ölçülebilen davalarda ödenmesi gereken nisbi karar ve ilâm harcının yüzdesi tek olup, bu oran %54'tür. Karar

ve ilâm harcı bakımından dava konusun miktarına göre, değişen oranlar kabul edilebilir¹⁷⁸. Bu oranlar belirlenirken, sosyal hukuk devleti ilkesi ile birlikte, yargılama giderlerinin işlevlerinden olan istenmeyen, gereksiz davaların açılmasının önlenilmesi gerçeğini de göz önünde tutmak gerekir.

Yargılama harçlarından muafiyet ve istisnaların genelde kamu kuruluşlarını kapsadığı görüldü. Halbuki, yargılama hizmetlerinden faydalanmada vatandaşlar ve kamu tüzel kişileri arasında bir dengenin olması gerekir. Dolayısıyla, kamu tüzel kişilerinin taraf oldukları davalarda yargılama harç ve giderlerini bir ayrıcalık olmaksızın, kendilerinin ödemeleri gerekir. Bu şekildeki bir düzenleme, kamu tüzel kişilerinin gereksiz yere dava açmaları da önlemiş olacaktır.

21. yüzyılda gelişen haberleşme teknolojisi, bir noktadan sonra, tebligatın insan eliyle yapılmasını, asgari hale getirecektir. Tebligatte teknolojinin kullanılması, gider ve zaman bakımından tasarruf sağlayacaktır. Ancak, bunun için telefon, faks ve internet gibi vasıtaların günlük hayatta yaygınlaşması gerekir. Aynı zamanda, bu vasıtalarla tebligat yapılması için, gerekli hukuki düzenlemelerin yapılması lazımdır¹⁷⁹.

---

¹⁷⁸ Avukatlık asgari ücretleri bakımından Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi bu esası benimsemiştir

¹⁷⁹ Telefonla tebligat yapılabilmesi için, dava dilekçesinde davacının telefonu ve biliniyorsa, davalının telefon numaralarının yazılması gerekir. Eğer, davalının telefonu bilinmiyorsa esasa cevap dilekçesinde telefonun yazılması zorunlu hale getirilmelidir. Telefonla yapılan tebligata itiraz durumunda telefon kayıtları esas alınmalıdır. Eğer telefonla ilgili şahsa ulaşılamıyorsa, o zaman görevli eliyle tebliğ yoluna başvurulması gerekir.

İnternet yolu ile tebligata gelince ülkemiz genel itibari ile buna hazır değildir. Ancak, şirketler, devlet ve özel tüzel kişiler, için dava dilekçesinde internet adresini yazmak zorunlu hale getirilebilir ve bunlara tebligat bu vasıtasıyla yapılabilir. Bu yolun, karşı

Yargılama giderlerini azaltma yollarından birisi de mahkemelerin usul işlemleri için, kendilerini avukatla temsil etmeyen taraflara yol göstermeleri gerektiğidir. Çünkü, hukuk biliminin kendisine özgü bir dili ve mantığı vardır. Hayatında ilk kez veya birkaç defa mahkemeye çıkan bir vatandaşın, hukuk kavramlarını ve mantığını anlaması beklenemez. Bunun için de, her şeyden önce, mahkemenin taraflardan yapılmasını istediği işlemlerin ne demek olduğu, nasıl yapılacağı, ne kadar bir süre içinde yapılacağı, yapılmadığı zaman ne gibi mali ve hukuki sonuçların doğacağı taraflara anlatılması ve tarafların bu yönde ikaz edilmeleri gerekir. Ancak, bu durum, taraflar haklarını kullanmaya veya kullanmamaya zorlama sonucunu doğurmamalıdır. Ayrıca, taraflara bu şekilde yapılan yardım, hâkimin tarafsızlığını zedeler nitelikte olmamalıdır.

Ancak, uygulamada hâkimin tarafsızlığı, çoğu zaman hâkimin nötr ve taraflara ilgisiz olması anlamına gelmektedir ki bu, yukarıda belirtilen yardımın sağlanması açısından sağlıklı bir tutum değildir. Çünkü, bazen hâkim pasif kalarak da tarafsızlığını kaybetme konumuna düşebilir. Hâkimin, yukarıda sözü edilen işlemleri yapabilmesi için, kendisinin de dava dosyasını çok iyi bir şekilde okuyup incelemesi, tarafların iddia ve savunmalarını ne şekilde yaptıklarını ve bunları nerelere, nasıl dayandırdıklarını, yaptıkları işlemlerin eksik olup olmadığını belirlemesi gerekir.

Bir başka sorun ise, davaların gereğinden fazla uzatılmadan sonuçlandırılması gerekliliğidir. Bu durum, aynı zamanda usul ekonomisinin de bir gereğidir. Çünkü, davalar uzadıkça, dava nedeniyle yapılan masraflar da

---

tarafın tebligatı ne zaman öğrendiğinin ispatlanması açısından sakıncalı gözükebilir. Yukarıda, kendilerine elektronik tebligat yapılabilecek kişiler için, onları bu tebligatten haberdar olmalarının varsayılması zorunluluğu getirilebilir. Çünkü yukarıda anılan kişilerin elektronik posta adreslerini kontrol etmeleri için herhangi bir zorluk yoktur.

artacaktır. Bunun için, davalar, taraflara zarar vermeyecek süreler içinde, adil bir hükümlerle sonuçlandırılmalıdır.

Hukuk sistemimizde, ıslah yolu etkin ve kapsamlı şekilde kullanılmamaktadır. Örneğin, davacı davanın taraflarında hataya düşmüş ise, bunu ıslah yolu ile değiştirtebilmelidir. Çünkü, davacı dava konusunu ıslah ile değiştirme yoluna gitmez ise, yeniden dava açması, yeniden harç yatırması ve tanık, bilirkişi gibi konularda yargılama giderlerinde bulunması gerekecektir. İşte dava konusunun ıslah yolu ile değiştirilmesi ile bu masraflar yapılmayacak ve mali yönden tasarruf sağlanacaktır. Hiç şüphe yoktur ki, ıslahta da bir takım masraflar yapılacaktır (m. 86). Ancak, bu masraflar, yeni bir dava açılması halinde yapılacak giderlerden az olacaktır.

Yargı sistemimizde, asıl amacından sapma gösteren bilirkişilik ve keşif uygulaması alanında bir reforma gidilmesine ihtiyaç vardır. Örneğin, bilirkişiliğin, keşmekeş uygulamadan kurtarılması için, bu kuruma resmiyet kazandırılmalıdır. Bu doğrultuda olmak üzere, Adalet Bakanlığı ya da mahkemelerin Adalet Komisyonları tarafından her yıl bir sınavla veya liyakat esas alınarak takdirle, bilirkişilik yapabilecek kişiler belirlenmeli ve bu kişilerin listeleri tüm mahkemelere gönderilmelidir.

Adli Yardım Fonu'nun işlevlerini güçlü bir şekilde ifa edebilmesi için var olan yasa hükümlerine işlerlik kazandırılması gerekir. Belediyeler ve il özel idareleri Adli Yardım Fonu'na ödemeleri gereken paraları ödememektedirler. Bu amaçla, Adalet Bakanlığı ile İçişleri Bakanlığının bir araya gelip işbirliği yapmaları şarttır. İlgili Bakanlıkların, valilik ve belediye başkanlıklarına verecekleri talimatlarla sorun rahat bir şekilde çözülebilir. Bu kurumların gönderecekleri ödentilerle Adli Yardım Fonu güçlü mali bir yapıya kavuşmuş olacaktır. Bu hususta bir tamimin çıkarılması lazımdır. Çıkarılacak tamimin

takip edilmesi, aksama durumunda, vilayetin ve Cumhuriyet Savcılarının yasal yaptırımlara başvurmaları halinde, bu fon işlerlik kazanacaktır.

Adli yardım kurumunu etkin hale getirmede başvurulacak bir başka yol ise adli yardım fonuna vakıf statüsü kazandırılmasıdır. Çeşitli şahıs ve kurumların bu vakfa yapacakları yardım ile bu fonun daha da güçlenmesi sağlanabilir. Böylece, vatandaşların dağıtılan adaletten eşit ölçüde yararlanmaları gerçekleşecektir.

Avukatlık Kanunu m. 176 ve devamı maddelerine göre, baroların nezdinde adli yardım büroları oluşturulur. Yargılama giderlerini ödemeyecek olan kimseler, yargı hizmetlerinden bunların vasıtasıyla ücretsiz olarak faydalanırlar. Ancak, uygulamada bu büroların etkin olarak çalıştığını söylemek mümkün değildir. Bu büroların aktif bir hale getirilmesi gerekir.

ZUSSAMMENFASSUNG

Die Türkei hat seit Jahren ein Inflationsproblem. Deshalb werden die Kosten der Dienstleistungen ständig angestiegen. Dies beeinflusst die Justiz negativ und führt dazu, daß die Suche nach Gerechtigkeit vom Gericht immer teurer wird. Denn die Kosten der Justiz werden neben dem Staat auch durch Kläger und Beklagte getragen. Ein Ziel der Justiz besteht auch darin, zwischen dem Recht und der Pflicht ein Gleichgewicht zu bilden und dies auch aufrechtzuerhalten. Die geschädigte Person sollte zum Gericht gehen, um seine Rechte zu schützen und seinen Schaden zu ersetzen. Sie sollte dafür die im Gesetz bestimmten Gebühren zu zahlen.

Die Justiz ist eine der wichtigsten und ursprünglichsten Funktionen eines Staates. Der Staat sollte grundsätzlich diese Aufgabe für seine Bürger umsonst durchführen. Die Richter dürfen also von Kläger und Beklagte kein Honorar für ihre Dienste verlangen, wie im Schiedsverfahren der Fall ist. Jedoch sollten die Parteien die Ausgaben, die der Staat für eine Gerichtsverhandlung gemacht hat, in einem bestimmten Maß beitragen.

Falls von den Parteien keine Gebühren für Gerichtsverhandlung verlangt würde, hätte die Zahl von Klagen eine unerträgliche Zahl erreicht. Aus diesem Grund hat der Staat einige Maßnahmen getroffen, um solche Probleme zu verhindern. Um die rechtlichen Eigenschaften, die Bestimmungen und Konsequenzen, die Vor- und Nachteile dieser vom Gesetzgeber vorgesehenen Regelungen zu klären, hat die Untersuchung dieses Themas eine wichtige Bedeutung.

Gerichtsgebühren und -ausgaben haben zwar in der Praxis eine sehr bedeutende Rolle, aber darüber wird in der Literatur keine Auseinandersetzung stattgefunden. Mit dieser Arbeit ist beabsichtigt, im

Zivilprozeßrecht in diesem Hinsicht ein Beitrag zu leisten. Hierbei werden unter "Gerichtsgebühren- und ausgaben im Zivilprozeßrecht" im ersten Teil die Bedeutung der Gerichtsgebühren- und ausgaben, die rechtliche Grundlage, die Beziehung mit der Freiheit auf Rechtsanspruch und die Gerichtskosten- und ausgaben nach der verschiedenen Rechtssystemen untersucht. Im zweiten Teil werden die Art von Gerichtskosten und -ausgaben, die Verpflichtete, die Ort und Zeit der Bezahlung, die Bestimmung und Ergebnisse ausführlich dargestellt. Im dritten Teil werden die Art von Gerichtsgebühren und die Zeit des Verlangens, die Probleme der Gerichtsgebühren, die Bestimmungen und Ergebnisse erörtert. Im vierten Teil werden die gemeinsame Probleme der Gerichtsgebühren und -ausgaben werden untersucht.

Aber von Gerichtsgebühren und -ausgaben sind die Haftungsfälle sowie Anwaltskosten (obwohl sie eine Art von Gerichtskosten sind) stellen ein weites Thema dar und können deshalb allein das Thema einer anderen Arbeit sein. Deshalb werden in dieser Arbeit diese beide Themen nur kurz behandelt. Wie wir in unserer Arbeit zu untersuchen versuchen, haben die Gerichtsgebühren und -ausgaben hinsichtlich des Rechtsanspruchs und Rechtsverteidigen wichtige Funktionen. Es ist heutzutage nicht möglich, daß der Staat die Gerichtsgebühren und -ausgaben allein trägt.

Es ist auch genauso in vielen Hinsichten gefährlich, wenn die Gebühren sehr hoch sind. Denn in so einem Fall wird die Freiheit auf Rechtsanspruch beeinträchtigt. Außerdem führt dies in der Gesellschaft zur Ungerechtigkeit zwischen den Menschen, die unterschiedliche Einkommen haben. Um diese Probleme zu beseitigen, sollte im Gerichtsgebührengesetz und in die anderen Gesetze einige Änderungen gemacht werden.